TURAN DURSUN

KUR'AN ANSİKLOPEDİSİ

DUA **5** HİCRET

KAYNAK YAYINLARI

Analiz Basım Yayın Tasarım Uygulama Ltd. Şti. Adına Sahibi
İsmet Öğütücü

Genel Müdür
İlhan Kırıt

Sorumlu Müdür
Zafer Enver Bilgin

Yayın Koordinatörü
Rıza Doğan

Yayına Hazırlayanlar
Asaf Güven Aksel, Zafer Enver Bilgin, Rıza Doğan,
İlhan Kırıt, İsmet Öğütücü, Meriç Özeller

Grafik ve Sayfa Düzeni
Yüksel Atatunç, Semra Karabulut

Bilgi İşlem
Ahmet Aka

Dizgi
Güler Kızılelma

Montaj
Bahri Çakır

Muhasebe Müdürü
Fadile Bölükbaşı

Satış
Şinasi Gökçe, Fetih Kişioğlu, Güven Yurtsever

Abone
İlknur Gürbüz

Baskı: Sistem Ofset

Cilt: Uğur Matbaacılık

Basım: Temmuz 1994

ISBN: 975-343-066-3 (Takım)
975-343-073-6

ANALİZ BASIM YAYIN TASARIM UYGULAMA LTD. ŞTİ.
İstiklal Cad. 184/4 80070 Beyoğlu/İstanbul
Tel/Faks: 252 21 56 - 252 21 99

TURAN DURSUN

KUR'AN ANSİKLOPEDİSİ

DUA **5** HİCRET

KAYNAK YAYINLARI

Bununla birlikte, yağmur duasında, Peygamber'in duada ellerinin içini aşağıya doğru çevirdiği aktarılır.

Bkz. YAĞMUR.

Hadis

Saib'in, babası Yezid'den aktardığına göre, Peygamber duada yukarı kaldırdığı ellerini, dua bitiminde yüzüne sürerdi. (Bkz. Ebu Davud, Kitâbu's-Selât/358, hadis no: 1492.)

Bu, Hattab Oğlu Ömer'den de aktarılır. (Bkz. Tirmizî, Kitâbu'd-Deavât/11, hadis no: 3386.)

Konu için bkz. NAMAZ.

5- Duanın Biçimi

a) Düz Dua

Duaların "özlü" olması, "uyaklı dua"dan da kaçınılması istenir. Kimi hadiste "uyaklı (seci'li:kâfiyeli) dua'nın "mekrûh" olduğu belirtilir. (Bkz. Buharî, Kitâbu'd- Deavât/20.)

Bununla birlikte, duaların çoğunun "kâfiyeli" olduğu görülür. Yukarıda sunulan dualarda da bu görülmekte.

b) Uyaklı ve Şiir Biçimindeki Dua

Kimi duaların şiir olmasa da uyaklı, kimilerininse doğrudan şiir biçiminde olduğu görülür. Arapça'dan ve Türkçe'den olmak üzere bir-iki örnek sunalım:

Şu dua, kimilerine göre Ebu Hanife'nin, kimilerine göre Ali'nin, kimilerine göreyse ünlü İslam tasavvufçusu (gizemci) İbrahim İbn Edhem'indir:

هجرت الخلق طرّاً في هواكا • وأيتمت العيال لكي أراكا
ولو قطّعتني في الحبّ إرباً • لما حنّ الفؤاد الى سواكا
تجاوز عن ضعيفٍ قد أتاكا • وجاء راجياً يرجو نداكا
وان يك يامهين قد عصاكا • فلم يسجد لمعبودٍ سواكا

١٠٤ إلهي! عَبْدُكَ الْعاصي أَتاكا • مُقِرّاً بِالذُّنوبِ وَقَدْ دَعاكا
١٠٥ فَإِنْ تَغْفِرْ فَأَنْتَ لِذاكَ أَهْلٌ • وَإِنْ تَطْرُدْ فَمَنْ يَرْحَمْ سِواكا

Türkçesi

(Tanrı'm!) Senin sevgin uğrunda tüm halktan uzaklaştım. Seni göreyim diye aile bireylerimi öksüz bıraktım. Eğer sen, beni sevginden yoksun kılarsan, gönül senden başkasına melemez. Sana gelen, seni uman, senin sesini duymak isteyen bir güçsüzü cezalandırmaktan vazgeç. Koruyucu (Tanrı) ! O sana karşı gelmiş olsa da, senden başka Tanrıya tapmamıştır. Tanrı'm! Günahlı kulun sana geldi.

Günahlarını boynuna alarak, Sana dua ediyor. Sen onu bağışlarsan, tam sana göredir bu iş. (Sen bağışlamanın ehlisin.) Ama onu kovarsan, senden başka kim acıyacak ona? (Bkz. Mehmed Zihni, el Kavlu'l-Ceyyid, İstanbul, 1304, s. 158.)

Yunus Emre'den:

İlâhi Cennet evine– Girenlerden eyle bizi,
Yarın anda Cemâlini– Görenlerden eyle bizi.
Mü'minlere rahmet ola– Münâfıklar mahrum kala,
Yûnus aydür, doğru yola– Gidenlerden eyle bizi.

Mehmet Âkif Ersoy'dan:

DUA

Yâ İlâhî bize tevfîkini gönder!..
–Âmin!
Doğru yol hangisidir, millete göster!..
–Âmin!
Rûh-u İslâm'ı şedâid sıkıyor, öldürecek,
Zulmü te'dib ise maksûd-u mehîbin, gerçek,
Nâra yansın mı beraber bu kadar mazlûmin,
Bî-günahsız çoğumuz... –Yakma İlâhî!
–Âmin!
Boğuyor âlem-i İslâm'ı bir azgın fitne,
Kıt'alar kaynayarak gitti o girdap içine!
Mahvolan âileler bir sürü ma'sûmundur.
Kalan âvârelerin hali de ma''lûmundur.
Nasıl olmaz ki? Tezelzül veriyor arşa enîn!
Dinsin artık bu hazin velvele ya Rab!
–Âmin!
Müslüman mülkünü yerde felâket vurdu..
Bir bu toprak kalıyor dînimizin son yurdu!
Bu da çiğnendi mi, çiğnendi demek şer-i mübîn;
Hâk-i sâr eyleme yâ Rab, onu olsun
–Âmin!
Ve'l-hamdü-li'llâhi Rabbi'l-Âlemîn.

6- Duada Katılım

a) Birlikte Dua

İnsan yalnız başına dua edebildiği gibi, topluca dua da olabilir. Birlikte duaya, "ağzı dualı olanların" yani "duası geri çevrilmeyecek ölçüde Tanrı katında değerli olan"ların "yüzü-suyu hürmetine" herkesinki kabul edilir inancıyla çok önem verilir. Çünkü hadislerde, kimi insanların "dua"larının geri çevrilmeyip kabul edildiği bildirilir. Özellikle "güçsüz" ve haksızlığa uğramış kişilerin duaları. Şu ayet de bu konuda kanıt gösterilir:

﴿٥١﴾ وَلَا تَطْرُدِ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِيِّ يُرِيدُونَ
وَجْهَهُ مَا عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ وَمَا مِنْ حِسَابِكَ
عَلَيْهِمْ مِنْ شَيْءٍ فَتَطْرُدَهُمْ فَتَكُونَ مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٥٢﴾

En'am Suresi, ayet:52

Anlamı (Diyanet'in)

Sabah akşam, Rablerinin rızasını isteyerek *O'na yalvaranları kovma.* Onların hesabından sana bir sorumluluk yoktur. Senin hesabından da onlara bir sorumluluk yoktur ki onları kovarak zulmedenlerden olasın. (En'am Suresi, ayet:52.)

Açıklama

Kur'an yorumlarında aktarılan odur ki, Peygamber, Kureyş'in ileri gelenlerinin Müslüman olmalarını istiyordu. Onlar da, Peygamberin bu eğilimini bilip Peygamber'den: "yanındaki yoksulları, güçsüzleri kovmasını" istemişler, onlarla birlikte bulunmanın, onurlarına dokunduğunu söylemişlerdi. Yani dolaylı olarak, Peygamber, bu isteklerini yerine getirirse, "imana gelecekleri"ni anlatmışlardı. Onun üzerine bu ayet geldi. (Bkz. tefsirler, örneğin, Sâbûnî, Safvetu't-Tefâsir, 1/392; Kurtubî, 11/374.)

Hadis

"Üç kimse vardır ki, duası geri çevrilmez, kabul edilir: Oruç tutan. Orucunu bozana dek. Adaletli devlet başkanı (İmam). Bir de 'mazlum'un (haksızlığa uğramış kişinin) duası geri çevrilmez. Tanrı bu kimselerin dualarını bulutların üstüne kaldırır-yükseltir; bu dualar için gök kapılarını açar ve şöyle der: 'Gücüme Andolsun ki, bir süre sonra da olsa sana kesinlikle yardım edeceğim!' " (Bkz. Tirmizî, Kitâbu'd-Deavât/129, hadis no: 3598.)

b) Duaya Âmin

Duaya katılma, birlikte dua biçiminde olabileceği gibi, dua edenin duasına "*Âmin*" diyerek de olur."Âmin"in kendisi de "dua" sayılır. (Bkz. Buharî, Ezan/111.)

Hadis

"İmam: *'Ğayri'l-mağdubi aleyhim ve la'ddallin:*(Tanrı'm!) Ne gazaba uğramışların, ne de sapmışların yoluna götür bizi!' dediği zaman, siz de, 'âmin!' deyin. Eğer bu sözü, meleklerin sözlerine (âminlerine) denk gelen kimsenin geçmiş günahları bağışlanır." (Bkz. Buharî, Tefsir/1/2; Müslim, Selât/71-75, hadis no: 409.)

Konu için bkz. NAMAZ.

Hadis

"Bir hastanın ya da ölünün yanında bulunurken hayır söyleyin (iyilik dileyin, dua edin)! Çünkü melekler, sizin o sıradaki dileğinize, 'âmin' diyeceklerdir... " (Bkz. Müslim, Kitâbu'l-Cenâiz/6, hadis no: 919.)

Hadis

"Kim Kur'an okur, sonra dua ederse; onun duasına, dört bin melek '*âmin*!' der" (Bkz. Dârimî, Kitâbu Fedâili'l-Kur'an/33.)

"Hatim duası"nda, dua edenin duası ve birlikteki "âmin"ler bu hadiste anlatılanın kapsamına girer.

Hadis

"Yahudiler sizin '*selam*'ınızı ve '*âmin*'inizi kıskandıkları kadar hiçbir şeyinizi kıskanmazlar. " (Bkz. İbn Mace, Kitâbu İkâmetu's-Selât/14, hadis no: 856.)

C- Duanın Tanrı'ya Ulaşması (Tanrı'nın Duayı İşitmesi)

Âli İmran Suresi'nin 38. ayetinde Zekeriyya Peygamber'in, "Tanrı'dan çocuk isterken" ve bunun için dua ederken, "Kuşku yok ki, Sen, *Duayı İşitensin*!" dediği bildirilir.

Bkz. **ÇOCUK, ZEKERİYYA.**

İbrahim Suresi'nin 39. ayetinde de İbrahim Peygamber'in şöyle dediğini bildirilir.

"Kocamışken bana İsmail'i ve İshak'ı armağan eden Tanrı'ya hamdolsun. Kuşkusuz, Tanrı'm, *duayı işitendir*."

Bkz.**ÇOCUK, ARMAĞAN, İBRAHİM, İSHAK, İSMAİL.**

Bununla birlikte, kimi hadislere ve Fâtır Suresi'nin 10. ayetine dayanılarak, "dua"nın "Tanrı katı"na ulaşması için "salih (iyi) amel"in (iyi davranış ve ibadetin) gerekli olduğu savunulur. "Duayı Tanrı katına ulaştıran" şeyin, "salih amel" olduğu belirtilir.

Bkz. **AMEL, İMAN, KELİME.**

D- Peygamberlerin Duaları

1- Kur'an'da Adı Geçen Peygamberlerin Duaları

Bu dualar için bkz. **ADEM, İDRİS, NUH, SALİH, İBRAHİM, LUT, İSMAİL, İSHAK, YAKUB, YUSUF, EYYÛB, ŞUAYB, MUSA, HARUN, DAVUD, SÜLEYMAN, İLYAS, ZÜ'L-KİFL, YUNUS, ZEKERİYYA, YAHYA, İSA.**

2- İslam Peygamberi'nin (Muhammed) Duası

a) Kendisi ve İnanırlar İçin Duası

Peygamber'in, kendisi için, ailesi için, arkadaşları ve bütün Müslümanlar için duaları vardır. Çeşitli duaları yukarıda sunuldu. Bunların tümü bir araya getirilse, başlı başına bir kitap olur.

Peygamber'in inanırlar için dua etmesi, Kur'an'da da buyurulur ve gerekçesi açıklanır:

خُذْ مِنْ اَمْوَالِهِمْ
صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكّ۪يهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ اِنَّ صَلٰوتَكَ
سَكَنٌ لَهُمْ وَاللّٰهُ سَم۪يعٌ عَل۪يمٌ ﴿١٠٣﴾

Tevbe Suresi, ayet: 103

Anlamı (Diyanet'in)
Ey Muhammed! Mallarının bir kısmını, kendilerini temizleyip arıtacak sadaka olarak al; onlara dua et! Senin duan, onlar için bir güvendir. Allah işitir ve bilir. (Tevbe Suresi, ayet: 103.)

Açıklama
Burada, Peygamber'in alması buyurulan "sadaka", kimilerine göre, "zekât"ın dışındaki bağış, kimilerine göreyse "zekât"tır. Yorum için bkz. ZEKÂT.

Bu ayetteki "dua" anlamına gelen "selât (salât)", Hafs'ın aktarması ve Âsım'ın "okuyuşu"na ("kıraet"ine) göre "selât" biçiminde tekilse de, Bakûn'un '"okuyuşu"na göre çoğuldur ve "selavât (dualar)" biçimindedir. Bakûn, böyle olması gerektiğine, aynı surenin 99. ayetindeki "Peygamberin duaları" demek olan "selavâti'r-Resûli"yi kanıt olarak göstermektedir. (Bkz. Ebu Zer'a Abdurrahman, Huccetu'l-Kerâet, Beyrut, s. 322-323; Râzî, Tefsir, 16/180.)

وَمِنَ الْاَعْرَابِ
مَنْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَيَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ قُرُبَاتٍ
عِنْدَ اللّٰهِ وَصَلَوَاتِ الرَّسُولِ اَلَٓا اِنَّهَا قُرْبَةٌ لَهُمْ
سَيُدْخِلُهُمُ اللّٰهُ ف۪ي رَحْمَتِه۪ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٩٩﴾

Tevbe Suresi, ayet: 99

Anlamı (Diyanet'in)
Bedevîlerden, Allah'a ve Ahiret gününe inanan, sarf ettiğini, Allah katında ibadet ve Peygamber'in dualarına nâil olmaya vesile sayanlar da vardır. Bilin ki, verdikleri onlar için ibadettir. Allah, onlara rahmet edecektir. Allah şüphesiz bağışlar ve merhamet eder. (Tevbe Suresi, ayet: 99.)

b) Peygamber'in İnanmazlar İçin Duası

اِسْتَغْفِرْ لَهُمْ اَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ اِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْع۪ينَ مَرَّةً

Tevbe Suresi, ayet: 80

فَلَنْ يَغْفِرَ اللّٰهُ لَهُمْ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ وَاللّٰهُ
لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿٨٠﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed! Onlara ister bağış(lanma) dile, ister dileme, birdir. Onlara yetmiş defa bağışlama dilesen (yine) Allah onları bağışlamayacaktır. Bu, Allah'ı ve Peygamberi'ni inkâr etmelerinden ötürüdür. Allah fâsık topluluğu doğru yola eriştirmez. (Tevbe Suresi, ayet: 80.)

Bkz. DİLEMEK, HİDAYET, DOĞRU, MÜNÂFIK.

Tevbe Suresi, ayet: 114

مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا اَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ
وَلَوْ كَانُوا اُولِي قُرْبٰى مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ اَنَّهُمْ اَصْحَابُ
الْجَحِيمِ ﴿١١٣﴾ وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ اِبْرٰهِيمَ لِاَبِيهِ اِلَّا
عَنْ مَوْعِدَةٍ وَعَدَهَا اِيَّاهُ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ اَنَّهُ عَدُوٌّ لِلّٰهِ تَبَرَّاَ
مِنْهُ اِنَّ اِبْرٰهِيمَ لَاَوَّاهٌ حَلِيمٌ ﴿١١٤﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Cehennemlik oldukları anlaşıldıktan sonra akraba bile olsalar, puta tapanlar için mağfiret dilemek, Peygambere ve mü'minlere yaraşmaz. İbrahim'in babası için mağfiret dilemesi, sadece, ona verdiği bir sözden ötürüydü. Allah'ın düşmanı olduğu anlaşılınca ondan uzaklaştı. Doğrusu İbrahim çok içli ve yumuşak huyluydu. (Tevbe Suresi, ayet: 114.)

Bkz. İBRAHİM.

Hûd Suresi'nin 46. ayetinde de (müslüman olmayan) oğlu için Tanrı'dan dilekte bulunmuş olan Nûh'a, sâlih amel sahibi olmayan oğlu için böyle bir tutum göstermemesi gerektiğinin (yani oğlu için dua edemeyeceğinin) bildirildiği anlatılıyor.

Fahruddin Râzî, "peygamberliğin ve imanın, putataparlara (kâfirlere) dua etmeye engel olduğu"nun bildirildiğini yazıyor. "Tanrı'nın onlara ceza vereceği yolunda hükmü, takdiri bulunduğu halde, peygamber ve inanırlar, onların bağışlanmasını isterlerse, geri çevrileceği belli olan bir istekte bulunmuş olurlar. Buysa, peygamberin, peygamberlik derecesinde bir eksiklik oluşturur..." diyor. (Bkz. Râzî, 16/209.)

Putataparların, kâfirlerin "bağışlanmaları" için dua etmek başka, onların "imana gelmeleri" için dua etmek başkadır. Râzî de, bunun ikisini ayırıyor. (Bkz. Râzî, Tefsir, 16/210.)

Bir peygamber, bir inanır, herhangi bir kâfirin "imana gelmesi" "hidayete ermesi" için dua edebilir mi?

Kâmil Miras, "bazıları zaleme (zalimler) ve küffâr (kâfirler), hürriyet-i dini ayak altına alan mekâleden (türden) iseler helâklerine, değil iseler *tevbelerine dua edilir,* demişlerdi..." diyor (Bkz. Miras, Sahih-i, Buharî Muhtasarı Tecrîd-i Sarih Tercemesi, Ankara 1966, Diyanet İşleri Başkanlığı yayın., c. 3, s. 270) ve aşağıdaki hadisin bu görüşe kanıt gösterildiği belirtiliyor:

Hadis (Tecrîd-i Sarih'ten, Kâmil Miras'ın çevirisi.)

1235 عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهُ قَالَ قَدِمَ طُفَيْلُ بْنُ عَمْرٍو
الدَّوْسِيُّ وَأَصْحَابُهُ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالُوا يَا رَسُولَ اللهِ
إِنَّ دَوْسًا عَصَتْ وَأَبَتْ فَادْعُ اللهَ عَلَيْهَا فَقِيلَ هَلَكَتْ دَوْسٌ فَقَالَ
اللَّهُمَّ اهْدِ دَوْسًا وَائْتِ بِهِمْ

TÜRKÇESİ

Ebû Hüreyre radiyallahü anhten şöyle dediği rivayet olunmuştur: (Mekkede müslüman olup kabilesini davete memur olan) **Devsî Tufeyl İbni Amr** (Hayberin fethi sırasında) **bazı arkadaşları ile Nebi sallâllahü aleyhi ve sellemi ziyarete gelmişlerdi. Bunlar** (kendi kavminden şikâyet ederek):

–Ya Resulâllah! Devs kabilesi halkı Allaha asi oldular ve Tufeylin islama davetini kabulden imtina ettiler. Binaenaleyh bunların aleyhine dua buyur! Dediler. Şimdi artık Devsîlerin helâkine dua olunacak denilirken bir de Resulullah(ın re'fet ve şefkati tecelli ederek):

–Yarab, Devs halkına hidayet eyle de onları islam camiamıza getir! diye dua buyurdu.

E- Dua ve İnanır Kişi

1- İnanırın Kendisi İçin Duası

A'râf Suresi'nin 151. ayetinde, Musa Peygamber'in: "*Rabbi'ğfirli ve li ahî ve e'dhilna fî rahmetike ve ente erhamu'r- Râhimîn* (Tanrı'm! Beni ve kardeşimi bağışla, bize acı! Sen acıyanların en acıyanısın!)" dediği bildirilir. Görülüyor ki, burada, Musa Peygamber "önce kendisine dua ediyor". İbrahim Peygamber'in de, İbrahim Suresi'nin 41. ayetinde, "Tanrı'mız! Hesap görülecek günde (Ahirette), beni, anababamı, inananları bağışla!" anlamında dua ettiği bildiriliyor. Burada da dua eden, önce kendine dua etmekle başlıyor duaya. Başka örnekler de verilebilir.

İslam Peygamberi'nin de duaya kendinden başladığı bildirilir hadislerde.

Hadis

Übeyy İbn Ka'b anlatıyor:

"Peygamber, duaya önce kendinden başlardı." (Bkz. Ebu Davud, Kitâbu'l-Hurûf ve 'l-Kıraat/1, hadis no: 3984.)

Bundan dolayı, inanırın duaya giriştiği zaman, önce kendine dua etmesi gerektiği savunulur.

İnsanın, herkesten önce kendisine dua etme eğilimi doğaldır.

Ne var ki, kendisine duayla kalmaması, başkalarına da dua etmesi gerektiği bildirilir.

2- İnanırın Peygamber'e Duası

Bu konuya ilişkin ayet, hadis ve yorumlar için bkz. **SELAT**.

3- İnanırın İnanır İçin (Başkaları İçin) Duası

وَالَّذِينَ جَاءُو مِنْ بَعْدِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا وَلِإِخْوَانِنَا
الَّذِينَ سَبَقُونَا بِالْإِيمَانِ وَلَا تَجْعَلْ فِي قُلُوبِنَا غِلًّا لِلَّذِينَ آمَنُوا
رَبَّنَا إِنَّكَ رَءُوفٌ رَحِيمٌ ﴿١٠﴾

Haşr Suresi, ayet: 10

Anlamı

Onlardan sonra gelenler de şöyle derler: "Tanrı'mız! Bizi bağışla! Bizden önce imana ermiş olanları da. Kalplerimizde, inanmış olanlara bir kin bulundurma. Tanrı'mız! Sen çok esirgeyensin, acıyansın." (Haşr Suresi, ayet: 10.)

Açıklama

Ayette sözü edilen "onlardan sonra gelenler"in kimler olduğu konusunda değişik yorumlar ileri sürülür. Kimilerine göre "onlar" denirken anlatılmak istenen, "hicret edenler (muhâcirler)", "onlardan sonra gelenler"se "daha sonra hicret edenler"dir. Kimilerine göreyse, Müslümanlar üç kesime ayrılıyor. Birinci kesim: Ensâr (Medineliler). İkinci kesim: "Muhâcirler" (Mekkeli göçmenler). Üçüncü kesimse: Daha sonra gelen ve kıyamete dek gelecek olan, ilkleri izleyen Müslümanlardır. (Bkz. Râzî, 29/288.)

Bu ayette,"inanırların başka inanırlara duaları" yansıtılıyor.

Hadis

" Müslüman bir kul, (inanır) kardeşi için onun bulunmadığı bir sırada dua ederse, melek de onun için şöyle dua eder: '(İnanır kardeşin için dua edip dilediğin) o şeyin bir katı da senin olsun!' " (Bkz. Müslim, Kitâbu'z-Zikr ve' d-Dua. /23, hadis no: 2732.)

Hadis

"Müslümanın (bir başka Müslüman) kardeşine, onun bulunmadığı bir sırada ettiği dua kabul olur. Onun yanı başında bir melek bulunur; o kimse, (Müslüman din) kardeşi için hayır duada bulundukça, melek onunla birlikte: 'Amin! Bir o kadarı da senin olsun!' der." (Bkz. Müslim, Kitabu'z-Zikr ve 'd- Dua. / 88, hadis no: 2733.)

4- İnanırın İnanmaz İçin Duası

Peygamber'in inanmazlar için duası nasılsa, inanırların da inanmazlar için duaları öyledir. (Yukarıda değinilmişti.)

F- Meleklerin İnanırlar İçin Duaları

وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا رَبَّنَا وَسِعْتَ كُلَّ شَيْءٍ رَحْمَةً وَعِلْمًا
فَاغْفِرْ لِلَّذِينَ تَابُوا وَاتَّبَعُوا سَبِيلَكَ وَقِهِمْ عَذَابَ الْجَحِيمِ ﴿٧﴾
رَبَّنَا وَأَدْخِلْهُمْ جَنَّاتِ عَدْنٍ الَّتِي وَعَدْتَهُمْ وَمَنْ صَلَحَ
مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ إِنَّكَ أَنْتَ الْعَزِيزُ
الْحَكِيمُ ﴿٨﴾ وَقِهِمُ السَّيِّئَاتِ وَمَنْ تَقِ السَّيِّئَاتِ يَوْمَئِذٍ
فَقَدْ رَحِمْتَهُ وَذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٩﴾

Mü'min Suresi, ayet: 7-9

Anlamı (Diyanet'in)

(Arş'ı yüklenen ve çevresinde bulunan melekler) mü'minler için: "Rabbi'miz! ilmin ve rahmetin her şeyi içine almıştır. Tevbe edip senin yoluna uyanları bağışla! Onları cehennemin azabından koru!" diye bağışlanma dilerler. "Rabbi'miz! "Mü'minleri ve babalarından, eşlerinden, soylarından iyi olanları, kendilerine söz verdiğin Adn cennetlerine koy! Şüphesiz Güçlü olan, Hakîm olan ancak, Sensin. Onları kötülüklerden koru! O gün, kötülüklerden kimi korursan, ona şüphesiz rahmet etmiş olursun. Bu, büyük kurtuluştur" (derler). (Mü'min Suresi, ayet: 7-9.)

Yorum ve ilgili hadisler için bkz. **CENNET, MELEK.**

G- "Dua" ve Önemi İçin Ne Diyorlar?

Duanın anlamı, tanımı, önemi, nasıl olması gerektiği, kabul edilebilirliği, zaman ve saatleri konusunda, anlamları ve yorumlarıyla birikte ayetler, en

sağlam kabul edilen kaynaklardan hadisler ve en temel kaynaklardan bilgiler; maddenin başlarında sunuldu. Buradaysa ülkemizde, Türkçe yayımlanmış olan bir-iki incelemeden aktarmalar yapılacak, özetler sunulacaktır:

1- Duanın Ne Olduğu Konusunda

Kasım Kufralı'nın incelemesinden:

"Dua: Bir şeyin yapılmasını ya da yapılmamasını, Tanrı'yı överek, kulun küçülmesini dile getirecek biçimde Tanrı'dan istemektir." (Bkz. İslam Ansiklopedisi, Dua maddesi)

"Dua: Kulun, tüm umutları kırıldıktan sonra Tanrı'ya sığınıp yalvarması ve O'nu *tek yardımcı* tanımasıdır. " (Bkz. aynı yer)

Osman Cilacı'nın incelemesinden:

"Dua: Küçüğün büyükten, güçsüzün güçlüden ihtiyacını istemesi, dilemesidir." (Bkz. Dua ve İbâdet, Diyanet Dergisi, XI /5 s. 285. Dayandığı kaynak:Yazır, Hak Dini Kur'an Dili, İst., 1935, III/2194.)

Burada "Büyük" ve "Güçlü" denirken anlatılmak istenen, *Tanrı*'dır.

"Dua : Bir yardım isteme, bir sevgi ilahisidir. Manasını bilmediğimiz kelimeleri kuru kuru söylemekten ibaret değildir." (Bkz. aynı sayı, s. 286. Dayandığı kaynak: Dr. Alexıs Carrel, Vasiyetnâme, ter. M. Rahmi Balaban, İst., s. 32.)

"Dua : Tanrıya gösterilen saygı hareketi, tapınma, tapınıştır." (Bkz. aynı yer. Kaynak: Türkçe Sözlük.)

"Dua : Bir bakıma, ruh kuvvetlerimizin gayeleri tarafından bir gayeye doğru sevk edilmesi, çekilmesi demektir. " (Bkz. aynı sayı, s. 285.)

Ramazan Aslanbaba'nın incelemesinden:

"Dua : Dergâh-ı ilâhiden (Tanrı katından), hayır, rahmet, nimet ve hacet dilemektir." (Bkz. Dua, Diyanet Dergisi, IX/102-103, s. 415.)

2- Duanın Önemi Konusunda

Yukarıdaki incelemelerinde varılan sonuç şöyle özetlenebilir :

• Dua, başlı başına bir "ibadet", bir tapınma olduğu için önemlidir.

• Dua, uygar ya da ilkel, hiç kimsenin vazgeçemeyeceği bir "ihtiyaç" olduğu için önemlidir.

• Dua, insana psikolojik olarak rahatlık verdiği için önemlidir.

• Dua, insanın ruhunu yücelttiği için önemlidir. (Yukarıdaki incelemecilerin gösterilen yerdeki yazılarına bkz.)

3- Duanın Nasıl Olması Gerektiği Konusunda

Kâsım Kufralı, İmam Gazalî'ye dayanarak "duanın adâbı"nı (on olarak) sıralıyor:

• Şerefli gün ve vakitleri gözetmek.

• Şerefli ve mubarek durum (hal) gözetmek.

- Yüzü kıbleye dönük olarak dua etmek.
- Alçak sesle dua etmek.
- Duanın uyaklı (kafiyeli) olmasına özel çaba harcamamak.
- Alçakgönüllüce ve küçülerek dua etmek.
- Duanın kabul edileceğine inanarak, Tanrı'nın yardımına güvenerek dua etmek.
- Dileği di[illegible]erek ve üç kez sunmak.
- Tanrı'nın adıyla başlamak, dileğiyse biraz arkalara bırakmak.
- Ve tevbe ederek, bağışlanma dileyerek dua etmek.

Bunlardan sonra yazar, "bir de diz üstü çökerek, Peygamber'e veya velilere tevessül edip, akıl ve mantığın kabul etmeyeceği dualarda bulunmamak şart olarak zikredilir" diyor. Daha sonra: "Duaların tertibinde, peygamberlerin Kur'an'da zikredilen dualarıyla Peygamber'den rivayet edilen dualara ve nihayet, velilerin, şeylerin terkiplerine (dua kalıplarına) itibar edilir..." diye yazmakta. Ayrıca: "Mahiyet itibarıyla da, duanın üç şekli vardır: Allah'ın esma (adları) ve sıfâtını matluba muvafık (dileğe uygun olarak) sıralayan dua, zillet (küçülme) ve zaruret ifade eden dua ve bütün ihtiyaçları birden arz eden dua. Bu üç mertebeyi birden ihtiva eden da gayet makbuldür ki, bu hâl Peygamber'in dualarında görülür." deyip bitiriyor. (Bkz. İslam Ansiklopedisi, Dua maddesi.)

Osman Cilacı'nın (daha çok bilgi için bkz. Dua ve İbâdet, Diyanet Dergisi XI/6, s. 359-363.) ve Ramazan Aslanbaba'nın (Dua, Diyanet Dergisi, c. 9, sayı: 102-103, s. 417-418.) yazılarında da, değişik anlatımlarla da olsa bunlar anlatılır.

Osman Cilacı, sıralanan koşullara uygun olarak yapılırsa duada şu üç özelliğin bulunacağını belirtiyor: Saygı (hürmet), boyun eğme (itaat) ve sevgi. (Bkz. aynı dergideki yazı, s. 359.)

4- Duanın Kabul Edilmesi İçin Koşullar Konusunda

Duanın kabul edilebilirliği, yukarıda sıralanan "dua âdabı"nın yerine getirilmesine bağlanıyor. (Bkz. Cilacı, aynı dergi, aynı yazı, s. 362, 363.)

Cilacı ayrıca şöyle diyor:

"Kabulü kuvvetle umulan bir duada yerine getirilmesi mutlak nazarı ile bakılan şartlar şöylece sıralanabilir:

1) Yalnız Allah'a teveccüh etmek.
2) Duada rûhî bir haz duymak.
3) Teslimiyet ve vecd halinde olmak.
4) Dileğini boyun bükerek arz etmek."

(Bkz. Cilacı, aynı dergi, aynı yazı, s. 363.)

5- Duanın Vakitleri

Bu konuda, Osman Cilacı'nın kaynaklardan çıkardığı sonuç şöyle:

Duanın kabul vakitleri:

1) Kadir Gecesi.
2) Arefe günü.

3) Ramazan.
4) Cuma gecesi.
5) Cuma günü.
6) Cuma saati.
7) Gece yarısı.
8) Gecenin ilk yarısı.
9) Gecenin ikinci yarısı.
10) Seher vakti.
11) Namaz için ezan okunduğunda.
12) Ezan ve ikâmet arasında.
13) Cephede.
14) Harp esnasında.
15) Namazdan sonra.
16) Kur'an-ı Kerim okunduktan sonra
17) İmamın vele'd- Dâllin sözünden sonra.
18) Zemzem suyu içildiğinde.
19) Horoz öttüğünde.
20) Ölüm anında.
21) Müslümanlar zikir için toplandıklarında.
22) Yağmur yağmaya başladığında.

(Bkz. Cilacı, aynı dergi, aynı yazı, s. 364.)

H- Dua ve "Kâfirler"

Kur'an ayetlerinde, "kâfir"lerin, "putatapar"ların da zaman zaman dua ettikleri ve öbür dünyada edecekleri bildirilir.

I- Kâfirlerin Bu Dünyada ki Duaları

a) "Tek Tanrı"ya Duaları

Putataparların, "put"larına taparlarken "Biz bunlara, Allah'a yaklaştırsınlar diye tapınıyoruz." (Zümer, Suresi, ayet: 3) dedikleri ve korkunç durumlarla karşı karşıya kaldıklarında da, kurtarılmaları için "Tek Tanrı"ya yalvardıkları bildirilir.

İlgili ayet, hadis ve yorumlar için bkz. **ALLAH, DENİZ, GEMİ, KORKU.**

b) "Put"lara Duaları

Ra'd Suresi, ayet: 14

لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَجِيبُونَ لَهُمْ بِشَيْءٍ
إِلَّا كَبَاسِطِ كَفَّيْهِ إِلَى الْمَاءِ لِيَبْلُغَ فَاهُ وَمَا هُوَ بِبَالِغِهِ وَمَا دُعَاءُ
الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ ﴿١٤﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Hakka davet eden ancak O'dur. O'ndan başka çağırdıkları (dua ettikleri) putlar, kendilerine hiçbir cevap veremezler. Durumları, suyun ağzına gelmesi için avuçlarını ona açmış adamın durumu gibidir. Hiçbir zaman suya kavuşamaz. İşte kâfirlerin yalvarışı da böyle boşunadır. (Ra'd Suresi, ayet: 14.)

Açıklama

"Hakka davet eden ancak O'dur", diye çevrilen sözlere, "gerçek anlamıyla dua edilmesi, sığınılması gereken varlık, O'dur (Tanrı'dır)" diye de (Kur'an yorumlarında) anlam verilir. Yani "Kulluk da, dua da, yalnızca Tanrı'ya sunulur, böyle olursa gerçek anlamını bulur." (Bkz. Sâbûnî, Safvetu't- Tefâsir, 2/77.)

Ayetteki benzetme de şöyle yorumlanıyor:

"Putlarına tapınıp dua eden putataparların durumu öyle susuz bir adamın durumuna benzer ki, susuzluktan ne yapacağını bilmeyen bu kişi, uzaktan avuçlarını suya açar, suyun ağzına gelmesini umar. Oysa su, o kadar uzaklıktan ağzına gelmeyecek, onun da o çabası boşa gidecektir." (Bkz. Sâbûnî, aynı yer.)

2- Kâfirlerin Öbür Dünyadaki Duaları

Kâfirlerin öbür dünyada, "azab"la karşılaştıklarında, Cehenneme atıldıklarında ve Cehennemde, Tanrı'nın kurtarması için önce meleklerin aracılığına başvuracakları, ama bir sonuç alamayacakları bildirilir. (Bkz. Mü'min Suresi, ayeti: 49, 50.)

Konu için bkz. **CEHENNEM, BEKÇİ.**

İ- İlenç (Beddua)

وَيَدْعُ الْاِنْسَانُ بِالشَّرِّ دُعَٓاءَهُ بِالْخَيْرِۜ وَكَانَ الْاِنْسَانُ عَجُولًا ﴿١١﴾

İsrâ Suresi, ayet: 11

Anlamı

İnsan, "iyilik (hayır)" için dua eder olduğu gibi, "kötülük (şerr)" için de dua eder (ilenir). İnsan, pek "ivecen"dir ("acûl"). (İsrâ Suresi, ayet: 11.)

Açıklama

Bu ayette sözü edilen "şerr (kötülük) için dua"nın ne olduğuna ilişkin çeşitli yorumlar ileri sürülür.

Kimine göre, Bu, kişinin, sıkıntılı durumlarda "kendisinin ya da çocuklarının- yakınlarının kötülüğü, yok olmaları için dua etmesi"dir. İstemeye istemeye böyle bir duada bulunmasıdır. İbn Abbas'ın yorumu da böyledir. (Bkz.Taberî, Tefsir, 15/37; Kurtubî, 10/225; Sâbûnî, Safvetu't-Tefâsir, 2/144.)

Fahruddin Râzî, bu ayetin yorumu üzerinde dururken Peygamberin şöyle dediğini aktarıyor:

"Ailemden cezalandırılmayı hak etmemiş olanlar hakkındaki bedduamı, rahmete çevirmesini Tanrı'dan istedim. Çünkü, ben de bir insanım, siz nasıl

öfkelenirseniz benim de öfkeye kapıldığım olur.." (Bkz. Râzî, 20/162.)

Müslim'in yer verdiği bir hadis şöyledir:

"Kendi zararınıza, çocuklarınızın zararına, mallarınızın zararına dua (beddua) etmeyin. Duaların Tanrı katında kabul göreceği bir saate rastlatmış olursunuz ve o dualarınız (bedduanız) kabul edilir." (Bkz. Müslim, Kitâbu'z-Zühd/74, hadis no: 3009; Riyazu's-Sâlihin, III/82, hadis no: 1526.)

Fahruddin Râzî, yukarıdaki ayette anlatılan "şerr için dua", yani "beddua (ilenç)" konusundaki yorumları üç yorumda topluyor:

Birincisi: Burada anlatılan, Hars Oğlu Nadr'ın duasıdır. "Ey Tanrı! Bu din (İslam dini) hak ise, bizim cezamızı ver!" demişti. Tanrı da onun duasını (kendi hakkında) kabul etmiş, adamın boynu vurulmuştu (Bedir'de). Adam, Peygamberin yalancı olduğunu düşünerek yöneltmişti duayı.

İkincisi: İnsan, sıkıntı zamanlarında (umutsuzluğa kapılıp) kendisi, ailesi, çoluğu-çocuğu ve malı-mülkü aleyhine dua (beddua) eder. Anlatılmak istenen budur.

Üçüncüsü: İnsan kimi zaman, kendi yararına olur düşüncesiyle bir şeyin gerçekleşmesini çok ister. Oysa onun iyiliğine değil, kötülüğünedir o şeyin gerçekleşmesi. Ayette anlatılmak istenen budur. (Bkz. Râzî, 20/162.)

Hadislerde, Peygamberin çeşitli biçimdeki "beddua"ları aktarılır. Bunlar arasında "kâfirler" hakkındaki "beddua"ları özellik taşımakta. Bir örnek:

Hadis

İbn Mes'ud anlatıyor:

"Peygamber, insanlarda (burada amaçlanan Kureyş'tir), ters tutum (idbâr) görünce şöyle dua etmişti:

'Ey Tanrı! Bunların başına, Yusuf'un yedi kıtlık yılı gibi yedi yıl kıtlık getir!'

Haklarında beddua edilenleri öylesine bir kıtlık yılı yakaladı ki, her şeyi silip süpürdü. O denli ki, deriler, ölü (leş), kokmuş et yemeye başladılar..." (Bkz. Buharî, İstiskâ/2, Tefsir, 12/44; Müslim, Kitâbu Sıfati'l-Münâfıkin/39, hadis no: 2798; Tecrîd, hadis no: 535.)

Konuya ilişkin ayrıca bkz. **ALLAH, İNSAN, YAĞMUR, YAKARIŞ.**

III- İSLAM ÖNCESİ ARAPLARDA DUA

Ünlü Arap soybilimci İbnü'l-Kelbî (ö. 819), "Kitâbu'l-Esnâm" (Putlar Kitabı) adlı kitabında, İslam öncesi Araplarda, Kâbe ziyaretinin, "hacc"ın, "umre"nin "Arafat'ta ve Müzdelife'de vakfe"nin, "kurbanları sunma'"nın, "hacc ve umre"

sırasında "lebbeyk" (buyruğundayım Ulu Tanrı!) diye çağırmanın ve benzeri "ibadet"lerin bulunduğunu ve Kuzey Arabistan topluluklarının ataları olan Nizaroğulları'nın sırasında şöyle söylediklerini yazar:

"Lebbeyk Allahumme lebbeyk! Lebbeyk, lâ şerike lek! İlla şerikün hüve lek! Temlikuhu ve mâ melek (Buyruğundayım Tanrı'm! Buyruğundayım. Buyruğun başım üstüne! Ortağın yoktur senin. Yalnızca bir ortağın var, o da senin! Nesi varsa hepsi senindir Tanrı'm!) (Bkz. Arapçası, Ahmet Zeki Paşa'nın tahkikiyle, s. 6; Putlar Kitabı, çev. Beyza Düşüngen, Ankara, 1969, İlahiyat Fak. yay., s. 27.)

"Lebbeyk" diyerek söylenen sözler, hem bir "ibadet", hem de bir "dua" niteliğini içerir. Bugün Hacc sırasındaki (Tek Tanrı'ya yöneltilen) "Lebbeyk"ler de öyle...

(İslam öncesinin benzeri gelenek, görenek ve ibâdetleri konusunda ayrıntılı bilgiler için bkz. Prof. Dr. Neşet Çağatay, İslam Öncesi Arap Tarihi ve Cahiliye Çağı, 1971, Ankara, İlahiyat Fak. Ya., s. 36-38, 102-130.)

İslam öncesinin Hıristiyan Arap şairlerinden Adiyy İbn Zeydi'l-İbâdî (Ö. yaklaşık 587), iki dizesinde şöyle der:

"Rahime'llahu men bekâ lil hataya/Küllü bâkin fe zenbuhu mağfûrun (Tanrı, günahları için ağlayana acır. Her ağlayan (günahlarının bağışlanması için ağlayarak dua eden) herkesin günahı bağışlanmıştı.)" (Bkz. Divânu Adiyy İbn Zeyd'il-İbâdî, Bağdat, 1965, s. 86.)

Bu şairin birkaç dizesinin anlamı da şöyledir:

"Ululuğumuz var, üstünlük veren Tanrı'mız (Rabb) var bizim! İyilik (hayır) elindedir O'nun. Ne dilerse o olur. Tüm iyilik-üstünlük O'ndan gelir. Katında çok geniştir-boldur verdikleri. Yitirilenler için O'na başvurulup dilek sunulur. Yardımcı, Kurtarıcı'dır O. Bakar, gözetir bizi. Zorlukları kolay yapmak O'nun elindedir." (Bkz. aynı divan, s. 62.)

İslam öncesinin şairlerinden Ümeyye İbn Ebi's-Salt'ın (ö. yaklaşık 630) iki dizesi:

"Ey Tanrı! (Allahumme!) Eğer Sen bağışlarsan çok bağışlarsın (herkesi bağışlarsın). Sana karşı eksiği olmayan ve yönelme gereği duymayan bir kul var mı?" (Bkz. Ebu'l-Ferec el İsbehanî, Eğanî, 9/184.)

Konu için ayrıca bkz. **ALLAH, DİN, HANİF.**

Kuşkusuz Araplardan başka toplumlarda da "dua" önemli. Örneğin "Mecûsilik" de denen Zerdüşt'çülüğün kutsal kitabı olan "Avesta"da, duanın önemi yansımakta. Bu kitapta, ilginç örneklere tanık olmaktayız.

Bkz. **MECÛS.**

IV- İLKEL TOPLUMLARDA DUA

Bilindiği gibi, "Şamanizm", Türklerin en eski dinlerinden sayılmakta. İlkel sayılan bu dinde de "dua" önemli bir yer tutuyor. Abdulkadir İnan, "Şaman duaları" üzerinde duruyor ve bu dualardan, sayfalar tutan örnekler veriyor. (Bkz. İnan, Şamanizm, Ankara, 1972, Türk Tarih Kurumu yay., s. 120-146.)

Dr. Muhammed Cabir Abdu'l'al el Hînî, "Fi'l Akâidi Ve'l-Edyân (İnançlar ve Dinler Üstüne)" adlı kitabında, çeşitli Batı'lı bilim adamı ve araştırmacıların incelemelerini kaynak göstererek, birçok ilkel toplumların "ayin" ve "dua"larından örnekler aktarır.

İşte "Tsuigoa" inanırlarının sesleni̇şlerinden (Arapçasından çevrilmiştir.)

"Yalnızca seni yüceltiriz, seni kutsarız!
Sana koşarız yalnızca!
Sen Babalar Babası'sın.
Sensin ey Tanrı!
Sen ey Tsuigoa!"

(Bkz. Dr. Muhammed Cabir Abdu'l'al, Mısır, 1971, s. 12.)

Bir başka sesleniş:

"Gök alabildiğine geniş, geniş, geniş
Yer de geniş, geniş, geniş.
Biri öbürünün üstüne yükselmiş.
Alta konmuş öbürü.
Uzak, çok uzak geçmişler içinde.
Yüce göğün Tanrı'sına dayanır herkes.
Korkmazlar onun için.
Dua tapınıp ederiz sana!"

(Bkz. aynı kitap, s. 14.)

Aynı yazar, Eski Mısır tanrıları ve tapınmaları üzerinde duruyor, ilahilerinden, dualarından örnekler sunuyor. İÖ 1412 dolaylarında "Güneş-Tanrı"ya nasıl tapınıldığını ve ona nasıl seslenildiğini de örnekleriyle yazıyor. İşte seslenişlerden:

"Sıkıntıda dua edenin duasını işiten
Yardım dileyen insana yüreği yumuşak olan
Korkanları azgınlardan kurtarsın
ve kurtaran güçsüzleri güçlülerden.
Ey bilgi tanrısı..!"

(Bkz. aynı kitap, s. 49.)

Prof. Dr. Sedat Veyis Örnek, ilkellerdeki "dua"yı şöyle anlatır:

"Dua (Alm. Gebet, Fr. Priére, İng. Prayer). İbâdetin kaçınılmaz öğelerinden biri olan *dua*, basit haliyle, yüce kudretlerin yardım ve merhametini kazânmak için, kişinin içinde bulunduğu duruma göre, o anki seslenişidir. Bu niteliğiyle bireysel bir belirti olarak görünen dua, dinsel şefler tarafından yönetilen ibadetlerde, düzenli ve çeşitli amaçlara uygun bir biçim alır. Dua, belli ritüel işlemler sırasında da, kurbanla bağlantılıdır. Kimi zaman da, yardımı istenen Yüce Varlık üzerinde zorlayıcı bir etki yaratmak için dua edildiği görülür. Ki, bu durumda dua ile büyülü söz özdeştir. Dualar genellikle, yakınma duaları, istek duaları ve şükran duaları gruplarında toplanır. " (Bkz. Örnek, Etnoloji Sözlüğü, s. 70.)

V- ÖZET

لَا يَسْـَٔمُ الْاِنْسَانُ مِنْ دُعَٓاءِ الْخَيْرِ وَاِنْ مَسَّهُ الشَّرُّ فَيَؤُ۫سٌ
قَنُوطٌ ﴿٤٩﴾ وَلَئِنْ اَذَقْنَاهُ رَحْمَةً مِنَّا مِنْ بَعْدِ ضَرَّٓاءَ مَسَّتْهُ
لَيَقُولَنَّ هٰذَا لٖي وَمَٓا اَظُنُّ السَّاعَةَ قَٓائِمَةً وَلَئِنْ رُجِعْتُ
اِلٰى رَبّٖٓي اِنَّ لٖي عِنْدَهُ لَلْحُسْنٰى فَلَنُنَبِّئَنَّ الَّذٖينَ كَفَرُوا بِمَا عَمِلُوا
وَلَنُذٖيقَنَّهُمْ مِنْ عَذَابٍ غَلٖيظٍ ﴿٥٠﴾ وَاِذَٓا اَنْعَمْنَا عَلَى الْاِنْسَانِ
اَعْرَضَ وَنَاٰ بِجَانِبِهٖ وَاِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ فَذُو دُعَٓاءٍ عَرٖيضٍ ﴿٥١﴾

Fussilet Suresi, ayet: 49-51

Anlamı (Diyanet'in)

İnsan iyilik istemekten usanmaz da, kendisine bir kötülük gelince, umutsuzluğa düşer, me'yus (umutsuz) olur. Başına gelen sıkıntıdan sonra, kendisine katımızdan bir rahmet tattırsak: "Bu, benim hakkımdır; Kıyamet'in kopacağını sanmıyorum. Rabbi'me döndürülürsem, O'nun katında, ant olsun ki benim için daha güzel şeyler vardır." der. İnkâr edenlere istediklerini, ant olsun ki bildireceğiz. Onlara, ant olsun ki, çetin bir azab tattırıcağız. İnsana nimet verdiğimiz zaman, yüz çevirerek yan çizer. Başıma bir kötülük gelirse uzun uzun yalvarır. (Fussilet Suresi, ayet: 49-51.)

Bu ayetin yorumu için özellikle bkz. **İNSAN, RAHMET, KIYAMET.**

Bu madde çok kısa olarak şöyle özetlenebilir:

Dua: Küçükten büyüğe yöneltilen dilek, Tanrı'ya yalvarıp yakarma.

Kur'an'da ve hadislerde, "ibadet"le iç içedir, kimi zaman da aynı anlamdadır. İbadetlerin önünde, içinde ve sonunda dua olur. Dualarla çeşitli dilekler sunulur. Dua edilmesini Tanrı da istediğini (Kur'an ayetleriyle) bildirir. Böbürlenip dua etmekten kaçınanların "cehenneme atılacakları" açıklanır. Hadislerde de duanın önemi anlatılır. Peygamber'in de Tanrı'ya çeşitli biçimlerde yakarışları olmuştur. Bunlar, dualara örnek olsun diye de aktarılır. Bununla birlikte herkes, kendi isteğine uygun dua biçimini seçip sunar. Ne var ki, dua için "saygı" esastır. Bir de, "namaz araları, namaz sonraları", "önemli gün ve geceler" gibi daha "şerefli" sayılan "vakitler"i kollamanın, duanın kabul edilmesi için yararlı olacağı belirtilir. Tanrı, "kullarına yakın olduğunu, dua edenin duasını kabul edeceğini" bildirir. Ne var ki, hadislerde bildirildiğine göre, "acele etmemek" ve "beklemek" gerekir.

➤DÜNYA

"Ahiretin karşıtı, bugünkü yaşam (dünya, ulâ, hâzihi, âcile)".
Dünya yaşamı: Bu dünyadaki yaşam (hayatu'd-dünya, âcile).

A- "Dünya Yaşamı"
1- "Dünya Yaşamı Neye Benzer"?

Yunus Suresi, ayet: 24

اِنَّمَا مَثَلُ
الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا كَمَاءٍ اَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ
الْاَرْضِ مِمَّا يَأْكُلُ النَّاسُ وَالْاَنْعَامُ حَتّٰى اِذَا اَخَذَتِ الْاَرْضُ
زُخْرُفَهَا وَازَّيَّنَتْ وَظَنَّ اَهْلُهَا اَنَّهُمْ قَادِرُونَ عَلَيْهَا اَتٰيهَا اَمْرُنَا
لَيْلًا اَوْ نَهَارًا فَجَعَلْنَاهَا حَصِيدًا كَاَنْ لَمْ تَغْنَ بِالْاَمْسِ
كَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Dünya hayatı, gökten indirdiğimiz su gibidir ki, onunla insan ve hayvanların yiyeceği bitkiler yetişip birbirine karışmıştır. Yeryüzünün süslenip bezendiği ve yerin sahiplerinin bütün bunlara malik olduklarını sandıkları sırada, gece veya gündüz, buyruğunuz o yere gelmiş ve orayı, hiçbir şey bitirmemişe çevirmiştir. Düşünen millet için ayetleri böylece uzun uzun açıklıyoruz. (Yunus Suresi, ayet: 24.)

Hadîd Suresi, ayet: 20

اِعْلَمُوا اَنَّمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا
لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَزِينَةٌ وَتَفَاخُرٌ بَيْنَكُمْ وَتَكَاثُرٌ فِي الْاَمْوَالِ
وَالْاَوْلَادِ كَمَثَلِ غَيْثٍ اَعْجَبَ الْكُفَّارَ نَبَاتُهُ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرٰيهُ مُصْفَرًّا
ثُمَّ يَكُونُ حُطَامًا وَفِي الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَغْفِرَةٌ
مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانٌ وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا اِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ ﴿٢٠﴾

Anlamı

Bilesiniz ki, "dünya yaşamı", şundan başka değil: Bir oyun, eğlence, süs, aranızda karşılıklı övünme, karşılıklı "mal" ve "evlad" (çocuk) çoğaltma. Sanki bir yağmur. Bitirdiği bitkiler, çiftçileri imrendirmekte. Sonra kurur bu bitkiler. Ve sararmış görürsün. Sonra da çerçöp olur çıkar.

Ahiretteyse katı azab (ceza), Tanrı'nın bağışlaması ve hoşnutluğu var.

Dünya yaşamı, bir aldatma aracından başka değil. (Aldatmaya yönelik geçimlik:aldatma aracı, aldatıcı geçim-yaşam: "metâu'l-ğurûr".) (Hadîd Suresi, ayet: 20.)

وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا
كَمَاءٍ اَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَاءِ فَاخْتَلَطَ بِهِ نَبَاتُ الْاَرْضِ فَاَصْبَحَ
هَشِيمًا تَذْرُوهُ الرِّيَاحُ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ مُقْتَدِرًا ﴿٤٥﴾

Kehf Suresi, ayet: 45

Anlamı

(Ey Muhammed!) Onlara "dünya yaşamı"nı bir örnekle anlat. Sanki gökten indirdiğimiz bir su (yağmur). Yeryüzünün bitkileri onunla oluşup karışmakta. Ve yelin alıp savuracağı çerçöpe dönüşmekte o bitkiler. Tanrı, her şeye gücü yetendir. (Kehf Suresi, ayet: 45.)

2- "Dünya Yaşamı, Aldatıcıdır"

Kur'an'da iki yerde, "dünya yaşamı"nın ne olduğu "dünya yaşamı, bir aldatma metâından (aldatıcı geçimlikten) başka değildir!" diye bildirilir:

Âli İmrân Suresi, ayet : 185
Hadîd Suresi, ayet : 20

Hadîd Suresi'nde, bu anlatımın da yer aldığı ayet, yukarıda, anlamıyla birlikte sunuldu.

İki yerde de, insanlara, aynen şu uyarı yöneltilmekte:

Lokman Suresi, ayet: 33
Fâtır Suresi, ayet: 5

فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُمْ بِاللّٰهِ الْغَرُورُ

Anlamı

"Dünya yaşamı", sakın sizi aldatmasın. Sakın şeytan sizi, Tanrı'yı ileri sürerek aldatmasın! (Lokman Suresi, ayet: 33; Fâtır Suresi, ayet: 5.)

"Dinlerini oyun ve eğlenceye alanları, ayetleri oyun ve eğlence konusu yapanları, dünya yaşamının aldattığı"nı bildiren ayetler:

En'âm Suresi, ayet	: 70
A'râf Suresi, ayet	: 51
Câsiye Suresi, ayet	: 35

En'âm Suresi'nin 130. ayetinde de, Kıyamet'te toplanıp görecekleri cezaylakarşı karşıya gelecek olan "insanlar ve cinler"i, "dünya yaşamı"nın aldattığı anlatılmakta.

Bkz. CİN, KIYAMET.
"Aldatma"yla ilgili öteki ayetler için bkz. ALDATMA.

3- "Dünya Yaşamı", "Sadece Bir Oyun ve Eğlencedir"

"Dünya yaşamı"nın "sadece bir oyun ve eğlence " olduğu şuayetlerde anlatılmakta:

En'âm Suresi, ayet	: 32
Ankebût Suresi, ayet	: 64
Muhammed Suresi, ayet	: 36
Hadîd Suresi, ayet	: 20

4- "Dünya Yaşamı"yla "Ahiret"in (Öbür Dünya Yaşamının) Karşılaştırılması

Ankebût Suresi, ayet: 64

وَمَا هٰذِهِ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا اِلَّا لَهْوٌ وَلَعِبٌ وَاِنَّ الدَّارَ الْاٰخِرَةَ
لَهِيَ الْحَيَوَانُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٦٤﴾

Anlamı

"Bu dünya yaşamı", bir eğlence ve oyundan başka değil. "Ahiret yurdu"ysa "asıl yaşam"dır. Ah bir bilebilseler...! (Ankebût Suresi, ayet: 64.)

En'âm Suresi, ayet: 32

وَمَا الْحَيٰوةُ
الدُّنْيَا اِلَّا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَلَلدَّارُ الْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ اَفَلَا
تَعْقِلُونَ ﴿٣٢﴾

Anlamı

"Dünya yaşamı", bir oyun ve eğlenceden başka değil. "Ahiret yurdu"ysa, andolsun ki, Tanrı'ya karşı gelmekten korkup sakınanlar için çok daha iyidir (hayırlıdır). Aklınızı kullanmaz mısınız (düşünmez misiniz)? (En'âm Suresi, ayet: 32.)

Bu ayetin sonu, A'râf Suresi'nin 169. ve Yusuf Suresi'nin 109. ayetinde de yer almıştır. Nahl Suresi'nin 30. ayetinin sonunda da bu anlamda öğüt vardır.

وقيل للذين اتقوا
ماذا انزل ربكم قالوا خيرا للذين احسنوا في هذه
حسنة ولدار الآخرة خير ولنعم دار المتقين ﴿٣٠﴾

Nahl Suresi, ayet: 30

Anlamı

Tanrı'ya karşı gelmekten korkup sakınanlara, "Tanrınız ne indirdi?" diye sorulunca; onlar: "İyilik! (Hayr!)" diye karşılık verirler. Bu dünyada (dinsel ölçüler içinde) iyilik yapanlar için iyilik-güzellik vardır. Ahiret yurduysa, andolsun ki, çok daha iyidir. Tanrı'ya karış gelmekten korkup sakınanların yurtları ne güzel yurttur. (Nahl Suresi, ayet: 30.)

انما هذه الحيوة الدنيا متاع وان الآخرة هي دار القرار

Mümin Suresi, ayet: 39

Anlamı

"Bu dünya yaşamı", yalnızca bir "geçimlik"tir (meta). "Ahiret"se tek kalınacak yerdir. (Mümin Suresi, ayet: 39.)

Tevbe Suresi'nin 38. ayetinde, "dünya geçimliği"nin, "Ahiret yanında çok az bir şey (önemsiz)" olduğu bildiriliyor.

Tevbe Suresi'nin 38. ayetindeki açıklama; anlatım olarak Ra'd Suresi'nin 26. ayetinde, anlam olarak başka ayetlerde de yer almakta. Tevbe ve Ra'd Suresi'ndekiler için aşağıya bakınız.

5- Hangisi Seçiliyor, Hangisi Seçilmeli? "Dünya" mı, "Ahiret" mi?

Bu sorunun bir bölümünün karşılığı, yukarıdaki ayetlerde de var. Aşağıdaki ayetlerdeyse "insanların iradeleri"ni hangi yönde kullandıkları da anlatılarak konuya değinilmekte.

"Yalnızca dünya yaşamını isteyene; öbür dünyada bir pay yok. Burada da orada da iyilik güzellik isteyene, iki dünyada da, çabasına göre pay var."

فمن الناس من يقول ربنا آتنا في الدنيا وما له في الآخرة
من خلاق ﴿٢٠٠﴾ ومنهم من يقول ربنا آتنا في الدنيا

Bakara Suresi, ayet: 200-202

حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿٢٠١﴾
أُولَٰئِكَ لَهُمْ نَصِيبٌ مِمَّا كَسَبُوا وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٢٠٢﴾

Anlamı

Kimi insanlar: "Tanrı'mız! Bize dünyada ver!" derler. Böyle diyene Ahirette bir pay yoktur. Kimi insan da: "Tanrı'mız! Bize dünyada güzel-iyiyi ver. Ahirette de bize güzeli-iyiliği ver. Ve bizi ateş cezasından koru!" der. İşte böyle diyenler için, kazandıklarından pay vardır. Tanrı hesabı çabuk görendir. (Bakara Suresi, ayet: 200-202.)

Âli İmrân Suresi,
ayet: 152

مِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الدُّنْيَا
وَمِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الْآخِرَةَ

Anlamı

Kiminiz dünyayı ister; kiminiz Ahireti ister... (Âli İmrân Suresi, ayet: 152.)

Âli İmrân Suresi,
ayet: 145

وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ
الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الْآخِرَةِ نُؤْتِهِ مِنْهَا
وَسَنَجْزِي الشَّاكِرِينَ ﴿١٤٥﴾

Anlamı

Dünyalık isteyene, ondan veririz. Ahiret ürününü isteyene de veririz ondan. Şükredenleri ödüllendireceğiz. (Âli İmrân Suresi, ayet: 145.)

Nisâ Suresi,
ayet: 134

مَنْ كَانَ يُرِيدُ ثَوَابَ الدُّنْيَا فَعِنْدَ اللَّهِ
ثَوَابُ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَكَانَ اللَّهُ سَمِيعًا بَصِيرًا ﴿١٣٤﴾

Anlamı

Kim dünyalık isterse bilsin ki, dünyalık da, Ahiret ürünü de, Tanrı ürünü de Tanrı katındadır. Tanrı, işiten ve görendir. (Nisâ Suresi, ayet: 134.)

اَلْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَالْبَاقِيَاتُ الصَّالِحَاتُ
خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ اَمَلًا ﴿٤٦﴾

Kehf Suresi, ayet: 46

Anlamı

Mal ve oğullar, "dünya yaşamı"nın süsüdür. Kalıcı yararlar-iyilikler ise; senin Tanrı'n katındadır ve ürün olarak da, istenmeye değer olarak da daha hayırlıdır. (Kehf Suresi, ayet: 46.)

Bu ayetin sonundaki anlatım, Meryem Suresi'nin 76. ayetinde de yer alıyor.

وَابْتَغِ فِيمَا اٰتٰيكَ اللّٰهُ الدَّارَ الْاٰخِرَةَ وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ
مِنَ الدُّنْيَا وَاَحْسِنْ كَمَا اَحْسَنَ اللّٰهُ اِلَيْكَ وَلَا تَبْغِ
الْفَسَادَ فِي الْاَرْضِ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِدِينَ ﴿٧٧﴾

Kasas Suresi, ayet: 77

Anlamı

Tanrı'nın sana verdikleriyle "Ahiret yurdu"nu ara. Dünyadan alman gereken payını da unutma. Tanrı sana nasıl iyilikte bulunduysa, sen de (başkalarına) iyilikte bulun. Yeryüzünde bozgun yolu arama. Çünkü Tanrı, bozguncuları sevmez. (Kasas Suresi, ayet: 77.)

يَٓا اَيُّهَا
النَّبِيُّ قُلْ لِاَزْوَاجِكَ اِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا
وَزِينَتَهَا فَتَعَالَيْنَ اُمَتِّعْكُنَّ وَاُسَرِّحْكُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا
﴿٢٨﴾ وَاِنْ كُنْتُنَّ تُرِدْنَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَالدَّارَ الْاٰخِرَةَ
فَاِنَّ اللّٰهَ اَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنْكُنَّ اَجْرًا عَظِيمًا ﴿٢٩﴾

Ahzâb Suresi, ayet: 28, 29

Anlamı

Ey Peygamber! Karılarına şöyle de: "Eğer dünya yaşamını ve dünyanın süsünü istiyorsanız, gelin size geçimlik vereyim ve sizi güzellikle salıvereyim

(boşayayım). Yok eğer Tanrı'yı, O'nun Peygamberi'ni ve Ahiret yurdunu diliyorsanız, bilin ki, Tanrı, içinizden iyilikçi kadınlara, büyük karşılık hazırlamıştır!" (Ahzâb Suresi, ayet: 28, 29.)

Bkz. **KARI, MUHAMMED, PEYGAMBER.**

Tevbe Suresi, ayet: 38

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا مَا لَكُمْ
إِذَا قِيلَ لَكُمُ انْفِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ اثَّاقَلْتُمْ
إِلَى الْأَرْضِ أَرَضِيتُمْ بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا مِنَ الْآخِرَةِ
فَمَا مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا قَلِيلٌ

Anlamı

Ey inanırlar! Size ne oldu ki, "Tanrı yolunda fırlayıp savaşın!" dendiği zaman; yere çakılırcasına ağırlaşıp kaldınız. Ahireti bırakıp dünya yaşamına mı razı oldunuz? Oysa dünya yaşamının geçimliliği, Ahiretin yanında pek az birşeydir. (Tevbe Suresi, ayet: 38.)

Bkz. **CİHAD.**

Enfâl Suresi, ayet: 67

مَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَكُونَ لَهُ
أَسْرَى حَتَّى يُثْخِنَ فِي الْأَرْضِ تُرِيدُونَ عَرَضَ الدُّنْيَا وَاللَّهُ
يُرِيدُ الْآخِرَةَ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٦٧﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Yeryüzünde savaşırken, düşmanı yere sermeden esir almak, hiçbir peygambere yaraşmaz. *Geçici dünya malını istiyorsunuz.* Oysa Allah, Ahireti kazanmanızı ister. Allah güçlüdür, Hakîm'dir. (Enfâl Suresi, ayet: 67.)

Bkz. **CİHAD.**

Ra'd Suresi, ayet: 26

اللَّهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ وَفَرِحُوا
بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا مَتَاعٌ ﴿٢٦﴾

Anlamı

Tanrı, dilediği kimseye "rızk"ı geniş olarak verir. Dilediğineyse dar bir ölçü içinde verir. "Dünya yaşamı"yla mutlu olup övünmekteler. Oysa dünya yaşamı, Ahiret yanında yalnızca bir geçimlikdir. (Ra'd Suresi, ayet: 26.)

وَعْدَ اللّٰهِ لَا يُخْلِفُ اللّٰهُ وَعْدَهُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦﴾
يَعْلَمُونَ ظَاهِرًا مِنَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الْاٰخِرَةِ هُمْ
غَافِلُونَ ﴿٧﴾

Rûm Suresi, ayet: 6, 7

Anlamı

Tanrı'nın sözü, Tanrı, sözünden caymaz. Ne var ki, insanların çoğu bilmezler. Onlar, "dünya yaşamı"ndan görünürde olanı bilirler. Ve onlar, Ahiretten habersizdirler. (Rûm Suresi, ayet: 6, 7.)

مَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ
الْاٰخِرَةِ نَزِدْ لَهُ فِي حَرْثِهِ وَمَنْ كَانَ يُرِيدُ حَرْثَ
الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا وَمَا لَهُ فِي الْاٰخِرَةِ مِنْ نَصِيبٍ ﴿٢٠﴾

Şûrâ Suresi, ayet: 20

Anlamı (Diyanet'in)

Ahiret gelirini isteyenin gelirini artırırız. Dünya gelirini isteyene de ondan veririz ama Ahirette bir payı bulunmaz. (Şûrâ Suresi, ayet: 20.)

Bu, Bakara Suresi'nin 200. ayetinde de anlatılmakta. Anlamıyla birlikte yukarıda geçmişti.

"İnsanlardan, dünya yaşamını seçip Ahirete yeğ tutanlar":

فَاَمَّا مَنْ طَغٰى ﴿٣٧﴾
وَاٰثَرَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا ﴿٣٨﴾ فَاِنَّ الْجَحِيمَ هِيَ الْمَأْوٰى ﴿٣٩﴾

Nâziât Suresi, ayet: 37-39

Anlamı

Azan ve "dünya yaşamı"nı yeğ (üstün) tutana gelince, kuşkusuz cehennemdir onun varacağı yer. (Nâziât Suresi, ayet: 37-39.)

Nahl Suresi, ayet: 107-109

ذَٰلِكَ
بِأَنَّهُمُ اسْتَحَبُّوا الْحَيَوٰةَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ وَأَنَّ
اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿١٠٧﴾ أُولَٰئِكَ
الَّذِينَ طَبَعَ اللَّهُ عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ وَسَمْعِهِمْ وَأَبْصَارِهِمْ
وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ ﴿١٠٨﴾ لَا جَرَمَ أَنَّهُمْ
فِي الْآخِرَةِ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٠٩﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Bu, dünya hayatını Ahirete tercih etmeleri ve Allah'ın da, inkârcı milleti doğru yola eriştirmemesinden ötürü böyledir. İşte Allah'ın, kalplerini, kulaklarını ve gözlerini mühürlediği kimseler bunlardır. Ğâfiller de işte bunlardır. Ahirette zarara uğrayacakların da bunlar olduğuna şüphe yoktur. (Nahl Suresi. ayet: 107-109.)

İbrahim Suresi, ayet: 3

الَّذِينَ يَسْتَحِبُّونَ الْحَيَوٰةَ الدُّنْيَا عَلَى
الْآخِرَةِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا أُولَٰئِكَ
فِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ ﴿٣﴾

Anlamı

Onlar ki, "dünya yaşamı"nı Ahirete yeğ tutarlar, Tanrı'nın yolundan alıkoyarlar ve Tanrı'nın yolunda eğrilik isterler, işte onlardır derin sapıklık içinde olanlar. (İbrahim Suresi, ayet: 3.)

A'lâ Suresi, ayet: 16, 17

بَلْ تُؤْثِرُونَ الْحَيَوٰةَ الدُّنْيَا ﴿١٦﴾ وَالْآخِرَةُ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ ﴿١٧﴾

Anlamı

Hayır, siz "dünya yaşamı"nı, (Ahiret'e) yeğ tutuyorsunuz. Oysa Ahiret, çok daha iyi ve kalıcıdır. (A'lâ Suresi, ayet: 16, 17.)

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَّلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَنْ نُرِيدُ
ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ يَصْلَيهَا مَذْمُومًا مَدْحُورًا ﴿١٨﴾

İsrâ Suresi, ayet: 18

Anlamı (Diyanet'in)

Dünyayı isteyene –istediğimiz kimseye, dilediğimiz kadar– hemen veririz. Sonra ona cehennemi hazırlarız. Yenilmiş ve kovulmuş olarak oraya girer. (İsrâ Suresi, ayet: 18.)

Açıklama

Çevirideki "dünya", ayetteki "âcile"nin karşılığı. "Âcile", "ivediyle, gecikmeden elde edilebilen" demektir. Bu dünyada elde edilenler böyle nitelenmekte. Çünkü Ahirete kalmayan şey, "ivediyle elde edilmiş" sayılıyor. Yani "ertelenmiş" görülüyor. Yani, "peşin" elde edilmiş olduğu düşünülüyor. "Âcile"ye "çabuk geçen" anlamı da verilebilir.

Durum böyle olunca, çevirideki "hemen veririz!", ayetteki "accelnâ"nın karşılığı olarak yer alıyorsa da, tam karşılık olmadığı düşünülebilir. Çünkü, "peşin isteyenlerden dilediğinize, istediğini peşin olarak veririz!" anlamı var. Yani "dünyada isteyene, istediği dünyalığı dünyada verip Ahirete ertelemeyebiliriz!" anlamını düşünmek daha doğru olabilir.

إِنَّ هَؤُلَاءِ يُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ وَيَذَرُونَ وَرَاءَهُمْ يَوْمًا ثَقِيلًا ﴿٢٧﴾

İnsan Suresi, ayet: 27

Anlamı (Diyanet'in)

Doğrusu insanlar, çabuk elde edilen dünya nimetlerini severler de, ağırlığı çekilmez günü (Ahireti) arkalarında bırakırlar. (İnsan Suresi, ayet: 27.) (Parantez içindeki "Ahireti" çeviride yok.)

كَلَّا بَلْ تُحِبُّونَ الْعَاجِلَةَ ﴿٢٠﴾ وَتَذَرُونَ الْآخِرَةَ ﴿٢١﴾

Kıyamet Suresi, ayet: 20, 21

Anlamı

Öyle değil, siz, çabuk elde edilen (ya da çabuk geçen: "âcile") dünyayı seversiniz de "Ahiret"i bırakırsınız. (Kıyamet Suresi. ayet: 20, 21.)

وَلَلْآخِرَةُ خَيْرٌ لَكَ مِنَ الْأُولَى ﴿٤﴾ وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضَى ﴿٥﴾

Duhâ Suresi, ayet: 4, 5

Anlamı

Elbette ki senin için Ahiret, dünyadan daha "hayırlı"dır. Gelecekte Tanrı'n sana verecek, sen de hoşnut olacaksın. (Duhâ Suresi, ayet: 4, 5.)

Konunun bütünü için bkz. **ACITICI AZAB, AÇIKLAMA, AHİRET, AKIBET, AZGINLIK, CEHENNEM, CENNET, CİN, ÇOCUK, DİLEK, DİLEMEK, DİN, EV, GÖK, İBADET, İYİLİK, KORKU, MELEK, NAMAZ, PEYGAMBER, PUT, TANRI, TESBİH, YURT.**

"Ahiret karşılığında dünyayı satın alanlar":

İsrailoğullarından söz edilirken, Bakara Suresi'nin 86. ayetinde şu bildirilmekte:

"İşte bunlar, Ahiret karşılığında, dünyayı satın alan kimselerdir. Bu yüzden cezaları hafifletilmeyecek. Onlar, yardım da görmeyecekler."

Bkz . **İSRAİL, İSRAİLOĞULLARI.**

Demek ki, bir yanda "dünya yaşamı"nı seçenler, öbür yanda "Ahiret yurdu"nu seçenler var. "Dünya yaşamı"nı seçenler, "Tanrı'dan almak istedikleri"ni, "Ahiret"i "beklemeden" almayı yeğ tutanlardır. "Ahiret"in "daha hayırlı" olduğunu ve "kalıcılığı"nı düşünmeden... Anlatılan bu.

B- "Bu Dünyada Kör Olan, Öbür Dünyada da Kör Olur"

İsrâ Suresi, ayet: 72

وَمَنْ كَانَ فِي هٰذِهِ أَعْمٰى فَهُوَ فِي الْاٰخِرَةِ أَعْمٰى وَأَضَلُّ سَبِيلًا ﴿٧٢﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Bu dünyada kalbi kör olan, Ahirette de kör ve daha şaşkın olur. (İsrâ Suresi, ayet: 72.)

Ayette "kalp" anlamına gelen bir sözcük yok. Ancak, "kör" anlamına gelen "a'mâ" sözcüğü çevirilirken, "kalp gözü kör olan" diye düşünülmüş olmalı. Ki, Kur'an yorumlarında da bu yorum yer alır.

C- "Dünya da, Ahiret de Tanrı'nın"

Leyl Suresi, ayet: 13

وَإِنَّ لَنَا لَلْاٰخِرَةَ وَالْأُولٰى ﴿١٣﴾

Anlamı

Kuşkusuz (Tanrı buyuruyor:) Ahiret de, "dünya" da bizimdir. (Leyl Suresi, ayet: 13.)

Necm Suresi'nin 25. ayetinde de "Ahiretin de, dünyanın da Tanrı'nın" olduğu bildiriliyor.

Bkz. **ÇOCUK, AHİRET.**

"Dünya yaşamı"yla ilgili ayetlerin anlattıklarının çok kısa özeti şu olabilir:

"Dünya yaşamı" gelip geçicidir. "Aldatıcı"dır da. Aldanmamak gerek. Asıl önem verilmesi gereken yaşam, "Ahiret"te, yani öbür dünyadadır. Çünkü "kalıcı" bir yaşamdır oradaki. Bununla birlikte "dünyadan alınması gereken pay"ı da "unutmamak" gerek. Şu da unutulmamalı ki, "dünya yaşamı"nı "Ahiret yaşamı"na yeğ tutanlar, "cehennem ateşi"yle cezalandırılacaklardır.

"Dünya" sözcüğü, Kur'an'da 115 kez geçmekte:

Bakara Suresi, ayet	: 85, 86, 114, 130, 200, 201, 204, 212, 217, 220
Âli İmrân Suresi, ayet	: 14, 22, 45, 56, 117, 145, 148, 152, 185
Nisâ Suresi, ayet	: 74, 77, 94, 109, 134 (iki kez)
Nisâ Suresi, ayet	: 33, 41
En'âm Suresi, ayet	: 29, 32, 70, 130
A'râf Suresi, ayet	: 32, 51, 152, 156
Enfâl Suresi, ayet	: 42, 67
Tevbe Suresi, ayet	: 38 (iki kez), 55, 69, 74, 85
Yunus Suresi, ayet	: 7, 23, 24, 64, 70, 88, 98
Hûd Suresi, ayet	: 15, 60
Yusuf Suresi, ayet	: 101
Ra'd Suresi, ayet	: 26 (iki kez), 34
İbrahim Suresi, ayet	: 3, 27
Nahl Suresi, ayet	: 30, 41, 107, 122
Kehf Suresi, ayet	: 28, 45, 46, 104
Tâhâ Suresi, ayet	: 72, 131
Hacc Suresi, ayet	: 9, 11, 15
Mü'minûn Suresi, ayet	: 32, 37,
Nûr Suresi, ayet	: 14, 19, 23, 33
Kasas Suresi, ayet	: 42, 60, 61, 77, 79
Ankebût Suresi, ayet	: 25, 27, 64
Rûm Suresi, ayet	: 7
Lokman Suresi, ayet	: 15, 33
Ahzâb Suresi, ayet	: 28, 57
Fâtır Suresi, ayet	: 5
Sâffât Suresi, ayet	: 6
Zümer Suresi, ayet	: 10, 26
Mümin Suresi, ayet	: 39, 43, 51
Fussilet Suresi, ayet	: 12, 16, 31
Şûrâ Suresi, ayet	: 20, 36
Zuhruf Suresi, ayet	: 32, 35
Câsiye Suresi, ayet	: 24, 35
Ahkâf Suresi, ayet	: 20
Muhammed Suresi, ayet	: 36
Necm Suresi, ayet	: 29
Hadîd Suresi, ayet	: 20 (iki kez)
Haşr Suresi, ayet	: 3
Mülk Suresi, ayet	: 5
Nâziât Suresi, ayet	: 38
A'lâ Suresi, ayet	: 16

Sözlük anlamıyla "ilki" demek olan "ulâ" da Kur'an'da, 4 yerde "dünya" anlamını içerir:

Kasas Suresi, ayet	: 70
Necm Suresi, ayet	: 25
Leyl Suresi, ayet	: 13
Duhâ Suresi, ayet	: 4

"Gecikmeden elde edilen" anlamındaki "acile" sözcüğü de "dünya" anlamına gelmekte. Kur'an'da 3 yerde geçer:

İsrâ Suresi, ayet	: 18
Kıyamet Suresi, ayet	: 20
İnsan Suresi, ayet	: 27

➤DÜRÜST

Sağlam, doğru, düzgün, pürüzsüz, yanlışsız, sözünde ve davranışında doğruluktan ayrılmayan.

Farsça bir sözcük olan "dürüst", aslında bu anlamların hepsini içermekle birlikte, Türkçede kullanılışında bunların hiçbiriyle tam olarak karşılanamamakta olduğu söylenebilir. İnsan dürüstü, dürüstlüğü düşünüp, bir de bu anlamlarda karşılaştığında bir şey "eksik" olduğunu sezer anlamlarda. Daha başka bir şey arar. Örneğin: "Yansızlık". Türkçedeki kullanışında, "dürüst kişi", her konuda, her alanda, tam anlamıyla "yansız" olur, öyle beklenir, öyle düşünülür.

Dürüstlük: "Tam anlamıyla yansız olmayı başarabilen kişinin doğruluğudur" demek gerekir. Örneğin en geniş anlamıyla bir "bilim adamı"nın ele aldığı ve yargıda bulunduğu konudaki "titizliği, yansızlığı" gibi.

İşte bu anlamdaki bir dürüstün, dürüstlüğün, Kur'an'da karşılığı olabilecek bir sözcük var mıdır?

Doğru ve doğruluk anlamlarını karşılayan (Bkz. **DOĞRU**) sözcüklerde, dürüstün, dürüstlüğün anlamından az ya da çok vardır. Örneğin "mustakim" için dürüst, "istikamet" için de dürüstlük denebilir. Ancak; "mustakim" ve "istakamet" sözcüklerinde "dinsel anlam" ağırlıkta. Dürüstün anlamı, "adil" (adaletçi) sözcüğünde, dürüstlükün anlamı da "adalet"te daha çok var denebilir. Çünkü gerçek "adalet"te "tam yansızlık" koşulu aranır. O nedenle eski düşünürler, "adalet"i "dört ana erdem (usulu'l-fedâil) diye ad verdikleri erdemlerden biri (hikmet, iffet, şecaet, adalet) olarak görmüş ve savunmuşlardır. Bu erdemlerde "aşırı ve ters aşırı" (ifrat ve tefrit) yanlarının bulumadığı savunulur. Demek ki dürüstlükte düşündüğümüz "yansızlık", bu erdemlerde ve bunların tümünü içerdiği, filozoflarca ve "ahlak düşünürleri"nce savunulan "adalet"te var. Ama tam var mı? Tam bulunduğu da, eksik olduğu da söylenebilir. "Adalet"e bakışa göre. Verilen kapsama, çizilen sınıra göre...

Hûd Suresi'nin 78. ayetinde yer alan "reşîd" sözcüğü, aklı başında kişi anlamına gelebileceği gibi, doğru, dürüst anlamını da az çok içerir.

İlgili ayetler için bkz. **ADALET, LUT**

➤DÜŞ

Uyurken zihinde beliren olayların ve düşüncelerin tümü (rü'ya, hulm, menâm, ahadis).

Bir "hadis" anlamı: "İyi kişinin düşü, vahiy sayılır".

"Rü'ya" sözcüğü, Kur'an'da 7 kez geçer:

Yusuf Suresi, ayet : 5, 43 (iki kez), 100
İsrâ Suresi, ayet : 60
Sâffât Suresi, ayet : 105
Fetih Suresi, ayet : 27

Bunlardan Yusuf Suresi'nde geçen "rü'ya" sözcüklerinin bildiğimiz "düş" anlamında olduğu konusunda tartışma yok. Ancak, öteki surelerde bulunan "rü'ya" sözcüklerinin özel anlamları bulunabileceği düşünülebilmekte ve çeşitli yönlerden tartışılmakta.

Bunları içeren ayetler ve anlamları için bkz. **MİRAC, MUCİZE, MUHAMMED.**

Kur'an'da yer alan kimi "hulm" sözcüğü ve kimi "menâm" sözcüğü de "düş" anlamını içermekte.

"Düş" anlamını içeren ve "ahlâm" biçiminde çoğullandığı görülen "hulm" sözcüğünün geçtiği ayetler:

Yusuf Suresi, ayet : 44
Enbiyâ Suresi, ayet : 5

Birinci ayette, "Yusuf" Peygamber'in yorumladığı bildirilen ve hükümdarın gördüğü anlatılan "düş" dile getirilmekte. İkinci ayetteyse, İslam Peygamberi'nin Tanrı'dan aldığı "vahy"lerin, "bunlar karışık düşlerdir" biçimindeki savla karşılandığı bildirilmekte.

İkincisi için bkz. **KUR'AN, MUHAMMED.**

"Düş" anlamında yer alan "menâm" sözcüğünün bulunduğu ayetteyse, İbrahim Peygamber'in "yanında yürümeye başlayan oğlu"na, "seni düşümde boğazlıyor gördüm, ne dersin?" dediği anlatılmakta.

Bkz. **İBRAHİM.**

"Düş" anlamında bir başka sözcük, çoğul: "Ahâdis":

Yusuf Suresi, ayet: 6, 21, 101.

Yusuf Suresi'nde Anlatılan "Düş"ler

A- "Yusuf" Peygamber'in Gördüğü "Düş"

Yusuf, babasına söylüyor:

٣ إِذْ قَالَ يُوسُفُ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ إِنِّي رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ
كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَأَيْتُهُمْ لِي سَاجِدِينَ ٤

Yusuf Suresi, ayet: 4

Anlamı

An ki, Yusuf babasına şöyle demişti: "Baba! Düşümde (rüyamda) on bir yıldız, güneş ve ayın bana secde ettiklerini gördüm!" (Yusuf Suresi, ayet: 4.)

Babasının karşılığı ve söz konusu düşle ilgili öğüdü:

Yusuf Suresi, ayet: 5, 6

قَالَ يَا بُنَيَّ لَا تَقْصُصْ رُؤْيَاكَ عَلَىٰ إِخْوَتِكَ فَيَكِيدُوا لَكَ كَيْدًا
إِنَّ الشَّيْطَانَ لِلْإِنسَانِ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿٥﴾ وَكَذَٰلِكَ يَجْتَبِيكَ
رَبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ مِن تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَعَلَىٰ
آلِ يَعْقُوبَ كَمَا أَتَمَّهَا عَلَىٰ أَبَوَيْكَ مِن قَبْلُ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ
إِنَّ رَبَّكَ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٦﴾

Anlamı

"Oğlum! Düşünü kardeşlerine anlatma! Yoksa sana tuzak kurarlar. Çünkü şeytan, insan için apaçık düşmandır. Tanrı'n seni seçtiği böylece belli ediyor. Düşlerin nasıl yorulacağını de öğretecek sana. Nimetini, sana ve Yakub ailesine verirken eksiksiz duruma getirecek. Nasıl ki, iki atana, İbrahim'le İshak'a daha önce verip eksiksiz duruma getirmişti. Senin Tanrı'n, kuşkusuz bilen ve hikmetli olandır!" dedi. (Yusuf Suresi, ayet: 5, 6.)

"Düş"lerin "nasıl yorulacağı"nı "Yusuf'a öğrettiğini" Tanrı da açıkça bildiriyor:

Yusuf Suresi, ayet: 21

وَكَذَٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْأَرْضِ
وَلِنُعَلِّمَهُ مِن تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ وَاللَّهُ غَالِبٌ عَلَىٰ أَمْرِهِ
وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢١﴾

Anlamı

İşte böylece, Yusuf'u o yere güçlü olarak yerleştirdik. Düşlerin nasıl yorulacağını da ona öğrettik. Tanrı, işinde egemendir. Ne var ki, insanların çoğu bunu bilmezler. (Yusuf Suresi, ayet: 21.)

Yusuf'un kendisi de, Tanrı'nın kendisine verdiği öteki nimetleri gibi bu nimeti de anmıştır:

Yusuf Suresi, ayet: 101

رَبِّ قَدْ آتَيْتَنِي
مِنَ الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَنِي مِنْ تَأْوِيلِ الْأَحَادِيثِ فَاطِرَ السَّمٰوَاتِ
وَالْأَرْضِ أَنْتَ وَلِيِّي فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ تَوَفَّنِي مُسْلِمًا
وَأَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ ﴿١٠١﴾

Anlamı

"Tanrı'm, kuşkusuz bana egemenlik (mülk-devlet) verdin. Düşlerin nasıl yorulacağını öğrettin. Ey göklerin ve yerin Yaratan'ı! Bu dünyada da, öbür dünyada da dostumsun sen. Beni Müslüman olarak öldür ve beni iyilere kat!" (Yusuf Suresi, ayet: 101.)

Yusuf Peygamber'in görüp babasına anlattığı "düş"ünün nasıl çıktığı da anlatılıyor:

Yusuf Suresi, ayet: 99, 100

فَلَمَّا دَخَلُوا
عَلَى يُوسُفَ آوَى إِلَيْهِ أَبَوَيْهِ وَقَالَ ادْخُلُوا مِصْرَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ
آمِنِينَ ﴿٩٩﴾ وَرَفَعَ أَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًا وَقَالَ
يَا أَبَتِ هٰذَا تَأْوِيلُ رُؤْيَايَ مِنْ قَبْلُ قَدْ جَعَلَهَا رَبِّي حَقًّا
وَقَدْ أَحْسَنَ بِي إِذْ أَخْرَجَنِي مِنَ السِّجْنِ وَجَاءَ بِكُمْ مِنَ الْبَدْوِ
مِنْ بَعْدِ أَنْ نَزَغَ الشَّيْطَانُ بَيْنِي وَبَيْنَ إِخْوَتِي إِنَّ رَبِّي
لَطِيفٌ لِمَا يَشَاءُ إِنَّهُ هُوَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ ﴿١٠٠﴾

Anlamı

Ne zaman ki Yusuf'un yanına geldiler, o zaman Yusuf, anasını-babasını kucakladı. Ve, "Haydi girin Mısır'a. Tanrı'nın dilemesine bağlı olarak güven içinde..." dedi. Anasını babasını tahtın üstüne çıkarıp oturttu. Hepsi ona eğildiler. O zaman Yusuf, "Baba! İşte budur daha önce gördüğüm düşümün anlattığı gerçek. (Düşümün çıktığı böylece görülüyor işte.) Tanrı'm, onu gerçekleştirdi. Bana iyiliğini esirgemedi. Beni zindandan çıkardı, sizi çölden getirdi. Şeytan benimle kardeşlerimin arasını açlıktan sonra oldu bunlar. Benim Tanrı'm, kuşkusuz dilediğine iyilikte bulunur. Kuşkusuz Bilen'dir O. Hikmet'li olandır. (Yusuf Suresi, ayet: 99, 100.)

Açıklama

Yusuf Suresi'nin, anlamıyla birlikte yukarıda sunulan 4. ayetinde, "Yusuf'un düşü" yer alıyor. "On bir yıldız, güneş ve ayın kendisine secde ettiklerini (yani eğildiklerini)" düşünde gördüğünü anlatmıştı Yusuf. Yukarıdaki ayetlerden 100. ayette de bildiriliyor ki, Yusuf'un "kardeşler"inin de içinde bulunduğu ailesi, ona eğilmişlerdir. İşte "düş"ün böyle çıktığı bildiriliyor. Çünkü: Düşte görülen "on bir yıldız", Yusuf'un "kardeşleri"ydi. "Güneş" annesi, "ay"da babasıydı. "On bir yıldızın, güneşin, ayın, Yusuf'a eğilmeleri" böyle gerçekleşiyor işte. Kur'an yorumcuları, "hadis"lere de dayanarak, ayetleri böyle yorumluyorlar.

B- "Yusuf'un Yorduğu Düşler"

Yusuf "zindan"dadır. Orada iki arkadaşı vardır. Düş görürler ve "Yusuf'a anlatırlar:

1- "Yusuf'un Zindan Arkadaşları"nın "Düş"leri

Yusuf Suresi, ayet: 36

وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيَانِ قَالَ أَحَدُهُمَا إِنِّي أَرَانِي أَعْصِرُ خَمْرًا
وَقَالَ الْآخَرُ إِنِّي أَرَانِي أَحْمِلُ فَوْقَ رَأْسِي خُبْزًا تَأْكُلُ الطَّيْرُ
مِنْهُ نَبِّئْنَا بِتَأْوِيلِهِ إِنَّا نَرَاكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٣٦﴾

Anlamı

Zindana, onunla (Yusuf'la) birlikte iki genç de girdi. Bunlardan biri, "düşümde, kendimi, üzümlük şarap sıkar gördüm!" dedi. Öbürüyse, "ben de düşümde, kendisi şöyle gördüm; Başımın üzerinde bir ekmek taşıyorum. Kuşlar gelip ondan yiyor!" "Bunun neyi anlattığını yorup bize bildir. Çünkü, senin iyi kişilerden olduğunu görüyoruz!" dediler (Yusuf'a). (Yusuf Suresi, ayet: 36.)

a) Yusuf, Birinci Düşü Yoruyor

يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ أَمَّا أَحَدُكُمَا فَيَسْقِي رَبَّهُ خَمْرًا

Yusuf Suresi, ayet: 41

Anlamı

Ey iki zindan arkadaşım! Birinizin düşünü ele alalım: Bu, (kurtulup) efendisine şarap sunacak! (Yusuf Suresi, ayet: 41.)

b) İkinci Düşü Yoruyor

وَأَمَّا الْآخَرُ فَيُصْلَبُ فَتَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْ رَأْسِهِ
قُضِيَ الْأَمْرُ الَّذِي فِيهِ تَسْتَفْتِيَانِ ﴿٤١﴾

Yusuf Suresi, ayet: 41

Anlamı

Öbürünüze gelince. Asılacak ve kuşlar, başının etinden yiyecektir. Yordurduğunuz düşler konusunda durum böylece kesinleşmiştir. (Yusuf Suresi, ayet: 41.)

2- "Hükümdar"ın (Mısır Hükümdarının) "Düş"ü

وَقَالَ
الْمَلِكُ إِنِّي أَرَى سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ
وَسَبْعَ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ
أَفْتُونِي فِي رُؤْيَايَ إِنْ كُنْتُمْ لِلرُّؤْيَا تَعْبُرُونَ ﴿٤٣﴾

Yusuf Suresi, ayet: 43

Anlamı

Hükümdar anlattı: "Düşümde görüyorum ki: Yedi etli inek. Onları yedi arık inek yemekte. Yedi yeşil başak. Yedi de kuru başak. Ey ileri gelenler! Bu düşüm konusunda görüşlerinizi bildirin. Yorun eğer düş yormayı biliyorsanız!" (Yusuf Suresi, ayet: 43.)

Karşılık verirler:

قَالُوا أَضْغَاثُ أَحْلَامٍ وَمَا نَحْنُ بِتَأْوِيلِ الْأَحْلَامِ بِعَالِمِينَ ﴿٤٤﴾

Yusuf Suresi, ayet: 44

Anlamı

"Bu, birtakım karışık düşlerden oluşmakta. Biz böyle düşleri yoramayız!" dediler. (Yusuf Suresi, ayet: 44.)

Yusuf Peygamber'in iki zindan arkadaşından biri kurtulmuştu. O ortaya atıldı:

Yusuf Suresi, ayet: 45

وَقَالَ الَّذِي نَجَا مِنْهُمَا وَادَّكَرَ بَعْدَ أُمَّةٍ أَنَا أُنَبِّئُكُمْ بِتَأْوِيلِهِ
فَأَرْسِلُونِ ﴿٤٥﴾

Anlamı

Yusuf'un iki zindan arkadaşından kurtulmuş olanı, ne zamandan sonra onu anımsayarak: "Ben, bu düşün nasıl yorulması gerektiğini size bildireceğim. Beni (Yusuf'a) gönderin siz!" dedi. (Yusuf Suresi, ayet: 45.)

Ve Yusuf'a giderek düşü anlattı; yormasını istedi:

Yusuf Suresi, ayet: 46

يُوسُفُ أَيُّهَا الصِّدِّيقُ أَفْتِنَا فِي سَبْعِ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ
يَأْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ وَسَبْعِ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَأُخَرَ يَابِسَاتٍ لَعَلِّي
أَرْجِعُ إِلَى النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَعْلَمُونَ ﴿٤٦﴾

Anlamı

"Yusuf! Ey doğru sözlü! Şu konudaki gerçeği bize bildir: Yedi etli inek. Onları yedi arık inek yemekte. Yedi yeşil başak. O sayıda kuru başak. Bunu yorarsan, ben de insanlara gidip iletirim. Olur ki, onlar da bilgilenmiş olurlar" dedi. (Yusuf Suresi, ayet: 46.)

Yusuf Peygamber düşü yorar:

Yusuf Suresi, ayet: 49, 50

قَالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِنِينَ
دَأَبًا فَمَا حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ فِي سُنْبُلِهِ إِلَّا قَلِيلًا مِمَّا تَأْكُلُونَ ﴿٤٧﴾
ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَلِكَ سَبْعٌ شِدَادٌ يَأْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ إِلَّا

قَلِيلًا مِمَّا تُحْصِنُونَ ﴿٤٨﴾ ثُمَّ يَأْتِي مِنْ بَعْدِ ذَٰلِكَ عَامٌ فِيهِ يُغَاثُ
النَّاسُ وَفِيهِ يَعْصِرُونَ ﴿٤٩﴾

Anlamı

"Yedi yıl, çiftçilik (tarım) geleneğinize göre ekin ekmelisiniz. Kaldırdığınız üründen, yiyeceğiniz az bir kesim dışında kalanı, kendi başağında bırakın. Sonra, bunu ardından, çetin bir yedi yıl gelir; biriktirdiklerinizi yer-bitirir. Ayırıp sakladığınız az bir bölüm bunun dışında kalabilir ancak. Sonra, bunun ardından, bir yıl gelecek; insanlar yağmura kavuşacak o yıl. O yıl (bolca üzüm) sıkacaklar, (hayvan) sağacaklar!" dedi. (Yusuf Suresi, ayet: 49, 50.)

Bkz. **BAKARA, BAŞAK, YUSUF.**

Özet

"Düş"le ilgili ayetlerle, kısaca şu anlatılmakta:

"Düş"lerin "anlam"ı var. "Düş yorma"yı bilenler, anlamı yakalayabilirler, bir düşün ne anlatmak istediğine ilişkin "ipucu"nu elde edebilirler. "Geleceğe ilişkin bilgiler" çıkarabilirler düşten.

"Düş" (rü'ya) konusu, bilim adamları ve "din bilirleri" arasında tartışmalı. Çeşitli yönlerden ele alınmakta, değişik görüşler sergilenmekte ve savunulmakta. Bunları uzun uzun anlatmanın yeri burası değildir. Özeti bile buraya göre değil. Bu görüşlerin toplu olarak yer alacağı sözlükler: "Tefsir Sözlüğü", "Kelam Sözlüğü", "Tasavvuf Sözlüğü".

➤DÜŞMAN

Kötülük etmek için fırsat kollayan, karşıya çıkıp savaşan, karşıt, içerleyen, kinlenen, karşıtına tiksinti duyan, elden gelince ezmek, kötülük etmek isteyen (aduvv, e'ş-şâni, el kâli, zıdd, hasım, lüdd).

Azılı düşman: eleddu'l-hısâm.

Düşmanlık: Düşmanca duygu ve davranış (adâvet, el bağda, hısâm, husumet).

A- "Tanrı'nın Düşmanları" (a'daullah) ve "Tanrı'nın Düşman Olduğu Kimseler

1- Tanrı'nın Düşmanları

"Tanrı'nın düşmanları" anlamına gelen "a'daullah" deyimi, Kur'an iki yerde, Fussilet Suresi'nin 19 ve 28. ayetinde geçer.

Biri şöyle:

وَيَوْمَ يُحْشَرُ أَعْدَاءُ اللَّهِ إِلَى النَّارِ فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿١٩﴾

Fussilet Suresi, ayet: 19

Anlamı

O gün ki, "Tanrı'nın düşmanları" toplanırlar, "ateş"e gönderilirler toplu olarak. (Fussilet Suresi, ayet: 19.)

İkincisi de şöyle:

Fussilet Suresi, ayet: 28

ذَٰلِكَ جَزَاءُ أَعْدَاءِ اللَّهِ النَّارُ
لَهُمْ فِيهَا دَارُ الْخُلْدِ جَزَاءً بِمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿٢٨﴾

Anlamı

İşte böyle;"Tanrı'nın düşmanları"nın cezası, "ateş"tir. Ateşte, sürekli kalacakları yurtları vardır onların. Ayetlerimizi yok saymalarının karşılığı olarak. (Fussilet Suresi, ayet: 28.)

İnanırlara, Müslümanlara kimler düşmansa, "Tanrı"nın da "düşmanı"dırlar. Yani Müslümanlar'ın "Tanrı yolunda savaştıları" ve savaşmaları gereken kimseler:

Enfâl Suresi, ayet: 60

وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ
تُرْهِبُونَ بِهِ عَدُوَّ اللَّهِ وَعَدُوَّكُمْ وَآخَرِينَ مِنْ دُونِهِمْ
لَا تَعْلَمُونَهُمُ اللَّهُ يَعْلَمُهُمْ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فِي سَبِيلِ
اللَّهِ يُوَفَّ إِلَيْكُمْ وَأَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ ﴿٦٠﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Ey inananlar! Onlara karşı gücünüzün yettiği kadar –Allah'ın düşmanı ve sizin düşmalarınızı ve bunların dışında Allah'ın bilip de sizin bilmediklerinizi yıldırmak üzere– kuvvet ve savaş atları hazırlayın. Allah yolunda sarfettiğiniz her şey, size haksızlık yapılmadan, tamamen ödenecektir. (Enfâl Suresi, ayet: 60.)

Mümtehine Suresi'nin 1. ayetinde de, Tanrı: "Ey inanırlar! Benim düşmanım ve sizin de düşmanınız olanları dost edinmeyin!" diye buyurur.

2- "Tanrı, Kimlerin Düşmanıdır?"

"Tanrı'nın düşmanları"na, "Tanrı da düşmandır". Bunlarsa "kâfirler"dir.

"Şeytanın askerleri":

قُلْ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِجِبْرِيلَ فَإِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلَىٰ قَلْبِكَ
بِإِذْنِ اللَّهِ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُدًى وَبُشْرَىٰ
لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٩٧﴾ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِلَّهِ وَمَلَائِكَتِهِ وَرُسُلِهِ
وَجِبْرِيلَ وَمِيكَالَ فَإِنَّ اللَّهَ عَدُوٌّ لِلْكَافِرِينَ ﴿٩٨﴾

Bakara Suresi, ayet: 97, 98

Anlamı (Diyanet'in)

De ki: "Cebrail'e düşman olan kimse, Allah'a düşmandır". Çünkü O, Kur'an'ı, Allah'ın izniyle, kendisinden öncekini tasdik ederek, yol gösterici ve inananlara müjdeci olarak senin kalbine indirmiştir. Allah'a meleklerine, peygamberlerine, Cebrail'e ve Mikail'e düşman olan kimse, inkâr etmiş olur. "Allah, şüphesiz, inkâr edenlerin düşmanıdır". (Bakara Suresi, ayet: 97, 98.)

Açıklama

Çevirideki "inkâr edenler", "kâfirler" anlamındaki sözcüğün karşılığıdır. Demek ki Tanrı, "kâfirlerin düşmanıdır".

B- "Peygamber'in Düşmanları" ve "Peygamber'in Düşmanı Olduğu Kimseler"

Ayetlerde bildirilen şu: "Tanrı'nın düşmanları" kimlerse, "Peygamber'in de düşmaları"dırlar. Ve "Tanrı kimlere düşmansa, Peygamber de onlara düşmandır". Yukarıdaki ayette bunu anlatmakta.

Peygamber, "Ademoğulları"ndan olduğuna ve Kur'an'da, "İblis"in (şeytanın) "Adem'e ve ondan türeyenlere düşman" olduğu bildirildiğine göre, karşısında en büyük "düşman" olarak "şeytan"ı bulmakta. Doğal olarak kendisi de en başta "şeytan"ın düşmanıdır.

Bununla birlikte, "Peygamber'in düşmanı", yalnızca "cin şeytanı" değildir; ayette bildirilir ki, "insan şeytanları"da var bunlar arasında.

Şu ayetler bunu açıkça anlatmakta:

وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا
شَيَاطِينَ الْإِنْسِ وَالْجِنِّ يُوحِي بَعْضُهُمْ إِلَىٰ بَعْضٍ زُخْرُفَ

En'âm Suresi, ayet: 112

الْقَوْلِ غُرُورًا وَلَوْ شَاءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ
وَمَا يَفْتَرُونَ ﴿١١٢﴾

Anlamı

İşte böyle. Her peygambere, "insan ve cin şeytanlarını düşman yaptık". Aldatmak için sözün yaldızlarını alarak birbirlerine gizli bilgiler aşılarlar (vahyederler). Senin Tanrı'n dileseydi, bunu yapamazlardı. Bırak sen onları uydurduklarıyla başbaşa. (En'âm Suresi, ayet: 112.)

Ayrıca: "Her peygamber', suçluları düşman kıldık!" diyen Furkan Suresi, ayet: 31 için bkz. **PEYGAMBER**.

En'âm Suresi, ayet: 121

وَإِنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ إِلَى أَوْلِيَائِهِمْ

Anlamı

"... Şeytanlar, andolsun ki, dostlarına gizli bilgiler aşılarlar..." (En'âm Suresi, ayet: 121.)

Bkz. **CİN, İBLİS, İNSAN, ŞEYTAN, VAHİY.**

C- "Müslümanların Düşmanları": "Tüm Kâfirler"

Nisâ Suresi, ayet: 101

وَإِذَا ضَرَبْتُمْ
فِي الْأَرْضِ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَقْصُرُوا مِنَ الصَّلَاةِ إِنْ خِفْتُمْ
أَنْ يَفْتِنَكُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا إِنَّ الْكَافِرِينَ كَانُوا لَكُمْ عَدُوًّا مُبِينًا ﴿١٠١﴾

Anlamı

Yolculuk ettiğinizde, kâfirlerin size bir kötülük etmelerinden korkarsanız, namazı kısaltmanızda size bir günah yoktur. "Çünkü kâfirler, size, apaçık düşmandırlar". (Nisâ Suresi, ayet: 101.)

1- "Müslümalara En Çok Düşman Olanlar"

- "Yahudiler".
- "Putataparlar".

﴿٨١﴾ لَتَجِدَنَّ اَشَدَّ النَّاسِ عَدَاوَةً لِلَّذِينَ اٰمَنُوا الْيَهُودَ
وَالَّذِينَ اَشْرَكُوا وَلَتَجِدَنَّ اَقْرَبَهُمْ مَوَدَّةً لِلَّذِينَ
اٰمَنُوا الَّذِينَ قَالُوا اِنَّا نَصَارٰى ذٰلِكَ بِاَنَّ مِنْهُمْ
قِسِّيسِينَ وَرُهْبَانًا وَاَنَّهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٨٢﴾

Mâide Suresi, ayet: 82

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed! "İnananlara en şiddetli düşman olarak", insanlardan Yahudileri ve Allah'a eş koşanları bulursun. Onlardan inananlara sevgice en yakın: "Biz Hıristiyanız!" diyenleri bulursun. Bu; onların içinde bilginler ve rahibler bulunmasından ve büyüklük taslamamalarındandır. (Mâide Suresi, ayet: 82.)

2- "Tanrı, Müslümaların Düşmanları Olan Kâfirlerin Arasına Kin ve Düşmanlık Salar"

a) Yahudiler Arasında

Mâide Suresi'nin 64. ayetinde: "Yahudiler" için, "onların arasına, Kıyamete değin sürecek düşmanlık ve kin saldık!" buyuruluyor.

Bkz. **CİMRİ, CÖMERTLİK, YAHUDİLİK.**

b) Hıristiyanlar Arasında

Yine Mâide Suresi'nin 14. ayetinde, "Hıristiyanlardan" söz edilirken, "onların arasına, Kıyamete değin sürecek düşmanlık ve kin saldık!" diye açıklanıyor.

D- Tanrı, "İnanır"ları, "İnanmaz"lara Karşı Korur

1- İslam'dan Önceki Toplumlarda

"İsrailoğulları"nı korumuş ve "düşmaları"nın elinden kurtarmıştır:

يَا بَنِي اِسْرَائِيلَ قَدْ اَنْجَيْنَاكُمْ مِنْ عَدُوِّكُمْ وَوَاعَدْنَاكُمْ
جَانِبَ الطُّورِ الْاَيْمَنَ وَنَزَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوٰى ﴿٨٠﴾

Tâhâ Suresi, ayet: 82

Anlamı

Ey İsrailoğulları! Sizi düşmalarınızdan kurtardık, "Tur"un "sağ yanı"nı size söz verdik ve size (gökten) "kudret helvası"yla "bıldırcın" (men ve selvâ) indirdik. (Tâhâ Suresi, ayet: 82.)

Bkz. **İSRAİL, İSRAİLOĞULLARI, YAHUDİLİK.** Ayrıca bkz. **FİRAVUN.**

Kur'an'da bir çok yerde, "İsrailoğulları"nın, "Firavun" ve adamlarının elinden nasıl kurtarıldıkları anlatılır. A'râf Suresi'nin 129. ayetinde, Musa Peygamber'in, toplumuna: "Tanrı'nızın, düşmanlarınızı yok etmesi ve yeryüzünde sizi, onların yerine geçirmesi umulur" dediği bildiriliyor. Daha sonraki ayetlerde de söz konusu toplumun, "düşmanları"ndan nasıl kurtuldukları anlatılıyor.

Bkz. **İSRAİLOĞULLARI.** Ayrıca bkz. **FİRAVUN.**

2- "İslam" Döneminde

Nisâ Suresi'nin 45. ayetinde, "Tanrı sizin düşmanlarınızı herkesten iyi bilir. Tanrı dost olarak yeter. Tanrı yardımcı olarak yeter" diye bildiriliyor.

Bkz. **DOST, TANRI.**

E- Tanrı, "İnanırlar Dünyasındaki Düşmanlıkları, Dostluğa, Sevgiye Dönüştürür

Âli İmrân Suresi, ayet: 103

وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّٰهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا
نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ كُنْتُمْ اَعْدَٓاءً فَاَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ
فَاَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِه۪ٓ اِخْوَانًا وَكُنْتُمْ عَلٰى شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ
فَاَنْقَذَكُمْ مِنْهَا كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيَاتِه۪ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ

Anlamı

(Ey inanırlar!) Tanrı'nın ipine sarılın birlikte. Ve ayrılmayın. Bir de Tanrı'nın size olan o iyiliğini anın ki, düşmandınız bir zamanlar. Kalplerinizi uzlaştırdı. Ve siz O'nun iyiliğiyle, kardeş oluverdiniz. Bir ateş çukurunun kenarındaydınız, sizi oradan çekip kurtardı. Tanrı ayetlerini böyle açıklıyor. Olur ki, doğru yolu bulursunuz. (Âli İmrân Suresi, ayet: 103.)

Bkz. **BİR, KARDEŞLİK.**

F- "Şeytan"sa "İnanırlar Arasına Kin ve Düşmanlık Salar"

Bunu açıkça anlatan ayet: Mâide Suresi, ayet: 64.

Bu ayet ve ilgili ayetler için bkz. **KUMAR, ŞARAP, ŞEYTAN.**

G- "İnanırlar"la "İnanmazlar" Arasındaki "Düşmanlık"

Konuyu ilgilendiren kimi ayetler yukarıda, "C bölümünde" geçmişti.

قَدْ كَانَتْ لَكُمْ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ فِي إِبْرٰهِيمَ وَالَّذِينَ مَعَهُ إِذْ قَالُوا لِقَوْمِهِمْ
إِنَّا بُرَآؤُا مِنْكُمْ وَمِمَّا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ كَفَرْنَا بِكُمْ وَبَدَا بَيْنَنَا
وَبَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ أَبَدًا حَتّٰى تُؤْمِنُوا بِاللّٰهِ وَحْدَهُ

Mümtehine Suresi, ayet: 4

Anlamı (Diyanet'in)

İbrahim ve onunla beraber olanlarda, sizin için uyulacak güzel bir örnek vardır. Onlar, milletlerine şöyle demişlerdi: "Biz sizden ve Allah'tan başka taptıklarınızdan uzağız; sizin dininizi inkâr ediyoruz, bizimle sizin aranızda, yalnız Allah'a inanmanıza kadar ebedi düşmanlık ve öfke baş göstermiştir". (Mümtehine Suresi, ayet: 4.)

Ğ- "Ademoğulları", "Şeytan"na Düşman Olmalı

Şeytanın "Adem'e düşman" olduğu gibi, "Ademoğlları"na "düşman" olduğunu unutmamak ve onu "düşman saymak" ve ona "düşman" olmak gerekir.

İlgili ayetler için bkz. **ADEM, ADEMOĞULLARI, ADIM, İBLİS, ŞEYTAN.**

H- "Mal ve Çocuklar"ın "Düşmanlıkları"

İlgili ayetler için bkz. **ÇOCUK, DOST, MAL, OĞUL.**

I- "Dostlukların Düşmanlıkların Dönüştüğü Gün: Kıyamet"

Bkz. **DOST, KIYAMET.**

Özet

Düşmana ve düşmanlığa ilişkin ayetlerin anlattıkları kısaca şöyle:

"Tanrı'nın düşmanları" vardır. Başta "şeytan" olmak üzere tüm "kâfirler".

Bunlar, "Peygamber"in ve "inanır"ların da düşmanıdırlar.

Bunların kendileri düşman oldukları için, bunları "düşman bilmek" ve bunlarla "dost" olmamak gerekir.

Tanrı, bu düşmanlara karşı, kendisine ve Peygamberi'ne inananları korur, başları derde girdiğinde kurtarır. Çünkü Tanrı, inananların ve inançlarına tam uygun biçimde davrananların "dostu", "koruyucu"sudur. O'nun "dostluğu ve koruyuculuğu elverir".

➤DÜŞÜNCE

Görüş, bir konuda düşünülen şey, düşünmek eylemi (fikr, re'y).

"*Düşünme*"k: Zihinden geçirmek, bir konu üzerinde durup derinlere dalmak, düşünce üretmek, kafada tasarlamak, anmak, anımsamak, ilgilenmek (tefekkür, tefkir, akl, tedebbür, tezekkür, zikrâ, re'y).

Unutulmaması gereken:

"Akıl" ve "bilim"de olduğu gibi, düşüncede ve düşünmede de önemli olan "inanç"tır. Kur'an ayetlerindeki anlamlarının gerçekten ve tam oluşması için "inanç" vazgeçilmez bir "koşul"dur. Yani, "inanç" yoksa, "akıl", "bilgi, bilim", "düşünce"; gerçek anlamda "akıl", "bilgi, bilim", "düşünce" değildir. İlgili ayetlerin tek tek ve bütün olarak anlattıkları, çok açık biçimde yansıttıkları bu çok önemli nokta unutulursa konu değerlendirilemez, ya da yanlış, eksik değerlendirilir.

A- "Yaratış-Yaratılış" Konusunda "Düşünmek"

1- Evrenin "Yaratılış"ı

Âli İmrân Suresi, ayet: 190, 191

إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ
لَآيَاتٍ لِأُولِي الْأَلْبَابِ ﴿١٩٠﴾ الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا
وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَٰذَا بَاطِلًا سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿١٩١﴾

Anlamı

Göklerin ve yerin "yaratılış"ında, geceyle gündüzün birbiri ardınca gelişinde "akıl sahipleri" için alınacak öğütler (ayetler) vardır. Onlar ayaktayken de, otururken de, yan gelip yatarlarken de "Tanrı'yı anarlar" ve "göklerin, yerin yaratılışı" konusunda düşünürler. "Tanrı'mız! Boşuna yaratmadın sen bunu. Sen Subhân'sın (münezzehsin:eksiklerden uzaksın)! Bizi, ateş azabından koru!" derler. (Âli İmrân Suresi, ayet: 190, 191.)

İlgili öteki ayetler için bkz. AKIL, ANMA, BATIL, GÖK, YARATIŞ, YER, ZİKİR.

2- Dünyadaki Yaratıkların "Yaratılışları" Konusunda "Düşünmek"

a) İnsanın "Yaratılışı" Konusunda

İlgili ayetler için bkz. ADEM, İNSAN, TOPRAK.

b) "İblis"in (Şeytanın), "Cin"lerin "Yaratılış"ları Konusunda
İlgili ayetler için bkz. **ADEM, CİN, İBLİS.**

c) "Deve"nin "Yaratılış"ı Konusunda
İlgili ayetler için bkz. **BAKMAK, DEVE.**

d) Öteki "Canlı"ların, "Hayvan"ların "Yaratılış"ları Konusunda
İlgili ayetler için bkz. **CAN, HAYVAN.**

e) Genel Olarak Varlıkların "Yaratılış"ları Konusunda
İlgili ayetler için bkz. **İŞ, TANRI, YARATIŞ.**

B- Geçmişteki Toplumlar ve Olaylar Konusunda "Düşünmek"

İlgili ayetler için bkz. **AÇIKLAMA, AKIBET, AKIL, ANIMSAMA, ANMA, BİLGİ, ÖĞÜT.** Ayrıca bkz. **AHİRET, CEHENNEM, CENNET, KIYAMET, KUR'AN, PEYGAMBER, TANRI, ÖBÜR DÜNYA.**

C- Tanrı, Peygamber, "Kitab", Kur'an, Tanrı'ya Kulluk (İbadet), "İnanır-İnanmaz İlişkileri Konularında Düşünmek

İlgili ayetler için bkz. **TANRI, PEYGAMBER, KİTAB, KUR'AN, KUL, İBADET, İNANÇ, İMAN, KÂFİR.** Ayrıca bkz. **DİLEMEK, DİN, DOST, DÜŞMAN.**

Özet

Düşünceye ve düşünmeye ilişkin ayetlerde anlattıkları kısaca şöyle:

İnsan, evreni düşünmeli. Yeriyle, göğüyle, ayıyla, güneşiyle, yıldızlarıyla tüm evreni düşünüp kafa yormalı. Dünyaya bakmalı; canlılarıyla, cansızlarıyla, bitkisi, hayvanı ve insanıyla tüm yaratıklarıyla "ibret gözü"yle incelemeli. Ve bütün bunları "bir yaratan" bulunduğunu iyice kavrayana dek düşünmeyi sürdürmeli. Derinlemesine düşünmeli. Kendini, kendini yaratan Tanrı'yı, O'na tam anlamıyla kulluk, ibadet edip edemediğini, "dünyaya gelişindeki amacın O'na kulluk etmek olduğunu" düşünmeli. Tanrı'nın buyruklarını, yasaklarını düşünmeli. İnsanlar arasındaki ilişkileri düşünmeli. Bu ilişkilerde kendisine ne tür buyruklar ve yasaklar yöneltildiğini, nelerle yükümlü olduğunu düşünmeli. "Dost"larının kimler olduğunu, "düşman"larının kimler olduğunu düşünmeli. Ve "Ahiret"e nasıl hazırlanması gerektiğini düşünmeli. "Ahiret"e yönelik iş ve davranışların "kalıcı"lığını, dünyanın ve "dünyaya yönelik işler"in "geçici"liğini düşünmeli.

Tüm bunları düşünmeli ve ona göre sonuçlar çıkarmalı. Ona göre de yaşamalı.

İşte ayetlerin anlattıklarının kısa özeti.

E

➤EBU LEHEB VE KARISI

Ebu Leheb: Peygamber'in amcalarından.

Ebu Leheb'in karısı: Ümmü Cemil. Ebu Süfyan'ın kızkardeşi.

Leheb Suresi, tümü

تَبَّتْ يَدَا أَبِي لَهَبٍ وَتَبَّ ﴿١﴾ مَا أَغْنَى عَنْهُ مَالُهُ وَمَا كَسَبَ ﴿٢﴾ سَيَصْلَى
نَارًا ذَاتَ لَهَبٍ ﴿٣﴾ وَامْرَأَتُهُ حَمَّالَةَ الْحَطَبِ ﴿٤﴾ فِي جِيدِهَا حَبْلٌ مِنْ مَسَدٍ ﴿٥﴾

Anlamı

Ebu Leheb'in iki eli kurusun. Ne malı, ne elde ettikleri yarayıp kurtardı onu. O, alevli ateşe girecektir. Karısı da... Boynunda hurma lifinden, bükülü bir iple odun taşıyarak... (Leheb Suresi tümü.)

Diyanet'in çevirisindeki anlamı:

Ebu Leheb'in elleri kurusun, yok olsun! Malı ve kazandığı kendisine fayda vermez. Alevli ateşe yaslanacaktır. Karısı da, boynunda bir ip olduğu halde, ona odun taşıyacaktır.

Açıklama

Peygamber'in en yakın akrabasından (amcası) olarak yazıla gelen Ebu Leheb'in asıl adı ve kimliğine ilişkin inceleme, Tefsir Sözlüğünde sunulacak. Hadislerde ve Kur'an yorumlarında yer aldığına göre: Şûrâ Suresi'nin 214. ayeti olan وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ "En yakın oymağını uyar" buyruğunu alınca Peygamber, Ebu Leheb'i de İslam'a çağırmıştı. Ebu Leheb'se öfkelenir buna. İleri geri laflar eder. Sert tepkiler gösterdikten sonra çekip gider. Biri bu. Bir de karısının durumu var: Kadın, Peygamber'e son derece düşmandır. Peygamber'in geçtiği yollara dikenler toplayıp atar. Herkesi ve bu arada kocasını, Peygamber'e kötülük etmeye kışkırtır. İşte hadislerde ve Kur'an yorumlarında anlatılan odur ki, bu durumlar nedeniyle yukarıda anlamıyla birlikte sunulan Leheb Suresi "inmiş"tir.

"Tefsir Sözlüğü"nde ve "Hadis Sözlüğü"nde, hadislerin sağlamlık (sıhhat) dereceleri üzerinde de durularak konunun incelemesi sunulacak.

Ancak, burada açıkça görülen o ki, söz konusu surede, Ebu Leheb'ten ve "karısı"ndan doğrudan ve şiddetle kınayarak söz edilmekte. Demek ki, bu kişilerin yolaçtıkları bir takım olaylar olmuştur. Yoksa böyle söz edilmezdi bu kişilerden. "Ebu Leheb'in iki eli kurusun!" denmezdi, karısının da "ateşe odun taşıyacağı" anlatılmazdı. Söz konusu ateş, "cehennem ateşi"dir.

➤ECEL

"Ecel" için şöyle denmekte: "Ömrün sonu. Ne zaman sonunun geleceğiyse alında yazılı."

"Ecel"in sözlük anlamında, "süre", "erteleme", "belirlenen süre", "sürenin sonu" anlamları var. Kur'an ayetlerinde bu anlamların hepsi görülür.

A- İnsanların "Ecel"leri

1- Kişilerin "Ecel"leri

هُوَ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ طِينٍ
ثُمَّ قَضَىٰ أَجَلًا وَأَجَلٌ مُسَمًّى عِنْدَهُ ثُمَّ أَنْتُمْ تَمْتَرُونَ ٢

En'âm Suresi, ayet: 2

Anlamı

O (Tanrı) O'dur ki, sizi çamurdan yarattı. Sonra (size) bir "yaşam süresi" (ecel) belirleyip hükme bağladı. "Belirlenmiş süre (ecelün müsemma)", O'nun katındadır. Sonra bir de kuşkulanmaktasınız. (En'âm Suresi, ayet: 2.)

فَإِنَّا خَلَقْنَاكُمْ مِنْ تُرَابٍ ثُمَّ مِنْ نُطْفَةٍ ثُمَّ مِنْ عَلَقَةٍ ثُمَّ مِنْ
مُضْغَةٍ مُخَلَّقَةٍ وَغَيْرِ مُخَلَّقَةٍ لِنُبَيِّنَ لَكُمْ وَنُقِرُّ فِي
الْأَرْحَامِ مَا نَشَاءُ إِلَىٰ أَجَلٍ مُسَمًّى ثُمَّ نُخْرِجُكُمْ طِفْلًا ثُمَّ
لِتَبْلُغُوا أَشُدَّكُمْ وَمِنْكُمْ مَنْ يُتَوَفَّىٰ وَمِنْكُمْ
مَنْ يُرَدُّ إِلَىٰ أَرْذَلِ الْعُمُرِ لِكَيْلَا يَعْلَمَ مِنْ بَعْدِ عِلْمٍ
شَيْئًا

Hacc Suresi, ayet: 5.

Anlamı

Sizi topraktan yarattık. Sonra meniden, sonra kan pıhtısından, sonra da biçimi tam oluşmuş ve oluşmamış bir çiğnem etten... Dilediğinizce belirli bir süreye değin dölyataklarında tutarız. Sonra çocuk olarak çıkarırız sizi. Sonra erginlik çağınıza ulaşasınız diye yaşatırız. Kiminiz ölür (bu sırada). Kiminizse, yaşamın en kötü aşamasına değin götürülür. Bilirken hiçbir şey bilmez olur... (Hacc Suresi, ayet: 5.)

Bu, Mü'min Suresi'nin 67. ayetinde de var.

En'âm Suresi,
ayet: 60

وَهُوَ الَّذِي يَتَوَفّٰيكُمْ بِاللَّيْلِ وَيَعْلَمُ مَا جَرَحْتُمْ بِالنَّهَارِ ثُمَّ
يَبْعَثُكُمْ فِيهِ لِيُقْضٰى اَجَلٌ مُسَمًّى ثُمَّ اِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ ثُمَّ يُنَبِّئُكُمْ
بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٦٠﴾

Anlamı

O (Tanrı), O'dur ki, geceleyin sizi öldürür (uyutur) ve gündüzün yaptıklarınızı bilir. Sonra belirli bir yaşam süresi (ecelün müsemmâ) bağlandığı hükme uygun olarak yürüsün diye sizi gündüzün yeniden diriltip kaldırır (uykunuzdan uyandırır). Sonra dönüşünüz O'na olacak. Sonraysa yaptıklarınızı size bildirir. (En'âm Suresi, ayet: 60.)

Zümer Suresi,
ayet: 42

اَللّٰهُ يَتَوَفَّى الْاَنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي لَمْ تَمُتْ
فِي مَنَامِهَا فَيُمْسِكُ الَّتِي قَضٰى عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْاُخْرٰى
اِلٰى اَجَلٍ مُسَمًّى اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٤٢﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Allah, öleceklerin ölümleri anında, ölmeyeceklerin de uykuları esnasında ruhlarını alır. Ölmelerine hükmettiği kimselerinkini tutar, diğerlerini bir süreye kadar salıverir. Doğrusu bunda, düşünen kimseler için dersler vardır. (Zümer Suresi, ayet: 42.)

Bkz. **CAN, ÖLÜM, UYKU**.

Âli İmrân Suresi,
ayet: 145

وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ
اَنْ تَمُوتَ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ كِتَابًا مُؤَجَّلًا

Anlamı (Diyanet'in)

"Ecel"i "yazılmış" olan hiç kimse, Allah'ın izni olmadan ölemez. (Âli İmrân Suresi, ayet: 145.)

Şöyle çevrilirse, ayetteki anlatıma daha uygun düşer:

Tanrı'nın izni olmadıkça, kimseye ölmek yoktur. Belirlenmiş süresi yazılı bir durumdur bu.

Bkz. **ÖLÜM.**

وَلَنْ يُؤَخِّرَ اللّٰهُ
نَفْسًا اِذَا جَٓاءَ اَجَلُهَا وَاللّٰهُ خَب۪يرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١١﴾

Münâfikûn Suresi, ayet: 11

Anlamı (Diyanet'in)

Bir canın eceli gelip çatınca, Allah onu, asla geri bırakmaz. Allah işlediklerinizden haberdardır. (Münâfikûn Suresi, ayet: 11.)

Bkz. CAN.

2- Toplumların "Ecel"leri

وَلِكُلِّ اُمَّةٍ اَجَلٌ
فَاِذَا جَٓاءَ اَجَلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ

A'râf Suresi, ayet: 34

Anlamı

Her toplum (ümmet) için bir "yaşam süresi" (ecel) var. Onun için süreleri dolunca ne bir saat gecikebilirler; ne de daha önce (yokolmaya) giderler. (A'râf Suresi, ayet: 34.)

Yunus Suresi'nin 49. ayetinde de buluyoruz bu açıklamayı.

وَمَٓا اَهْلَكْنَا مِنْ قَرْيَةٍ اِلَّا وَلَهَا كِتَابٌ مَعْلُومٌ

Hicr Suresi, ayet: 4

Anlamı

Hiçbir kasabayı yok etmedik ki, onun belirli bir yazılısı (yazılı yaşam süresi dolmuş) olmasın. (Hicr Suresi, ayet: 4.)

Bu ayetten sonra şu ayet geliyor.

﴿٤﴾ مَا تَسْبِقُ مِنْ اُمَّةٍ اَجَلَهَا وَمَا يَسْتَأْخِرُونَ ﴿٥﴾

Hicr Suresi, ayet: 5

Anlamı (Diyanet'in)

Hiçbir ümmet, kendi süresini öne de alamaz; geciktiremez de. (Hicr Suresi, ayet: 5.)

Belki de daha doğru olarak şöyle de çevirilebilir:

Hiçbir toplum, yaşam süresinden önce son bulmaz. O süreden sonraya da kalmaz.

Hicr Suresi'nin bu ayeti Mü'minûn Suresi'nin 43. ayeti olarak da aynen yer alır.

Nuh Suresi, ayet: 3, 4

أَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ وَاتَّقُوهُ وَأَطِيعُونِ ﴿٣﴾
يَغْفِرْ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرْكُمْ إِلٰى أَجَلٍ مُسَمًّى إِنَّ أَجَلَ اللّٰهِ إِذَا جَاءَ
لَا يُؤَخَّرُ لَوْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤﴾

Anlamı (Diyanet'in)

"Allah'a kulluk edin; O'ndan sakının ve bana itaat edin ki, Allah günahlarınızı size bağışlasın. Ve sizi, belli bir süreye kadar ertelesin. Doğrusu Allah'ın belirttiği süre (ecel) gelince geri bırakılmaz. Keşke bilseniz!" (Nuh Suresi, ayet: 3, 4.)

Daha önceki ayetlerde, bu sözleri, Nuh'un kendi toplumuna söylediği bildiriliyor.

Bkz. NUH.

Nahl Suresi, ayet: 61

وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللّٰهُ النَّاسَ بِظُلْمِهِمْ مَا تَرَكَ عَلَيْهَا مِنْ دَابَّةٍ وَلٰكِنْ
يُؤَخِّرُهُمْ إِلٰى أَجَلٍ مُسَمًّى فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ
سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٦١﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Allah, insanları haksızlıklarından ötürü yakalayacak olsaydı, yeryüzünde canlı bırakmazdı. Fakat onları, belirli bir süreye kadar erteler. Süreleri dolunca, onu ne bir saat geciktirebilirler, ne de öne alabilirler. (Nahl Suresi, ayet: 61.)

Bu açıklamayı, Fâtır Suresi'nin 45. ayetinde de buluyoruz:

Fâtır Suresi, ayet: 45

وَلَوْ يُؤَاخِذُ اللّٰهُ النَّاسَ بِمَا كَسَبُوا مَا تَرَكَ عَلٰى ظَهْرِهَا مِنْ دَابَّةٍ وَلٰكِنْ
يُؤَخِّرُهُمْ إِلٰى أَجَلٍ مُسَمًّى فَإِذَا جَاءَ أَجَلُهُمْ فَإِنَّ اللّٰهَ كَانَ بِعِبَادِهِ بَصِيرًا ﴿٤٥﴾

Anlamı

Eğer Tanrı insanları işledikleri (günahları) nedeniyle yakalayacak olsaydı, yeryüzünde hiçbir kıpırdayan (hayvan) bırakmazdı. Ne var ki onları belirli bir sürenin sonuna değin erteleyerek götürür. O sürelerinin sonu gelince iş biter. Kuşkusuz Tanrı kullarını görür. (Fâtır Suresi, ayet: 45.)

وَاَنِ اسْتَغْفِرُوا
رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا اِلَيْهِ يُمَتِّعْكُمْ مَتَاعًا حَسَنًا اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى

Hûd Suresi, ayet: 3

Anlamı

Tanrı'ndan bağışlamasını dileyin, sonra tövbe ederek yönelin O'na. (Böyle davranın) ki, "belirli bir yaşam süresinin sonu"na değin sizi güzelce geçindirsin... (Hûd Suresi, ayet: 3.)

مَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَٓاءَ اللّٰهِ
فَاِنَّ اَجَلَ اللّٰهِ لَاٰتٍ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ۝٥

Ankebût Suresi, ayet: 5

Anlamı

Kim Tanrı'ya kavuşmayı dilerse, bilsin ki, Tanrı'nın "belirlediği sürenin sonu" gelecektir. O, işiten ve bilendir. (Ankebût Suresi, ayet: 5.)

Açıklama

"Tanrı'nın belirlediği o zaman da gelecektir!" biçiminde de çevrilebilir.

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَوْلَٓا اَجَلٌ مُسَمًّى لَجَٓاءَهُمُ الْعَذَابُ
وَلَيَأْتِيَنَّهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ۝٥٣

Ankebût Suresi, ayet: 53

Anlamı (Diyanet'in)

Senden azabı acele bekliyorlar. "Eğer süre belirtilmiş olmasaydı" azab onlara hemen gelirdi. Ama yine de onlar farkına varmadan başlarına ansızın gelecektir. (Ankebût Suresi, ayet: 53.)

Açıklama

Bu çevirideki "eğer süre belirtilmiş olmasaydı" da bir yanlış göze çarpıyor. "Eğer süre belirlenmemiş olsaydı", ya da "eğer süre belirlenmiş olmasaydı" olması gerekir. Çünkü ayette söz konusu olan "belirtilmiş süre" değil, "belirlenmiş süre (ecelün müsemmâ)"dir. "Azab'ın gelmesi" için "belirtilmiş", açıklanmış bir süre yok. "Belirlenmiş süre" var. Bir "dizgi yanlışlığı"da olabilir.

Tâhâ Suresi,
ayet: 129

وَلَوْلَا كَلِمَةٌ
سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَكَانَ لِزَامًا وَأَجَلٌ مُسَمًّى ﴿١٢٩﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Eğer Rabbi'nin verilmiş bir sözü ve tayin ettiği bir süre olmasaydı, hemen azaba uğrarlardı. (Tâhâ Suresi, ayet: 129.)

Bu, Şûrâ Suresi'nin 14. ayetinde de anlatılır.

En'âm Suresi'nin 128. ayetinde, yeniden "dirilme" ve "toplanma (mahşer)" gününde, "ateş cezası"na çarpılmış olanların, "Tanrı'mız! Kimimiz kimimizi kullandı. Şimdi bize belirlediğin sürenin sonuna geldik!" diyecekleri bildiriliyor.

Bkz. **CEHENNEM, CİN, KIYAMET.**

A'râf Suresi,
ayet: 185

﴿١٨٤﴾ أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللَّهُ
مِنْ شَيْءٍ وَأَنْ عَسَىٰ أَنْ يَكُونَ قَدِ اقْتَرَبَ أَجَلُهُمْ فَبِأَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ
يُؤْمِنُونَ ﴿١٨٥﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Göklerin ve yerin hükümranlığını, Allah'ın yarattığı her şeyi ve "ecellerinin yaklaşmış olması ihtimalini düşünmüyorlar mı? Bundan sonra hangi söze inanacaklar. (A'râf Suresi, ayet: 185.)

Bkz. **KUR'AN, SÖZ.**

İsrâ Suresi,
ayet: 99

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّ اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ
السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ قَادِرٌ عَلَىٰ أَنْ يَخْلُقَ مِثْلَهُمْ وَجَعَلَ لَهُمْ
أَجَلًا لَا رَيْبَ فِيهِ فَأَبَى الظَّالِمُونَ إِلَّا كُفُورًا ﴿٩٩﴾

Anlamı

Gökleri ve yeri yaratan Tanrı'nın, onların benzerlerini de yaratmaya güç yetireceğini görmezler mi? Onlar için kuşku götürmez bir yaşam süresi belirlemiştir. Öyleyken kendilerine yazık edenler, "kâfirlik"ten başka bir yol tutmuyorlar. (İsrâ Suresi, ayet: 99.)

B-"Güneş ve Ay da, Kendileri İçin Belirlenmiş Olan Bir Yaşam Süresi İçinde Yürür- Dururlar"

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللّٰهَ يُولِجُ الَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ فِي الَّيْلِ وَسَخَّرَ
الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي إِلَىٰ أَجَلٍ مُسَمًّى وَأَنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُونَ
خَبِيرٌ ﴿٢٩﴾

Lokman Suresi, ayet: 29

Anlamı

Görmez misin ki, Tanrı geceyi gündüze, gündüzü de geceye geçirmekte, güneşi ve ayı da kendisine boyun eğdirmekte. Bunların hepsi, "belirlenmiş bir süre"ye doğru akıp gitmekteler. Tanrı, yaptıklarınızı bilendir. (Lokman Suresi, ayet: 29.)

Ayette yer alan "güneşi ve ayı da kendine boyun eğdirdi. Bunların hepsi, belirlenmiş bir süreye doğru akıp gitmekteler" diye çevirdiğimiz anlatım şu ayetlerde de yer alır:

Ra'd Suresi, ayet : 2
Fâtır Suresi, ayet : 13
Zümer Suresi, ayet : 5

Bkz. **GECE-GÜNDÜZ, GÖK.**

Özet

Ayetlerle anlatılanların kısa özetini şöyle sunmak mümkün: Kur'an'da, Tanrı'nın her şey için bir "yaşam süresi" belirlediği, yaşam süreleri belirlenenler arasında, "insan"lar ve "toplum"ların da bulunduğu anlatılmakta. Ayrıca anlatılmakta ki, "Tanrı'nın belirlediği süre, yaşam süresi, şaşmaz". Bu, "ecel", "ecelün müsemmâ" denerek de anlatılıyor ayetlerde. Tanrı'nın "belirlediği süre"nin, "Tanrı katında yazılı" bulunduğu da belirtiliyor. İşte dillerde dolaşan "ecel", buralardan, bu ayetlerden kaynaklanmakta. Ayrıca "hadisler" de var. "Tefsir Sözlüğü"nde konu üzerinde daha genişçe durulacak.

Ancak burada şunu belirtmekte yarar var:

Halk arasında ve kimi ciddi olmayan kitaplarda, yanlış olarak: "ecel"; "ecel-i müsemmâ" ve "ecel-i kazâ" diye ikiye ayrılır. Bu yanlıştır çünkü, Kur'an'da bir tek "ecel"den söz edilir; o da: "müsemmâ ecel"dir. Yani "ecel-i müsemmâ" dedikleri. "Müsemmâ", belirlenmiş demektir. "Tanrı katında belirlendiği" anlatılmak istenir. "Müsemmâ ecel", aynı zamanda "kaza eceli"dir de. Buradaki "kazâ" –ki Kur'an'da da geçer– "hüküm" anlamını içerir. Çünkü ayetlerde belirtilen odur ki, "ecel"lere "hükmeden", "Tanrı'dır", "Tanrısal güç"tür.

Bkz. **AKIBET, CAN, ÖLÜM, YAZI.**

➤EFENDİ

Yunanca bir sözcük. "Ulu ve önemli kişiler" için "bay" anlamında kullanıla geldiği görülür. Daha çok da "köle sahibi" için kullanılmakta. Kur'an ayetlerindeki karşılığı: "Seyyid", "mevlâ", "rabb", "ba'l".

"Koca", "Karı"sının "Efendi"sidir

Yusuf Suresi'nin 25. ayetinde, kadının "koca"sı için "efendi" anlamına gelen "seyyid" yer almıştır.

Bkz. **YUSUF.**

Eski çağların putataparlarının, en başta "Fenikeliler"in (Ken'an'lıların) "tanrı"larından "baş tanrı"ya sözlük anlamı "efendi" olan "ba'l" denirdi:

Sâffât Suresi, ayet: 125

أَتَدْعُونَ بَعْلًا وَتَذَرُونَ أَحْسَنَ الْخَالِقِينَ ﴿١٢٥﴾

Anlamı

Yaratanların en iyisi olan Tanrı'yı bırakır da, Ba'l'i mi tanrı olarak tanırsınız? (Sâffât Suresi, ayet: 125.)

Açıklama

Kur'an'da, Sâffât Suresi'nin 125. ayetinde bu sesleniş yer alır. Sözlük anlamındaki "efendi" anlamından ötürü "ba'l" sözcüğü, ayetlerde, kadının "koca"sı için de yer almakta. Örneğin, İbrahim Peygamber'in bir çocuğu olacağı müjdesi verilen karısı bu müjde üzerine şöyle der:

Hûd Suresi, ayet: 72

يَا وَيْلَتَى أَأَلِدُ وَأَنَا عَجُوزٌ وَهَٰذَا بَعْلِي شَيْخًا إِنَّ هَٰذَا لَشَيْءٌ عَجِيبٌ

Anlamı

Aman neler duyuyorum! Nasıl doğurabilirim ki ben bir koca karı, şu "ba'l"ınsa (kocamsa) kocamış bir kişi. Doğrusu şaşılası bir şey bu!". (Hûd Suresi, ayet: 72.)

Şu ayetlerde de "koca"yı anlatmak için "ba'l" sözcüğü görülür.

Bakara Suresi, ayet	: 228
Nisâ Suresi, ayet	: 128
Nûr Suresi, ayet	: 31 (üç kez)

"Köle Sahibi", "Köle"sinin, Adam Çalıştıran "Çalıştırdığı Adam"ın "Efendi"sidir

Nahl Suresi'nin 76. ayetindeki "mevlâ" sözcüğü, bu anlamdadır.

Bkz. **AĞIR**

Yusuf Suresi'nin 23. ayetinde "rabb" sözcüğü de aynı anlamda, yani "köle sahibi" ya da "adam çalıştıran" olması nedeniyle "efendi" anlamındadır.

Bkz. **YUSUF.**

"Baba", Çocuklarının "Efendi"sidir

Ayetlerde buna ilişkin "işaret"ler var. Açıkça anlatıldığı "hadis"ler de bulunmakta. Bunları, "Tefsir Sözlüğü"nde bulacaksınız.

Ayrıca "Ulu Kişi"ler, Örneğin, Kimi Peygamberler İçin de "Efendi" Denmekte

Kur'an'da: Âli İmrân Suresi'nin 39. ayetinde, Yahya Peygamber için "efendi" anlamına gelen "seyyid" denmekte.

Bkz. YAHYA.

"Yönetici", "Önder" Durumunda Olan Kimseler İçin de "Efendi" Denmekte

Ahzâb Suresi'nin 67. ayetinde "efendi" demek olan "seyyid"in çoğulu "sâdât", bu anlamı içerir.

Bkz. CEHENNEM.

Özet

Demek ki "*efendilik*"te, "ululuk", "köle sahibi olma", "mal-mülk, adam sahibi olma", "söz sahibi olma" anlamları vardır temel öge olarak. "Etki"si, "yetki"si olmayan kimseye "efendi" denmez. Çok sıradan, önemsenmeyen kimse, "efendi" değildir. "Efendilik", "efendi" olana "yakışan" tutum ve davranışa da denmekte. Ama "mecaz" anlamıyla...

Bkz. KÖLE.

➤EMANET

Kur'an'da, "dinsel buyrukların bütünü", "görev ve sorumluluk", "korunmak ve bir süre kalmak üzere birinin yanına bırakılan şey" gibi değişik anlamlara gelmekte.

A- Göklerin ve Yerin ve Dağların Üstlenmekten Kaçındıkları Emanet

إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمٰوَاتِ
وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا
الْإِنْسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا ﴿٧٢﴾

Ahzâb Suresi, ayet: 72

Anlamı (Diyanet'in)

Doğrusu Biz, sorumluluğu göklere, yere, dağlara sunmuşuzdur da, onlar bunu yüklenmekten çekinmişler ve ondan korkup titremişlerdir. Pek zalim ve çok cahil olan insan ise onu yüklenmiştir. (Ahzâb Suresi, ayet: 72.)

Açıklama

Bu çevirideki "sorumluluk"la "emanet" karşılanmak isteniyor. Ne var ki, "sorumluluk", "emanet"in karşılığı oluyor mu? Ya da tam oluyor mu?

Buradaki "emanet" için ünlü "Celâleyn" tefsirinde şöyle denir:

"Namaz ve öteki ibadetler. Yani yapılması sevap kazandıran, yapılmamasıyla günaha-azaba sürükleyen ibadetler." İbni Abbas'a göre de buradaki "emanet", "Tanrı'ya ve Peygamberi'ne boyun eğmektir ve Tanrı'nın yüklediği farzlardır."

Konunun üzerinde "Tefsir Sözlüğü"nde yeterince durulacak. Burada kısaca şunu sunayım:

"Emanet"in anlamında, bu sözcüğün kökünde bulunan "güven" anlamı var. "Birine, korunmak üzere bırakılan şey"e "emanet" denmesi de bundan. Bir görevin, sorumluluğun yerine getirilmesi söz konusu olduğunda da "güven" söz konusu olur. Birer "dinsel görev" olan ve "buyrukların yerine getirilmesi sorumluluğu"nu içeren "ibadet"ler, "farz"lar da bu açıdan "emanet" anlamı içerir.

Kısacası, "emanet", "sorumluluk" anlamını içerir, ama, bu sorumluluk "dinsel" niteliklidir. Anlamı içermesi için bu bir koşul. "Dinsel görevler", inanırın "sorumluluğunda yerine getirilmesi üstlenilmiş bulunan görevler"dir.

Bu anlama göre ayetin çevirisine şöyle girmek gerekiyor:

"Kuşkusuz Biz, dinsel buyrukları yerine getirme sorumluluğunu göklere, yere ve dağlara sunduk. Ama onlar yüklenmekten kaçındılar..."

B- "Emanet" Konusunda Titiz Davranmak Gerekir

1- "Emaneti Ehline Verin!"

Nisâ Suresi, ayet: 58

إِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ
إِلٰى أَهْلِهَا وَإِذَا حَكَمْتُمْ بَيْنَ النَّاسِ أَنْ تَحْكُمُوا بِالْعَدْلِ إِنَّ اللّٰهَ
نِعِمَّا يَعِظُكُمْ بِهِ إِنَّ اللّٰهَ كَانَ سَمِيعًا بَصِيرًا ﴿٥٨﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Hiç şüphesiz Allah size, emanetleri ehline teslim etmenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman, adaletle hükmetmenizi emreder. Allah size ne güzel öğüt veriyor. Şüphesiz Allah işitir ve görür. (Nisâ Suresi, ayet: 58.)

Bkz. ADALET.

2-Yükümlülüğünüzü Tam Yerine Getirin

a) "Emanete Hıyanet Etmeyin"

Tanrı'ya ve Peygamberi'ne "hainlik" etmek, "emanete hainlik etmek"tir:

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا
لَا تَخُونُوا اللّٰهَ وَالرَّسُولَ وَتَخُونُٓوا اَمَانَاتِكُمْ وَاَنْتُمْ
تَعْلَمُونَ ﴿٢٧﴾

Enfâl Suresi, ayet: 27

Anlamı

Ey inanırlar! Tanrı'ya ve Peygamberi'ne hainlik etmeyin. Bile bile "emanet"lerinize de hainlik etmeyin. (Enfâl Suresi, ayet: 27.)

Şöyle de anlam verilebilmekte.

Ey inanırlar! Tanrı'ya ve Peygamberi'ne hainlik etmeyin. Yoksa, emanetlerinize hainlik etmiş olursunuz. Kendiniz bilip dururken...

b) "Emanet"lerinize ve "Sözleşmelerinize (Antlaşmalarınıza) Bağlı Kalın"

"Kurtuluş"a erecekleri bildirilen kimselerin nasıl davrandıkları ve tutumları anlatılırken şu da bildiriliyor:

وَالَّذ۪ينَ هُمْ لِاَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ ﴿٨﴾

Mü'minûn Suresi, ayet: 8

Anlamı

Ve o kimseler ki, "emanet"lerini ve "ahid"lerini (sözlerini, sözleşmelerini, antlaşmalarını) yerine getirirler. (Mü'minûn Suresi, ayet: 8.)

Bu ayet, Meâric Suresi'nin 32. ayeti olarak da aynen yer alıyor.

Bakara Suresi'nin 283. ayetinde de "güvenilen kimse"nin "emaneti yerine getirmesi" buyurulur. Yani "güveni kötüye kullanmaması" istenir. Bu ayette söz konusu olan "borç ödeme"dir. Borçlu kişi borcunu öderse, "emaneti yerine getirmiş olur". Ayet şöyle:

وَاِنْ كُنْتُمْ عَلٰى سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهَانٌ مَقْبُوضَةٌ
فَاِنْ اَمِنَ بَعْضُكُمْ بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِي اؤْتُمِنَ اَمَانَتَهُ
وَلْيَتَّقِ اللّٰهَ رَبَّهُ وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ وَمَنْ يَكْتُمْهَا
فَاِنَّهُ اٰثِمٌ قَلْبُهُ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَل۪يمٌ ﴿٢٨٣﴾

Bakara Suresi, ayet: 283

Anlamı (Diyanet'in)

Eğer yolculukta olup kâtip bulamazsanız, alınan rehin yeter. Şayet birbirinize güvenirseniz, "güvenilen kimse, borcunu ödesin". Rabbi olan Allah'dan sakınsın. Şahitliği gizlemeyin. Onu kim gizlerse, şüphesiz kalbi, günahın acısından sızlar. Allah, işlediklerinizi bilir. (Bakara Suresi, ayet: 283.)

Çevirideki "borç", ayetteki "emanet"i karşılamakta. Yani buradaki "emanet", "borç" diye çevirilmekte. Kur'an yorumlarında da bu anlamda görülmekte. Yani "emanet"e "borç" anlamı verilmekte.

"Emanet" sözcüğü Kur'an'da altı kez ve yukarıda sunulan ayetlerde yer almakta.

Özet

Emanet, dinsel nitelik taşımakta ve Kur'an ayetlerinde son derece önemli olduğu anlatılmakta. İster "verilen söz", ister "antlaşma-sözleşme", ister "ibadet", ister "görev ve sorumluluk" ve ister "güven konusu" olan herhangi bir "maddi" şey olsun; "emanet"e çok önem verilmesi istenmekte. Ve bildirilmekte ki, "emanete hainlik edilmemeli"dir. Yani kimse kendisine duyulan güveni, bu güvene uygun olarak gösterilen tutum ve davranışları kötüye kullmamalıdır.

Konunun bütünü için bkz. **ADALET, ANLAŞMA, ANT, BORÇ, BOYUN EĞMEK, SÖZLEŞME, TANIKLIK.** Ayrıca bkz. **PEYGAMBER, TANRI.**

➤EMEK

Bir işin yapılmasında harcanmış olan beden ve kafa gücü (amel).

Uzun ve özenli çalışma (sa'y, cehd, amel).

Dinsel buyruklara uygun çaba (amel, cehd).

Önemli Nokta

Kur'an'da "emek", "çaba" ve "çalışma" karşılığında yer alan sözcükler, "din-iman" içeriklidir. Başka bir deyişle, ayetlerde geçerli olan emek, iş gösterilen çaba ve tüm "çalışma"larda, "dinsel buyruklara uygunluk" ve "iman" istenir. Ayrıca emek, çaba, iş ve çalışma anlamlarını içeren "amel" sözcüğü ve türevleri, "mutlak" olarak, yani bir yöne bağlanmadan yer aldığı yerlerde, "dinsel buyrukların yerine getirilmesi" anlamını taşır. O nedenle bir "kâfir"in "amel"i geçerli değildir. "Boşuna"dır. Aynı anlamı içeren "sa'y", "cehd" sözcüklerinde ve türevlerinde de durum böyle.

Bkz. **ÇALIŞMAK.**

A- "Tanrı Sizlerden (İnanırlardan) Hiç Kimsenin Emeğini Zayetmez"

Âli İmrân Suresi, ayet: 195

فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ اَنّ۪ي لَٓا اُض۪يعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِنْكُمْ مِنْ ذَكَرٍ

أَوْ أُنْثٰى بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ فَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَأُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ
وَأُوذُوا فِي سَبِيلِي وَقَاتَلُوا وَقُتِلُوا لَأُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ
وَلَأُدْخِلَنَّهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ثَوَابًا مِنْ عِنْدِ
اللّٰهِ وَاللّٰهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الثَّوَابِ ﴿١٩٥﴾

Anlamı

Tanrı'ları dualarını kabul ederek bildirdi ki: Erkek ya da kadın, sizden emek veren kimsenin emeğini, zayetmeyeceğim (boşa çıkarmayacağım) kuşkusuz. Birbirinizden oluşmaktasınız. Göçenlerin, ülkelerinden çıkarılanların, benim yolumda işkencelere uğrayanların (sıkıntılara girenlerin), savaşan ve öldürülenlerin elbette günahlarını bağışlayacağım. Ve elbette onları, altından ırmaklar akan cennetlere koyacağım. Tanrı katından bir karşılık (sevab) olarak. Karşılığın güzeli Tanrı katındadır. (Âli İmrân Suresi, ayet: 195.)

Bu ayette, "emek" diye çevirdiğim "amel"in doğrultusu çok açık biçimde gösterilip anlatılmakta. Ayrıca açıklamaya gerek bırakmayacak ölçüde…

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ إِنَّا لَا نُضِيعُ
أَجْرَ مَنْ أَحْسَنَ عَمَلًا ﴿٣٠﴾

Kehf Suresi, ayet: 30

Anlamı

İnanan ve (dinsel ölçüler içinde) yararlı işler yapanlar bilmelidirler ki, biz, güzel işle emek verenlerin karşılıklarını boşa çıkarmayacağız (boşa çıkarmayız). (Kehf Suresi, ayet: 30.)

وَالَّذِينَ يُمَسِّكُونَ
بِالْكِتَابِ وَأَقَامُوا الصَّلٰوةَ إِنَّا لَا نُضِيعُ أَجْرَ الْمُصْلِحِينَ ﴿١٧٠﴾

A'râf Suresi, ayet: 170

Anlamı

Onlar ki, "kitab"a (kutsal kitaplara) sımsıkı sarılırlar ve namaz kılarlar. Bilsinler ki biz (böyle) iyi işler doğrultusunda çaba harcayanların emeklerinin karşılığını boşa çıkarmayız. (A'râf Suresi, ayet: 170.)

Demek ki "namaz", "iyi iş, iyi emek" (salih amel) diye nitelenenler arasındadır. Kuşkusuz, "oruç" ve öteki "ibadet"ler de öyle.

B- Emekleri Boşa Gidecek Olanlar

1- "İnanmaz"ların (Kâfirlerin) Emekleri Geçersizdir

A'râf Suresi, ayet: 147

وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا
وَلِقَاءِ الْآخِرَةِ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ هَلْ يُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كَانُوا
يَعْمَلُونَ ﴿١٤٧﴾

Anlamı

Ayetlerimizi ve Ahirete kavuşmayı yalan sayan kimselerin emekleri boşa gitmiştir. İşlerinin (tutumlarının) karşılığı olarak cezalandırılacaklar yalnızca. (A'râf Suresi, ayet: 147.)

Kehf Suresi'nin 103'den 105'e değin olan ayetlerinde de şu bildirilmekte:

(Ey Muhammed!) "Size emekleri yönünden en çok zarara uğrayanları bildireyim mi?" de ve bildir: O kimseler ki, dünya yaşamında çalışmaları (emekleri) boşa gitmiştir. Oysa onlar güzel iş yaptıklarını sanırlar. Bunlar, Tanrı'larının ayetlerine ve O'na kavuşmaya inanmayanlardır. O yüzden emekleri boşa gitmiştir bunların. Emeklerini, Kıyamet gününde ölçmeye değer bile bulmayacağız.

Bu ayetler için bkz. ÇALIŞMAK.

Mâide Suresi, ayet: 5

وَمَنْ يَكْفُرْ
بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٥﴾

Anlamı

Kim "iman"ı tanımayıp "kâfir" olursa, kuşkusuz işi-emeği boşa gitmiştir onun. Ve o, Ahirette de zararlı çıkacak olanlardandır. (Mâide Suresi, ayet: 5.)

2- "İnanırken İnanmaz Olan"ın ("Dinden Çıkan"ın:"Mürted"in) Emeği de Geçerli Değildir Tanrı Katında

Bakara Suresi, ayet: 217

وَمَنْ يَرْتَدِدْ
مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَأُولَٰئِكَ حَبِطَتْ

أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ
فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢١٧﴾

Anlamı (Diyanet'in)

İçinizden dininden dönüp kâfir olarak ölen olursa, bunların işleri, dünya ve Ahirette boşa gitmiş olur. İşte cehennemlikler onlardır. Onlar orada temellidirler. (Bakara Suresi, ayet: 217.)

'İşleri boşa gitmiştir" demek; "emekleri boşa gitmiştir" demektir. Yani, "din" ve "inanç" koşulu yerine getirilmeksizin yapılan çabaların, verilen emeklerin, Tanrı katında geçerli yanı yoktur.

Bkz. **ÇALIŞMAK.**

Muhammed Suresi, ayet: 32-35

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا
وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَشَاقُّوا الرَّسُولَ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ
الْهُدَىٰ لَنْ يَضُرُّوا اللَّهَ شَيْئًا وَسَيُحْبِطُ أَعْمَالَهُمْ ﴿٣٢﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ
آمَنُوا أَطِيعُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ وَلَا تُبْطِلُوا أَعْمَالَكُمْ ﴿٣٣﴾
إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَصَدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ثُمَّ مَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ
فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ ﴿٣٤﴾ فَلَا تَهِنُوا وَتَدْعُوا إِلَى السَّلْمِ وَأَنْتُمُ
الْأَعْلَوْنَ وَاللَّهُ مَعَكُمْ وَلَنْ يَتِرَكُمْ أَعْمَالَكُمْ ﴿٣٥﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Şüphesiz inkâr edenler, Allah yolundan alıkoyanlar ve kendilerine doğru yol belli olduktan sonra Peygamber'e karşı gelenler, Allah'a hiçbir zarar veremezler. O, onların işlerini boşa çıkaracaktır. Ey inananlar! Allah'a itaat edin! İşlerinizi boşa çıkarmayın. İnkâr edip Allah yolundan alıkoyanları, sonra da inkârcı olarak ölenleri, Allah, şüphesiz ki, bağışlamayacaktır. Ey inananlar! Sizler daha üstün olduğunuz halde, düşman karşısında gevşemeyin ki, barış istemek zorunda kalmayasınız. Allah sizinle beraberdir. Sizin işlerinizi (emeklerinizin değerini) eksiltmeyecektir. (Muhammed Suresi, ayet: 32-35.)

"Emeğin-İşlerin Boşa Gitmesi" Ne Demektir?

Emeğin-işin "boşa gitmesi" ya da "boşa çıkarılması", daha önce de belirtildiği gibi "geçersiz sayılması" anlamındadır.

Ancak bunun hem "dünya yaşamı"nda, hem de "Ahiret" için "sonuç"ları, "hüküm"leri vardır.

Özellikle "dininden dönen"lerin ("mürted"lerin) durumlarına ilişkin, "fıkıh" kitaplarında ayrı bir bölüm yer alır. ("Babu'l-mürted":"hükmü'l-mürted")

"İslam Hukuku Sözlüğü"nde, konu üzerinde, genişçe durulacak. Ancak burada da çok özet bir bilgi sunmakta yarar bulunabilir.

Bu özet bilgiyi, Fatih döneminin ünlü dinbilirlerinden Molla Husrev'in (ö. 1480) kendisi gibi ünlü "fıkıh kitabı" "Şerhu Düreri'l-Hikâm Fi Şerhi Ğureri'l-Ahkâm" adlı kitabından (Arapçasından dilimize çevirerek) sunayım:

"Dininden dönen kimseye –böyle bir duruma düşmekten Tanrı'ya sığınmak gerek– yeniden İslam önerilir, kuşkusu giderilir ve eğer süre istiyorsa üç gün hapsedilir. Kimilerine göreyse o istemese de bu yola gidilir. Eğer o kişi tövbe eder ve İslam'ın dışında kalan tüm dinlerden ve yeni çizgisinden tümüyle uzak olduğunu belirtirse, sorun kalmaz. Ama eğer tevbe yoluna gitmezse, öldürülür. Çünkü Tanrı'nın iyiliği ve selamı üzerine olası Peygamber: 'Dinini değiştireni öldürün!' diyor. Bu hadisi Ahmed İbn Hanbel, Buharî ve başkaları kitaplarına yazmışlardır aktararak. Dininden dönen kişiyi, yeniden Müslüman olma önerisinde bulunmadan öldürmek mekruhtur. (Yani iyi olmaz.) Buradaki mekruhluğun anlamı, daha iyi olanı (mendub olanı) yapmamaktır. Bununla birlikte öneride bulunulmadan öldürüldüğünde, tazminat gerekli olmaz. Çünkü kâfirlik, kâfir olanı öldürmeyi helal kılma nedenidir. Çağrı (başlangıçta) yapıldıktan sonra, dinden döndüğünde yeniden İslam'ı kabul etmesi için öneride bulunmaksa ille de gerekli değildir..." (İstanbul, 1317, c. 1, s. 301.)

Böyle bir kimsenin "yaptığı işlerin ve emeğinin boşa gitmesi"ne gelince: Böyle bir kimse eğer yeniden Müslüman olursa, İslam'ın dışında kaldığı zamanlardaki ibadetleri, "kaza" eder, yani yeniden yerine getirir. Dinden dönmeden önce "yaptığı ibadetler", örneğin "namaz", oruç, geçersiz olmuştur. Ne var ki bunları yeniden yapması (kaza etmesi) gerekmemektedir. Ancak, daha önce hacca gitmiş olsa bile, eğer yeniden Müslüman olduğunda zenginse, yeniden hacc ödevini yerine getirmesi gerekmekte. (Bkz. aynı kitab, s. 302.)

Öteki "fıkıh" kitaplarında da bu hükümler yer alır.

مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ أَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ
اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ لَا يَقْدِرُونَ
مِمَّا كَسَبُوا عَلَى شَيْءٍ ذَلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ ١٨

İbrahim Suresi, ayet: 18

Anlamı

Tanrı'larına inanmayarak kâfir olanların durumuna örnek: İşleri-emekleri, fırtınalı günde yelin hızla esip savurduğu küle benzer. Yaptılarından hiçbir sonuç alamazlar. İşte bu, ileri ölçüde bir şaşkınlık-sapıklıktır. (İbrahim Suresi, ayet: 18.)

Açıklama

"Kâfir"ler ve "dinden dönen"ler, öbür dünyada: "Biz dünyadayken şu iyilikleri yaptık, şu önemli işleri, şu yararlı çabaları gerçekleştirdik..." diyerek, işlerinin, emeklerinin karşılığını isteme hakkına sahip olamayacaklar. Bu hakka sahip değildirler. Çünkü "din"i, "Tanrı katındaki tek din olan İslam"ı benimsememekle, ya da kabul ettikten sonra bırakmakla, "emeklerinin boşa gitmesi"ni göze almışlar demektir.

Yukarıdaki ayetlerle de çok açık biçimde anlatılır bu. Bkz. **DİN.**

C- "Emeklere (Öbür Dünyada) Kendi Değerlerinden Daha Üstün Karşılık Verilecek"

Bu konudaki ayetler için bkz. **ARAB, CİHAD, ÇALIŞMAK, MEDİNE.**

Özet

Ayetlerde anlatılanlar kısaca şöyle:

Tanrı, "kimsenin emeğini boşa çıkarmaz". Elverir ki, emeği, işi ortaya koyan kimse, "din"e, "inanç"a da sahip olsun. Tanrı'nın buyruklarını titizce yerine getirsin, yasaklarından kaçınsın. En başta namazı kılsın, öteki ibadetleri de aksatmasın. Eğer bu tutumla birlikte "dünya işleri"nde de çabalar ve emek üretirse, Tanrı onu "zayetmez". Karşılığını mutlaka verecektir.

Bkz. **İŞ.**

➤EŞEK

Tek parmaklılardan, attan küçük, uzun kulaklı hizmet hayvanı (himâr; çoğulu: Humur, hamîr).

1- "Sahibi olan (Uzeyir) Peygamber'le Birlikte Öldükten ve Yüzyıl Ölü Olarak Kaldıktan Sonra Mucize Olarak Dirilen Eşek"

Bu eşek, Bakara Suresi'nin 259. ayetinde anlatılmakta.

Bkz. **CAN, MUCİZE, UZEYİR.**

2- Kimi Eşeklere Benzetilenler

a) "Kitap Yüklü Eşeğe" Benzetilenler

Bu benzetme, Tevrat inanırları (Yahudiler) anlatılırken yapılmakta. Cum'a Suresi'nin 5. ayetinde.

Bkz. **KİTAB, TEVRAT, YAHUDİLİK.**

b) "Arslandan Korkup Kaçan Yabanıl Eşek"lere Benzetilenler

Müddessir Suresi, ayet: 48-51

فَمَا تَنْفَعُهُمْ شَفَاعَةُ الشَّافِعِينَ ﴿٤٨﴾ فَمَا لَهُمْ عَنِ التَّذْكِرَةِ مُعْرِضِينَ ﴿٤٩﴾ كَأَنَّهُمْ
حُمُرٌ مُسْتَنْفِرَةٌ ﴿٥٠﴾ فَرَّتْ مِنْ قَسْوَرَةٍ ﴿٥١﴾

Anlamı

Onlara şefaatçilerin şefaati artık bir yarar sağlamaz. Öyleyken bunlara ne oluyor da öğütten yüzçevirip uzaklaşıyorlar. Onlar ürküp kaçan birer eşek gibidirler. Arslandan kaçan eşekler... (Müddessir Suresi, ayet: 48-51.)

c) Sesleri Eşek Sesine Benzetilenler

Lokman Suresi, ayet: 19

وَاقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَاغْضُضْ
مِنْ صَوْتِكَ إِنَّ أَنْكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ ﴿١٩﴾

Anlamı

Yürüyüşünde aşırılığa kaçma. Ve sensini kıs. Çünkü seslerin en çirkini, eşeklerin sesidir. (Lokman Suresi, ayet: 19.)

3- Tanrı'nın Nimeti Olarak Bildirilen "Eşekler"

Nahl Suresi, ayet: 8

وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ
وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا وَزِينَةً وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨﴾

Anlamı

Ve atları, katırları, eşekleri yarattı sizin için. Binesiniz diye ve süs (hayvanı) olarak... Bilmediğiniz daha nicelerini de yaratır. (Nahl Suresi, ayet: 8.)

"Eşek", Kur'an'da beş yerde, yukarıda sunulan ayetlerde geçmekte.

Ayrıca bkz. HAYVAN.

➤EV

Barınak ve konut anlamlarını da az çok içeren, içinde kalınan, ya da kalındığına inanılan, inanıldığı varsayılan yer (beyt, dar). Gerçek (hakikat) anlamında kullanıldığı gibi, "mecaz" anlamında da yer alır Kur'an'da. "Tanrı'nın evi"ni anlatan yerlerdeki gibi.

A- "Tanrı'nın Evi"
1- "Mekke'deki Kâbe"

"Evimi temizleyin, temiz tutun!":

وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِلنَّاسِ وَأَمْنًا وَ
اتَّخِذُوا مِنْ مَقَامِ إِبْرٰهِيمَ مُصَلًّى وَعَهِدْنَا إِلَىٰ إِبْرٰهِيمَ وَإِسْمٰعِيلَ
أَنْ طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْعَاكِفِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ ﴿١٢٥﴾

Bakara Suresi, ayet: 125

Anlamı

O zaman ki, biz "ev"i (Kâbe'yi) insanlar için "sevap kazanma yeri" (toplanma yeri) ve "güven yeri" yapmıştık. "İbrahim'in makamını namaz kılma yeri edinin!" dedik. İbrahim ve İsmail'e de: "Evimi, ziyaret edenler, ibadete kapananlar, rükû ve secdeye yönelenler için çok çok temizleyin!" diye bildirip yükümlülük verdik. (Bakara Suresi, ayet: 125.)

وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرٰهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ أَنْ لَا تُشْرِكْ بِي شَيْئًا
وَطَهِّرْ بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ ﴿٢٦﴾

Hacc Suresi, ayet: 26

Anlamı (Diyanet'in)

"Bana hiçbir şeyi ortak koşma; tavaf edenler, orada kıyama duranlar, rükû edenler ve secdeye varanlar için Evimi temiz tut! diye İbrahim'i Kâbe'nin yerine yerleştirmiştik. (Hacc Suresi, ayet: 26.)

(Yakarış "İbrahim" Peygamber'in.)
Tanrı'ya sesleniliyor: "Senin kutsal evinin yanında":

رَبَّنَا
إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِنْدَ
بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلٰوةَ فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً

İbrahim Suresi, ayet: 37

مِنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُمْ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ
يَشْكُرُونَ ﴿٣٧﴾

Anlamı

Tanrı'mız! Çocuklarımdan kimini, senin kutsal evinin yanında ekine elverişli olmayan bir dereye yerleştirdim. Tanrı'mız! Namaz kılsınlar diye yaptın bunu. İnsanların gönüllerini onlara yönelt de sevsin insanlar onları. Kimi meyvelerle-ürünlerle doyur onları. Olur ki, sana şükrederler. (İbrahim Suresi, ayet: 37.)

Bkz. **İBRAHİM.**

"En eski ev":

Âli İmrân Suresi, ayet: 96, 97

إِنَّ أَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِي بِبَكَّةَ
مُبَارَكًا وَهُدًى لِلْعَالَمِينَ ﴿٩٦﴾ فِيهِ آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَقَامُ إِبْرَاهِيمَ
وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ آمِنًا وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ
إِلَيْهِ سَبِيلًا وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ ﴿٩٧﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Doğrusu "insanlar için ilk kurulan ev", "Mekke'de, dünyalar için mübarek ve doğru yol gösteren Kâbe"dir. Orada apaçık deliller vardır. Kim oraya girerse, güvenlik içinde olur. Oraya yol bulabilen insana, Allah için Kâbe'yi hacc etmesi gereklidir. Kim inkâr ederse bilsin ki, doğrusu Allah, alemlerden müstağnidir. (Âli İmrân Suresi, ayet: 96, 97.)

İlgili öteki ayetler için bkz. **HACC, İBRAHİM, KÂBE, MİRAC, TAPINAK.**

Kâbe için, Hacc Suresi'nin 29. ve 33. ayetlerinde: "Eski ev" (eski çağlardan kalan ev) anlamına gelen "el Beytu'l-Atîk" denmekte.

Bkz. **HACC, KÂBE.**

Kureyş Suresi'nde, "Kureyş Kabilesi"nin "yaz ve kış yolculukları"da "anlaşmalarının, uzlaşmalarının sağlandığı" bildirildikten sonra şöyle buyurulmakta:

Kureyş Suresi, ayet: 3

فَلْيَعْبُدُوا رَبَّ هَٰذَا الْبَيْتِ ﴿٣﴾

Anlamı

Öyleyse bu evin Tanrı'sına kulluk etsinler! (Kureyş Suresi, ayet: 3.)
"Bu ev"le anlatılmak istenen de, kuşkusuz "Kâbe"dir.

"Evin yanında, ıslık çalarak, el çırparak tapınıyorlar":

وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُعَذِّبَهُمْ
وَاَنْتَ فِيهِمْ وَمَا كَانَ اللّٰهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿٣٣﴾
وَمَا لَهُمْ اَلَّا يُعَذِّبَهُمُ اللّٰهُ وَهُمْ يَصُدُّونَ عَنِ الْمَسْجِدِ
الْحَرَامِ وَمَا كَانُوا اَوْلِيَاءَهُ اِنْ اَوْلِيَاؤُهُ اِلَّا الْمُتَّقُونَ
وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٤﴾ وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ
عِنْدَ الْبَيْتِ اِلَّا مُكَاءً وَتَصْدِيَةً فَذُوقُوا الْعَذَابَ
بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٣٥﴾

Enfâl Suresi, ayet: 33-35

Anlamı

Sen onların içinde bulunurken Tanrı onlara ceza verecek (azab edecek) değildir. Onlar Tanrı'dan bağışlama dilerlerken de cezalandıracak değildir Tanrı onları. Yoksa "kutsal tapınağa" (el Mescidu'l-Haram'a) girmeyi engellemeleri olup dururken Tanrı onları neden cezalandırmasın? Onlar, O'nun dostları değiller. O'nun dostları, yalnızca O'na karşı gelmekten korkup sakınanlardır. O "ev"deki tapınmaları, ıslık çalmaktan, el çırpmaktan öteye geçmez. Şimdi tadın cezayı. "Kâfir" olup durmanızdan ötürü. (Enfâl Suresi, ayet: 33-35.)

Bkz. **MUHAMMED, PEYGAMBER**. Ayrıca bkz. **KUREYŞ**.

2- Adına Andiçilen "Ev": "Bayındır Ev" (el Beytu'l-Ma'mur)

وَالطُّورِ ﴿١﴾ وَكِتَابٍ مَسْطُورٍ ﴿٢﴾ فِي رَقٍّ مَنْشُورٍ ﴿٣﴾ وَالْبَيْتِ الْمَعْمُورِ ﴿٤﴾

Tûr Suresi, ayet: 1-4

Anlamı

Andolsun Tûr'a (Tûr Dağı'na). Yayılı deride satır satır yazılı kitaba da. Ve "Bayındır Ev"e andolsun! (Tûr Suresi, ayet: 1-4.)

Açıklama

Burada geçen "ev" için değişik görüşler ileri sürülür:

Kimilerine göre bu "ev", "Kâbe"den başka değildir. Kimilerine göreyse başkadır.

Kur'an yorumlarında, kimi hadislere dayanılarak şöyle denir:

"Kâbe'nin karşısına düşecek biçimde göklerde bulunan bir tapınaktır. Melekler, burayı ziyaret ederler. Bir günde yetmiş bin melek ziyaret eder. Orada namaz kılarlar. Bir kez gelen melek oraya bir daha dönmez. Üçüncü ya da altıncı, ya da yedinci kat göktedir." (Buna yer veren tefsirlerden bir örnek: Celâleyn.)

"Tefsir Sözlüğü"nde, konu üzerinde, çeşitli yönlerden durulacak.

3- Camiler-Mescidler

"Tanrı'nın, kendinin anılmasını, namaz kılınmasını buyurduğu evler":

Nûr Suresi, ayet: 36, 37

فِي بُيُوتٍ أَذِنَ اللَّهُ أَنْ تُرْفَعَ
وَيُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ يُسَبِّحُ لَهُ فِيهَا بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ ﴿٣٦﴾
رِجَالٌ لَا تُلْهِيهِمْ تِجَارَةٌ وَلَا بَيْعٌ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَإِقَامِ الصَّلَوٰةِ
وَإِيتَاءِ الزَّكَوٰةِ يَخَافُونَ يَوْمًا تَتَقَلَّبُ فِيهِ الْقُلُوبُ وَالْأَبْصَارُ

Anlamı (Diyanet'in)

Allah'ın yüksek tutulmasına ve içlerinde adının anılmasına izin verdiği evlerde, insanlar sabah akşam O'nu tesbih ederler. Bunları ne ticaret, ne de alışveriş, Allah'ı anmaktan, namaz kılmaktan, zekât vermekten alıkoyar. Bunlar, gönüllerin ve gözlerin döneceği günden korkarlar. (Nûr Suresi, ayet: 36, 37.)

Bkz. **ALIŞVERİŞ, GÜN, IŞIK, KIYAMET, NAMAZ, TANRI, ZİKR (ZİKİR)**

Yukarıdaki ayetlerden ilkinde (36. ayette) sözü edilen "evler", Kur'an yorumlarında da belirtildiği gibi, "camiler ve mescidler"dir. Cami ve mescid de "Tanrı evi" sayılır.

B- İnsanların "Ev"leri

1- "Peygamber'in Evi"

a) "Peygamberin Evine Nasıl Girilir?;
"Bu Evde Nasıl, Neye Göre, Ne Kadar Kalınır?"

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتَ النَّبِيِّ إِلَّا أَنْ يُؤْذَنَ لَكُمْ
إِلَى طَعَامٍ غَيْرَ نَاظِرِينَ إِنَاهُ وَلَكِنْ إِذَا دُعِيتُمْ فَادْخُلُوا
فَإِذَا طَعِمْتُمْ فَانْتَشِرُوا وَلَا مُسْتَأْنِسِينَ لِحَدِيثٍ إِنَّ ذَلِكُمْ
كَانَ يُؤْذِي النَّبِيَّ فَيَسْتَحْيِي مِنْكُمْ وَاللَّهُ لَا يَسْتَحْيِي
مِنَ الْحَقِّ وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَاسْأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ
ذَلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ وَمَا كَانَ لَكُمْ
أَنْ تُؤْذُوا رَسُولَ اللَّهِ وَلَا أَنْ تَنْكِحُوا أَزْوَاجَهُ مِنْ بَعْدِهِ
أَبَدًا إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمًا ﴿٥٣﴾

Ahzâb Suresi, ayet: 53

Anlamı (Diyanet'in)

Ey inananlar! "Peygamber'in evleri"ne, yemeğe çağırılmaksızın girip de yemeğin pişmesini beklemeye kalkışmayın. Fakat davet edilirseniz girin. Ve yemeği yiyince lafa dalmadan evden dağılın! Bu haliniz (uygun olanın tersine davranmanız), Peygamber'i üzüyor, o da size bir şey söylemeye çekiniyordu. Allah gerçeği söylemekten çekinmez. Peygamber'in eşlerinden bir şey isteyeceğinizde, onu, perde arkasından isteyin. Bu sayede, sizin gönülleriniz de, onların gönülleri de daha temiz kalır. Bundan sonra, ne Allah'ın Peygamberi'ni üzmeniz ve ne de onun eşlerini nikahlamanız, asla caiz değildir. Doğrusu bu, Allah katında büyük şeydir. (Ahzâb Suresi, ayet: 53.)

Bkz. **EVLENME, KARI, MUHAMMED, PEYGAMBER.**

b) "Peygamber'in Evinde Karılarının Durum ve Tutumları Nasıl Olmalı?"

يَا نِسَاءَ النَّبِيِّ
لَسْتُنَّ كَأَحَدٍ مِنَ النِّسَاءِ إِنِ اتَّقَيْتُنَّ فَلَا تَخْضَعْنَ
بِالْقَوْلِ فَيَطْمَعَ الَّذِي فِي قَلْبِهِ مَرَضٌ وَقُلْنَ قَوْلًا مَعْرُوفًا

Ahzâb Suresi, ayet: 32-34

٣٢ وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى
وَأَقِمْنَ الصَّلَوٰةَ وَآتِينَ الزَّكَوٰةَ وَأَطِعْنَ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ
إِنَّمَا يُرِيدُ اللّٰهُ لِيُذْهِبَ عَنْكُمُ الرِّجْسَ أَهْلَ الْبَيْتِ
وَيُطَهِّرَكُمْ تَطْهِيرًا ٣٣ وَاذْكُرْنَ مَا يُتْلَى فِي بُيُوتِكُنَّ
مِنْ آيَاتِ اللّٰهِ وَالْحِكْمَةِ إِنَّ اللّٰهَ كَانَ لَطِيفًا خَبِيرًا ٣٤

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Peygamber'in hanımları! Sizler herhangi bir kadın gibi değilsiniz. Allah'tan sakınıyorsanız, edalı konuşmayın, yoksa kalbi bozuk olan kimse kötü şeyler ümid eder, daima uygun söz söyleyin. (Ahzâb Suresi, ayet: 32.)

"Evleriniz"de oturun! Eski Cahiliyede olduğu gibi açılıp saçılmayın. Namazı kılın; zekâtı verin; Allah'a ve Peygamberi'ne itaat edin! "Ey Peygamber'in ev halkı!" Şüphesiz Allah sizden kusuru giderip sizi tertemiz yapmak ister. (Ahzâb Suresi, ayet: 33.)

"Evleriniz"de okunan Allah'ın ayetlerini ve hikmetini hatırda tutun. Şüphesiz Allah, haberdar olandır, Latif olandır. (Ahzâb Suresi, ayet: 34.)

Bkz. CAHİL, KADIN, KARI, KÖTÜ, MUHAMMED, PEYGAMBER.

C- Başka İnsanların "Ev"leri

1- "Ev ve İbadet"

Yunus Suresi, ayet: 87

وَأَوْحَيْنَا إِلَى مُوسَى وَأَخِيهِ
أَنْ تَبَوَّآ لِقَوْمِكُمَا بِمِصْرَ بُيُوتًا وَاجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ قِبْلَةً وَأَقِيمُوا
الصَّلَوٰةَ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ٨٧

Anlamı

Musa'ya ve kardeşine vahiyle bildirip buyurduk: "Mısır'da, toplumunuza evler hazırlayın! Evlerinizi "namazlık" (kıble) yapın! (Tapınma yeri durumuna getirin!) Namaz kılın!", "inanırları müjdele!" (Yunus Suresi, ayet: 87.)

Bkz. MISIR, MUSA.

"Evlerin her zaman ibadet yeri durumunda olması gerektiği"ne ilişkin "hadis"ler de var. "Tefsir Sözlüğü"nde ve "Hadis Sözlüğü"nde bunlara yer verilecek.

2- "Ev ve Kadın"

a) "Boşanmış Kadınların Evde Kalıp Kalmama Durumları"

"Boşanmış kadınlar, eğer gerekli süreyi doldurmuş değillerse, evden çıkarılmamalıdırlar". Bkz. Talâk Suresi, ayet: 1.

Bu ayeti ve başka ayetleri anlamlarıyla birlikte görmek için bkz. **BOŞAMA**.

b) "Zina Ettikleri Belirlenen Kadınlarnı Ölünceye Dek Evden Çıkarılmamaları"

"İslam'in ilk döneminde uygulanan, sonra bir başka hükümle yürürlükten kaldırılan" bir "hüküm" olarak bilinir bu. İlgili ayet:

وَالَّٰتِي يَأْتِينَ الْفَاحِشَةَ مِن نِّسَائِكُمْ فَاسْتَشْهِدُوا
عَلَيْهِنَّ أَرْبَعَةً مِّنكُمْ فَإِن شَهِدُوا فَأَمْسِكُوهُنَّ فِي الْبُيُوتِ
حَتَّىٰ يَتَوَفَّاهُنَّ الْمَوْتُ أَوْ يَجْعَلَ اللَّهُ لَهُنَّ سَبِيلًا ﴿١٥﴾

Nisâ Suresi, ayet: 15

Anlamı (Diyanet'in)

Kadınlarınızdan zina edenlere, bunu ispat edecek aranızdan dört şahid getirin, şehadet ederlerse (kadın) ölünceye veya Allah onlara bir yol açana kadar evlerde tutun (o kadınları). (Nisâ Suresi, ayet: 15.)

(Parantez içindekiler, Diyanet çevirisinde yer almamakta.)

c) "Kadının 'Dört Duvar arasında Kalma' Zorunluğu"
Bu zorunluluk Var mıdır? Ne ölçüde Vardır?

Bu soruların karşılıklarına "Tefsir Sözlüğü"nde ve "İslam Hukuku Sözlüğü"nde yer verilecek, İslami hükümler, İslam dinbilirlerinin görüşleri sunulacak.

Ancak burada da şu belirtilebilir:

"Kadının evde kalıp kalmaması" sorusuna ilişkin İslam hukuku hükümleri, Kur'an ayetlerinde bildirilenlere, örneğin şu ayetlerde anlatılanlara bağlı olarak ve bu doğrultudaki hadislerin bildirdikleriyle oluşturulmuştur:

(Diyanet'in çevirisinden)

"Mü'min kadınlara da söyle: Gözlerini bakılması yasak olanlardan çevirsinler, iffetlerini korusunlar. Süslerini; kendiliğinden görünen kısmı müstesna, açmasınlar. Başörtülerini, yakalarının üzerine salsınlar. Süslerini kocaları ve babaları, veya kayınpederleri veya oğulları veya kocalarının oğulları veya kardeşleri veya erkek kardeşlerinin oğulları veya kızkardeşlerinin oğulları veya kadınları veya cariyeleri veya erkeklikleri kalmamış hizmetçiler; ya da kadınların mahrem yerlerini henüz an-

lamayan çocuklardan başkasına göstermesinler. Gizledikleri süslerin bilinmesi için ayaklarını yere vurmasınlar. Ey inananlar! Saadete ermeniz için, hepiniz, tevbe ederek Allah'ın hükmüne dönün!" (Nûr Suresi, ayet: 31.)

Bkz. **KADIN, KARI.**

Peygamber'in karıları için buyurulan: "Kadınlardan bir şey istediğiniz zaman, perde arkasından isteyin!" (Ahzâb Suresi, ayet: 53.) Ve "Kadınlar! Evlerinizde oturun!" (Talâk Suresi, ayet: 33.) buyruklarının, başka kadınlar için de geçerli hükümler içerdiği savunulmuştur dinbilirlerince.

3- "Ev"lere "Nasıl Girilir?"

a) Genel Olarak

"Evlere arka kesimden değil, kapılarından girmek gerek":

Bakara Suresi, ayet: 189

وَلَيْسَ الْبِرُّ
بِأَنْ تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا وَلٰكِنَّ الْبِرَّ مَنِ
اتَّقٰىۚ وَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ أَبْوَابِهَاۖ وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ
تُفْلِحُونَ ﴿١٨٩﴾

Anlamı

İyi (sevap getiren) davranış, "evlere arka kesimden girmek değildir." İyi davranış, Tanrı'ya karşı gelmekten korkup sakınan kimsenin davranışıdır. "Evlere, kapılarından girin"! Ve Tanrı'ya karşı gelmekten korkup sakının ki, kurtulasınız. (Bakara Suresi, ayet: 189.)

Açıklama

Sağlam (sahih) hadis derleyip kitaplarında yazmakla tanınan hadisçilerin başında gelen Buharî ve Müslim gibi hadisbilirlerinin kitaplarında yer verdikleri bir hadiste anlatıldığına göre, Medineliler, hacca gidip geldikten sonra, evlerine, evin arka kesiminden girerlerdi. Bu geleneğe uymayan biri oldu, hacdan geldikten sonra evin arka kesiminden değil de, kapısından girdi. Kınadılar bu kişiyi. Onun üzerine de yukarıdaki ayet geldi.

Bkz. **İYİ, KAPI.**

b) Başkalarının Evlerine "Nasıl Girilir?"

Köle olmayanlar için:

وَإِذَا بَلَغَ الْأَطْفَالُ مِنْكُمُ الْحُلُمَ فَلْيَسْتَأْذِنُوا كَمَا اسْتَأْذَنَ
الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيَاتِهِ وَاللّٰهُ
عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٩﴾

Nûr Suresi, ayet: 59

Anlamı

Çocuklarınızın erginlik çağına geldiklerinde, kendilerinden önce bu çağa ermiş olanlar nasıl (eve girmek için sahibinden) izin istiyorlarsa onlar da izin istesinler. Tanrı ayetlerini size işte böyle açıklar. Tanrı bilen ve hikmetli olandır. (Nûr Suresi, ayet: 59.)

"İzin alınmasıyla birlikte, selam da verimeli":

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا
لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتّٰى تَسْتَأْنِسُوا وَتُسَلِّمُوا
عَلٰى أَهْلِهَا ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٢٧﴾

Nûr Suresi, ayet: 27

Anlamı

Ey inanırlar! Kendi evlerinizden başka evlere, tanınmayı sağlamadan ve ev halkına selam vermeden girmeyin. Bu sizin için "hayırlı"dır. Umulur ki düşünürsünüz. (Nûr Suresi, ayet: 27.)

Köleler ya da köle olmayan çocuklarının girişlerinde söz konusu:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لِيَسْتَأْذِنْكُمُ الَّذِينَ مَلَكَتْ
أَيْمَانُكُمْ وَالَّذِينَ لَمْ يَبْلُغُوا الْحُلُمَ مِنْكُمْ ثَلٰثَ مَرَّاتٍ مِنْ قَبْلِ
صَلٰوةِ الْفَجْرِ وَحِينَ تَضَعُونَ ثِيَابَكُمْ مِنَ الظَّهِيرَةِ وَمِنْ بَعْدِ
صَلٰوةِ الْعِشَاءِ ثَلٰثُ عَوْرَاتٍ لَكُمْ لَيْسَ عَلَيْكُمْ وَلَا عَلَيْهِمْ

Nûr Suresi, ayet: 58

جُنَاحٌ بَعْدَهُنَّ طَوَّافُونَ عَلَيْكُمْ بَعْضُكُمْ عَلَى بَعْضٍ
كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمُ الْآيَاتِ وَاللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٥٨﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Ey inananlar! Ellerinizin altında olan köle ve cariyeler ve sizden henüz erginliğe ermemiş olanlar, sabah namazından önce, öğle sıcağında soyunduğunuzda ve yatsı namazından sonra yanınıza (evinize, odanıza) gireceklerinde, üç defa izin istesinler. Bunlar, sizin açık bulunabileceğiniz üç vakittir. Bu vakitlerin dışında, birbirinizin yanına girip çıkmakta, size de, onlara da bir sorumluluk yoktur. Allah size ayetlerini böylece açıklar. Allah Bilen'dir, Hakîm'dir. (Nûr Suresi, ayet: 58.)

4- Başka "Kimlerin Evlerinde Yemek Yemek Serbesttir?"; "Kimlere?"

لَيْسَ عَلَى الْأَعْمَى حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ
حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى أَنْفُسِكُمْ أَنْ تَأْكُلُوا
مِنْ بُيُوتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ آبَائِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أُمَّهَاتِكُمْ
أَوْ بُيُوتِ إِخْوَانِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخَوَاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ
Nûr Suresi, ayet: 61 أَعْمَامِكُمْ أَوْ بُيُوتِ عَمَّاتِكُمْ أَوْ بُيُوتِ أَخْوَالِكُمْ
أَوْ بُيُوتِ خَالَاتِكُمْ أَوْ مَا مَلَكْتُمْ مَفَاتِحَهُ أَوْ صَدِيقِكُمْ
لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَأْكُلُوا جَمِيعًا أَوْ أَشْتَاتًا
فَإِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتًا فَسَلِّمُوا عَلَى أَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةً
مِنْ عِنْدِ اللَّهِ مُبَارَكَةً طَيِّبَةً كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ
لَكُمُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٦١﴾

Anlamı

Kör için bir sakınca yok. Topal için de sakınca yok. Hasta için de sakınca yok. Sizin için de sakınca yok. Evlerinizde, ya da babalarınızın evlerinde, ya da annelerinizin evlerinde ya da erkek kardeşlerinizin evlerinde, ya da kız kardeşlerinizin evlerinde, ya da amcalarınızın evlerinde, ya da halalarınızın evlerinde, ya da dayılarınızın evlerinde, ya da teyzelerinizin evlerinde ya da anahtarları sizde olan evlerde, ya da dostlarınızın evlerinde, (izinsiz) yemek yemenizde bir sakınca yok. Size hiçbir sakınca olmaksızın, birarada, ya da ayrı ayrı yemek yiyebilirsiniz bu evlere girerek. Evlere girdiğiniz zaman, kendinize (kendi kişilerinize) selam verin. Tanrı katından olan, bereket ve güzellik (esenlik) dileyen bir selamla... Tanrı ayetlerini size işte böyle açıklar. Olur ki akıllanırsınız. (Nûr Suresi, ayet: 61.)

5- "İçinde Kimse Bulunmayan Evlere Giriş-Çıkışlar"

لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَنْ تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ
فِيهَا مَتَاعٌ لَكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ ﴿٢٩﴾

Nûr Suresi, ayet: 29

Anlamı

Boş ve içinde malınız bulunan evlere girmenizde bir sakınca yoktur. Tanrı, açığa vurduğunuzu da, gizlediğinizi de bilir. (Nûr Suresi, ayet: 29.)

6- Evlerin Önemi

"Evler", "Tanrı'nın birer nimetidir". Değişik türleriyle çeşitli gereksinmeleri karşılarlar:

وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ جُلُودِ
الْأَنْعَامِ بُيُوتًا تَسْتَخِفُّونَهَا يَوْمَ ظَعْنِكُمْ وَيَوْمَ إِقَامَتِكُمْ
وَمِنْ أَصْوَافِهَا وَأَوْبَارِهَا وَأَشْعَارِهَا أَثَاثًا وَمَتَاعًا إِلَىٰ
حِينٍ ﴿٨٠﴾ وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِمَّا خَلَقَ ظِلَالًا وَجَعَلَ
لَكُمْ مِنَ الْجِبَالِ أَكْنَانًا وَجَعَلَ لَكُمْ سَرَابِيلَ تَقِيكُمُ

Nahl Suresi, ayet: 80, 81

الْحَرَّ وَسَرَابِيلَ تَقِيكُمْ بَأْسَكُمْ كَذَٰلِكَ يُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكُمْ
لَعَلَّكُمْ تُسْلِمُونَ ﴿٨١﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Allah size, evlerinizi dinlenme yeri kıldı. Hayvanların derilerinden, yolculukta ve ikamet zamanlarınızda kolay taşıyacağınız evler; yün, tüy ve kıllarından bir süre kullanacağınız giyimlikler ve geçimlikler var etmiştir. Allah yarattıklarından size gölgeler yapmış, dağlarda sığınacağınız barınaklar var etmiş, sizi sıcaktan koruyacak elbiseler, harpte sizi koruyacak zırhlar vermiştir. Size olan nimetini, Müslüman olasınız diye, işte bu şekilde tamamlamaktadır. (Nahl Suresi, ayet: 80, 81.)

7- "Kâfir"lerin "Ev"leri

a) Genel Olarak

"Kâfir"lerin "evler"inin "tavan"larını, "merdivenler"ini, "kapılar"ını ve "kerevetler"ini, "gümüş"ten yapabilirdi Tanrı. Ve bütün bunları, "altın yaldızlar"la süsleyebilirlerdi. Ne var ki öteki insanlar da heveslenip kâfirliğe eğilim gösterirlerdi. İşte bu önlenmek istenmiştir. Onun için de, "kâfirler"in evleri böyle, gösterişli duruma getirilmemiştir. Herkesin kâfirlikte birleşip bir bütün olmalarını engellemek için. Aşağıdaki ayet bunu anlatmakta:

Zuhruf Suresi, ayet: 33-35

وَلَوْلَا أَنْ يَكُونَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً لَجَعَلْنَا لِمَنْ يَكْفُرُ
بِالرَّحْمَٰنِ لِبُيُوتِهِمْ سُقُفًا مِنْ فِضَّةٍ وَمَعَارِجَ عَلَيْهَا يَظْهَرُونَ ﴿٣٣﴾
وَلِبُيُوتِهِمْ أَبْوَابًا وَسُرُرًا عَلَيْهَا يَتَّكِئُونَ ﴿٣٤﴾ وَزُخْرُفًا
وَإِنْ كُلُّ ذَٰلِكَ لَمَّا مَتَاعُ الْحَيَوٰةِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةُ عِنْدَ رَبِّكَ
لِلْمُتَّقِينَ ﴿٣٥﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Eğer bütün insanların, bir tek inkârcı ümmet olmakta birleşmelerin önlemek istemeseydik; Rahmân olan Allah'ı inkâr edenlerin evlerinin tavanlarını,

üzerinde yükseldikleri merdivenleri, evlerinin kapılarını, üzerine yaslanacakları kerevetleri gümüşten yapar ve altın bezeklerle işlerdik. Bunların hepsi, ancak dünya hayatının geçimliğidir. Ahiret, Rabbi'nin katında, O'na karşı gelmekten sakınanlaradır. (Zuhruf Suresi, ayet: 33-35.)

b) "Kâfir"lerden Kimi "Kitap Ehli"nin (Yahudilerin) "Yıkılan Evler"i

هُوَ الَّذِي أَخْرَجَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ مِنْ دِيَارِهِمْ لِأَوَّلِ
الْحَشْرِ مَا ظَنَنْتُمْ أَنْ يَخْرُجُوا وَظَنُّوا أَنَّهُمْ مَانِعَتُهُمْ حُصُونُهُمْ
مِنَ اللَّهِ فَأَتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ حَيْثُ لَمْ يَحْتَسِبُوا وَقَذَفَ فِي
قُلُوبِهِمُ الرُّعْبَ يُخْرِبُونَ بُيُوتَهُمْ بِأَيْدِيهِمْ وَأَيْدِي الْمُؤْمِنِينَ
فَاعْتَبِرُوا يَا أُولِي الْأَبْصَارِ ﴿٢﴾ وَلَوْلَا أَنْ كَتَبَ اللَّهُ عَلَيْهِمُ
الْجَلَاءَ لَعَذَّبَهُمْ فِي الدُّنْيَا وَلَهُمْ فِي الْآخِرَةِ عَذَابُ النَّارِ ﴿٣﴾

Haşr Suresi, ayet: 2, 3.

Anlamı (Diyanet'in)

Kitap ehlinden inkârcı olanları, ilk sürgünde yurtlarından çıkaran O'dur (Tanrı'dır). Oysa ey inananlar! Çıkacaklarını sanmamıştınız. Onlar da kalelerinin kendilerini Allah'tan koruyacağını sanmışlardı. Ama Allah'ın azabı, onlara, beklemedikleri yerden geldi, kalplerine korku saldı. Evlerini kendi elleriyle ve inananların elleriyle yıkıyorlardı. Ey akıl sahipleri ders alın. Allah onlara sürülmeyi yazmamış olsaydı, dünyada başka şekilde azab verecekti. Ahirette onlara ateş azabı vardır. (Haşr Suresi, ayet: 2, 3.)

Açıklama

Çeviride, "Allah onlara sürülmeyi yazmış olsaydı" diye yer alıyor. Ben bunu bir dizgi yanlışı sayıp doğrusunu, "Allah onlara sürülmeyi yazmamış olsaydı" diye koydum buraya. Çünkü ayetteki aslına göre böyle olması gerekir. Başka türlü de anlamı yok.

Diyanet çevirisinde, bu ayetlerle ilgili açıklama:

"Medine'de Müslümanları arkadan vurmak isteyen komşu Yahudileri Hazreti Peygamber muhasara etmiş ve sonunda taşıyabilecekleri kadar eşyalarıyla birlikte memleketi terk etmeyi kabul ettirmişti. Münâfıklar da onlara yardım vaadinde bulunmuşlarsa da, sözlerini yerine getirememişlerdi. Bu ayet, bu olaya işaret etmektedir."

Burada "yurtlarından sürüldükleri" ve "evlerinin yıkıldığı" anlatılan Yahudilere: "Nadiroğulları" (Benû Nadir) deniyordu.

c) Daha Önceki Çağlarda da "Kâfir"lerin "Evleri Başlarına Yıkılmıştı"

Neml Suresi, ayet: 51, 52

وَمَكَرُوا مَكْرًا وَمَكَرْنَا مَكْرًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٠﴾
فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ مَكْرِهِمْ أَنَّا دَمَّرْنَاهُمْ
وَقَوْمَهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٥١﴾ فَتِلْكَ بُيُوتُهُمْ خَاوِيَةً بِمَا ظَلَمُوا
إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٥٢﴾

Anlamı

Onlar bir düzen (tuzak) kurdular, biz de bir düzen kurduk. Oysa onlar bunun farkında değillerdi. Bak şimdi onların düzenlerinin sonu ne oldu. Biz, onları ve toplumlarını, tümüyle yerle bir ettik. İşte çökmüş olan evleri! Haksızlık etmiş olmaları nedeniyledir bu. İşte bunda, bilebilecekler için ders vardır. (Neml Suresi, ayet: 51, 52.)

Ayrıca bkz. Hacc Suresi, ayet: 45.

Bkz. **AKIBET**, A'râf Suresi, ayet: 74. Bu ayet ve anlamı ve öteki ayetler için bkz. **SALİH, AD, SEMÛD.**

8- Öbür Dünyada, "Cennet"te Bulunacak Olan "Ev"ler

Bir kez "Ahiret"in tümü bir "ev"dir (dar). Yani başlı başına bir "yurt".

Bkz. **AHİRET.**

Ayrıca "cennet evleri"var.

a) "Cennette Köşkler"

İnanmayanlar, Peygamber için: "... Ya da ona Tanrı katından bir hazine verilmeli, yiyip yararlanacağı bir bağı-bahçesi olmalı değil miydi?" demişlerdi bir zamanlar. Buna karşılık verilmekte:

Furkan Suresi, ayet: 10

تَبَارَكَ الَّذِي إِنْ شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِنْ ذَٰلِكَ جَنَّاتٍ
تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَيَجْعَلْ لَكَ قُصُورًا ﴿١٠﴾

Anlamı

Yüce'dir O Tanrı ki, dilese sana bundan daha iyisini yaratır. Altından ırmaklar akan cennetler. Ve sana saraylar yapar. (Furkan Suresi, ayet: 10.)

Bu ayetle ilgili değişik yorumlar var. "Tefsir Sözlüğü"nde sunulacak.

İsrâ Suresi'nin 93. ayetinde, inanmazların, Peygamber için "onun altın bir evi olmalıydı!" dedikleri bildirilir.

Buna verilen karşılık için bkz. **PEYGAMBER.** Ayrıca bkz. **MUHAMMED.**

Furkan Suresi'nin yukarıda sunulan ayetinde şu demek isteniyor olabilir: Tanrı dilese bu dünyada da, söylediklerinin çok daha iyisini verebilir Peygamberi'ne. Ama bir de öbür dünya var. "Cennet" var. "Cennetteki saraylar, makamlar" var.

Cennettekiler için bkz. **CENNET.**

b) "Cennetteki Güzel Evler, Konutlar"

(٧١) وَعَدَ اللّٰهُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا
الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتِ عَدْنٍ
وَرِضْوَانٌ مِنَ اللّٰهِ اَكْبَرُ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ (٧٢)

Tevbe Suresi, ayet: 72

Anlamı

Tanrı, inanan erkeklere ve inanan kadınlara, altından ırmaklar akan cennetler ve "Adn cennetlerinde temiz (güzel) evler-konutlar söz vermekte. Tanrı'nın hoşnutluğuysa daha büyüktür. İşte bu, büyük başarıdır. (Tevbe Suresi, ayet: 72.)

Saff Suresi'nin 11. ve 12. ayetlerinde de, "Tanrı yolunda, mallarıyla ve canlarıyla savaşanlara, girecekleri cennetlerde, Adn cennetinde, temiz konutlar-evler verileceği" bildirilmekte.

Bkz. **CENNET, CİHAD.**

c) "Firavun'un Karısının Tanrı'dan İstediği Cennet Evi"

وَضَرَبَ اللّٰهُ
مَثَلًا لِلَّذِينَ اٰمَنُوا امْرَاَتَ فِرْعَوْنَ اِذْ قَالَتْ رَبِّ ابْنِ لِي
عِنْدَكَ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ وَنَجِّنِي مِنْ فِرْعَوْنَ وَعَمَلِهِ وَنَجِّنِي
مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ (١١)

Tahrîm Suresi, ayet: 11

Anlamı (Diyanet'in)

Allah, inananlara, Firavun'un karısını misal gösterir. O, "Rabbi'm!" Katından bana cennette bir ev yap! Beni Firavun'dan ve onun işlediklerinden kurtar, beni zalim milletten kurtar!" demişti. (Tahrîm Suresi, ayet: 11.)

D- Başka Yaratıkların "Ev"leri

1- "Arı"nın "Ev"i

Nahl Suresi'nin 68. ayetinde, Tanrı'nın "bal arısı"na: "Dağlarda, ağaçlarda ve hazırlanmış kovanlarda ev edin kendine!" diye "vahyettiği", yani bildirdiği anlatılır.

İlgili ayetler için bkz. **ARI.**

2- "Örümcek"in "Ev"i

Ankebût (Örümcek) Suresi'nin 41. ayetinin anlamı şöyledir:

"Tanrı'yı bırakarak dostlar edinmiş olan kimsenin durumu, kendisine bir ev edinmiş olan örümceğin durumuna benzer. Kuşkusuz, evlerin en dayanıksızı, örümceğin evidir. Bilebilseler!"

Bkz. **DOST, ÖRÜMCEK.**

3- "Karınca"nın "Ev"i

"Neml" (karınca) Suresi'nin 18. ayetinde, Süleyman Peygamber ordusuyla birlikte "karınca deresi"ne gelince, bir karıncanın: "Ey karıncalar! Konutlarınıza ('mesken'lerinize:yuvalarınıza) girîn ki, Süleyman'ın ordusu, bilmeden sizi çiğnemesin!" diye seslendiği bildirilir.

Kur'an'da evi anlatmak için yer alan sözcükler:

- "Beyt".
- "Kinn".
- "Kasr".
- "Dar".
- "Mesken".

Özet

Konuya ilişkin ayetlerle anlatılanların kısa özeti:

Ev, "konut" önemlidir. Tanrı'nın sağladığı "nimet"tir. Bu dünyada da önemlidir; öbür dünya için de. Evlerin kimi kırda, dağda, ağaçta, kimi kentte. Kimi küçücük, yuvacık, kimi büyük saray türünden. Kimi yerli, kimi taşınan, istenen yere alınıp götürülebilir türden. Kimi alabildiğine gösterişli, kimiyse alçakgönüllü. Kimi insanlar, kimi başka yaratıklar için. Arı için, karınca için, örümcek için olanı bile var. En dayanıksızı da örümceğinki. Evlerin kutsal olanı var, olmayanı var. Kutsal olanı: Tanrı evi; Kâbe gibi, camiler, mescidler gibi.

Evin hangi türü olursa olsun, bir gereksinimi karşılamakta. Onun için de önemli olduğuna kuşku yok.

➤EVLENMEK

Erkekle kadının, aile kurmak üzere geçerli yasaya göre sözleşme yapıp yaşamalarını birleştirmeleri (nikâh)

A- Evlenebilecekler İçin

1- Kaç Kadınla Evlenilebilir?

Yani bir erkek, köle olmayan kadınlardan kaç kadına değin alıp evlenebilir?

وَاِنْ خِفْتُمْ اَلَّا تُقْسِطُوا فِي الْيَتَامٰى
فَانْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَٓاءِ مَثْنٰى وَثُلٰثَ وَرُبَاعَ فَاِنْ خِفْتُمْ
اَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ ذٰلِكَ اَدْنٰٓى اَلَّا تَعُولُوا ۝

Nisâ Suresi, ayet: 3

Anlamı

Eğer öksüz kızlarla evlenme konusunda haksızlık etmenizden korkarsanız (başka) kadınlardan size uygun gelenlerle evlenin. İkişer, üçer, dörder kadın alabilirsiniz. Eğer aralarında adaleti sağlayamamaktan korkarsanız bir tanesini alabilirsiniz. Ya da sağ ellerinizin sahip olduğu cariyenizle yetinebilirsiniz. Sapmamanız için en uygunu budur. (Nisâ Suresi, ayet: 3.)

Bkz. ADALET.

2- Kimler, Kimlerden Başkasıyla Evlenemezler

اَلزَّانٖي لَا يَنْكِحُ اِلَّا زَانِيَةً اَوْ مُشْرِكَةً
وَالزَّانِيَةُ لَا يَنْكِحُهَٓا اِلَّا زَانٍ اَوْ مُشْرِكٌ وَحُرِّمَ ذٰلِكَ عَلَى الْمُؤْمِنٖينَ

Nûr Suresi, ayet: 3

Anlamı (Diyanet'in)

Zina eden erkek, ancak zina eden veya putperest bir kadınla evlenebilir. Zina eden kadınla da ancak zina eden veya putperest olan bir erkek evlenebilir. Bu, mü'minlere yasak edilmiştir. (Nûr Suresi, ayet: 3.)

Dinbilirleri, özellikle de Kur'an yorumcuları ve İslam hukuk (fıkıh) bilirleri, bu ayetin "hükmünün neshedildiğini", yani hükmünün yürürlükten kaldırıldığını yazar ve savunurlar. İleri sürüldüğüne göre, bu ayetin hükmü, aynı surenin, anlamıyla birlikte aşağıda sunulacak olan 32. ayetiyle yürürlükten kaldırılmıştır." Tefsir Sözlüğü"nde ve "İslam Hukuku Sözlüğü"nde konu üzerinde yeterince durulacak.

Bkz. ZİNA.

3- Kimler Kimlerle Hangi Koşulla Evlenemezler

İnanırlar, "putatapar"larla evlenemezler. Evlenebilmenin koşulu: Onların da Müslüman olmaları:

Bakara Suresi, ayet: 121

وَلَا تَنكِحُوا
الْمُشْرِكَاتِ حَتَّىٰ يُؤْمِنَّ وَلَأَمَةٌ مُّؤْمِنَةٌ خَيْرٌ مِّن مُّشْرِكَةٍ
وَلَوْ أَعْجَبَتْكُمْ وَلَا تُنكِحُوا الْمُشْرِكِينَ حَتَّىٰ يُؤْمِنُوا وَلَعَبْدٌ مُّؤْمِنٌ
خَيْرٌ مِّن مُّشْرِكٍ وَلَوْ أَعْجَبَكُمْ أُولَٰئِكَ يَدْعُونَ إِلَى النَّارِ
وَاللَّهُ يَدْعُو إِلَى الْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ بِإِذْنِهِ وَيُبَيِّنُ آيَاتِهِ لِلنَّاسِ
لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٢١﴾

Anlamı

İnanır olmalarına değin, putatapar kadınlarla evlenmeyin. İnanır bir "câriye" (dişi köle), putatapar bir kadından kesinlikle iyidir. Putatapar kadın, sizi imrendirmiş olsa bile... İnanır kadınları da putatapar erkeklerle evlendirmeyin. O putataparlar inanır olana dek... İnanır bir köle (erkek köle), putatapar bir erkekten daha iyidir elbette. O kişi sizi imrendirmiş olsa bile... Onlar "ateş"e (cehenneme) çağırırlar. Tanrı'ysa kendi izniyle cennete ve bağışlama ortamına çağırır. Ve ayetlerini (böyle) açıklar insanlara. Olur ki, anıp düşünürler. (Bakara Suresi, ayet: 121.)

Bkz. **CÂRİYE, KÖLE, PUT, PUTATAPARLIK.**

4- "İnanır"lardan Kimler Kimlerle Evlenemezler

a) "Babanın Evlendiği Kadın"

Nisâ Suresi, ayet: 22

وَلَا تَنكِحُوا مَا نَكَحَ آبَاؤُكُم مِّنَ النِّسَاءِ
إِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَمَقْتًا وَسَاءَ
سَبِيلًا ﴿٢٢﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Babalarınızın evlendikleri kadınlarla evlenmeyin. –Geçmişte olanlar, artık geçmiştir.– Çünkü bu, bir fuhuş ve iğrenç birşeydi! Ne kötü yoldu! (Nisâ Suresi, ayet: 22.)

b) Aşağıda Sıralananlar

Analar, kızlar, kızkardeşler, halalar, teyzeler, kardeş kızları, kızkardeş kızları, (emişmeden ileri gelenler) süt analar, süt kızkardeşler, kaynanalar, bir kişinin cinsel birleşimde bulunduğu kadının bir başka erkekten olma, ama yanına aldığı üvey kızı. (Ama daha cinsel birleşimde bulunmadığı bir kadınsa, ondan olma üvey kızıyla evlenmesinde sakınca yok.) Ve kişinin kendi öz oğlunun karısı.

Bunlar sıralanırken, şu da belirtilmekte: İki kızkardeşle birden evlenmek de yasak (aynı nikâhta birleştirmek).

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمْ اُمَّهَاتُكُمْ وَبَنَاتُكُمْ
وَاَخَوَاتُكُمْ وَعَمَّاتُكُمْ وَخَالَاتُكُمْ وَبَنَاتُ الْاَخِ
وَبَنَاتُ الْاُخْتِ وَاُمَّهَاتُكُمُ اللَّات۪ٓي اَرْضَعْنَكُمْ
وَاَخَوَاتُكُمْ مِنَ الرَّضَاعَةِ وَاُمَّهَاتُ نِسَٓائِكُمْ
وَرَبَٓائِبُكُمُ اللَّات۪ي ف۪ي حُجُورِكُمْ مِنْ نِسَٓائِكُمُ
اللَّات۪ي دَخَلْتُمْ بِهِنَّ فَاِنْ لَمْ تَكُونُوا دَخَلْتُمْ بِهِنَّ
فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ وَحَلَٓائِلُ اَبْنَٓائِكُمُ الَّذ۪ينَ
مِنْ اَصْلَابِكُمْ وَاَنْ تَجْمَعُوا بَيْنَ الْاُخْتَيْنِ اِلَّا
مَا قَدْ سَلَفَ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ غَفُوراً رَح۪يماً ﴿٢٣﴾

Nisâ Suresi, ayet: 23

Anlamı

Şunlarla evlenmeniz size "haram" (yasak) kılındı:

Analarınız, kızlarınız, kızkardeşleriniz, halalarınız, teyzeleriniz, kardeşlerinizin kızları, kızkardeşlerinizin kızları, sizi emziren süt analarınız, süt kızkardeşleriniz,

karılarınızın anaları, karılarınızın çocuklarından yanınıza aldığınız üvey kızlarınız. Cinsel birleşimde bulunduğunuz karınızdan olma... Ama o üvey kızlarınızın analarıyla daha cinsel birleşimde bulunmuş değilseniz, o üvey kızlarla evlenmenizde bir sakınca yoktur size. Bir de kendi döllerinizden olma oğullarınızın (yani kendi öz oğullarınızın) karıları.

İki kız kardeşle birden (aynı evlilikte) evlenmeniz de haram kılındı.

Geçmişte onları (İslam öncesi olaylar ve durumlar) bunun dışında. Tanrı bağışlayan ve acıyandır. (Nisâ Suresi, ayet: 23.)

"Tefsir Sözlüğü"nde, "Hadis Sözlüğü"nde ve çok daha geniş olarak da "İslam Hukuku Sözlüğü"nde konu üzerinde durulacak, görüşler ve yorumlar sunulacak. Burada şunu bilmekte yarar var: Yukarıdaki ayette anlatılanlar, İslam "fıkıh" kitaplarında "Muharremât" (evlenilmesi haram olanlar) başlığı altında özel ve önemli bir yer almıştır. İnanır erkeklerin kimlerle evlenemeyecekleri açıklandığı için...

c) "Evli Kadınlar"

İnanırların evlenemeyecekleri arasında bir de "evli kadınlar" var. "Peygamber karıları"nı saymazsak, bunun dışındaki kadınlarla evlenmek "helal"dir:

Nisâ Suresi, ayet: 24

وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ إِلَّا مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ كِتَابَ اللَّهِ
عَلَيْكُمْ وَأُحِلَّ لَكُمْ مَا وَرَاءَ ذَٰلِكُمْ أَنْ تَبْتَغُوا بِأَمْوَالِكُمْ
مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ فَمَا اسْتَمْتَعْتُمْ بِهِ مِنْهُنَّ فَآتُوهُنَّ
أُجُورَهُنَّ فَرِيضَةً وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا تَرَاضَيْتُمْ
بِهِ مِنْ بَعْدِ الْفَرِيضَةِ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا

Anlamı (Diyanet'in)

Evli kadınlarla evlenmeniz de haram kılındı. Maliki bulunduğunuz carieleriniz müstesna. Bunlar, Allah'ın üzerinize farz kıldığı hükümlerdir.

Bunlardan başkasını zinadan kaçınıp iffetli olarak, mallarınızla *istemeniz size helal kılındı.* Onlardan faydalandığınıza mukabil, kararlaştırılmış olan nehirlerini verin! Kararlaştırılandan başka, karşılıklı hoşnut olduğunuz hususta, size bir sorumluluk yoktur. Allah Bilen'dir, Hakîm'dir. (Nisâ Suresi, ayet: 24.)

Biraz daha anlaşılır bir çeviriyle yukarıdaki ayetin anlamı şöyle de sunulabilir:

Evli kadınlarla evlenmeniz de haram kılındı. Mülk olarak sağladığınız cariyeleriniz bunun dışında. (Savaşta tutsak olarak elde edilip köleleştirilen kadınların evlilikleri kendiliğinden bozulmuş olduğundan onların düşman kesiminde kocalarının bulunmasının bir sakıncası yoktur. Böyle kadınlarla ilişki kurulmasına, onların öbür kesimdeki evliliklerinin bir engel yanı yok.)

Bunlardan başka kadınlarla evlenmek, size helal kılındı. Namuslular olarak ve zinaya yanaşmamak koşuluyla, mallarınızla (evlenmek üzere) isteme yoluna gidebilirsiniz. Kadınlardan hangisiyle (evlilik ilişkisinde) yararlanıyorsanız (yani hangi kadınla evleniyorsanız), "ücret"ini (yani "mehr"ini) verin. Kararlaştırılığı biçimde... Kararlaştırılmışın ötesinde geçmenizde– birbirinizi karşılıklı olarak hoşnut kılmanıza (anlaşmanıza) bağlı olarak– size yönelecek bir sakınca yoktur. Tanrı bilen ve hikmetli olandır.

d) "Peygamber'in Karıları"

İnanırlar, bunlarla da evlenemezler.

اَلنَّبِيُّ اَوْلٰى بِالْمُؤْمِن۪ينَ مِنْ اَنْفُسِهِمْ وَاَزْوَاجُهُ اُمَّهَاتُهُمْ

Ahzâb Suresi, ayet: 6

Anlamı

Peygamber, inanırlara, kendi öz canlarından daha değerlidir. *Karıları da, onların analarıdır.* (Ahzâb Suresi, ayet: 6.)

Bkz. **KARI, PEYGAMBER.**

Ahzâb Suresi'nin 53. ayetinde "Peygamber'in karılarıyla hiçbir zaman evlenmeyin!" buyruğu yer alır.

Bkz. **EV, KADIN, KARI, PEYGAMBER.**

B- "Kölelerin Dışındaki (Özgür) Kadın"larla Evlenmeye Güçyetiremeyenler

(٢٦) وَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ مِنْكُمْ طَوْلًا اَنْ يَنْكِحَ
الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ فَمِنْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ
مِنْ فَتَيَاتِكُمُ الْمُؤْمِنَاتِ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِا۪يمَانِكُمْ
بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ فَانْكِحُوهُنَّ بِاِذْنِ اَهْلِهِنَّ
وَاٰتُوهُنَّ اُجُورَهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ مُحْصَنَاتٍ غَيْرَ مُسَافِحَاتٍ
وَلَا مُتَّخِذَاتِ اَخْدَانٍ فَاِذَا اُحْصِنَّ فَاِنْ اَتَيْنَ بِفَاحِشَةٍ

Nisâ Suresi, ayet: 25

فعليهن نصف ما على المحصنات من العذاب ذلك
لمن خشي العنت منكم وأن تصبروا خير لكم والله
غفور رحيم ﴿٢٥﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Sizden, hür mümin kadınlarla evlenmeye güç yetiremeyen kimse, ellerinizdeki mümin câriyelerinizden alsın. Allah sizin imanınızı çok iyi bilir. Birbirinizdensiniz, aynı soydansınız. Onlarla zinadan kaçınmaları, iffetli olmaları ve gizli dost tutmamış olmaları halinde, velilerinin izniyle evlenin ve örfe uygun bir şekilde nehirlerini verin. Evlendiklerinde zina edecek olurlarsa, onlara, hür kadınlara edilen azabın yarısı edilir. Câriye ile evlenmedeki bu izin, günaha girme korkusu olanlaradır. Sabretmeniz, sizin için daha hayırlıdır. Allah bağışlar ve merhamet eder. (Nisâ Suresi, ayet: 25.)

Bkz. CÂRİYE, KÖLE, ZİNA.

C- "Bekâr"lar ve "Köleler" İçin

1- "Bekârları, Bir de Kölelerden ve Câriyelerden İyi Olanları Evlendirin!"

Nûr Suresi, ayet: 32

وأنكحوا الأيامى منكم والصالحين من عبادكم وإمائكم إن
يكونوا فقراء يغنهم الله من فضله والله واسع عليم ﴿٣٢﴾

Anlamı

İçinizden bekârları evlendirin! Kölelerinizden ve câriyelerinizden iyi olanları da... Yoksulsalar, Tanrı onları iyiliğinden olanak vererek zenginleştirir. Tanrı, iyiliği geniş olan ve Bilen'dir. (Nûr Suresi, ayet: 32.)

2- "Hiç Evlenemeyenler, Evlenme Olanağına Değin Namuslu Olmaktan Ayrılmasınlar!"

Nûr Suresi, ayet: 33

وليستعفف الذين لا يجدون نكاحا حتى يغنيهم الله من فضله

Anlamı

Evlenme olanağı bulamayanlar, Tanrı kendilerini iyiliğinden olanak verip zenginleştirine dek namuslu davransınlar! (Nûr Suresi, ayet: 33.)

D- "Kâfir"lerin Karılarıyla Evlenme

1- Kadın "Kâfir"e, Yani Müslüman Olmamış, Ana "Kitap Ehli"nden

Böyle bir kadınla evlenmekte Müslüman inanır için bir sakınca yok:

الْيَوْمَ
أُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حِلٌّ لَكُمْ
وَطَعَامُكُمْ حِلٌّ لَهُمْ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُحْصَنَاتُ
مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ
مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ وَلَا مُتَّخِذِي أَخْدَانٍ

Mâide Suresi, ayet: 5

Anlamı (Diyanet'in)

Bugün size temiz olanlar helal kılındı. Kitap verilenlerin yemeği size helal, sizin yemeğiniz de onlara helaldir. İnanan hür ve iffetli kadınlar ve *sizden önce kitap verilenlerin kadınları,* –zina etmeksizin, gizli dost tutmaksızın ve nehirlerini verdiğiniz takdirde– *size helaldir.* (Mâide Suresi, ayet: 5.)

Bkz. **KADIN, KARI, YEMEK, ZİNA**.. Ayrıca bkz. **İMAN.**

2- Kadın "Putatapar"dır

Böyle bir kadınla:

• Müslüman inanır evlenemez (yukarıya·A/3'e bakınız.)

• Evlendikten sonra "putatapar" olduğunu anlamışsa, ya da kendisi Müslüman olduktan sonra kadın "putatapar" olarak kalmışsa, evliliğini sürdüremez.

﴿٩﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا جَاءَكُمُ الْمُؤْمِنَاتُ مُهَاجِرَاتٍ فَامْتَحِنُوهُنَّ
اللَّهُ أَعْلَمُ بِإِيمَانِهِنَّ فَإِنْ عَلِمْتُمُوهُنَّ مُؤْمِنَاتٍ فَلَا تَرْجِعُوهُنَّ
إِلَى الْكُفَّارِ لَا هُنَّ حِلٌّ لَهُمْ وَلَا هُمْ يَحِلُّونَ لَهُنَّ وَآتُوهُمْ مَا أَنْفَقُوا
وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ أَنْ تَنْكِحُوهُنَّ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ وَلَا تُمْسِكُوا
بِعِصَمِ الْكَوَافِرِ وَاسْأَلُوا مَا أَنْفَقْتُمْ وَلْيَسْأَلُوا مَا أَنْفَقُوا ذَلِكُمْ

Mümtehine Suresi, ayet: 10

حُكْمُ اللّٰهِ يَحْكُمُ بَيْنَكُمْ وَاللّٰهُ عَلٖيمٌ حَكٖيمٌ ﴿١٠﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Ey inananlar! İnanmış kadınlar hicret ederek size gelirlerse, onları deneyin, hicretlerinin sebebini inceleyin. Allah onların imanlarını çok iyi bilir. Onların mümin kadınlar olduklarını öğrenirseniz, inkârcıları geri çevirmeyin. (Eski kocalarına geri göndermeyin- T.D.) Bu kadınlar, o inkârcılara helal değildir. Onlar da bunlara helal olmazlar. İnkârcıların bu kadınlara verdikleri mehirleri iade edin. Bu kadınların mehirlerini kendilerine verdiğiniz zaman onlarla evlenmenizde bir engel yoktur. *İnkârcı kadınları nikahınızda tutmayın,* onlara verdiğiniz mehri (geri) isteyin. İnkârcı erkekler de hicret eden mümin kadınlara verdikleri mehirleri istesinler. Allah'ıh hükmü budur; aranızda O hükmeder. Allah Bilen'dir, Hakîm'dir. (Mümtehine Suresi, ayet: 10.)

E- "Erkeğin Kadına Evlenme Önerisi"

Bakara Suresi, ayet: 235

وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فٖيمَا عَرَّضْتُمْ بِهٖ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَٓاءِ اَوْ اَكْنَنْتُمْ
فٖٓي اَنْفُسِكُمْ عَلِمَ اللّٰهُ اَنَّكُمْ سَتَذْكُرُونَهُنَّ وَلٰكِنْ
لَا تُوَاعِدُوهُنَّ سِرًّا اِلَّٓا اَنْ تَقُولُوا قَوْلًا مَعْرُوفًا
وَلَا تَعْزِمُوا عُقْدَةَ النِّكَاحِ حَتّٰى يَبْلُغَ الْكِتَابُ اَجَلَهُ وَاعْلَمُوٓا
اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فٖٓي اَنْفُسِكُمْ فَاحْذَرُوهُ وَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ
غَفُورٌ حَلٖيمٌ ﴿٢٣٥﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Kadınlara kapalı bir şekilde evlenme teklif etmenizde veya içinizden onlarla evlenmeyi geçirmenizde size sorumluluk yoktur. Allah onları anacağınızı bilir. Sakın meşru sözler dışında onlarla gizlice sözleşmeyin, müddet sona erene kadar, nikah akdine kalkışmayın. İçinizde olanı Allah'ın bildiğini bilin de, O'ndan çekinin. Allah'ın Bağışlayan ve Halim olduğunu bilin. (Bakara Suresi, ayet: 235.)

F- Kimler Kimlere "Uygun"

اَلْخَبِيثَاتُ لِلْخَبِيثِينَ وَالْخَبِيثُونَ لِلْخَبِيثَاتِ
وَالطَّيِّبَاتُ لِلطَّيِّبِينَ وَالطَّيِّبُونَ لِلطَّيِّبَاتِ اُولٰٓئِكَ مُبَرَّؤُنَ
مِمَّا يَقُولُونَ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٢٦﴾

Nûr Suresi, ayet: 26

Anlamı

"Kötü" kadınlar, kötü erkeklere, kötü erkekler de kötü kadınlara, iyi kadınlar iyi erkeklere, iyi erkekler de iyi kadınlara uygundur. Bunlar (iyi-temiz kadınlar), onların ileri sürüp söylediklerinden uzaktırlar. Onlar için Tanrı'dan bağışlama ve iyi rızık vardır. (Nûr Suresi, ayet: 26.)

Buraya kadar anlatılanlarla ilgili öteki ayetler için bkz. **BOŞAMA, DOST, KADIN, KARI, KÂFİR, KİTAP EHLİ, PUTATAPAR, ZİNA.** Ayrıca bkz. **GÜNAH, SEVAB.**

G- "Peygamber"in Evlenmesi

"Ne kadar kadınla evlenebilir?":

لَا يَحِلُّ لَكَ النِّسَاءُ مِنْ بَعْدُ
وَلَا اَنْ تَبَدَّلَ بِهِنَّ مِنْ اَزْوَاجٍ وَلَوْ اَعْجَبَكَ حُسْنُهُنَّ
اِلَّا مَا مَلَكَتْ يَمِينُكَ وَكَانَ اللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ رَقِيبًا ﴿٥٢﴾

Nûr Suresi, ayet: 52

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed! *Bundan sonra sana hiçbir kadın, cariyelerin bir yana, güzellikleri ne kadar hoşuna giderse gitsin, hiç birini başka bir eşle değiştirmen helal değildir.* Allah her şeyi gözetmektedir. (Nûr Suresi, ayet: 52.)

Açıklama

"Bundan sonra sana hiçbir kadın helal olmaz. Karılarını başka karılarla değiştirmen de... Başka kadınların güzellikleri seni imrendirmiş olsa bile... Cariyelerin bunun dışında. Tanrı herşeyi izleyip gözetleyendir" biçiminde de ayet dilimize çevrilebilir. Ve böyle bir çevirinin ayetteki anlatıma, sözcüklere daha uygun düşeceği söylenebilir.

"Bundan sonra sana hiçbir kadın helal olmaz..." denirken, "bundan sonra" neyi anlatıyor? Yani hangi sayıdan, hangi sınırdan sonra?

Kur'an yorumlarında ve Buharî, Müslim gibi ünlü hadiscilerin kitaplarının da

içinde bulunduğu hadislerde anlatıldığına göre, o sırada Peygamber'in "karılarının sayısı 9 ya da 11 idi". Buna göre, "bundan sonra" demek, "dokuz ya da onbir karıdan sonra..." demektir. Yani "başka kadınlar Peygamber'i ne denli imrendirirse imrendirsin, dokuz ya da onbir karıdan sonra onlara yönelemez. Başka kadınları ne alıp karılarına ekleyebilir, ne de karılarını o başka kadınlarla değiştirebilir. Peygamber bu sayıdaki kadınlarla yetinmek zorundadır. Bununla birlikte cariyeler, bu sınırlamanın içinde değildir."

Bu ayetten önceki iki ayetin anlamı da şöyledir: (Diyanet'in çevirisinden)

"Ey Peygamber! Mehirlerini verdiğin eşlerini, Allah'ın sana ganimet olarak verdiği cariyeleri, seninle beraber hicret eden amcanın kızlarını, halalarının kızlarını, dayının kızlarını, teyzelerinin kızlarını ve Peygamber nikahlamayı dilediği takdirde – müminlerden ayrı, sırf sana mahsus olmak üzere– kendisinin mehrini Peygamber'e hibe eden mü'min kadını almanı helal kılmışızdır. Bir zorluğa uğramaman için mü'minlerin eşleri ve cariyeleri hakkında onların üzerine neyi farz kılmış olduğunuzu bildirmiştik. Allah bağışlayandır, merhamet edendir." (Nûr Suresi, ayet: 50.)

"Ey Muhammed! Bunlardan istediğini bırakır, istediğini alabilirsin. Boşamış olduklarından da arzu ettiğini almanda sana bir sorumluluk yoktur. Bu, onların gözlerinin aydın olmasını, üzülmemelerini, hepsine verdiğin şeylere razı olmalarını daha iyi sağlar. Allah kalplerinizde olanı bilir; Allah Bilen'dir, Halîm olandır." (Nûr Suresi, ayet: 51.)

Bkz. MUHAMMED, PEYGAMBER.

Kimilerine göre, önceki ayet (Nûr Suresi, ayet: 52) bu iki ayetten, aslında "önce inmiştir" ve onun için de, o ayetteki "sınırlama", bu iki ayetteki hükümlerle "neshedilmiştir" (yani yürürlükten kaldırılmıştır). Konu üzerinde, "Tefsir Sözlüğü"nde, "Hadis Sözlüğü"nde ve "İslam Hukuku Sözlüğü"nde durulacaktır. Burada şunu belirtmekte yarar var: Her şey vahiyle bildirilmekte ve bildirilenlere de Peygamber uymak zorundadır. Karıları ve karılarına ilişkin bildirilenler de Tanrı'nın, uyulması zorunlu olan hükümleri içine almakta. Peygamber'in gerek evlenmesine, gerek "karılarının sayısı"na, "sınırlama"ya ilişkin hükümleri de böyle düşünmek gerekir. "Sınırlama kaldırılmışsa", yine "okunan vahiy"le (el vahyu'l-metlüvv) ya da "okunmamış vahiy"le (el vahyu gayru'l-metlüvv) kaldırılmıştır. Yani ya "Kur'an ayeti"yle, ya da başka türlü bildirilmiştir hüküm. Kısacası: Herkes gibi Peygamber de "Tanrı'nın hükümleri"yle bağlıdır.

Konuya ilişkin tartışmalar var. Ama uzun uzadıya tartışmaların yeri burası değil. Bu çalışma, Türkçemizdeki sözcüklerin Kur'an'daki karşılıklarını, Kur'an'daki sözcüklerin Türkçedeki karşılıklarını olabildiğince göstermeye ve ayetleri anlamlarıyla birlikte sunma amacına yöneliktir. Uzun uzadıya tartışmalarsa bu amacı aşar.

Özet

"Evlenme", seçilen, uygun görülen kadına, erkek tarafından önerilir. Öneri kapalı sözlerle olmalıdır. Eğer kadın boşanmış bir kadınsa, evlilik, kadının beklenmesi için gereken süre geçtikten sonra gerçekleştirilmelidir. "Karılığa seçilecek" kadınlar da, "haram olmayanlar" arasından seçilmelidir.

➤EYYÛB

Kur'an'da adı geçen ve sözü edilen peygamberlerden.

En'âm Suresi'nin 84. ayetinde, Eyyûb'un, "Nuh"un, "soyundan" olduğu bildiriliyor.

Bkz. **İBRAHİM, NUH.**

Nisâ Suresi'nin 163. ayetinde de "Eyyûb", "Nuh'tan sonraki peygamberler" arasında sayılıyor.

وَاَيُّوبَ اِذْ نَادٰى رَبَّهُ اَنّ۪ي
مَسَّنِيَ الضُّرُّ وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرَّاحِم۪ينَ ﴿٨٣﴾ فَاسْتَجَبْنَا لَهُ
فَكَشَفْنَا مَا بِه۪ مِنْ ضُرٍّ وَاٰتَيْنَاهُ اَهْلَهُ وَمِثْلَهُمْ
مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا وَذِكْرٰى لِلْعَابِد۪ينَ ﴿٨٤﴾

Enbiyâ Suresi, ayet: 83, 84

Anlamı

Eyyûb'u da an. Hani o da Tanrı'sına: "Belâ, tüm zararıyla beni kapladı. Sense, acıyanların acıyanısın!" diye yakarmıştı. Biz de karşılık verip kabul etmiştik onun dileğini. Başına gelenleri tüm zararıyla birlikte kaldırmıştık. Ve ailesini (geri) vermiştik ona. Bir kat fazlasıyla birlikte (nimet de vererek)... Katımızdan bir "rahmet" (acıma örneği) ve "kulluk edenlere bir anımsatma" olarak... (Enbiyâ Suresi, ayet: 83, 84.)

وَاذْكُرْ عَبْدَنَا اَيُّوبَ اِذْ نَادٰى رَبَّهُ اَنّ۪ي مَسَّنِيَ الشَّيْطَانُ
بِنُصْبٍ وَعَذَابٍ ﴿٤١﴾ اُرْكُضْ بِرِجْلِكَ هٰذَا مُغْتَسَلٌ بَارِدٌ وَشَرَابٌ ﴿٤٢﴾
وَوَهَبْنَا لَهُ اَهْلَهُ وَمِثْلَهُمْ مَعَهُمْ رَحْمَةً مِنَّا وَذِكْرٰى لِاُول۪ي
الْاَلْبَابِ ﴿٤٣﴾ وَخُذْ بِيَدِكَ ضِغْثاً فَاضْرِبْ بِه۪ وَلَا تَحْنَثْ
اِنَّا وَجَدْنَاهُ صَابِراً نِعْمَ الْعَبْدُ اِنَّهُ اَوَّابٌ ﴿٤٤﴾

Sâd Suresi, ayet: 41-44

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed! Kulumuz Eyyûb'u da an! Rabbi'ne: "Doğrusu şeytan bana yorgunluk ve azab verdi!" diye seslenmişti. "Ayağını yere vur! İşte yıkanacak

ve içilecek soğuk bir su!" dedik. Katımızdan bir rahmet ve akıl sahiplerine bir öğüt olmak üzere, ona tekrar aile ve geçmiş olanlarla bir mislini daha vermiştik. "Ey Eyyûb! Eline bir demet sap alıp onunla vur! Yeminini bozma!" demiştik. Doğrusu biz onu, sabırlı bulmuştuk. Ne iyi kuldu, daima Allah'a yönelirdi. (Sâd Suresi. ayet: 41-44.)

Bu ayetler dilimize şöyle de çevirilebilir:

Kulumuz Eyyûb'u da an! Hani o: "Kesinlikle şeytan dokundu bana. sıkıntı ve işkence vererek..!" diye seslenmişti Tanrı'sına. (Ona buyurduk) "Ayağını yere vur! Şu su da hem yıkanacak, hem içilecek soğuk bir sudur!" Ona ailesini (geri) verip bir katını daha armağan ettik. Katımızdan bir "acıma" (rahmet) örneği ve akıl sahiplerine düşünmeye değer bir olay olarak... (Ve buyurduk) "Eyyûb! Eline bir demet sap al da, (andını yerine getirmek için) onunla (karına) vur! Böylece andını bozmamış ol!" Kuşkusuz, başına gelenlere katlanan (sabırlı) kişi bulmuştuk onu. Ne iyi bir kuldu. Kesinlikle Tanrı'ya çok yönelen bir kul. (Sâd Suresi, ayet: 41-44.)

Ayetlerden anlaşılan şu:

Eyyûb Peygamber'in başına "bir takım belâlar" gelmiştir. Bu peygamber, "başına gelenlere katlanmayı bilen" kişiydi. Ama yine de "kurtulması" için "Tanrı'sına yakarmakta"dır. Tanrı da yakarışına karşılık verir ve onu kurtarır. Ona, "ayağını yere vurmasını" buyurur. Orada "hem yıkanacak, hem de içilecek" türden bir su olduğunu duyurur. Artık kurtulmuştur söz konusu Peygamber. Bu Peygamber'in bir de "and"ı vardır. "And"ın "yerine gelmesi" için Tanrı buyurur: "Eline bir demet sap al da onunla vur ve böylece andını bozmamış ol!"

Ancak; Eyyûb Peygamber'in "başına gelen" ya da "başına gelenler" neydi, nelerdi? Onun, "ayağını yere vurması" neden istenmişti? (Ayağını vurduğu yerden su çıkması için miydi?) Sözü edilen "su"yun "hem yıkanacak, hem de içilecek türden bir su olduğu"nun duyurulmasında özel bir anlam mı vardı. (O sudan içince ve o suda yıkanınca, hastalıklarından kurtulacağı mı anlatılmak isteniyordu?) "Eline alması ve vurması" buyurulan "bir demet sap"la Peygamber'in kime ya da neye "vurması" isteniyordu? Ne konuda "andiçmişti"? Bu bir demet sapla "vurmak"la "andının yerine gelmesi" ne demekti?

Bütün bu ve benzeri soruların karşılıklarını, eski Kur'an yorumlarında bulabilmekteyiz. "Tefsir Sözlüğü"nde sunulacak.

Ancak konunun havada ve anlaşılmaz kalmaması için, yorumlardan bir küçük aktarma yapmakta yarar var:

Kur'an yorumlarında, "hadis"lere de dayanılarak verilen bilgilere göre:

Eyyûb Peygamber'in pek çok "mal"ı, "evlat"ı vardı. Zenginliğini "Şeytan" kıskandı. Tanrı'yla şöyle söyleşti şeytan:

Şeytan, "Eyyûb zengin olduğu için sana kulluğunu aksatmıyor. Hele bir yoksul olsun ve hele başına bir takım sıkıntılar, belalar gelsin; bak o zaman kulluk eder mi sana? Denemek için bana yetki ver, onun başına belâlar getireyim, dediğimin ne denli doğru olduğunu göreceksin!"

Tanrı, "Dediğin hiç de doğru değil. Eyyûb, benim sadık kulumdur. O, varlıkta da, darlıkta da bana kulluk eder. Denemeye gelince. Yetkilisin haydi. Ve sen göreceksin ki, taşına belâlar geldiğinde bile Eyyûb kulluk görevini yerine getirecek."

Şeytan aldığı yetkiyle, Eyyûb Peygamber'in başına türlü belâları getirir:

Eyyûb Peygamber'in önce "çocukları" öldü. Sonra "malı-mülkü" elinden gitti. Daha sonraysa yıllarca kurtulamayacağı bir hastalığa tutuldu. Tüyler ürpertici durumlara düştü. Herkes uzaklaştı yanından. Dahası, onu alıp uzaklara bıraktılar. Ama o "Tanrı'ya olan bağlılığı"nı bozmadı ve başına gelenlere katlandı.

İşte bunlar olurken, söz konusu Peygamber'in, kendisine bağlı olan ve kendisinden hiç ayrılmayan bir "karısı" vardı. Ne var ki, bir olayı yanlış anlaması nedeniyle, "kadın"ı yanlış değerlendirdi ve kızıp andiçti: "Eğer hastalıktan iyileşip kurtulursam, sana yüz değnek vuracağım!" diye. Ayette sözü geçen "ant" işte budur.

Sonra, "belâ"dan kurtarması için "Tanrı'ya yakardı" Peygamber. Tanrı, dileğini kabul etti: "Ayağını yere vurmasını buyurdu". Peygamber ayağını yere vurunca, yerden "bir su fışkırdı". Sudan içti. Ve suyun içinde yıkandı. Bu da onun iyileşmesine, hastalıktan tümüyle kurtulmasına yetti.

"Tefsir"lerde verilen bilgilerde bunlar var. Daha başka ayrıntılar da var.

"Eyyûb kıssası", eldeki Tevrat'ta da yer almakta. Tevrat'ın başlı başına bir "bölüm"ünü oluşturmakta. "Eyyûb", Tevrat'ta "kırk iki bab"dan oluşmakta.

"Tesir"lerde anlatılanlarla, eldeki Tevrat'ta yer alanlar arasında uygunluk göze çarpıyor. Ayrıntılar, birçok yerde hemen hemen aynı.

"Kıssa"dan çıkarılacak "hisse":

"Tanrı'ya bağlı" olan kullar, varlıkta da, darlıkta da kulluk görevlerini yerine getirirler, "ibadet"lerini, sıkıntılar içinde bile yapar ve aksatmazlar. Başlarına gelen belâların, bir sınav nedeniyle geldiğini düşünüp katlanmayı bilirler ve sınavı kazanmaya çalışırlar. Eyyûb Peygamber gibi...

"Eyyûb" adı Kur'an'da dört kez ve yukarıda sunulan ayetlerde geçer.

"Eyyûb kıssası"yla ilgili "hadis"ler, ne ölçüde "sağlam"dır? "Hadis bilimi" yönünden değeri nedir?

Bu soruların karşılığını, "Tefsir Sözlüğü"nde ve "Hadis Sözlüğü"nde bulacaksınız. Ancak, konuyu, bir "öğüt" boyutları içinde almak gerektiği unutulmamalıdır. "Sabr" ve "sabırlı insanların sonunda nasıl kurtuluşa erdikleri" yansıtılmak istenmekte.

➤EZAN

İslam'da, namaz zamanını bildirmek ve inanırları namaza çağırmak için yüksek sesle okunan çağrı.

"Müezzin": "Bu çağrıyı yapan, ezan okuyan kişi"

Kur'an'da bir yerde (Tevbe Suresi, ayet: 3.) ezan sözcüğü, iki yerde de (A'râf Suresi, ayet: 44.; Yusuf Suresi, ayet: 70.) müezzin sözcüğü geçer, ama bilinen anlamda değil.

Ezan sözcüğünün yer aldığı ayet ve anlamı şöyle:

Tevbe Suresi, ayet: 3

وَأَذَانٌ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى النَّاسِ يَوْمَ
الْحَجِّ الْأَكْبَرِ أَنَّ اللَّهَ بَرِيءٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ وَرَسُولُهُ فَإِنْ تُبْتُمْ
فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللَّهِ وَبَشِّرِ الَّذِينَ
كَفَرُوا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣﴾

Anlamı

Büyük Hacc gününde, Tanrı ve Peygamberi'nden insanlara "***duyuru***" (ezan): Tanrı, putataparlardan uzaktır. Tevbe ederseniz, bu sizin için en iyisidir. Yüz çevirirseniz bilin ki, kesinlikle, siz Tanrı'yı güçsüz bırakacak değilsiniz. (Ey Muhammed!) Kâfirlere acı veren azabı (cezalandırılacaklarını) müjdele! (Tevbe Suresi, ayet: 3.)

Müezzin sözcüğünün geçtiği ayetlerde müezzinde "duyurucu" anlamını içeriyor. Ayetlerden birinde, "müezzin"in, öbür dünyada, "Tanrı'nın laneti"ni "duyuracağı" bildiriliyor:

A'râf Suresi, ayet: 44

وَنَادَىٰ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ أَصْحَابَ النَّارِ أَنْ قَدْ وَجَدْنَا مَا وَعَدَنَا
رَبُّنَا حَقًّا فَهَلْ وَجَدْتُمْ مَا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّا قَالُوا نَعَمْ فَأَذَّنَ
مُؤَذِّنٌ بَيْنَهُمْ أَنْ لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَى الظَّالِمِينَ ﴿٤٤﴾

Anlamı

Cennetlikler, cehennemliklere seslenecekler: "Tanrı'mızın bize verdiği sözleri biz gerçek –gerçekleşmiş– bulduk. Siz de Tanrı'nızın size söylediklerini gerçek –gerçekleşmiş– buldunuz mu?" Cehennemlikler karşılık verecekler: Evet!. İşte o sırada bir *müezzin* (duyurucu) aralarından seslenip duyuracak: "Tanrı'nın laneti, kendilerine yazık etmiş olanlaradır!" (A'râf Suresi, ayet: 44.)

Bunların kimler olduğu da bir sonraki ayette şöyle bildiriliyor:

Tanrı'nın yolundan alıkoyanlar, o yolun eğriliğini isteyenler ki, bunlar Ahiret'e inanmayanların taa kendileridir. (A'râf Suresi, ayet: 45.)

Bkz. **A'RAF, CEHENNEM, CENNET.**

Müezzin sözcüğünün geçtiği öbür ayette de, gerçekte olmayan "bir hırsızlığı" varmış gibi gösteren, Yusuf Peygamber'in kardeşlerini oyuna getirmeye yönelik (bir "hikmet"e dayalı) bir duyuru söz konusu:

فَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ جَعَلَ السِّقَايَةَ فِي رَحْلِ أَخِيهِ
ثُمَّ أَذَّنَ مُؤَذِّنٌ أَيَّتُهَا الْعِيرُ إِنَّكُمْ لَسَارِقُونَ ﴿٧٠﴾

Yusuf Suresi, ayet: 70

Anlamı

Yusuf, onların (kardeşlerinin) yüklerini hazırladı. Su kabını da (öz) kardeşinin yükü içine koydu. Sonra bir müezzin (duyurucu) duyurdu: "Durun ey kervancılar! Siz kesinlikle hırsızsınız!" (Yusuf Suresi, ayet: 70.)

Bkz. **YUSUF.**

Kur'an'da, ezan ve müezzin sözcükleri, bilinen anlamlarda yer almamakta, bu anlamlarda ancak "hadis"lerde yer almakta.

Bununla birlikte Kur'an ayetlerinde, ezandan, yani namaza çağrı anlamındaki ezandan söz edilmekte. Bu ayetlerde ezan sözcüğü yer almasa da... Şöyle:

وَإِذَا نَادَيْتُمْ إِلَى الصَّلَاةِ اتَّخَذُوهَا هُزُوًا وَلَعِبًا ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَوْمٌ
لَا يَعْقِلُونَ ﴿٥٨﴾

Mâide Suresi, ayet: 58

Anlamı

Namaza çağırdığınızda (yani ezan okunduğunda), onu alay ve eğlenceye alırlar. Bu, şundandır ki, onlar, akıllı olmayan bir topluluktur. (Mâide Suresi, ayet: 58.)

Bkz. **ALAY.**

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نُودِيَ لِلصَّلَاةِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فَاسْعَوْا
إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ وَذَرُوا الْبَيْعَ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٩﴾

Cum'a Suresi, ayet: 9

Anlamı

Ey inananlar! Cuma günü, namaza çağrıldığında (yani ezan okunduğunda), hemen koşun Tanrı'yı anmaya! Alışverişi de bırakın. Bu sizin için en iyisidir. Eğer bilirseniz. (Cum'a Suresi, ayet: 9.)

Bkz. **NAMAZ.**

Aslında genel olarak "Tanrı'ya çağıranlar"dan söz eden şu ayet de, kimilerine göre "namaza çağıran müezzin"i anlatmakta:

Fussilet Suresi, ayet: 33

وَمَنْ أَحْسَنُ
قَوْلًا مِمَّنْ دَعَا إِلَى اللّٰهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنَّنِي مِنَ الْمُسْلِمِينَ

Anlamı

Tanrı'ya çağıran, (dinsel ölçüler içinde) yararlı işlere emek veren ve "kuşkusuz ben Müslümanlardanım!)" diyen kimseden daha güzel sözlü kim olabilir? (Fussilet Suresi, ayet: 33.)

Bkz. **EMEK, İŞ, İSLAM, SÖZ, TANRI.**

➤EZMEK

Üzerine ağır baskı yaparak örselemek, yassıltmak, parçalamak, ufalamak, toz-hamur durumuna getirmek, kıpırdayamaz ve bir daha belini doğrultamaz duruma düşürmek ya da olabildiğince hırpalamak, etkisiz kılmak (kahr, sahk, mahk).

Ezici: Ezen, baskın gelen (kehhâr, kahir).

A- "Tanrı'nın Eziciliği"

Kur'an'da iki yerde (En'âm Suresi, ayet: 19, 61.) "Kâhir", yani ezici diye nitelenmekte. Bu iki yerde aynen şu bildirilmekte:

وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ

"O'dur kullarının üzerinde eziciliği-üstünlüğü olan".

Bkz. **MELEK, TANRI.**

Tanrı, altı yerde de: (Yusuf Suresi, ayet: 39; Ra'd Suresi, ayet: 16; İbrahim Suresi, ayet: 48; Sâd Suresi, ayet: 65; Zümer Suresi, ayet: 4; Mü'min Suresi, ayet: 16.)

الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ

"Çok ezici-üstün olan Tek Tanrı" (el Vâhidu'l-Kahhâr)

diye nitelenir.

Sâd Suresi, ayet: 65

قُلْ إِنَّمَا أَنَا مُنْذِرٌ وَمَا مِنْ إِلٰهٍ إِلَّا اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ

Anlamı

(Ey Muhammed!) De ki: "Ben yalnızca bir uyarıcıyım! Tek ve çok ezici-üstün olan Tanrı'dan başka Tanrı yoktur!" (Sâd Suresi, ayet: 65.)

Mü'min Suresi, ayet: 15, 16

رَفِيعُ الدَّرَجَاتِ ذُو
الْعَرْشِ يُلْقِي الرُّوحَ مِنْ أَمْرِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ لِيُنْذِرَ

يَوْمَ التَّلَاقِ ﴿١٥﴾ يَوْمَ هُمْ بَارِزُونَ لَا يَخْفَى عَلَى اللَّهِ
مِنْهُمْ شَيْءٌ لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴿١٦﴾

Anlamı

Yüce dereceleri olan, *Arş*'ın sahibi (Tanrı), buyruğundan "ruh"u, "kavuşma günü"nü bildirip uyarsın diye, kullarından dilediğine bırakıp aşılar. O gün onlar (insanlar), (mezarlarından fırlayıp) çıkarlar ortaya. Onların hiçbir şeyi Tanrı'ya gizli-kapalı olmaz. (Söyleşilir) "Mülk (devlet, egemenlik) kimindir bugün"?! "Tek ve ezici-üstün olan Tanrı'nındır"?! (Mü'min Suresi, ayet: 15, 16.)

Bkz. **KIYAMET, TANRI.** Ayrıca bkz.**GÜN.**

Mülk Suresi'nin 11. ayeti, "ezilsin o cehennemlikler!" anlamına gelen bir anlatımla (fe suhken li ashâbi's-saîr) sona ermekte. Âli İmrân Suresi'nin 141. ayetinde de, Tanrı'nın, "kâfirleri ezip yoketmek" dilediği bildirilir.

B- İnsanların insanları "Ezme"leri (Özellikle "Hükümdar"ların Ezmeleri)

Neml Suresi, ayet: 34

﴿٣٣﴾ قَالَتْ إِنَّ الْمُلُوكَ إِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً أَفْسَدُوهَا وَجَعَلُوا
أَعِزَّةَ أَهْلِهَا أَذِلَّةً وَكَذَلِكَ يَفْعَلُونَ ﴿٣٤﴾

Anlamı

(Sebe' Kraliçesi) "Kuşkusuz, hükümdarlar bir kente girdiklerinde, orasını bozarlar ve halkından onurlu kimseleri aşağılık durumlara düşürürler. Bunu yaparlar böyle" dedi. (Neml Suresi, ayet: 34.)

A'râf Suresi, ayet: 127

﴿١٢٦﴾ وَقَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ أَتَذَرُ مُوسَى وَقَوْمَهُ
لِيُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَيَذَرَكَ وَآلِهَتَكَ قَالَ سَنُقَتِّلُ
أَبْنَاءَهُمْ وَنَسْتَحْيِي نِسَاءَهُمْ وَإِنَّا فَوْقَهُمْ قَاهِرُونَ ﴿١٢٧﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Firavun milletinin ileri gelenleri: "Musa'yı ve milletini, yeryüzünde bozgunculuk yapsınlar, seni ve Tanrılarını bıraksınlar diye mi koyveriyorsun?" dediler. Firavun: "Onların oğullarını öldüreceğiz, kadınlarını sağ bırakacağız. *Elbette biz onları ezecek üstünlükteyiz!*" dedi. (A'râf Suresi, ayet: 127.)

Bkz. **SÜLEYMAN, FİRAVUN, MUSA.**

F

➤FAİZ

"Ödünç olarak verilen bir paranın kira karşılığı" diye tanımlanır. Ama, Kur'an'daki, faiz anlamına gelen "riba", daha geniş anlamlıdır. Çünkü, İslam'daki faiz, "paranın faizi"ne özgü değildir. Başka şeylerin de faizleri olabilir. Örneğin kimi yiyeceklerin faizleri de aynı kapsama girer.

"Faiz" demek olan "riba" sözcüğü, Kur'an'da sekiz kez geçer:

Bakara Suresi, ayet	: 275 (üç kez), 276, 278
Âli İmrân Suresı, ayet	: 130
Nisâ Suresi, ayet	: 161
Rûm Suresi, ayet	: 39

الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبٰوا لَا يَقُومُونَ اِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذٖي
يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوا اِنَّمَا الْبَيْعُ
مِثْلُ الرِّبٰوا وَاَحَلَّ اللّٰهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبٰوا فَمَنْ جَاۤءَهُ مَوْعِظَةٌ
مِنْ رَبِّهٖ فَانْتَهٰى فَلَهُ مَا سَلَفَ وَاَمْرُهُ اِلَى اللّٰهِ وَمَنْ عَادَ
فَاُولٰۤئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فٖيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٧٥﴾ يَمْحَقُ اللّٰهُ
الرِّبٰوا وَيُرْبِي الصَّدَقَاتِ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ اَثٖيمٍ
﴿٢٧٦﴾ اِنَّ الَّذٖينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ
وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ لَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ
وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٢٧٧﴾ يَا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَذَرُوا
مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبٰوا اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنٖينَ ﴿٢٧٨﴾ فَاِنْ لَمْ تَفْعَلُوا

Bakara Suresi, ayet: 275

فَاْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِه۪ۚ وَاِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ
رُؤُ۫سُ اَمْوَالِكُمْۚ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ ﴿٢٧٩﴾ وَاِنْ كَانَ
ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ اِلٰى مَيْسَرَةٍۜ وَاَنْ تَصَدَّقُوا خَيْرٌ لَكُمْ
اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٨٠﴾ وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ ف۪يهِ
اِلَى اللّٰهِ ثُمَّ تُوَفّٰى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٢٨١﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Faiz yiyenler, mahşerde, ancak *şeytanın çarptığı kimsenin* kalktığı gibi kalkarlar. *Bu,* onların: "*Zaten alışveriş faiz demektir*" demelerindendir. Oysa; *Allah alışverişi **helal,** faizi **haram** kıldı.* Kime Rabb'inden bir öğüt gelir de, faizcilikten geri durursa, geçmişi kendisinedir, onun işi Allah'a aittir. *Kim faizciliğe dönerse, işte onlar cehennemliktir. Onlar orada temelli kalacaklardır.* (Bakara Suresi, ayet: 275.)

Allah, faizi eksiltir, sadakaları bereketlendirir. Allah pek nankör (olan) hiçbir günahkârı sevmez. (Bakara Suresi, ayet: 276.)

İnanıp yararlı işler işleyenlerin, namaz kılıp zekât verenlerin Rabbleri katında ecirleri (alacakları karşılıklar) vardır. Onlara korku yoktur ve onlar, üzülmeyeceklerdir. (Bakara Suresi, ayet: 277.)

Ey inananlar! Allah'tan sakının! *İnanmışsanız, faizden* arta kalmış hesaptan vazgeçin. (Bakara Suresi, ayet: 278.)

*Böyle yapmazsanız, **bunun, Allah'a ve Peygamberi'ne karşı açılmış bir savaş olduğunu bilin**!* Eğer tevbe ederseniz, sermayeniz sizindir. *Böylece haksızlık etmemiş ve haksızlığa uğramamış olursunuz.* (Bakara Suresi, ayet: 279.)

Borçlu darda ise, eli genişleyinceye kadar beklenmelidir. Bilmiş olsanız, borcu bağışlamanız sizin için daha hayırlıdır. (Bakara Suresi, ayet: 280.)

Allah'a döneceğiniz ve sonra haksızlığa uğramadan herkesin kazancının kendisine verileceği günden korkunuz. (Bakara Suresi, ayet: 281.)

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا
لَا تَأْكُلُوا الرِّبٰٓوا اَضْعَافًا مُضَاعَفَةًۖ وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ

Âli İmrân Suresi, ayet: 130-132

تُفْلِحُونَ ﴿١٣٠﴾ وَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِي أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ ﴿١٣١﴾
وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَالرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿١٣٢﴾

Anlamı

Ey inananlar! *Yemeyin faizi. Kat kat alarak*! *Tanrı'ya karşı gelmekten korkup sakının.* Olur ki kurtulursunuz. Kâfirler için hazırlanmış olan ateşten de sakının. Ve Tanrı'ya, Peygamber'e boyun eğin. Olur ki, acınırsınız. (Âli İmrân Suresi, ayet: 130-132.)

Nisâ Suresi, ayet: 161

فَبِظُلْمٍ مِنَ الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ
طَيِّبَاتٍ أُحِلَّتْ لَهُمْ وَبِصَدِّهِمْ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ كَثِيرًا ﴿١٦٠﴾ وَأَخْذِهِمُ
الرِّبَا وَقَدْ نُهُوا عَنْهُ وَأَكْلِهِمْ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَأَعْتَدْنَا
لِلْكَافِرِينَ مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٦١﴾

Anlamı

Haksızlıkları nedeniyle Yahudilere, kendilerine helal kılınmış olan temiz şeyleri haram kıldık. Bir de Tanrı'nın yolundan (insanları) çoğu kez alı koydukları için. Ve bir de kendilerine yasak edilmişken *faiz almaları ve insanların mallarını haksızca yemeleri yüzünden...* Onlardan inanmazlara acı veren azab hazırladık. (Nisâ Suresi, ayet: 161.)

Rûm Suresi, ayet: 39

وَمَا آتَيْتُمْ
مِنْ رِبًا لِيَرْبُوَا فِي أَمْوَالِ النَّاسِ فَلَا يَرْبُوا عِنْدَ اللَّهِ وَمَا آتَيْتُمْ
مِنْ زَكَاةٍ تُرِيدُونَ وَجْهَ اللَّهِ فَأُولَئِكَ هُمُ الْمُضْعِفُونَ ﴿٣٩﴾

Anlamı (Diyanet'in)

İnsanların malları içinde artsın diye verdiğimiz herhangi bir faiz Allah katında artmaz. Fakat, Allah rızasını dileyerek verdiğiniz herhangi bir sadaka böyle değildir. İşte onlar sevaplarını kat kat artıranlardır. (Rûm Suresi, ayet: 39.)

Özet

Yukarıdaki ayetlerle anlatılanlar şöyle özetlenebilir:

1- Faiz, kesinlikle "haram"dır. Faiz yerine, normal "alışveriş" yoluna gidilmeli, zaman zaman da "borç" verilmeli, "bağışlar"da bulunulmalıdır:

a) Faizi "alışveriş" gibi görmemek gerekir:

• Tanrı "alışveriş"i "helal" kılmış olduğu halde, faizi "yasaklamıştır".

• Bu yasağa uymayanlar, kıyamette, "şeytan çarpmış gibi" kalkacaklardır yerlerinden, "cehennem"e gönderileceklerdir. Ve "cehennem"de "temelli kalacaklardır".

• Geçmişte bu yasağa uymayanlara, bu dünyada da "ceza" verilmiştir. Örneğin Yahudiler başka günahları yanında bir de faiz yedikleri için, Tanrı kendilerine, temiz ve helal olan şeyleri bile "haram" kılarak cezalandırmıştır onları.

• Hepsinden daha önemlisi: Faiz alıp yiyenler bilmelidirler ki, bu suçu işlemekle, "Tanrı'ya ve Peygamberine ***savaş*** açmış oluyorlar".

b) Faiz yerine karşılıksız "borç verme" yoluna gidilmelidir.

c) Verilen borç, eğer borçlu ödeyemeyecek durumdaysa, bağışlanmalıdır.

d) Başka türlü bağışlarda da bulunulmalıdır. "Kat kat kazanç" elde edilmek isteniyorsa, faiz yoluna değil; iyilik ve bağış yoluna gidilmelidir. Çünkü o zaman Tanrı, kendi katından verecektir karşılığını.

2- Faizden kazanç bekleyenler, "mallarının artacağını" sananlar yanılıyorlar. Bu yolla elde edilen malı, Tanrı "hayırlı" kılmaz. Faizli malı Tanrı artırmaz, "eksiltir".

➤FARZ

İslam "usulu'l-fıkh"ındaki Arapça tanımı: "Mâ umire bihi bi delilin kat'iyyin". Türkçesi: "Kesin kanıtla buyurulan şey". Yani kişiye yapılması buyurulan neyse onun, gerçekten buyurulduğuna ilişkin kesin kanıt olmalı ki, hüküm, "farz" olsun. Örnek: "Namaz" kılmak "farz"dır. Çünkü, insana, "namaz kılması, buyurulmakta"dır. "Buyurulduğu" "kesin kanıt"a dayanmaktadır. Neden ki, "buyurulduğu"nu anlatan, en başta Kur'an ayetleri vardır. "Oruç"da öyle, "hacc"da öyle, "zekat"da öyle. "Namaz"ın "nasıl kılınacağı", ayetlerde anlatılmaz. (Bkz. NAMAZ.) Ama, İslam fıkhının ikinci "hüküm kaynağı" olan, "hadis"lerde anlatılır. "Kesin anlatımlı" hadislerde... Bu hadislerden kiminin, en üst basamak olan "mütevatır" basamağında bulunmaması, hükmün "farz" olmasına engel değildir. Çünkü bu hadisler, "ayet açıklar nitelikte" olunca, "ayetin hükmüne katılmış" olur. Ve "kesinlik" dolayısıyla de "farz" sonucunu verir. "Farz"ın tam "karşıt"ı da "haram"dır. Bkz. HARAM.

Kur'an'da yer alan "farz" sözcüklerinin tümü, yukarıdaki tanımda belirtilen anlamda değildir. Örneğin, Bakara Suresi'nin 236, 237 ve Nisâ Suresi'nin 24. ayetlerinde geçen "farz" ve "farîza"lar, yukarıdaki tanımda görülen anlamda değildir, "evlenme sırasında kadınlara verilmesi belirlenen nehir"dir. Yani "farz", "fariza", "mehir" (mehr) anlamında yer almıştır bu ayetlerde.

Yukarıdaki tanımda görülen anlamda "farz" ve türevlerinden yer alan vardır. Tanımdaki "farz" anlamını, "ketb" kökünden türeyen sözcükler de içerir. Örneğin "yazdı" anlamında olan "ketebe"; Kur'an'da "farz kıldı" anlamına gelmekte . "Yazıldı" demek olan "kütibe" de, ayetlerde "farz kılındı" anlamını içermekte. "Kitab" da kimi ayetlerde, "farz" demektir. Örneğin Nisâ Suresi'nin 103. ayetinde inanırlara şu duyurulmakta: "Namaz kılın! Çünkü namaz, inanırlara, belirli zamanları (vakitleri) olan bir '*kitab*' (farz) olmuştur!"

A- "Farz" olan "İbadet"ler
1- "Beden"le Yapılan İbadetler

a) Namaz

Nisâ Suresi, ayet: 183

فَإِذَا قَضَيْتُمُ الصَّلَوٰةَ فَاذْكُرُوا اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا
وَعَلَىٰ جُنُوبِكُمْ فَإِذَا اطْمَأْنَنتُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلَوٰةَ إِنَّ الصَّلَوٰةَ
كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَّوْقُوتًا ﴿١٠٣﴾

Anlamı

Namazı kılıp bitirdiğinizde, Tanrı'yı anın! Ayaktayken, oturarak ve yanımız üzerine geldiğinizde... Güvenliğe kavuştuğunuzda, namazı gereğine uygun olarak kılın! Çünkü namaz, inanırlara belirli zamanlı bir *farz* (kitab) olmuştur. (Nisâ Suresi, ayet: 183.)

b) Oruç

Bakara Suresi, ayet: 183

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُتِبَ
عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ
تَتَّقُونَ ﴿١٨٣﴾

Anlamı

Ey inanırlar! Sizden öncekilere nasıl farz kılındıysa size de farz kılındı oruç. Olur ki, Tanrı'ya karşı gelmekten sakınırsınız. (Bakara Suresi, ayet: 183.)

Ayet şöyle de çevirilebilir:

Ey inananlar! Oruç size farz kılındı. Nasıl ki sizden öncekilere de farz kılınmıştı. Belki Tanrı'ya karşı gelmekten sakınırsınız.

Şöyle de çevrilebilir:

Ey inananlar! Oruç, sizden öncekilere farz kılındığı gibi, Tanrı'ya karşı gelmekten korkup sakınırsınız diye size de farz kılındı.

Bkz. **ORUÇ**.

2- Yalnız Malla Yapılan "Farz" İbadetler

Örnek: Zekât. Bkz. **ZEKÂT**.

3- Hem Malla, Hem de Bedenle Yerine Getirilen "Farz" İbadet: Hacc

اَلْحَجُّ اَشْهُرٌ مَعْلُومَاتٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا
رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ وَمَا تَفْعَلُوا
مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمْهُ اللّٰهُ وَتَزَوَّدُوا فَاِنَّ خَيْرَ الزَّادِ
التَّقْوٰى وَاتَّقُونِ يَٓا اُولِي الْاَلْبَابِ ﴿١٩٧﴾

Bakara Suresi, ayet: 197

Anlamı

Hacc, bilinen aylardadır. Bu aylarda kim haccın farzlığını kendinde gerçekleştirirse, (kim hacc için ihrama girmiş olursa), o sırada kadına yaklaşmak, sövüşmek, döğüşmek yoktur artık. Hayırdan ne yaparsanız, Tanrı onu bilir. Kendinize azık edinin. Kuşkusuz azıkların en iyisi, Tanrı korkusudur. Benden korkun ey akıl sahipleri! (Bakara Suresi, ayet: 197.)

Bkz. **HACC**.

B- Düşmanlarla (Kâfirlerle) Savaş (Cihad)

كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ لَكُمْ وَعَسٰٓى اَنْ تَكْرَهُوا
شَيْـًٔا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَعَسٰٓى اَنْ تُحِبُّوا شَيْـًٔا وَهُوَ شَرٌّ لَكُمْ
وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢١٦﴾

Bakara Suresi, ayet: 216

Anlamı

Hoşunuza gitmese de savaş, size "farz" kılındı. Hoşunuza gitmeyen şey, olur ki, sizin yararınızadır. Sevdiğiniz şey de olur ki, sizin zararınızadır. Tanrı bilir, siz bilemezsiniz. (Bakara Suresi, ayet: 216.)

Bkz. **CİHAD, HAYR, İYİLİK, SAVAŞ, ŞERR, ZARAR.**

C- Kısas

Bakara Suresi,
ayet: 178

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ
فِي الْقَتْلٰىۜ اَلْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالْاُنْثٰى بِالْاُنْثٰىۜ فَمَنْ عُفِيَ
لَهُ مِنْ اَخٖيهِ شَيْءٌ فَاتِّبَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ وَاَدَٓاءٌ اِلَيْهِ بِاِحْسَانٍۜ
ذٰلِكَ تَخْفٖيفٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَرَحْمَةٌۜ فَمَنِ اعْتَدٰى بَعْدَ ذٰلِكَ
فَلَهُ عَذَابٌ اَلٖيمٌ ﴿١٧٨﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Ey inananlar! Öldürülenler hakkında size "kısas" "farz" kılındı. Hür ile hür insan, köle ile köle ve kadın ile kadın. Öldüren, ölenin kardeşi tarafından bağışlanmışsa, kendisine örfe uymak ve bağışlayana güzellikle diyet ödemek gerekir. Bu, Rabbi'nizden bir hafifletme ve rahmettir. Bundan sonra tecavüzde bulunana, elem verici azab vardır. (Bakara Suresi, ayet: 178.)

Bkz. **KISAS, ÖLDÜRMEK, ÖLÜM.**

D- "Karı"lar ve "Câriye"ler Konusundaki "Farz"lar ("Hüküm"ler)

Bkz. **CÂRİYE, KARI, MUHAMMED, PEYGAMBER.**

E- "Miras" ve "Vasiyet"ler Konusunda "Farz" Olanlar

Bkz. **MİRAS, VASİYET.**

Özet

"Farz" konusundaki ayetlerle anlatılanların kısa özeti:

İnanırlara, kimi, "farz" hükümler yüklemiştir. Bunların yerine getirilmesi, kaçınılmazdır. Yerine getirmeyenler cezalandırılır. Bu dünyada ve öbür dünyada verilir onların cezaları. Nice "farz"lar vardır ki, insanlara, yapılması zor gelir. Ama insanların yararınadır. İnsanlar, kendileri için neyin "yararlı", neyin "zararlı" olduğunu bilemeyebilirler. Herşeyi en iyi biçimde ve eksiksiz olarak Tanrı bilir. O nedenle Tanrı'nın bildirdikleri, hele "farz" olanlar, kesinlikle yerine getirilmelidir.

➤FETRET

Ara dönem, peygamberlere ve peygamberliğe ara verildiği dönem.

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ قَدْ جَاءَكُمْ
رَسُولُنَا يُبَيِّنُ لَكُمْ عَلَى فَتْرَةٍ مِنَ الرُّسُلِ أَنْ تَقُولُوا مَا جَاءَنَا
مِنْ بَشِيرٍ وَلَا نَذِيرٍ فَقَدْ جَاءَكُمْ بَشِيرٌ وَنَذِيرٌ وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ
شَيْءٍ قَدِيرٌ ١٩

Mâide Suresi, ayet: 19

Anlamı

Ey kitaplılar! *Peygamberlerin arası kesildiğinde,* size açıklamalar yapan peygamberimiz geldi size. "Bize hiçbir müjdeci ve korkutucu (peygamber) gelmedi!" demeyesiniz diye... Size müjdeci ve korkutucu (olarak) geldi. Tanrı, herşeyi güç yetirebilendir. (Mâide Suresi, ayet: 19.)

Diyanet'in resmi mealinde de bu ayete şu anlam verildiği görülmekte:

Ey Kitab Ehli! *Peygamberlerin arası kesildiğinde,* "Bize müjdeci ve uyarıcı gelmedi" dersiniz diye, size açıkça anlatacak peygamberimiz geldi. Şüphesiz o size, müjdeci ve uyarıcı olarak gelmiştir. Allah, herşeye kadir'dir. (Mâide Suresi, ayet: 19.)

Bu ayette açıkça anlatılanlar:

- Bir süre, *peygamberlerin arası kesilmiştir.*
- Ara kesilince, insanların "bize peygamber gelmedi ki Tanrı'nın istediği yoldan gitseydik!" gibi bir gerekçe ileri sürerek doğru yoldan sapmalarının hoşgörülmesini istemeleri doğaldır. Böyle bir gerekçe, Tanrı katında da önemli görülmekte.
- İslam Peygamberi'nin gönderilmesi de bu gerekçeyi ortadan kaldırmaya yöneliktir.
- İslam Peygamberi, "Kitap ehli"ne de, yani Yahudilere, Hıristiyanlara... da peygamberlik etmek üzere gönderilmiştir.

Ayette, "fetret" sözcüğü yer almakta. Bu sözcüğün yalnızca bu ayette yer aldığı görülmekte. Ancak, Kur'an'da, bundan başka iki de türevi yer alır:

Enbiyâ Suresi, ayet : 26
Zuhruf Suresi, ayet : 75

I- PEYGAMBERLERİN GEÇMİŞTEKİ ZAMAN İÇİNDE DAĞILIŞI

A- Adem-Muhammed Arası

1- Yıl Sayısı

a) "Kitab-ı Mukaddes"çilere Göre: 3685 Yıl

"Kitab-ı Mukaddes" (Tevrat-İncil) yazarlarına, tarihçilerine ve incelemecilerine göre, Adem, İÖ 4004 yılında (Tevrat ve yorumuna göre dünyanın gökkubbe ve

içindekilerle birlikte yaratılmasının tamamlandığı tarih) doğmuş, 930 yıl yaşadıktan sonra İÖ 3074 yılında ölmüştür.

Muhammed'se İS 571 yılında doğmuş, 40 yaşında, yani 611 de Peygamber olmuştur.

3074+611= 3685

b) Müslüman İncelemecilere Göre: 5326

Müslüman tarihçi ve incelemecilerce genellikle benimsenen hesaba göre, Adem "cennetten çıkış"ından 880 yıl sonra öldü. "Cennetten çıkış"tan 6206 yıl sonra da Muhammed'in Peygamberliği gerçekleşti.

6206-880= 5326

2- Peygamber Sayısı: 124 Bin (Müslüman Hadisçilere Göre)

Ünlü ve sağlamcı hadisçilerden sayılan Ahmed İbn Hanbel'in de kitabına aldığı bir hadiste: "313'ü ya da 315'i '*resul*' (ötekiler 'nebi') olmak üzere toplam: 124 bin peygamber" geldiği anlatılır. (Bkz. Ahmed İbn Hanbel, 5/266; Davud İbn Muhammed el Karsî, Şerhu Kasideti't-Nuniyye, İstanbul, 1317, Şirket-i Sahafiyye Mat., s. 69.)

B- Adem- Musa Arası

1- Yıl Sayısı

a) "Kitab-ı Mukaddes"çilere Göre: 1543 Yıl

Yukarıda da belirtildiği gibi bu çevreye göre: Adem, İÖ 3074 yılında öldü. Musa da İÖ 1571 de doğdu, 1531 dolaylarında peygamberliğe başladı.

3074-1531=1543

b) Müslüman İncelemecilere Göre: 2908 Yıl

Müslüman inelemecilere göre Musa'nın peygamberliği, Adem'in "cennetten çıkış"ından 3788 yıl sonra gerçekleşmiştir.

3788-880=2908

2- Peygamber Sayısı: 122 Bin (Hadisçilere Göre)

Hadiste yer alan "124 bin peygamber"in yalnızca "2 bin"inin dışında tümünün, Adem-Musa arasında geldiği anlatılır.

Buna göre, peygamberlerin her yıl eşit sayıda gönderildiği varsayılsa, her yıla düşen peygamber sayısı 42'den çok. Kimi yıllar az, kimi yıllar çok gönderildiği düşünülse, bir yıldaki peygamber sayısı çok daha kabarık oluyor.

Müslüman yazarlar, Kur'an ayetlerine ve hadislere dayanarak bir ikisi dışında kalan tüm peygamberlerin "İbrahim (peygamber) soyundan" yani "İbraniler" toplumundan (İsrailoğulları soyundan) geldiğini savunurlar. Yahudilerse başka toplumdan peygamber gelmiş olabileceğini kabul etmezler. Hıristiyanlık dünyası da, peygamberleri İsa'nın, Yahudi toplumundan geldiğini kabul eder.

Bu denli çok peygamberin bir toplumdan çıkmış olmasını, kimileri çok düşündürücü bulmakta.

C- Musa-İsa Arası
1- Yıl Sayısı

a) "Kitab-ı Mukaddes"çilere Göre: 1478 Yıl

Bu çevreye göre Musa, İÖ 1451 yılında öldü. İsa da, İS 27 de, 23 yaşında vaftiz edildi. Arkasından öğütlerine başladı.

1451+27=1478

b) Müslüman İncelemecilere Göre: 1700 Yıl

Musa Peygamber'le İsa Peygamber arasında 1700 yıl bulunduğu, Kelbi tarafından aktarılır ve bu, genellikle benimsenir. Bkz. Fahruddin Râzî, e't-Tefsiru'l-Kebir, c. 11, s. 194.

2- Peygamber Sayısı: 2 Bin (Hadislere Göre)

Musa Peygamber'le İsa Peygamber arasında 2 bin peygamber geçtiği, yine Kelbî'den aktarılır. (Bkz. Râzî, aynı yer.) Başka aktarmalar da vardır. Genellikle benimsenen peygamber sayısının 2 bin olduğu.

D- İsa-Muhammed Arası (Fetret Dönemi)
1- Yıl Sayısı: 600

2- Peygamber Sayısı: 0 ya da 4

Sağlam kabul edilen hadislerde, İsa Peygamber'le İslam Peygamberi Muhammed arasında "hiç peygamber gelmediği" açıklanır. Ama Kalbî'nin aktarmasına göre, bu dönemde, 3'ü İsrailoğullarından olmak üzere 4 peygamber gelmiştir. Peygamberlerden biri Araplardan: Hâlid İbn Sinan. (Bkz. Râzî, aynı yer.)

II- FETRET , PEYGAMBERLİK VE İNSANLARIN SORUMLULUĞU

A- Fetret Neden Olmuştur?

Yani insanları sorumlu tutmak için gönderilen peygamberlerin arası neden kesilmiştir?

Ayette buna ilişkin bir açıklama bulunmamakta. Böyle bir açıklamaya, sağlam sayılan herhangi bir hadiste de raslanmamakta. O nedenle olmalı ki, Kur'an yorumlarında bu konuya pek değinilmediği görülmekte. Genellikle ilgili her konuya geniş yer veren Fahruddin Râzî de, tefsirinde, ilgili ayeti ele alırken, beklendiği gibi bu konuya değinmemekte.

B- Fetretten Sonra Peygamber Neden Gelmiştir?

Bu sorunun karşılığı ayette vardır. Özeti şu: "Peygamber gönderilmiştir ki, sorumlu tutulacak olan insanların sözü kalmasın. İnsanlar, 'peygamber gönderilmiş olsaydı doğru yoldan ayrılmazdık' demesinler".

Demek ki İslam Peygamberi'nin gelişi bu nedenle olmuştur.

Şöyle bir soru sorulmakta:

"Fetret" döneminde yaşamış ve ölmüş insanlar ne olacak? Onlar da doğru yoldan ayrılmış olmalarına, kendilerine hiç peygamber gönderilmemiş olmasına bağlamazlar mı? "İnsanların sorumlu tutulması için peygamber gerekliyse bize neden peygamber gönderilmedi? Başkaları gibi biz de neden uyarılmadık peygamberler aracılığıyla" demezler mi?

Kelâm kitaplarında bu konuya uzun uzadıya değinilir. Fetret döneminde peygamberin neden gönderilmediğini yalnızca Tanrı'nın bilebileceği üzerinde birleşilirken fetret sırasında yaşayıp ölenlerin durumları tartışılmakta. Kimi Tanrıbilimci, şu ayete dayanarak "fetret" sırasında yaşayıp ölmüş olanların sorumlu tutulamayacaklarını, cezalandırılamayacaklarını savunmaktalar:

İsrâ Suresi, ayet: 15

مَنِ اهْتَدٰى فَاِنَّمَا
يَهْتَد۪ي لِنَفْسِه۪ۚ وَمَنْ ضَلَّ فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَاۜ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ
وِزْرَ اُخْرٰىۜ وَمَا كُنَّا مُعَذِّب۪ينَ حَتّٰى نَبْعَثَ رَسُولًا ﴿١٥﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Kim yola gelirse ancak kendi lehine yola gelmiş ve kim saparsa da ancak kendi aleyhine sapmıştır. Kimse kimsenin günahını çekmez. *Biz peygamber göndermedikçe kimseye* azab etmeyiz. (İsrâ Suresi, ayet: 15.)

Açıklama

Kur'an yorumculuğu yanında Tanrıbilimci de olan Fahruddin Râzî, bu ayet üzerinde dururken şu yorumların yapılabileceğini savunmakta:

1- Ayette geçen "resul", yani peygamber "akıl"dır. Temel peygamber budur. Bu öyle bir peygamberdir ki, olmamış olsaydı hiçbir peygamberin peygamberliği kabul edilmezdi. Öyleyse ayette: "Resul (peygamber) göndermedikçe kimseye azabetmeyiz!" demek, "akıl vermedikçe kimseyi sorumlu tutup cezalandırmayız" demektir.

2- Ya da konuları ikiye ayırmak gerekmekte:

a) Anlaşılması yalnızca şeriatin gelmesine bağlı konular vardır. Bu konularda insanların sorumlu tutulması için kendilerine peygamber gönderilmiş olması gerekir.

b) Anlaşılması şeriate bağlı olmayan konular vardır. (Örneğin, yalanın, haksızlığın kötü; doğruluğun, adaletin iyi olduğu akılla da anlaşılır.) Bu konularda insana düşen bir sorumluluk vardır. Bu konularda insanın sorumlu olması için kendisine peygamberin uyarısının ulaşmış olması şart değildir. (Bkz. Râzî, e't-Tefsiru'l-Kebîr 20, s. 173.)

"Fetret döneminde yaşayıp ölmüş olanlar, sorumlu tutulacaklar mı, tutulmayacaklar mı?" sorusuna, "hayır!" diye karşılık verenler bu ve benzeri ayetleri kanıt olarak ileri sürerlerken, akıl kanıtları ve hadisten kanıtlar da ileri sürmeye çalışırlar. Kimi ayet gibi, kimi hadis de, bu kimselerin sorumlu tutulacakları doğrultusunda. Buna karşılık kimi ayet ve hadis, sorumlu tutulmayacaklarını savunanları haklı kılacak nitelikte. Sağlam hadisleri toplayanlardan ve güvenilir sayılan Ahmed İbn Hanbel'in aktardığı bir hadis var. Bu hadise göre kıyamet günü dört kimsenin, sağırın, ahmakın, yaşlının ve "fetrette ölen"in kendilerini savunacakları açıklanmakta. Sağırın şöyle konuşacağı belirtilmekte:

"Tanrı'm! İslam geldiğinde benim haberim olmamıştı, çünkü hiçbirşey işitmiyordum."

Açıklandığına göre ahmak, yani deli olan kişi de şöyle diyecek:

"Tanrım! İslam geldiğinde beni çocuklar taşlıyordu, kovalıyordu. Böyle bir durumdaydım ben!"

Yaşlı da İslam'ı kabul etmemiş olmasını yaşlılığına bağlayacak ve "mazur" görülmesi gerektiğini isteyecek.

"*Fetret"te yaşayıp ölmüş olansa* şöyle savunacak kendini:

"Tanrı'm! Senin bir elçin (peygamberin) gelmedi ki Müslüman olaydım!"

Hadiste bu dört kişinin ifadeleri alındıktan sonra: "Alın götürün bunları cehenneme!" biçiminde görevlilere buyurulacağı açıklandıktan sonra peygamberin açıklamasına şunu da eklediği belirtilmekte:

"Bu dört kişi cehenneme girmiş olsalar bile, Muhammed'in yaşamı elinde olana (Tanrı'ya) andiçerim ki, cehennem onlar için *berd* (soğuk, serin), ve *selam* (esenlikli) olacak." (Bkz. Ahmed İbn Hanbel, 4/24.)

Buna karşılık, "kâfirken ölenler"in, hiçbir biçimde kurtulamayacaklarını açıkça bildiren ayet ve hadisler var ortada. Ayetlerde, "kâfirlere azabın hafifletilmeyeceği" de açıklanmakta.

Bakara Suresi, ayet	: 86, 162
Âli İmrân Suresi, ayet	: 88
Nahl Suresi, ayet	: 85

Şu hadis, Buharî ve Müslim hadisleri arasında da yer almakta:

"Tanrı'ya herhangi bir biçimde ortak koşarak ölmüş olan kimse kesinlikle cehennem ateşine girecektir". (Buharî, Cenâiz) 1; Müslim, İman: 150-152.)

"Fetret döneminde ölenler"in de "şirk üzerinde", yani putatapar durumdayken göçüp gittikleri düşünüldüğünde –ki 600 yıl gibi uzun bir zaman bölümü içinde böyle ölenlerin bulunması doğaldır– "fetret kâfirleri"nin de "cehennem ateşine atılacakları"nı düşünmekten başka yol kalmıyor.

Bu sorun, Kur'an yorumcularının ve İslam Tanrıbilimcilerinin içinden çıkmak için çok zorlandıkları çetin sorunlardan biridir.

Bir sorun da şu:

Peygamber'in annesinin ve babasının durumu ne olacak? Bunlar da "cehennem ateşine atılacaklar " mı?

Tevbe Suresi, ayet: 113

مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ آمَنُوا أَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ
وَلَوْ كَانُوا أُولِي قُرْبَىٰ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ أَنَّهُمْ أَصْحَابُ
الْجَحِيمِ ﴿١١٣﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Cehennemlik oldukları anlaşıldıktan sonra, *akraba bile olsalar, puta tapanlar için mağrifet (Tanrı'dan bağışlamasını) dilemek, Peygamber'e ve mü'minlere yaraşmaz.*(Tevbe Suresi, ayet: 113.)

Açıklama

Müslim'in sahihinde, bu ayet, kim olurlarsa olsunlar "müşrikken ölenler"in hiçbir yolla kurtulamayacaklarına ve cehenneme gireceklerine kanıt olarak gösterilmekte. (Bkz. Müslim, İman: 39.)

Taberî'nin tefsirinde bu ayetin, Ebu Talib'le ilgili olduğunu aktaranlar görülmekte. Bilindiği gibi, Ebu Talib'in Müslüman olmasını peygamber ne denli istediyse de bunun gerçekleşmediği belirtilmekte.

Yine Taberî'de de yer verildiği gibi, kimilerince de bu ayetin, "Peygamber'in annesi"yle ilgili olduğu aktarılır. Bu aktarmaya göre: Peygamber annesi öldüğünde, Tanrı'dan bağışlanmasını ister. Bunun üzerine bu ayet gelerek böyle bir dileğin yolu kapatılır. (Bkz. Taberî, c. 11, s. 31.)

Kimilerince de bu ayet, Peygamber'in "babası"yla da ilgilidir. Peygamber'e gelir danışırlar: Atalarımızdan öyleleri vardır ki komşularına ve yakınlarına iyilik ederler, güç durumda olanların sıkıntılarını giderirler sözlerini yerine getirirlerdi. Bunlar bu durumdayken ölüp gittiler. Bunlar için Tanrı'dan bağışlanmak dileyemez miyiz? Bu soru sorulan peygamber: "Evet! Tanrı'nın bağışlamasını dileyebilirsiniz!" karşılığını verir. Sonra bu ayet gelerek, öyleleri için bile Tanrı'nın bağışlamasının dilenemeyeceği bildirilmiştir. (Bkz. Taberî, c. 11, s. 32.)

Şu hadislere Fahruddin Râzî, bu ayet nedeniyle yer vermekte:

Ali, bir adamın "annesi ve babası" için Tanrı'dan bağışlanmalarını dilediğini işitmiş, "Bunu nasıl yaparsın?" diye karşı çıkmış ve adamın: "İbrahim Peygamber de babasının bağışlanmasını dilememiş miydi?" diye karşılık verince konuyu Peygamber'e iletmişti. İşte onun üzerine bu ayet inmişti.

Bununla birlikte şu da aktarılmakta:

"Babam, İslam öncesi dönemde akrabalık bağlarına önem verir, konuklarını ağırlar ve malından cömertçe harcardı? Şimdi benim babam neredédir? O putatapar sayılır mı? (O da cehennemlikler kesiminde mi?)" diye soran bir kişiye peygamber: "Evet" diye karşılık verdi, babasının ateşte olduğunu bildirdi. Adamın ağlayarak yanından ayrıldığını görünce de şöyle konuştu:

"*Bak, **benim** babam da, senin baban da, İbrahim'in babası da ateşte olacaktır.* Senin baban bir gün bile, ateşten Tanrı'ya sığınırım demedi ki...!" (Bkz. Râzî, Tefsir, c. 16, s. 209.)

Babasının cehennemlik olduğunu, ateşte bulunduğunu Peygamber'den öğrenmesi üzerine ağlayarak yanından ayrılan kişiye peygamberin şöyle dediği, Müslim'in e's-Sahih'inde de aktarılmakta:

"Kuşku yok ki ***benim babam*** da senin baban da "***ateş***"tedir!". (Bkz. Müslim, İman 347.)

Bütün bunlara göre, Peygamber'in "annesinin ve babasının da", bunlar "*fetret* dönemi"nde ölmüş olsalar ve Peygamber annesi, babası bulunsalar bile "cehennemlik" olmaları gerekiyor.

Ama yine de, "annesinin babasının cehennemlik olması"nı "Peygamber'e yakıştıramayan" yazarlar ve İslam yorumcuları bulunmakta.

Kısacası: "Bize peygamber gelmediği için doğru yolu bulamadık" diyecekler bulunmasın diye Peygamber'in gönderildiği açıklanırken yorumcular arasında tartışılan çetin sorunun sorusu ortaya atılmakta: "Peki *fetret* döneminde yaşayıp ölmüş olanların durumları ne olacak?"

Fetret döneminden sonra Peygamber'in gönderilmesini, eski din kitaplarının "tahrif" edilmiş olmasına bağlayan yorumcular da var. (Bkz. Râzî, Tefsir, c. 11, s. 194.)

Ne var ki "tahrif" de tartışmalıdır. Kaldı ki, Tevrat'ın İÖ 3. ya da 2. yüzyılda "son biçimi"ni aldığı, ezberler ve elyazmaları nedeniyle artık ondan sonra değişiklikten söz edilmeyeceği genellikle kabul edilmekte.

Bkz. **TAHRİF**.

III- PEYGAMBER'İN KENDİ YAŞAMINDAKİ "FETRET"

Peygamber'e uzun bir süre "vahiy" gelmemiştir. İşte bu duruma da "fetret" adı verilir. Bu fetret de İslam'da çok önemli görülmekte ve konuları ele alınıp tartışılmakta. "Vahiy" neden "kesilmiş"tir, "ne kadar kesilmiş"tir, peygamber'e ne tür etkisi olmuştur? Bu sorular üzerinde durulmakta. İlgili ayetler, hadisler ve bunların yorumları için bkz. **VAHİY**.

"Vahyin kesilmesi"ne de "fetret" deniyor olsa da, genellikle "fetret" dendiğinde, "peygamberlere ara verildiği dönem" amaçlanmakta.

Özet

İnsanları doğru yola getirmek için zaman zaman "peygamber"ler gönderilmiş Tanrı katından. Peygamberler, "Tanrı'dan aldıkları vahiy"lerle insanları uyarmışlar, doğru yolu göstermişlerdir. Ancak, bir zaman gelmiş, peygamberlere ara verilmiştir. Bu ara dönem yüzyıllarca sürmüştür. Sonra, insanlar "bize peygamber gönderilseydi ve uyarılsaydık, doğru yoldan çıkmazdık" demesinler diye İslam Peygamberi gönderilmiştir. İslam Peygamberi de Tanrı'dan vahiyler getirmiştir. Kur'an, bu vahiylerden oluşma. Bir ara, bu vahiylerde de kesiklik olmuştur. İşte gerek peygamberlerin arasının kesilmesine, gerek Peygamber'e bir süre vahiy gelmemesine "fetret" denir. Ama "fetret" denince genellikle anlaşılan, birincisidir.

➤FISILTI

"Fıs fıs diye çıkan ses (mecvâ, vahy, hems)."

Fısıldaşmak: "Birbirlerine karşılıklı fıs fıs diye söylemek, gizli bilgi verip almak (tenâci)."

A- Fısıldaşma ve Sonucu

1- Genel Olarak

Fısıldaşmalar ve Tanrı'nın tüm gizli fısıltılara,neler fısıldaşıldığına ilişkin bilgisi:

Mücadele Suresi, ayet: 7-10

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ مَا يَكُونُ مِنْ نَجْوٰى
ثَلٰثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خَمْسَةٍ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَا أَدْنٰى مِنْ ذٰلِكَ
وَلَا أَكْثَرَ إِلَّا هُوَ مَعَهُمْ أَيْنَ مَا كَانُوا ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا عَمِلُوا يَوْمَ الْقِيٰمَةِ
إِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٧﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ نُهُوا عَنِ النَّجْوٰى ثُمَّ
يَعُودُونَ لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَيَتَنَاجَوْنَ بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ
الرَّسُولِ وَإِذَا جَاؤُكَ حَيَّوْكَ بِمَا لَمْ يُحَيِّكَ بِهِ اللّٰهُ وَيَقُولُونَ فِي
أَنْفُسِهِمْ لَوْلَا يُعَذِّبُنَا اللّٰهُ بِمَا نَقُولُ حَسْبُهُمْ جَهَنَّمُ يَصْلَوْنَهَا
فَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٨﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا تَنَاجَيْتُمْ فَلَا تَتَنَاجَوْا
بِالْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَمَعْصِيَتِ الرَّسُولِ وَتَنَاجَوْا بِالْبِرِّ
وَالتَّقْوٰى وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٩﴾ إِنَّمَا النَّجْوٰى
مِنَ الشَّيْطَانِ لِيَحْزُنَ الَّذِينَ آمَنُوا وَلَيْسَ بِضَارِّهِمْ شَيْئًا إِلَّا
بِإِذْنِ اللّٰهِ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١٠﴾

Anlamı

Bilmez misin ki, göklerde ve yerde olanları Tanrı bilir? "Üç kişiden fısıltı (fısıltılaşma) olmaya görsün, üçün dördüncüsü, kesinlikle O'dur (Tanrı'dır). (Yani üç kişi arasında fısıldaşma olduğunda, o kişilerin yanında, dördüncü olarak Tanrı vardır.) Beş kişi fısıldaşmaya görsün, altıncısı O'dur. (Fısıldaşanlar) bunlardan az ya da çok olsunlar, nerede bulunurlarsa bulunsunlar, kesinlikle O (Tanrı) onlarla birliktedir. Sonra Kıyamet günü, onların yaptıklarını O, onlara bildirecektir. Tanrı her şeyi bilendir. Bilmez misin ki, onlara "fısıltı" yasaklandı? Öyleyken, kendilerine yasaklananı yapmaya dönüyorlar; günahı, haksızlık yapmayı ve Peygamber'e karşı çıkmayı fısıldaşıyorlar. (Ey Muhammed!) Sana geldiklerinde, Tanrı'nın seni selamladığı biçimden başka biçimde seni selamlıyorlar. İçlerinden de diyorlar ki: "(Peygamber olsaydı gerçekten) Tanrı bizi, söylediklerimizden ötürü cezalandırmaz mıydı?" Cehennem onlara yeter. Oraya girecekler. Orası ne kötü bir varış yeridir. Ey inanırlar! Fısıldaştığınız zaman, günah olanı, haksızlığı-düşmanlığı, Peygamber'e karşı gelmeyi fısıldaşmayın. İyiliği ve Tanrı korkusunu fısıldaşın. Dirilip huzurunda toplanacağınız Tanrı'ya karşı gelmekten korkup sakının. Fısıldaşmak (necvâ), şeytandandır yalnızca. İnananlar üzülsünler diye oluşturur. Tanrı'nın izni olmadıkça o, onlara bir zarar da verecek değildir. İnananlar, yalnızca Tanrı'ya güvensinler! (Mücadele Suresi, ayet: 7-10.)

2- Peygamberle İlgili Fısıldaşma

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا نَاجَيْتُمُ الرَّسُولَ فَقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ
صَدَقَةً ذَٰلِكَ خَيْرٌ لَّكُمْ وَأَطْهَرُ فَإِن لَّمْ تَجِدُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ
﴿١٢﴾ أَأَشْفَقْتُمْ أَن تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيْ نَجْوَاكُمْ صَدَقَاتٍ فَإِذْ لَمْ
تَفْعَلُوا وَتَابَ اللَّهُ عَلَيْكُمْ فَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَطِيعُوا
اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَاللَّهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٣﴾

Mücadele Suresi, ayet: 12, 13

Anlamı

Ey inananlar! Peygamber'le fısıldaşma yoluna gittiğiniz zaman, fısıldaşmadan önce bağış (sadaka) sunun. Bu, sizin için en iyi ve temiz olandır. Eğer verilebilecek bir şey bulamazsanız, zararı yok. Çünkü, Tanrı, bağışlayan ve acıyandır. Fısıldaşmanızdan önce bağış sunmak sizi ürküttü mü ki, yapmadınız bunu? Tanrı sizin tevbenizi kabul etti. Öyleyse namaz kılın, zekât verin, Tanrı'ya ve Peygamberi'ne boyun eğin. Tanrı yaptıklarınızdan bilgisi olandır. (Mücadele Suresi, ayet: 12, 13.)

3- Fısıldaşmanın Cezası

Nisâ Suresi, ayet: 114

لَا خَيْرَ فِي كَثِيرٍ مِنْ نَجْوٰيهُمْ اِلَّا مَنْ اَمَرَ بِصَدَقَةٍ اَوْ مَعْرُوفٍ
اَوْ اِصْلَاحٍ بَيْنَ النَّاسِ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ
اللّٰهِ فَسَوْفَ نُؤْتِيهِ اَجْرًا عَظِيمًا ﴿١١٤﴾

Anlamı

Onların fısıltılarından çoğunda bir "hayır" yoktur. Meğer ki, bir bağışa ya da bir uygun konuya-iyiliğe, ya da insanların arasını düzeltmeye yönelik işten kaynaklanmış ola. Kim bu tür işi, Tanrı hoşnutluğu için gerçekleştirirse, biz ona gelecekte büyük karşılık veririz. (Nisâ Suresi, ayet: 114.)

Tevbe Suresi, ayet: 78

اَلَمْ يَعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ
يَعْلَمُ سِرَّهُمْ وَنَجْوٰيهُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿٧٨﴾

Anlamı

Bilmezler mi ki, Tanrı onların gizlerini (sırlarını) ve fısıltılarını biliyor? Ve Tanrı, gizli olanları pek bilendir. (Tevbe Suresi, ayet: 78.)

Zuhruf Suresi, ayet: 80

اَمْ يَحْسَبُونَ اَنَّا لَا نَسْمَعُ سِرَّهُمْ وَنَجْوٰيهُمْ
بَلٰى وَرُسُلُنَا لَدَيْهِمْ يَكْتُبُونَ ﴿٨٠﴾

Anlamı

Yoksa gizlerini-gizliliklerini ve fısıltılarını biz duymaz-işitmez miyiz sanırlar? Hayır, öyle değil. Bizim elçilerimiz (melekler) onların yanında, yazmaktalar (her şeyi). (Zuhruf Suresi, ayet: 80.)

İsrâ Suresi, ayet: 47

نَحْنُ
اَعْلَمُ بِمَا يَسْتَمِعُونَ بِهِ اِذْ يَسْتَمِعُونَ اِلَيْكَ وَاِذْ هُمْ نَجْوٰى اِذْ يَقُولُ
الظَّالِمُونَ اِنْ تَتَّبِعُونَ اِلَّا رَجُلًا مَسْحُورًا ﴿٤٧﴾

Anlamı

Seni dinlediklerinde neye kulak verdiklerini ve fısıldaşırlarken kendilerine yazık etmiş olanların, "siz yalnızca bir büyülenmişe uyuyorsunuz!" dediklerini biz en iyi biliriz. (İsrâ Suresi, ayet: 47.)

"Cin ve insan şeytanları, aldatmak için birbirlerine çekici sözler söyleyerek fısıldarlar." (En'âm Suresi, ayet: 112.)

Bkz. **CİN, DÜŞMAN, ŞEYTAN, VAHİY.**

"Şeytanlar, dostlarına birtakım gizli bilgiler fısıldarlar". (En'âm Suresi, ayet: 121.)

Bkz. **DOST, ŞEYTAN, VAHİY.**

Özet

"Fısıltı" konusundaki ayetlerle anlatılanlar kısaca şöyle:

A- Kimi "fısıltı" yasaktır:

• "Günah"a,
• "Haksızlığa-düşmanlığa,
• Peygambere başkaldırmaya yönelik fısıltılar.

B- Kimi "fısıltı"yse "sevab"tır:

• "Bağış"a,
• "Uygun" bir girişime-iyiliğe,
• İnsanların arasını düzeltmeye yönelik fısıltılar.

C- Peygamber'le birlikte olan "fısıltı" (gizli konuşma):

• Önceden bir bağışta bulunmak gerekir (her fısıltı için). Bununla birlikte, bağışta bulunamayanlar Tanrı'ya ve Peygamberi'ne boyun eğip namaz kılmalıdırlar.

➤FİDYE

"Kurtulma karşılığı olarak verilen şey, kurtulmalık", "ibadet sırasında işlenen suçtan, günahtan kurtulmak için verilen şey (fitre) ya da bu amaçla yapılması gereken (keffaret) –ki bir anlamda kurtulmalık demek oluyor–".

A- Savaşta Alınan Tutsakların Verdikleri Fidye (Kurtulmalık:Kurtuluş Akçesi)

فَإِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ حَتَّىٰ إِذَا أَثْخَنْتُمُوهُمْ فَشُدُّوا
الْوَثَاقَ فَإِمَّا مَنًّا بَعْدُ وَإِمَّا فِدَاءً حَتَّىٰ تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا ذَٰلِكَ
وَلَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَانْتَصَرَ مِنْهُمْ وَلَٰكِنْ لِيَبْلُوَ بَعْضَكُمْ بِبَعْضٍ
وَالَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَلَنْ يُضِلَّ أَعْمَالَهُمْ ﴿٤﴾

Muhammed Suresi, ayet: 4

Anlamı (Diyanet'in)

Savaşta inkâr edenlerle karşılaştığınızda boyunlarını vurun! Sonunda onlara üstün geldiğinizde, onları esir alın. Savaş sona erince, onları ya karşılıksız, ya da fidyeyle salıverin. Allah dilemiş olsaydı, onlardan başka türlü de öç alabilirdi. Bunun böyle olması, kiminizi kiminizle denemek içindir. Allah kendi yolunda öldürülenlerin işlerini boşa çıkarmaz. (Muhammed Suresi, ayet: 4.)

Bkz. **CİHAD, KÂFİR, SAVAŞ, TUTSAK.**

B- Kıyamet Günü ve Fidye

Kıyamet günü, "azabtan kurtulmak için, cehennemliklerin vermek isteyecekleri, ama kabul edilmeyecek olan fidye":

Meâric Suresi, ayet: 11-14

يُبَصَّرُونَهُمْ يَوَدُّ الْمُجْرِمُ لَوْ يَفْتَدِي مِنْ عَذَابِ يَوْمِئِذٍ بِبَنِيهِ ﴿١١﴾
وَصَاحِبَتِهِ وَأَخِيهِ ﴿١٢﴾ وَفَصِيلَتِهِ الَّتِي تُؤْوِيهِ ﴿١٣﴾ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ
جَمِيعًا ثُمَّ يُنْجِيهِ ﴿١٤﴾

Anlamı

Onlar (cehennemlikler) birbirlerine gösterilirler. Suçlu (günahkâr) kişi, o günün cezasından kurtulmak için, oğullarını, karısını, kardeşini, kendisini bağrına basmış olan yakınlarını-yakın çevresini (soyunu-sopunu) ve yeryüzünde bulunan herkesi fidye olarak verip bu yolla kendisini kurtarmak ister. (Meâric Suresi, ayet: 11-14.)

Mâide Suresi, ayet: 36

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ أَنَّ
لَهُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لِيَفْتَدُوا بِهِ مِنْ
عَذَابِ يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَا تُقُبِّلَ مِنْهُمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٣٦﴾

Anlamı

Yeryüzünde ne varsa hepsi, bunun bir katı daha kâfirlerin olsa, Kıyamet gününün azabından (işkencesinden) kurtulmak için onlar bunları fidye olarak verecek olsalar, onlardan böyle bir fidye kabul edilmez. Onlar için, acı veren azab vardır. (Mâide Suresi, ayet: 36.)

Zümer Suresi, ayet: 47

وَلَوْ أَنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا

وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِهِ مِنْ سُوٓءِ الْعَذَابِ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ
وَبَدَا لَهُمْ مِنَ اللّٰهِ مَا لَمْ يَكُونُوا يَحْتَسِبُونَ ﴿٤٧﴾

Anlamı

Yeryüzünde ne varsa hepsi ve bir katı daha, kendilerine yazık etmiş olanların olsa ve bütün bunları, Kıyamet gününün kötü işkencesinden kurtulmak için vermek isteseler, boşuna. Hiç hesaba katmadıkları cezaları Tanrı önlerine çıkaracaktır. (Zümer Suresi, ayet: 47.)

Ayrıca bkz. Ra'd Suresi, ayet: 18.; Yunus Suresi, ayet: 54.; Âli İmrân Suresi, ayet: 91.

Bu ayetler ve konu için bkz. **KIYAMET**. Ayrıca bkz. **CEHENNEM**.

C- Tutulamayan Orucun Fidyesi

وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ
طَعَامُ مِسْكِينٍ فَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ
وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿١٨٤﴾

Bakara Suresi, ayet: 184

Anlamı (Diyanet'in)

Oruca dayanamayanlar, bir düşkünü doyuracak kadar fidye verir. Kim, gönülden iyilik yaparsa, o iyilik kendisinedir. Oruç tutmanız, eğer bilirseniz, sizin için hayırlıdır. (Bakara Suresi, ayet: 184.)

Bkz. **ORUÇ**.

D- Hacc Sırasındaki Özel Durumlardan Ötürü Söz Konusu Olan Fidye

وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلّٰهِ فَإِنْ أُحْصِرْتُمْ
فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ وَلَا تَحْلِقُوا رُؤُسَكُمْ حَتّٰى يَبْلُغَ الْهَدْيُ
مَحِلَّهُ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ بِهِ أَذًى مِنْ رَأْسِهِ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ
أَوْ صَدَقَةٍ أَوْ نُسُكٍ

Bakara Suresi, ayet: 196

Anlamı

Hacc ve umreyi eksiksiz yerine getirin. Engellenirseniz, kolaylıkla bulabileceğiniz bir kurban gönderin. Kurban yerine ulaşıncaya dek, başlarınızı tıraş etmeyin. İçinizden hasta olan ya da başındaki (yara, bit gibi) bir durumdan rahatsızlığı bulunan olursa, fidye olarak oruç tutması, bağışta bulunması ya da kurban sunması gerekir. (Bakara Suresi, ayet: 196.)

Özet

"Fidye"yle ilgili ayetlerin anlattıkları şöyle:

İnsan zaman zaman bir durumdan "kurtulmak" isteyebilir. Kurtuluş çabası, dünyada, ya da Ahirette söz konusu olabilir. Kurtuluş için alınmak ya da verilmek istenen şey, eğer Tanrı tarafından kabul ediliyorsa, sorun kalmaz. Tanrı, Kıyamette karşılaşılacak kötü durumlardan kurtulmak için hiçbir fidye kabul etmemektedir. Esasen böyle bir fidyeyi kimse de verebilecek durumda değildir. Ama orada, cezayı görünce insan, her şey elinde olsa, hepsini vermek isteyecektir. Tüm varlığını ve en sevdiklerini bile... Dünyadaki durumlara gelince:

Dünyada, kurtulmak için fidyenin söz konusu olabileceği yerler: Bir savaşta tutsak alınan kimseler için söz konusu olabilir. Yani, eğer kabul ediliyorsa, tutsaklar fidye verip kendilerini kurtarabilirler. Tabii onlarda verebilecek durumdaysalar. Bir de ibadet kurallarına uymamaktan doğan suçtan, günahtan kurtulmak için verilmesi istenen fidyeler vardır. Bir kişi oruç tutamamışsa örneğin, yaşlılığından ötürü buna güç yetirememişse, tutamadığı her gün için bir fidye (fitre değerinde) vermesi gerekir. Hacc kurallarında, özel durumlardan doğan fidye de, bir çeşit "kurtuluş" ve "temizleniş" karşılığıdır.

Konunun tümü için bkz. **CEHENNEM, CİHAD, HACC, KIYAMET, ORUÇ, SAVAŞ, TUTSAK.**

➤FİRAVUN

Kur'an'da sözü edilen "Fir'avn", Musa Peygamber dönemindeki Mısır hükümdarı.

A- "Fir'avn" Nasıl Bir Kişiydi?

Yeryüzünde "büyüklük" taslamıştı. Halkına: "Ben sizin en büyük Tanrı'nızım!" diyerek tanrılığını ileri sürmüştü:

إِنَّ فِرْعَوْنَ عَلَا فِي الْأَرْضِ
وَجَعَلَ أَهْلَهَا شِيَعًا يَسْتَضْعِفُ طَائِفَةً مِنْهُمْ يُذَبِّحُ أَبْنَاءَهُمْ
وَيَسْتَحْيِي نِسَاءَهُمْ إِنَّهُ كَانَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ ﴿٤﴾ وَنُرِيدُ أَنْ نَمُنَّ عَلَى الَّذِينَ

Kasas Suresi, ayet: 4-6

اسْتُضْعِفُوا فِي الْاَرْضِ وَنَجْعَلَهُمْ اَئِمَّةً وَنَجْعَلَهُمُ الْوَارِثِينَ ﴿٥﴾
وَنُمَكِّنَ لَهُمْ فِي الْاَرْضِ وَنُرِيَ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا
مِنْهُمْ مَا كَانُوا يَحْذَرُونَ ﴿٦﴾

Anlamı

Firavun, yeryüzünde büyüklendi, halkını bölük bölük ayırdı, bunlardan bir kesimini güçsüz bulup küçümsüyordu, oğullarını kesiyor, kadınlarını sağ bırakıyordu. Kuşkusuz o, bozgunculardandı. Bizse yeryüzünde (ülkede), küçümsenenleri güçlendirip mutlulandıralım, kendilerini önderler yapalım, yeryüzünün mirasçıları kılalım, yeryüzünde kendileri için yerleşim bölgeleri meydana getirip yerleştirelim ve Firavun'a, Hâmân'a ve bunların askerlerine onların güçlerini gösterelim istiyorduk. (Firavun ve adımlarının) korkar oldukları güçlerini... (Kasas Suresi, ayet: 4-6.)

هَلْ اَتٰيكَ حَدِيثُ مُوسٰى ﴿١٥﴾ اِذْ نَادٰيهُ رَبُّهُ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى ﴿١٦﴾
اِذْهَبْ اِلٰى فِرْعَوْنَ اِنَّهُ طَغٰى ﴿١٧﴾ فَقُلْ هَلْ لَكَ اِلٰى اَنْ تَزَكّٰى ﴿١٨﴾ وَاَهْدِيَكَ
اِلٰى رَبِّكَ فَتَخْشٰى ﴿١٩﴾ فَاَرٰيهُ الْاٰيَةَ الْكُبْرٰى ﴿٢٠﴾ فَكَذَّبَ وَعَصٰى ﴿٢١﴾
ثُمَّ اَدْبَرَ يَسْعٰى ﴿٢٢﴾ فَحَشَرَ فَنَادٰى ﴿٢٣﴾ فَقَالَ اَنَا رَبُّكُمُ الْاَعْلٰى ﴿٢٤﴾
فَاَخَذَهُ اللّٰهُ نَكَالَ الْاٰخِرَةِ وَالْاُولٰى ﴿٢٥﴾ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِمَنْ يَخْشٰى

Nâziât Suresi, ayet: 15-26

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed! Musa'nın başından geçen olay sana geldi mi? Tuva'da kutsal bir vadide Rabbi ona şöyle hitab etmişti: "Firavun'a git. Doğrusu o azmıştır. Ona de ki: Arınmaya niyetin var mı? Rabbi'ne giden yolu göstereyim ki, onu sayasın?" Bunun üzerine ona en büyük mucizeyi gösterdi. Ama Firavun yalanladı ve baş kaldırdı. Geri dönüp yürüdü. Adamlarını toplayıp seslendi: "Sizin en yüce Rabbi'niz benim!" dedi. Allah bunun üzerine, onu, dünya ve ahiret azabına uğrattı. Doğrusu, bunda, Allah'tan korkan kimseye ders vardır. (Nâziât Suresi, ayet: 15-26.)

B- Firavun-Musa (Peygamber) "Kıssa"sı

Yunus Suresi, ayet: 75-91

ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسٰى وَهٰرُونَ اِلٰى فِرْعَوْنَ
وَمَلَا۬ئِهٖ بِاٰيَاتِنَا فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُجْرِمٖينَ ﴿٧٥﴾ فَلَمَّا
جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا اِنَّ هٰذَا لَسِحْرٌ مُبٖينٌ ﴿٧٦﴾ قَالَ مُوسٰى
اَتَقُولُونَ لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَكُمْ اَسِحْرٌ هٰذَا وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُونَ ﴿٧٧﴾
قَالُوا اَجِئْتَنَا لِتَلْفِتَنَا عَمَّا وَجَدْنَا عَلَيْهِ اٰبَاءَنَا وَتَكُونَ
لَكُمَا الْكِبْرِيَاءُ فِي الْاَرْضِ وَمَا نَحْنُ لَكُمَا بِمُؤْمِنٖينَ ﴿٧٨﴾
وَقَالَ فِرْعَوْنُ ائْتُونٖي بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلٖيمٍ ﴿٧٩﴾ فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ
قَالَ لَهُمْ مُوسٰى اَلْقُوا مَا اَنْتُمْ مُلْقُونَ ﴿٨٠﴾ فَلَمَّا اَلْقَوْا قَالَ
مُوسٰى مَا جِئْتُمْ بِهِ السِّحْرُ اِنَّ اللّٰهَ سَيُبْطِلُهُ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُصْلِحُ
عَمَلَ الْمُفْسِدٖينَ ﴿٨١﴾ وَيُحِقُّ اللّٰهُ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهٖ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ ع
﴿٨٢﴾ فَمَا اٰمَنَ لِمُوسٰى اِلَّا ذُرِّيَّةٌ مِنْ قَوْمِهٖ عَلٰى خَوْفٍ مِنْ فِرْعَوْنَ
وَمَلَا۬ئِهِمْ اَنْ يَفْتِنَهُمْ وَاِنَّ فِرْعَوْنَ لَعَالٍ فِي الْاَرْضِ وَاِنَّهُ
لَمِنَ الْمُسْرِفٖينَ ﴿٨٣﴾ وَقَالَ مُوسٰى يَا قَوْمِ اِنْ كُنْتُمْ اٰمَنْتُمْ بِاللّٰهِ
فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُوا اِنْ كُنْتُمْ مُسْلِمٖينَ ﴿٨٤﴾ فَقَالُوا عَلَى اللّٰهِ
تَوَكَّلْنَا رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلْقَوْمِ الظَّالِمٖينَ ﴿٨٥﴾ وَنَجِّنَا

بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٨٦﴾ وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ مُوسَىٰ وَأَخِيهِ
أَنْ تَبَوَّآ لِقَوْمِكُمَا بِمِصْرَ بُيُوتًا وَاجْعَلُوا بُيُوتَكُمْ قِبْلَةً وَأَقِيمُوا
الصَّلَاةَ ۗ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٨٧﴾ وَقَالَ مُوسَىٰ رَبَّنَا إِنَّكَ آتَيْتَ
فِرْعَوْنَ وَمَلَأَهُ زِينَةً وَأَمْوَالًا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا رَبَّنَا
لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِكَ ۖ رَبَّنَا اطْمِسْ عَلَىٰ أَمْوَالِهِمْ وَاشْدُدْ
عَلَىٰ قُلُوبِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوا حَتَّىٰ يَرَوُا الْعَذَابَ الْأَلِيمَ ﴿٨٨﴾
قَالَ قَدْ أُجِيبَتْ دَعْوَتُكُمَا فَاسْتَقِيمَا وَلَا تَتَّبِعَانِّ سَبِيلَ
الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٨٩﴾ وَجَاوَزْنَا بِبَنِي إِسْرَائِيلَ الْبَحْرَ فَأَتْبَعَهُمْ
فِرْعَوْنُ وَجُنُودُهُ بَغْيًا وَعَدْوًا ۖ حَتَّىٰ إِذَا أَدْرَكَهُ الْغَرَقُ قَالَ
آمَنْتُ أَنَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا الَّذِي آمَنَتْ بِهِ بَنُو إِسْرَائِيلَ وَأَنَا مِنَ
الْمُسْلِمِينَ ﴿٩٠﴾ آلْآنَ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ وَكُنْتَ مِنَ الْمُفْسِدِينَ ﴿٩١﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Onların ardından da Firavun ve erkânına ayetlerimizle Musa ve Harun'u gönderdik. Ama büyüklük tasladılar. Ve suçlu bir millet oldular. Gerçek, katımızdan onlara gelince: "Doğrusu bu, apaçık bir büyüdür!" dediler. Musa: "Size gelen gerçeğe dil mi uzatırsınız? Bu, sihir midir? Sihirbazlar zaten başarı kazanamazlar" dedi. Siz ikiniz, bizi babalarımızı üzerinde bulduğumuz yoldan çevirmek ve yeryüzünün büyükleri olasınız diye mi geldiniz? Biz size inanmıyoruz!" dediler. Firavun: "Bütün bilgin sihirbazları bana getirin!" dedi. Sihirbazlar gelince, Musa onlara: "Atacağınızı atın!" dedi. Attıklarında, Musa: "Yaptığınız sihirdir, fakat Allah onu boşa çıkaracaktır. Allah bozguncuların işini elbette düzeltmez. Suçlular istemese de, Allah, sözleriyle, gerçeği gerçekleştirecektir!" dedi. Firavun ve erkânının kendilerine fenalık yapmasından

korktuklarından milletin bir kısım gençleri dışında, kimse Musa'ya inanmamıştı. Çünkü Firavun, yeryüzünde hakimdi. O, gerçekten aşırı gidenlerdendi. Musa: "Ey milletim! Allah'a inanıyorsanız ve teslim olmuşsanız, O'na güvenin!" dedi. "Allah'a güvendik. Ey Rabbi'miz, zalim bir millet ile bizi sınama. Rahmetinle bizi kâfirlerden kurtar!" dediler. Musa ve kardeşine: "Mısır'da miletinize evler hazırlayın! Evlerinizi namazgâh edinin! Namaz kılın!" diye vahyettik. İnananlara müjde et. Musa: "Rabbi'miz! Doğrusu sen Firavun'a ve erkânına ziynetler ve dünya hayatında mallar verdin. Rabbi'niz! Senin yolundan şaşırtmaları için mi? Rabbi'miz! Mallarını yok et! Kalplerini sık. Çünkü onlar, can yakıcı azabı görmedikçe inanmazlar!" dedi. Allah: "İkinizin duası kabul olundu! Dürüst hareket edin. Bilmeyenlerin yolunu asla uymayın!" dedi. İsrailoğulları'nı denizden geçirdik. Firavun ve askerleri haksızlık ve düşmanlıkla artlarına düştüler. Firavun boğulacağı anda, "İsrailoğullarının inandığından başka Tanrı olmadığına inandım. Artık ben O'na teslim olanlardanım!" dedi. Ona: "Şimdi mi inandın?! Daha önce baş kaldırmış ve bozgunculuk etmiştin!" dendi. (Yunus Suresi, ayet: 75-91.)

Firavun konusu, "Musa" (Peygamber) konusundan ayrı değildir. O nedenle, biriyle ilgili ayetler, öbürüyle de yakından ilgilidir. Bu ayetler, Kur'an'da çok büyük bir yer tutar. Çünkü Kur'an'da, "İsrailoğulları"ndan, "Firavun"dan ve "Musa"dan pek çok söz edilmekte. "Firavun"la ilgili ayetlerin bu maddede yer almayan ayetler ve anlamlarının bir kesimi "İsrailoğulları", öbür kesimi de "Musa", "büyü", "büyüklenmek", "cumartesi yasağı", "mucize" gibi maddelerde sunulmakta.

Bkz. **İSRAİLOĞULLARI, MUSA, BÜYÜ, BÜYÜK, CUMARTESİ YASAĞI, MUCİZE.**

"Musa" nasıl büyük bir Peygamber olarak tanıtılıyorsa, bu ulu Peygamber'in sürekli karşısına çıktığı ve toplumuyla birlikte savaştığı "Firavun"da, ayetlerde, "büyük zalim"lerden biri, zorbalık simgesi olarak tanıtılıyor.

➤FİTNE

Temel anlamıyla "deneme, sınama". Ayrıca "belâ" (felaket), "bozgunculuk, kargaşa" ve "kâfirlik, Tanrı'ya ortak koşma (şirk) ve dinden dönme" anlamlarıyla da ayetlerde yer aldığı görülmekte.

Deneme, sınama anlamının ağırlıklı olduğu yerlerden bir kesimi:

Bakara Suresi, ayet	: 102
A'râf Suresi, ayet	: 155
Enfâl Suresi, ayet	: 28
Yunus Suresi, ayet	: 85
İsrâ Suresi, ayet	: 60
Enbiyâ Suresi, ayet	: 35, 111
Hacc Suresi, ayet	: 53
Furkan Suresi, ayet	: 20
Sâffât Suresi, ayet	: 63
Zümer Suresi, ayet	: 49

Kamer Suresi, ayet : 27
Mümtehine Suresi, ayet : 5
Teğâbün Suresi, ayet : 15
Müddessir Suresi, ayet : 31

Deneme, sınama anlamı bulunmakla birlikte, "belâ" (felaket) anlamının ağırlıklı olduğu kimi yerler:

Enfâl Suresi, ayet : 25
Tevbe Suresi, ayet : 49
Hacc Suresi, ayet : 11
Nûr Suresi, ayet : 63
Ankebût Suresi, ayet : 10

"Bozgunculuk, kargaşa" anlamının ağırlıklı olduğu kimi yerler:

Âli İmrân Suresi, ayet : 7
Nisâ Suresi, ayet : 91
Mâide Suresi, ayet : 71
Enfâl Suresi, ayet : 73
Tevbe Suresi, ayet : 47, 48

"Kâfirlik, Tanrı'ya ortak koşma, dinden dönme, sapıklık" anlamına geldiği yerler:

Bakara Suresi, ayet : 191, 193, 217
Mâide Suresi, ayet : 41
En'âm Suresi, ayet : 23

"Fitne" sözcüğü Kur'an'da (türevlerinin dışında) 34 kez geçmekte.

1- "Fitne, Adam Öldürmekten Kötüdür"

وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ وَأَخْرِجُوهُمْ مِنْ حَيْثُ أَخْرَجُوكُمْ وَالْفِتْنَةُ
أَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ وَلَا تُقَاتِلُوهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتَّى يُقَاتِلُوكُمْ
فِيهِ فَإِنْ قَاتَلُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ كَذَلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ ﴿١٩١﴾ فَإِنِ انْتَهَوْا
فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٩٢﴾ وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ
الدِّينُ لِلَّهِ فَإِنِ انْتَهَوْا فَلَا عُدْوَانَ إِلَّا عَلَى الظَّالِمِينَ ﴿١٩٣﴾

Bakara Suresi, ayet: 191-193

Anlamı

Öldürün onları! Nerede yakalarsanız orada... Ve sizi çıkardıkları yerden siz de onları çıkarın! *Fitne* öldürmekten daha kötüdür. El Mescidu'l-Haram'ın

yanında onlarla savaşmayın. Orada onlar sizinle savaşana dek... Eğer onlar sizinle savaşırlarsa siz de öldürün onları! Kâfirlere ceza böyledir işte. Eğer (savaştan ve kâfirliklerinden) vazgeçerlerse bilin ki, Tanrı bağışlayandır ve acıyandır. *Fitne* ortadan kalkana ve din, tümüyle Tanrı'nın olana dek onlarla savaşın. Eğer (savaştan ve kâfirliklerinden) vazgeçerlerse, zalimlerden (kâfir olarak kendilerine yazık etmiş olanlardan) başkasına düşmanlıkla saldırı söz konusu değildir artık. (Bakara Suresi, ayet: 191-193.)

Açıklama

İbni Abbas'ın, Katade'nin, Mücahid'in, Süddi'nin de içinde bulunduğu hemen tüm Kur'an yorumcularına göre: Bu ayetlerde geçen fitne sözcüğü, "kâfirlik", "Tanrı'ya ortak koşma (şirk)" ve "dinden dönme (irtidat)" anlamlarına gelmekte. Diyanet'in resmi çevirisindeyse "fitne çıkarmak" deyiminin yer aldığı görülmekte. Oysa "fitne çıkarmak", Türkçe'de, "insanları birbirine düşürmek, ortalığı birbirine katmak" anlamında kullanılır. Bu anlamın, Kur'an yorumcularının üzerinde birleştikleri anlamla, yani yukarıdaki ayetlerde (ayet: 191-193.) geçen fitnenin anlamıyla hiçbir ilgisi bulunmamakta.

(Fitnenin anlamı ve yorumu için bkz. Taberî, Tefsir, c. 2, s. 111-114; Râzî, Tefsir, c. 5, s. 129-133.)

"Fitne"nin, "adam öldürmekten daha kötü olduğu", Bakara Suresi'nin 217. ayetinde de anlatılır.

Bkz. **MESCİD, ÖLDÜRMEK, SAVAŞ.**

2- Tanrı'nın "Fitne"si

a) Tanrı'nın Sınavı

A'râf Suresi, ayet: 155

إِنْ هِيَ إِلَّا فِتْنَتُكَ تُضِلُّ بِهَا مَنْ تَشَاءُ وَتَهْدِي مَنْ تَشَاءُ أَنْتَ
وَلِيُّنَا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الْغَافِرِينَ ﴿١٥٥﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Bu, senin imtihanından başka birşey değildir. Bununla dilediğini saptırır, dilediğini doğru yola iletirsin. Bizim dostumuz sensin. Bizi bağışla, bize merhamet et. Sen bağışlayanların en iyisisin! (A'râf Suresi, ayet: 155.)

Açıklama

Musa Peygamber'in böyle seslendiği bildiriliyor. Yukarıda görüldüğü gibi Diyanet'in resmi çevirisinde, "fitne"ye, "imtihan" anlamı verilmekte. "*Tanrı'nın fitnesi*", "Tanrı'nın sınaması" anlamında.

b) Tanrı'nın Tuzağı

وَمَنْ يُرِدِ
اللّٰهُ فِتْنَتَهُ فَلَنْ تَمْلِكَ لَهُ مِنَ اللّٰهِ شَيْـًٔا اُولٰٓئِكَ
الَّذِينَ لَمْ يُرِدِ اللّٰهُ اَنْ يُطَهِّرَ قُلُوبَهُمْ لَهُمْ فِي
الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٤١﴾

Mâide Suresi, ayet: 41

Anlamı

Allah'ın "fitneye düşmesini" dilediği kimse için, Allah'a karşı senin elinden birşey gelmez. İşte onlar, Allah'ın kalplerini arıtmak istemediği kimselerdir. Dünyada rezillik onlaradır. Onlara, Ahirette de büyük azap vardır. (Mâide Suresi, ayet: 41.)

Açıklama

Fahruddin Râzî'nin de içinde bulunduğu Kur'an yorumcuları, bu ayette geçen fitne sözcüğüne,"kâfirlik, sapıklık" anlamını vermekteler. (Bkz. Râzî, e't-Tefsiru'l-Kebir, Beyrut, c. 11, s. 233.)

Yukarıdaki ayet ve yorumu için bkz. MÜNÂFIK.

وَاِذْ قُلْنَا لَكَ اِنَّ رَبَّكَ اَحَاطَ بِالنَّاسِ وَمَا
جَعَلْنَا الرُّءْيَا الَّتِي اَرَيْنَاكَ اِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ وَالشَّجَرَةَ
الْمَلْعُونَةَ فِي الْقُرْاٰنِ وَنُخَوِّفُهُمْ فَمَا يَزِيدُهُمْ اِلَّا طُغْيَانًا كَبِيرًا

İsrâ Suresi, ayet: 60.

Anlamı (Diyanet'in)

Sana: "Rabbi'n, kuşkusuz, insanları kuşatmıştır." demiştik. Sana gösterdiğimiz rüya ile ve Kur'an'da lanetlenmiş ağaçla, sadece insanları denedik. Biz, onları korkutuyoruz. Fakat bu, onlara büyük şaşkınlık vermekten başka bir şeye yaramıyor. (İsrâ Suresi, ayet: 60.)

Açıklama

Yukarıda görüldüğü gibi, Diyanet'in çevirisinde, bu ayette geçen fitneye "deneme (sınama)" anlamı verilmekte.

Ayette geçen "rü'ya" için şu notun düşüldüğü görülmekte:

"Rü'ya" kelimesiyle Peygamberimiz'in mi'râc'ına işaret ediliyor. Yine ayette sözü edilen "lanetli ağaç"la ilgili olarak da şu not var: "Cehennemde yaratıldığı anlatılan Zakkum adlı ağaçtır."

"Rüya" için bkz. **İSRA, RÜ'YA**; "lanetli ağaç" için de bkz. **AĞAÇ, CEHENNEM, ZAKKUM.**

"Mallarınız ve Çocuklarınız Birer Fitnedir"

Teğâbün Suresi, ayet: 15

إنما أموالكم
وأولادكم فتنة والله عنده أجر عظيم ﴿١٥﴾

Anlamı

Mallarınız ve çocuklarınızın "fitne"dir. Büyük karşılıksa Tanrı katındadır. (Teğâbün Suresi, ayet: 15.)

Açıklama

Burada anlatılan aynen, Enfâl Suresi'nin 28. ayetinde de anlatılmakta.

Bu ayetlerde geçen fitnenin, "sınav" anlamını içerdiği Kur'an yorumlarında belirtilmekte.

Bkz. **ÇOCUK, MAL, SINAV.**

Demek ki, "Tanrı'nın fitnesi"nde hem "Tanrı'nın tuzağı", hem de "Tanrı'nın sınaması, denemesi" bulunmakta. Mutezile Mezhebi'nde olanlar, "Tanrı'nın tuzağı" olamayacağı savunurlar.

Tuzak için bkz. **HİLE, TUZAK.**

3- Yalnızca "Suçlu-Günahkâr Olanları Değil, Herkesi İçine Alarak Kırıp Geçiren "Fitne"den Korkun

İlgili ayet: Enfâl Suresi, ayet: 25.

Buradaki "fitne", bir suçun, günahın karşılığında gelecek belâdır. Ama yaygın ve suçsuzları da –seyirci kalmalarından ötürü– içine alan belâ.

Bkz. **BELÂ.**

Özet

Fitne, ya "sınav" için başa gelebilecek bir sıkıntıdır ya da bir günah karşılığında ceza olarak Tanrı eliyle verilen bir belâdır. ikisi de Tanrı'dandır. Fitnelerin en büyüğü ve en kötüsü de "kâfirlik, sapıklık"tır. Kâfirliğin hem kendisi fitnedir, hem de onun için verilen ceza. "Mal", "çoluk-çocuk" da "fitne" kapsamı içinde yer almakta.

Tanrı, kimi kullarını "fitne"ye düşürür. "O'nun hikmetinden sorulmaz". İslam Tanrı biliminde, Mutezile gibi kimi mezhep bunu kabul etmezse de ayet ve hadislerle anlatılan ve yorumcularca savunulan budur. "Tanrı'nın fitnesine düşürdüğü kimseyi de kimse kurtaramaz."

➤GANİMET

Düşmandan ele geçirilen her şey (ğanîmet, fey).

A- Genel Ganimet

1- Ganimet ve Tanrı'nın Söz Vermesi

"Hoşnut olduğu için Tanrı inanırlara ganimetler söz vermiştir":

لَقَدْ رَضِيَ اللّٰهُ عَنِ الْمُؤْمِن۪ينَ
اِذْ يُبَايِعُونَكَ تَحْتَ الشَّجَرَةِ فَعَلِمَ مَا ف۪ي قُلُوبِهِمْ فَاَنْزَلَ السَّك۪ينَةَ
عَلَيْهِمْ وَاَثَابَهُمْ فَتْحاً قَر۪يباًۙ ﴿١٨﴾ وَمَغَانِمَ كَث۪يرَةً يَأْخُذُونَهَاۜ
وَكَانَ اللّٰهُ عَز۪يزاً حَك۪يماً ﴿١٩﴾ وَعَدَكُمُ اللّٰهُ مَغَانِمَ كَث۪يرَةً تَأْخُذُونَهَا
فَعَجَّلَ لَكُمْ هٰذِه۪ وَكَفَّ اَيْدِيَ النَّاسِ عَنْكُمْۚ
وَلِتَكُونَ اٰيَةً لِلْمُؤْمِن۪ينَ وَيَهْدِيَكُمْ صِرَاطاً مُسْتَق۪يماًۙ ﴿٢٠﴾
وَاُخْرٰى لَمْ تَقْدِرُوا عَلَيْهَا قَدْ اَحَاطَ اللّٰهُ بِهَاۜ وَكَانَ اللّٰهُ
عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يراً ﴿٢١﴾

Fetih Suresi, ayet: 18-21

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed! Allah inananlardan, ağaç altında sana baş eğerek el verirlerken andolsun ki, hoşnut olmuştur. Gönüllerinde olanı da bilmiş, onlara güvenlik vermiş, onlara yakın bir zafer ve "*ele geçirecekleri bol ganimetler vâdetmiştir*". Allah güçlü olandır. Hakîm olandır. Allah size, "*ele geçireceğiniz bol bol ganimetler vâdetmiştir*". İnananlar için bir belge olması, sizi doğru yola eriştirmesi için *bunları size hemen vermiş* ve insanların size uzanan ellerini

önlemiştir. *"Bundan başka sizin gücünüzün yetmediği, fakat Allah'ın sizin için sakladığı ganimetler"de vardır.* Allah her şeye kadir olandır. (Fetih Suresi, ayet: 18-21.)

2- "Tanrı Katındaki Ganimetler"

Nisâ Suresi, ayet: 94

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا
إِذَا ضَرَبْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَتَبَيَّنُوا وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ
أَلْقَى إِلَيْكُمُ السَّلَامَ لَسْتَ مُؤْمِنًا تَبْتَغُونَ
عَرَضَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا فَعِنْدَ اللَّهِ مَغَانِمُ كَثِيرَةٌ
كَذَٰلِكَ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلُ فَمَنَّ اللَّهُ عَلَيْكُمْ
فَتَبَيَّنُوا إِنَّ اللَّهَ كَانَ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرًا ﴿٩٤﴾

Anlamı

Ey inanırlar! Tanrı yolunda savaş yolculuğuna çıktığınız zaman, durumları iyice inceleyin. Size selam verene: "Sen inanır değilsin!" demeyin dünya yaşamının çıkarını gözeterek. Tanrı katında pek çok ganimetler vardır. Daha önce siz de öyleydiniz. Tanrı size iyilikte bulundu (da Müslüman oldunuz). Öyleyse durumları iyice inceleyip aydınlığa kavuşturun. Kuşkusuz Tanrı, yaptıklarınızı bilendir. (Nisâ Suresi, ayet: 94.)

3- "Ganimetlerin Paylaştırılması"

Enfâl Suresi, ayet: 41

وَاعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَأَنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ
وَلِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ
إِنْ كُنْتُمْ آمَنْتُمْ بِاللَّهِ وَمَا أَنْزَلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ
يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ وَاللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤١﴾

Anlamı

Bilesiniz ki, ganimet olarak ne elde etmişseniz, beşte biri, Tanrı'nın, Peygamberi'nin Peygamber'in yakınlarının, öksüzlerin, yoksulların, yolcunundur. Eğer Tanrı'ya herşeyin açık seçik ayrıldığı gün, iki ordunun karşılaştığı gün (Bedir günü) kulunuza indirdiğimize inanmışsanız (bu böyledir). Tanrı, herşeye güç yetirebilendir. (Enfâl Suresi, ayet: 41.)

Yukarıdaki ayetlerin anlattıklarıya ilgili olarak ayrıca bkz. **AÇMAK, AĞAÇ, BEDR, DÜNYA, İNANÇ, SELAM.**

B- (Peygambere) Özel Ganimet

مَا قَطَعْتُمْ مِنْ لِينَةٍ اَوْ تَرَكْتُمُوهَا قَٓائِمَةً عَلٰى
اُصُولِهَا فَبِاِذْنِ اللّٰهِ وَلِيُخْزِيَ الْفَاسِقِينَ ﴿٥﴾ وَمَٓا اَفَٓاءَ اللّٰهُ
عَلٰى رَسُولِهِ مِنْهُمْ فَمَٓا اَوْجَفْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ خَيْلٍ وَلَا رِكَابٍ
وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يُسَلِّطُ رُسُلَهُ عَلٰى مَنْ يَشَٓاءُ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ
قَدِيرٌ ﴿٦﴾ مَٓا اَفَٓاءَ اللّٰهُ عَلٰى رَسُولِهِ مِنْ اَهْلِ الْقُرٰى فَلِلّٰهِ وَلِلرَّسُولِ
وَلِذِي الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ كَيْ لَا يَكُونَ
دُولَةً بَيْنَ الْاَغْنِيَٓاءِ مِنْكُمْ وَمَٓا اٰتٰيكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ
وَمَا نَهٰيكُمْ عَنْهُ فَانْتَهُوا وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٧﴾

Haşr Suresi, ayet: 5-7

Anlamı (Diyanet'in)

İnkârcı kitap ehlinin yurtlarında hurma ağaçlarını kesmeniz veya onları kesmeyip gövdeleri üzerinde ayakta bırakmanız Allah'ın izniyledir. Allah yoldan çıkanları böylece rezilliğe uğratır. *Ey inananlar! Onların mallarından Allah'ın Peygamberi'ne verdiği şeyler (ganimetler) için,* siz ne at ne de deve sürdünüz. Fakat, Allah peygamberlerine dilediği kimselere karşı üstünlük verir. Allah her şeye kadirdir. *Allah'ın fethedilen memleketler halkının mallarından Peygamberi'ne verdikleri (ganimetler)*; Allah, Peygamber, yakınlar(ı), yetimler, yoksullar ve yolda kalmışlar içindir. İçinizdeki zenginler arasında elden ele dolaşması için değildir. *Peygamber size ne verirse onu alın.* Sizi neden men ederse, ondan geri durun. Allah'tan sakının! Doğrusu, Allah'ın cezalandırması çetindir. (Haşr Suresi, ayet: 5-7.)

C- Ganimet Mallarından Yararlanmak

Enfâl Suresi, ayet: 69

فَكُلُوا
مِمَّا غَنِمْتُمْ حَلَالًا طَيِّبًا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٦٩﴾

Anlamı

Ganimetten elde ettiklerinizi "helal" ve "temiz" olarak yiyin. Tanrı'ya karşı gelmekten korkup sakının. Tanrı, kuşkusuz bağışlayan ve acıyandır. (Enfâl Suresi, ayet: 69.)

Ganimetle ilgili öteki ayetler ve konunun bütünü için bkz. **ARAB, BEDR, CİHAD, SAVAŞ.**

Özet

Ganimetle ilgili ayetlerin anlattıkları kısaca şöyle:

Tanrı hoşnut olduğu inanırlara, Peygamber'in arkadaşlarına, ganimetler söz vermiş ve "pek çok ganimet" kazandırmıştır. Bunlardan kimileri savaşsız elde edilmiştir. Savaşsız elde edilmişlerin paylaşılması söz konusu değildir. Tanrı'nın Peygamberi'ne verdiği özellikle ve üstünlükle sağlanmıştır. Savaşılarak elde edilmiş ganimetlerin "beşte biri"yse "Tanrı'nın, Peygamberi'nin, onun yakınlarının, öksüzlerin, yoksullarının ve yolda kalmışlarındır". Ötekiler de uygun biçimde paylaştırılır. Ganimet olarak elde edilenler, inanırlar için "temiz"dir ve "helal"dir. Yenecek türden olanlarını, inanırlar gönül rahatlığıyla yiyebilirler. Bununla birlikte, "dünya yaşamı"nın çıkarları "dünyada kalır". Eğer öbür dünya için harcanmamışsa. Ve eğer Tanrı hoşnutluğu gözetilmemişse.

➤GECE-GÜNDÜZ

Gece: "Güneş batıp ortalığı karanlık bastıktan gün ağarmaya başlayana dek geçen zaman (leyl, ğâsık, aşiyy)."

Gündüz: "Günün, sabahtan akşama değin süren aydınlık bölümü (nehâr)."

A- Gece ve Gündüzün Art Arda Birbirini İzleyişi

Enbiyâ Suresi, ayet: 80

وَهُوَ الَّذِي يُحْيِي
وَيُمِيتُ وَلَهُ اخْتِلَافُ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٨٠﴾

Anlamı

Öldüren ve dirilten O'dur (Tanrı). Gecenin gidip gündüzün gelmesi (bunların birbirini izlemeleri) de O'ndandır. Düşünmez misin? (Enbiyâ Suresi, ayet: 80.)

Açıklama

Gece ve gündüzden "birinin gidip öbürünün gelmesi"nin, "Tanrı'nın varlığı"nı gösteren ve bu yönden insanları düşündürmesi gereken bir olay olduğu, yukarıdaki ayetten başka şu ayetlerde de bildirilir:

Bakara Suresi, ayet : 164
Âli İmrân Suresi, ayet : 190
Yunus Suresi, ayet : 6
Rûm Suresi, ayet : 22
Câsiye Suresi, ayet : 5

ذَٰلِكَ بِأَنَّ اللَّهَ يُولِجُ اللَّيْلَ فِي النَّهَارِ وَيُولِجُ النَّهَارَ
فِي اللَّيْلِ وَأَنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ ﴿٦١﴾

Hacc Suresi, ayet: 61

Anlamı

Bu budur. Tanrı "*geceyi gündüze, gündüzü de geceye girdirir*". Tanrı kuşkusuz işiten ve görendir. (Hacc Suresi, ayet: 61.)

Açıklama

"Tanrı'nın "geceyi gündüze, gündüzü de geceye soktuğu", yukarıdaki ayetten başka şu ayetlerde de anlatılır:

Âli İmrânSuresi, ayet : 27
Lokman Suresi, ayet : 29
Fâtır Suresi, ayet : 13
Hadîd Suresi, ayet : 6

إِنَّ رَبَّكُمُ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ
ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ يُغْشِي اللَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثِيثًا
وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِأَمْرِهِ أَلَا لَهُ الْخَلْقُ
وَالْأَمْرُ تَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ ﴿٥٤﴾

A'râf Suresi, ayet: 54

Anlamı

Sizin Tanrı'nız O'dur ki, gökleri ve yeri altı günde yarattı. Sonra *Arş*'a egemen oldu. Gündüzü geceyle kaplayan O'dur. O gündüz ki geceyi durmadan arayıp izler. Güneş, ay, yıldızlar; O'nun (Tanrı'nın) buyruğuna boyun eğmişlerdir. Bilesiniz ki, yaratma da, buyruk da O'na özgüdür. Dünyaların Tanrı'sı olan Tanrı Yüce'dir. (A'râf Suresi, ayet: 54.)

Tanrı'nın, "gündüzü, geceyle kapladığı", Ra'd Suresi'nin 3. ayetinde de açıklanır.

Yâsîn Suresi, ayet: 40

لَا الشَّمْسُ يَنْبَغِي لَهَا أَنْ تُدْرِكَ
الْقَمَرَ وَلَا اللَّيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿٤٠﴾

Anlamı

Güneşin aya ulaşması güneşe yaraşmaz. *Gece de gündüzü geçecek değildir.* Her biri kendi göğünde yüzer durur. (Yâsîn Suresi, ayet: 40.)

Nûr Suresi, ayet: 44

يُقَلِّبُ اللَّهُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَعِبْرَةً لِأُولِي الْأَبْصَارِ ﴿٤٤﴾

Anlamı

Tanrı gece ve gündüzü, birbirine çevirmekte. Kuşkusuz bunda, görüş sahipleri için kesin olarak ibret var. (Nûr Suresi, ayet: 44.)

Zümer Suresi, ayet: 5

خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ يُكَوِّرُ اللَّيْلَ
عَلَى النَّهَارِ وَيُكَوِّرُ النَّهَارَ عَلَى اللَّيْلِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ
كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُسَمًّى أَلَا هُوَ الْعَزِيزُ الْغَفَّارُ ﴿٥﴾

Anlamı

Gökleri ve yeri gerçek olarak yarattı. Geceyi gündüze ve gündüzü de geceye örtüp sarar. Güneşi ve ayı buyruğuna boyun eğdirir. Hepsi belirli bir süreyi doldurmak üzere akarcasına yürümekte. Dikkat: O (Tanrı), güçlü ve çok bağışlayanın ta kendisidir. (Zümer Suresi, ayet: 5.)

Yâsîn Suresi, ayet: 37

وَآيَةٌ لَهُمُ اللَّيْلُ نَسْلَخُ مِنْهُ النَّهَارَ
فَإِذَا هُمْ مُظْلِمُونَ ﴿٣٧﴾

Anlamı

Onlara (Tanrı'nın varlığına) bir kanıt da gecedir. Gündüzü ondan soyup sıyırdığımızda bir de bakarsınız onlar karanlıktadır. (Yâsîn Suresi, ayet: 37.)

B- Gece ve Gündüz Neye Yarar?

1- Gece "Dinlenme"ye, Gündüz de "Görebilme"ye ve Tanrı'nın Nimetlerini Aramaya Yarar

أَلَمْ يَرَوْا أَنَّا جَعَلْنَا اللَّيْلَ
لِيَسْكُنُوا فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِقَوْمٍ
يُؤْمِنُونَ ﴿٨٦﴾

Neml Suresi, ayet: 86

Anlamı

Görmezler mi ki, biz geceyi dinlensinler diye, gündüzü de görmeyi sağlayıcı olarak yarattık kuşkusuz. Bunda, inanır toplum için dersler var. (Neml Suresi, ayet: 86.)

قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ اللَّيْلَ سَرْمَدًا إِلَىٰ يَوْمِ
الْقِيَامَةِ مَنْ إِلَٰهٌ غَيْرُ اللَّهِ يَأْتِيكُمْ بِضِيَاءٍ أَفَلَا تَسْمَعُونَ ﴿٧١﴾
قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ جَعَلَ اللَّهُ عَلَيْكُمُ النَّهَارَ سَرْمَدًا إِلَىٰ يَوْمِ
الْقِيَامَةِ مَنْ إِلَٰهٌ غَيْرُ اللَّهِ يَأْتِيكُمْ بِلَيْلٍ تَسْكُنُونَ فِيهِ أَفَلَا
تُبْصِرُونَ ﴿٧٢﴾ وَمِنْ رَحْمَتِهِ جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ
لِتَسْكُنُوا فِيهِ وَلِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

Kasas Suresi, ayet: 71-73

Anlamı

De ki: "Söyler misiniz? Tanrı, geceyi, zararınıza olarak Kıyamete dek uzatıp sürdürse, Tanrı'nın dışında hangi Tanrı size ışık getirir? Dinlemiyor musunuz? De ki: "Tanrı, gündüzü, zararınıza olarak Kıyamete dek uzatıp sürdürürse, Tanrı'nın dışında hangi Tanrı size, içinde dinlenebileceğiniz geceyi getirebilir?

Görmüyor musunuz?" O'nun rahmetindendir ki, O size geceyi ve gündüzü yaratmıştır. Bu zaman içinde (geceleyin) dinlenesiniz ve (gündüzün de) O'nun iyiliğinden nimetler arayıp bulasınız diye... Olur ki şükredersiniz. (Kasas Suresi, ayet: 71-73.)

Mümin Suresi, ayet: 61

اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ اللَّيْلَ لِتَسْكُنُوا
فِيهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًا إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَٰكِنَّ
أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٦١﴾

Anlamı

Tanrı O'dur ki, size, içinde dinlenesiniz diye geceyi, görmenizi sağlasın diye de gündüzü yarattı. Tanrı, insanlara iyilik edendir. Ne var ki, insanların çoğu şükretmez. (Mümin Suresi, ayet: 61.)

Nebe' Suresi, ayet: 10, 11

وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ لِبَاسًا ﴿١٠﴾ وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا ﴿١١﴾

Anlamı

Geceyi bir giysi yaptık. Gündüzü de geçim zamanı kıldık. (Nebe' Suresi, ayet: 10, 11.)

En'âm Suresi'nin 13. ayetinde, Tanrı'nın, "gecede ve gündüzde yer alanların tümünün sahibi olduğu", aynı surenin 60. ayetinde de, yine Tanrı'nın, "geceleyin insanları bir çeşit öldürdüğü, gündüzün de insanların neler yapıp ne tür çabalarda bulunduklarını bildiği" anlatılmakta.

İbrahim Suresi, ayet: 33

وَسَخَّرَ لَكُمُ
الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَائِبَيْنِ وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ ﴿٣٣﴾

Anlamı

Güneşi ve ayı, geleneklerinde sürekli olan iki varlık olarak size boyun eğdirdik. Geceyi ve gündüzü de boyun eğdirdik size. (İbrahim Suresi, ayet: 33.)

Furkan Suresi, ayet: 47

وَهُوَ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ
اللَّيْلَ لِبَاسًا وَالنَّوْمَ سُبَاتًا وَجَعَلَ النَّهَارَ نُشُورًا ﴿٤٧﴾

Anlamı

Tanrı O'dur ki, geceyi bir giysi, uykuyu rahatlık ve gündüzü yayılıp çabalama zamanı yaptı size. (Furkan Suresi, ayet: 47.)

وَمِنْ اٰيَاتِهِ مَنَامُكُمْ
بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَابْتِغَاؤُكُمْ مِنْ فَضْلِهِ اِنَّ فِى ذٰلِكَ
لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٢٣﴾

Rûm Suresi, ayet: 23

Anlamı

Gece ve gündüz uyumanız ve iyiliğinden (nimetler) aranmanız; O'nun varlığının kantılarındandır. Bunda, işitip dileyenlere öğütler var. (Rûm Suresi, ayet: 23.)

2- Gece ve Gündüz Tanrı'yı Anmaya, Tanrı'ya Şükretmeye, İbadet Etmeye Yarar

a) Genel

وَهُوَ الَّذِى جَعَلَ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ خِلْفَةً لِمَنْ اَرَادَ اَنْ يَذَّكَّرَ
اَوْ اَرَادَ شُكُورًا ﴿٦٢﴾

Furkan Suresi, ayet: 62

Anlamı

O (Tanrı) O'dur ki, geceyi ve gündüzü birbiri ardınca getirtmiştir. (Tanrı'yı) anarak düşünmek isteyen ve şükretmek dileyen kimseler için... (Furkan Suresi, ayet: 62.)

اِنَّ الْمُتَّقِينَ فِى جَنَّاتٍ وَعُيُونٍ ﴿١٥﴾ اٰخِذِينَ مَا اٰتٰيهُمْ
رَبُّهُمْ اِنَّهُمْ كَانُوا قَبْلَ ذٰلِكَ مُحْسِنِينَ ﴿١٦﴾ كَانُوا قَلِيلًا مِنَ الَّيْلِ
مَا يَهْجَعُونَ ﴿١٧﴾ وَبِالْاَسْحَارِ هُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿١٨﴾

Zâriyât Suresi, ayet: 15-18

Anlamı

Tanrı'ya karşı gelmekten korkup sakınanlar cennetlerde, su kaynaklarının yanı başındadırlar. Tanrı'nın kendilerine verdiklerini (ödüllerini) almış olarak... Böyleleri daha önce (dünyadayken), iyilik yaparlardı. Geceleri çok az uyurlardı. Seher vakitlerinde de, Tanrı'dan bağışlanmalarını dilerlerdi. (Zâriyât Suresi, ayet: 15-18.)

Hûd Suresi,
ayet: 114

وَأَقِمِ الصَّلَوٰةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ وَزُلَفًا مِنَ اللَّيْلِ
إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ ذَٰلِكَ ذِكْرَىٰ لِلذَّاكِرِينَ

Anlamı

Gündüzün iki yanında (ucunda) ve gecenin gündüze yakın kesiminde namaz kıl. Kuşkusuz, (böyle) iyi olan işler, kötülükleri giderir. (Tanrı'yı) ananlara, bu bir anma yoludur (öğüt almak isteyenlere, bu bir öğüttür). (Hûd Suresi, ayet: 114.)

Zümer Suresi,
ayet: 9

أَمَّنْ هُوَ قَانِتٌ
آنَاءَ اللَّيْلِ سَاجِدًا وَقَائِمًا يَحْذَرُ الْآخِرَةَ وَيَرْجُو رَحْمَةَ
رَبِّهِ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ إِنَّمَا
يَتَذَكَّرُ أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿٩﴾

Anlamı

Secde ederek ve ayakta durarak geceleyin boyun eğip ibadette bulunan, Ahiret kaygısını taşıyan ve Tanrı'sının rahmetini uman kimse, (kâfir kişi gibi olur mu?) De ki: Bilenlerle bilmeyenler hiç bir olur mu? Bunu ancak, akıl sahipleri düşünür." (Zümer Suresi, ayet: 9.)

İnsan Suresi,
ayet: 2

وَمِنَ اللَّيْلِ فَاسْجُدْ لَهُ وَسَبِّحْهُ لَيْلًا طَوِيلًا ﴿٢٦﴾

Anlamı

Geceleyin O'na secde et ve geceleyin uzun uzun tesbih et O'nu. (İnsan Suresi, ayet: 26.)

b) Peygambere Özgü

Tâhâ Suresi,
ayet: 130

فَاصْبِرْ عَلَىٰ
مَا يَقُولُونَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ قَبْلَ طُلُوعِ الشَّمْسِ وَقَبْلَ غُرُوبِهَا وَمِنْ

آنَاۤئِ الَّيْلِ فَسَبِّحْ وَاَطْرَافَ النَّهَارِ لَعَلَّكَ تَرْضٰى ﴿١٣٠﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed! Onların dediklerine sabret. Güneşin doğmasından ve batmasından önce Rabbi'ni hamd ile tesbih et. Gece saatlerinde ve gündüzleri tesbih et ki, Rabbi'nin rızasına eresin. (Tâhâ Suresi, ayet: 130.)

Müzzemmil Suresi, ayet: 20

اِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ اَنَّكَ تَقُومُ اَدْنٰى مِنْ ثُلُثَيِ الَّيْلِ وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ وَطَٓائِفَةٌ
مِنَ الَّذ۪ينَ مَعَكَۜ وَاللّٰهُ يُقَدِّرُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَۜ

Anlamı

(Ey Muhammed!) Senin Tanrı'n kuşkusuz biliyor ki, sen gecenin üçte ikisine yakın bir zamanda, gecenin yarısında ve üçte birinde kalkarsın (ibadette bulunursun). Seninle birlikte olan bir topluluk da (böyle yapar). Tanrı, geceyi ve gündüzü ölçüp belirler... (Müzzemmil Suresi, ayet: 20.)

Müzzemmil Suresi, ayet: 1-7

يَٓا اَيُّهَا الْمُزَّمِّلُۙ ﴿١﴾ قُمِ الَّيْلَ اِلَّا قَل۪يلًاۙ ﴿٢﴾ نِصْفَهُٓ اَوِ انْقُصْ مِنْهُ قَل۪يلًاۙ ﴿٣﴾
اَوْ زِدْ عَلَيْهِ وَرَتِّلِ الْقُرْاٰنَ تَرْت۪يلًاۜ ﴿٦﴾ اِنَّا سَنُلْق۪ي عَلَيْكَ قَوْلًا ثَق۪يلًا ﴿٥﴾
اِنَّ نَاشِئَةَ الَّيْلِ هِيَ اَشَدُّ وَطْـًٔا وَاَقْوَمُ ق۪يلًاۜ ﴿٦﴾ اِنَّ لَكَ فِي النَّهَارِ سَبْحًا طَو۪يلًاۜ

Anlamı (Diyanet'in)

Er örtünüp bürünen Muhammed! Gecenin yarısında, istersen biraz sonra, istersen biraz önce, bir müddet için kalk ve ağır ağır Kur'an oku. Doğrusu biz, sana, taşıması ağır bir söz vahyedeceğiz. Şüphesiz, gece kalkışı, daha tesirli ve o zaman okumak daha elverişlidir. Çünkü gündüz seni uzun uzun alıkoyacak işler var. (Müzzemmil Suresi, ayet: 1-7.)

Kâf Suresi, ayet: 40

وَمِنَ الَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَاَدْبَارَ السُّجُودِ ﴿٤٠﴾

Anlamı

Geceleyin ve secdelerin ardından O'nu tesbih et. (Kâf Suresi, ayet: 40.)

Tûr Suresi,
ayet: 48, 49

وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ حِينَ تَقُومُ ﴿٤٨﴾ وَمِنَ اللَّيْلِ فَسَبِّحْهُ وَإِدْبَارَ النُّجُومِ ﴿٤٩﴾

Anlamı

Kalktığında Tanrı'nı överek tesbih et. Geceleyin tesbih et O'nu. Ve yıldızlar sönerken... (Tûr Suresi, ayet: 48, 49.)

İsrâ Suresi,
ayet: 79

وَمِنَ اللَّيْلِ فَتَهَجَّدْ بِهِ نَافِلَةً لَكَ عَسَى
أَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَحْمُودًا ﴿٧٩﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed! Geceleyin uyanıp, yalnız sana mahsus olarak fazladan namaz kıl. Belki de, Rabbi'n seni övecek bir makama yükseltir. (İsrâ Suresi, ayet: 79.)

c) "Gece ve Gündüz, Meleklerin Tanrı'ya İbadet Etmeleri"

Bkz. **MELEK.**

C- "Gece ve Gündüz, Tanrı'yı Tesbih Ederler"

Bkz. **TESBİH.**

Özet

"Gece ve gündüz"le ilgili aytelerin anlattıkları şöyle özetlenebilir:

Gece ve gündüz, Tanrı'nın varlığının kanıtlarındandır. Gecenin gündüzü, gündüzün geceyi izlemesi, Tanrı'nın gücü ve buyruğuyla gerçekleşir. Gece ve gündüz, Tanrı'nın nimetlerindendir aynı zamanda. Çünkü gece ve gündüz olmasaydı, insanlar dinlenme ve çalışma zamanı bulamayacaklardı. Ayrıca özellikle gece, "ibadet" yönünden de çok önemlidir. Peygamber'in kendisi de, geceleyin kalkar ibadet ederdi. Geceleyin yapılan ibadetler, günahların bağışlanmasında da etkilidir. Geceleri "Kur'an okumak" da ayrıca sevaplı bir iştir. Peygamber de bu işi ihmal etmezdi. Peygamber'in kendine özgü gece namazı da vardı. Kısacası: İnsan geceyi ve gündüzü, boş geçirmemeli. Dinlenme zamanlarının dışındaki zamanlarda ibadet etmeli ve çalışmalıdır.

Bkz. **ANT, ANMAK, NAMAZ, İBADET, KULLUK, TANRI.** Ayrıca bkz. **CENNET, CEHENNEM, GÜNAH, SEVAB, TESBİH, ZİKİR.**

➤GEÇİM

Geçinme eylemi, geçinme araçları, geçinme (maişet, ayş, îşe).

Geçimlilik: Geçinmeye yarayan her şey (meta).

Geçinmek: Yaşamak için gereken araçları yeterli sağlamak (ayş, sebh).

A- Geçim Türleri, Nedenleri ve Sonuçları

1- Geçim Darlığı ve Nedenleri

Tanrı'yı anmaktan yüz çevirmek:

وَمَنْ اَعْرَضَ عَنْ ذِكْر۪ي
فَاِنَّ لَهُ مَع۪يشَةً ضَنْكاً وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اَعْمٰى

Tâhâ Suresi, ayet: 124

Anlamı

(Tanrı buyuruyor:)

Benim "zikr"imden (beni anmaktan ya da benim kitabımdan) yüzçeviren kimsenin *dar bir geçimi olur.* Kıyamet gününde de onu kör olarak diriltip ortaya getiririz. (Tâhâ Suresi, ayet: 124.)

Geçim için gerekli olanları, Tanrı'nın "bölüştürürken", insanlardan "kiminin çalışan kiminin de çalıştıran olması"nı sağlayacak biçimde dağıtması, yani geçim olanaklarını kimine çok, kimine az vermesi:

اَهُمْ يَقْسِمُونَ رَحْمَتَ رَبِّكَ نَحْنُ قَسَمْنَا بَيْنَهُمْ مَع۪يشَتَهُمْ
فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَرَفَعْنَا بَعْضَهُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِيَتَّخِذَ
بَعْضُهُمْ بَعْضاً سُخْرِياً وَرَحْمَتُ رَبِّكَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ ﴿٣٢﴾

Zuhruf Suresi, ayet: 32

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed! Rabbi'nin rahmetini onlar mı taksim edip paylaştırıyorlar? Dünya hayatında onların geçimliklerini aralarında biz taksim ettik. Birbirlerine iş gördürmeleri için kimini kimine derecelerle üstün kıldık. Rabbi'nin rahmeti onların biriktirdikleri şeylerden daha iyidir. (Zuhruf Suresi, ayet: 32.)

Bkz. BESİN, DÜNYA, İŞ, RIZK.

وَاللّٰهُ فَضَّلَ بَعْضَكُمْ عَلٰى بَعْضٍ فِي الرِّزْقِ

Nahl Suresi, ayet: 71

Anlamı (Diyanet'in)

Allah rızık verirken kiminizi diğerlerine üstün tutmuştur... (Nahl Suresi, ayet: 71.)

2- Geçim Genişliği ve Nedenleri

a) Tanrı'ya Karşı Gelmekten Korkup Sakınmak

"Tanrı, kendisine karşı gelmekten sakınan kimsenin geçimini genişletir":
"Tanrı, insana hiç ummadığı yerden geçim genişliği verir":

Talâk Suresi, ayet: 2, 3

وَمَنْ يَتَّقِ اللّٰهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجاً ﴿٢﴾ وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ
لَا يَحْتَسِبُ وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِ فَهُوَ حَسْبُهُ اِنَّ اللّٰهَ بَالِغُ اَمْرِهِ
قَدْ جَعَلَ اللّٰهُ لِكُلِّ شَيْءٍ قَدْراً ﴿٣﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Allah, kendisine, karşı gelmekten sakınan kimseye kurtuluş yolu sağlar, ona beklemediği yerden rızık verir. Allah'a güvenen kimseye, O yeter. Allah, buyruğunu yerine getirendir. Allah, her şey için bir ölçü varetmiştir. (Talâk Suresi, ayet: 2, 3.)

Bakara Suresi, ayet: 212

زُيِّنَ لِلَّذِينَ
كَفَرُوا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَيَسْخَرُونَ مِنَ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَالَّذِينَ
اتَّقَوْا فَوْقَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَاللّٰهُ يَرْزُقُ مَنْ يَشَٓاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ ﴿٢١٢﴾

Anlamı

Kâfirlere, dünya yaşamı süslü gösterildi. İnananlarla alay etmekteler. Oysa Tanrı'ya karşı gelmekten sakınanlar, Kıyamet gününde, onlardan üstün durumdadırlar. Tanrı, dilediğine hesapsız "rızık" (geçim-geçimlik, geçim olanakları) verir. (Bakara Suresi, ayet: 212.)

Açıklama

Burada anlatılan, yani Tanrı'nın dilediğine "hesapsız rızık vereceği", şu ayelerde de anlatılır:

Âli İmrân Suresi, ayet : 27, 37
Nûr Suresi, ayet: : 38

b) İnsanların Geçim Olanaklarını "Paylaştıran" Tanrı'nın "Hikmet"i

Bkz.Zuhruf Suresi, ayet: 32.Anlamı yukarıda geçmişti.

3- Geçim Olanakları Bolca Verilen Kimselerin Şımarmaları ve Bu Yüzden Tanrı'nın Onları Yok Ederek Cezalandırması

وَكَمْ اَهْلَكْنَا
مِنْ قَرْيَةٍ بَطِرَتْ مَعِيشَتَهَا فَتِلْكَ مَسَاكِنُهُمْ لَمْ تُسْكَنْ
مِنْ بَعْدِهِمْ اِلَّا قَلِيلًا وَكُنَّا نَحْنُ الْوَارِثِينَ ﴿٥٨﴾

Kasas Suresi, ayet: 58

Anlamı

Geçim olanaklarına şımaran nice kasabayı (ülkeyi) yok ettik. İşte oturup yaşadıkları yerleri. Buralarda kendilerinden sonra pek az kimseler kalıp yaşamışlardır. Tümüne biz mirasçı olduk. (Kasas Suresi, ayet: 58.)

Bkz. **BÜYÜK**. Ayrıca bkz. **AKIBET**.

B- Geçim-Geçimlik Alanı

وَلَقَدْ مَكَّنَّاكُمْ
فِي الْاَرْضِ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ قَلِيلًا مَا تَشْكُرُونَ ﴿١٠﴾ ع

A'râf Suresi, ayet: 10.

Anlamı

Andolsun ki sizi yeryüzünde yerleştirdik ve size orada geçimlikler (yaşam olanakları) yarattık. Şükürle karşıladıklarınız pek azdır. (A'râf Suresi, ayet: 10.)

وَالْاَرْضَ مَدَدْنَاهَا
وَاَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَاَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْزُونٍ ﴿١٩﴾
وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ وَمَنْ لَسْتُمْ لَهُ بِرَازِقِينَ ﴿٢٠﴾ وَاِنْ
مِنْ شَيْءٍ اِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنَزِّلُهُ اِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ ﴿٢١﴾

Hicr Suresi, ayet: 19-21

Anlamı

Ve yeryüzünü uzatıp yaydık. İçinde de çiviler (çivi ödevini gören dağlar) yerleştirdik. Ve onda, herşeyden ölçülü olarak bitirdik. Ve sizin için onda geçim

olanakları yarattık. Rızık veremeyecekleriniz için de... Hiçbir şey yoktur ki, katımızda hazineleri bulunmasın. Biz katımızda olanları belli bir ölçü içinde indiririz. (Hicr Suresi, ayet: 19-21.)

Şûrâ Suresi, ayet: 12

لَهُ مَقَالِيدُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ يَبْسُطُ الرِّزْقَ
لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيَقْدِرُ اِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

Anlamı

Göklerin ve yerin (hazine) anahtarları O'nundur (O'ndadır). Dilediği kimseye "rızk"ı (geçim olanaklarını) genişçe verir. Kimine de dar ölçü içinde verir. Kuşkusuz O, herşeyi bilendir. (Şûrâ Suresi, ayet: 12.)

Bkz. **DİLEMEK, GÖK, RIZK.** Ayrıca bkz. **BESİN.**

C- Geçim Zamanı

Tanrı'nın, "geçim zamanı" olarak "gündüz"ü yarattığı bildirilir ayetlerde. Bkz. Nebe' Suresi, ayet: 11.

Bu ve öteki ayetler için bkz. **GECE-GÜNDÜZ.**

D- Öbür Dünyadaki "Geçim-Yaşam"

Hakke Suresi'nin 21. ve Kâria Suresi'nin 7. ayetlerinde, cennetliklerin, cennette, "hoşnut olacakları bir geçim-yaşam" olanaklarına kavuşacakları bildirilir.

"Geçim ve yaşam"la ilgili öteki ayetler için bkz. **DÜNYA, RIZK, YAŞAM.**

Özet

Konuya ilişkin ayetlerin anlattıkları kısaca şöyle özetlenebilir:

Her şey Tanrı'nın elinde olduğu gibi, "geçim-yaşam olanakları"nı içine alan "hazineler", bu hazinelerin "anahtarları"da Tanrı'nın elindedir. Tanrı, insanlar arasında bir "bölüştürme" yapmıştır. "Hikmet"ine dayalı bir bölüştürme olmuştur bu. Tanrı, dilediği kimseye dilediği olanakları verir. Kimse karışamaz O'na. "Mülk O'nundur". Ancak burada şu açıklanmakta: Tanrı insanlara "rızk"larını, yani geçim-yaşam olanaklarını tamamıyla eşit verseydi, kimi insan kimi insanı çalıştıramayacaktı. O zaman dünyanın düzeni bozulurdu. O nedenle, Tanrı, "kimi insana alabildiğine çok, kimineyse dar ölçüler içinde vermiştir". İnsanlara verilenleri, "derece derece farklı" kılmıştır. Bununla birlikte, "kâfirlerin, yoksul inanırlarla "alay etmeleri" boşunadır. Çünkü, inanırları "durumları, öbür dünyada, onlarınkinden iyi, üstün olacaktır". Kaldı ki, inanan kişi, Tanrı'ya güvenir ve O'na karşı gelmekten korkup sakınırsa, darda kaldığı zaman, hiç ummadığı yerde Tanrı "rızk kapıları" önüne çıkarır ve onu kurtarır. Tanrı, kendisini anmaktan "yüz çeviren" kimselerin geçimlerini genişletmez, daraltır. İnanır kişi, Tanrı'yı anıp O'na güvendiği zaman darda kalmayacaktır.

olanakları yarattık. Rızık veremeyecekleriniz için de... Hiçbir şey yoktur ki, katımızda hazineleri bulunmasın. Biz katımızda olanları belli bir ölçü içinde indiririz. (Hicr Suresi, ayet: 19-21.)

Şûrâ Suresi, ayet: 12

لَهُ مَقَالِيدُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ يَبْسُطُ الرِّزْقَ
لِمَنْ يَشَاۤءُ وَيَقْدِرُ اِنَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

Anlamı

Göklerin ve yerin (hazine) anahtarları O'nundur (O'ndadır). Dilediği kimseye "rızk"ı (geçim olanaklarını) genişçe verir. Kimine de dar ölçü içinde verir. Kuşkusuz O, herşeyi bilendir. (Şûrâ Suresi, ayet: 12.)

Bkz. **DİLEMEK, GÖK, RIZK.** Ayrıca bkz. **BESİN.**

C- Geçim Zamanı

Tanrı'nın, "geçim zamanı" olarak "gündüz"ü yarattığı bildirilir ayetlerde. Bkz. Nebe' Suresi, ayet: 11.

Bu ve öteki ayetler için bkz. **GECE-GÜNDÜZ.**

D- Öbür Dünyadaki "Geçim-Yaşam"

Hakke Suresi'nin 21. ve Kâria Suresi'nin 7. ayetlerinde, cennetliklerin, cennette, "hoşnut olacakları bir geçim-yaşam" olanaklarına kavuşacakları bildirilir.

"Geçim ve yaşam"la ilgili öteki ayetler için bkz. **DÜNYA, RIZK, YAŞAM.**

Özet

Konuya ilişkin ayetlerin anlattıkları kısaca şöyle özetlenebilir:

Her şey Tanrı'nın elinde olduğu gibi, "geçim-yaşam olanakları"nı içine alan "hazineler", bu hazinelerin "anahtarları"da Tanrı'nın elindedir. Tanrı, insanlar arasında bir "bölüştürme" yapmıştır. "Hikmet"ine dayalı bir bölüştürme olmuştur bu. Tanrı, dilediği kimseye dilediği olanakları verir. Kimse karışamaz O'na. "Mülk O'nundur". Ancak burada şu açıklanmakta: Tanrı insanlara "rızk"larını, yani geçim-yaşam olanaklarını tamamıyla eşit verseydi, kimi insan kimi insanı çalıştıramayacaktı. O zaman dünyanın düzeni bozulurdu. O nedenle, Tanrı, "kimi insana alabildiğine çok, kimineyse dar ölçüler içinde vermiştir". İnsanlara verilenleri, "derece derece farklı" kılmıştır. Bununla birlikte, "kâfirlerin, yoksul inanırlarla "alay etmeleri" boşunadır. Çünkü, inanırları "durumları, öbür dünyada, onlarınkinden iyi, üstün olacaktır". Kaldı ki, inanan kişi, Tanrı'ya güvenir ve O'na karşı gelmekten korkup sakınırsa, darda kaldığı zaman, hiç ummadığı yerde Tanrı "rızk kapıları" önüne çıkarır ve onu kurtarır. Tanrı, kendisini anmaktan "yüz çeviren" kimselerin geçimlerini genişletmez, daraltır. İnanır kişi, Tanrı'yı anıp O'na güvendiği zaman darda kalmayacaktır.

➤GEMİ

Su üstünde yüzen büyük taşıt (fülk, sefîne, cariye).

A- "Gemi"lerin Genel Olarak Önemi
1- "Gemi"lerin Anlamı

"Gemi"ler, Tanrı'nın varlığının "kanıt"larındandır:

وَمِنْ اٰيَاتِهِ الْجَوَارِ فِي الْبَحْرِ كَالْاَعْلَامِ ﴿٣٢﴾ اِنْ يَشَاْ يُسْكِنِ الرِّيحَ
فَيَظْلَلْنَ رَوَاكِدَ عَلٰى ظَهْرِهِ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ
شَكُورٍ ﴿٣٣﴾

Şûrâ Suresi, ayet: 32, 33

Anlamı

Gemilerin denizde yüce dağlar gibi yürümesi de Tanrı'nın varlığının kanıtlarındandır. O dilerse yeli durdurur; *gemiler, denizin üzerinde kalakalırlar.* İşte bunda, çok katlanmayı bilen çok şükreden herkes için dersler var. (Şûrâ Suresi, ayet: 32, 33.)

اَلَمْ تَرَ اَنَّ الْفُلْكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ
بِنِعْمَتِ اللّٰهِ لِيُرِيَكُمْ مِنْ اٰيَاتِهِ اِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ
شَكُورٍ ﴿٣١﴾ وَاِذَا غَشِيَهُمْ مَوْجٌ كَالظُّلَلِ دَعَوُا اللّٰهَ مُخْلِصِينَ لَهُ
الدِّينَ فَلَمَّا نَجّٰيهُمْ اِلَى الْبَرِّ فَمِنْهُمْ مُقْتَصِدٌ وَمَا يَجْحَدُ بِاٰيَاتِنَا اِلَّا
كُلُّ خَتَّارٍ كَفُورٍ ﴿٣٢﴾

Lokman Suresi, ayet: 31, 32

Anlamı

Gemilerin denîzde, Tanrı'nın "nimet"iyle yüzer olduğunu görmez misin? Tanrı size, varlığının kanıtlarını göstersin diyedir bu. İşte bunda, çok katlanmayı bilen, çok şükreden herkes için dersler var. Gölgeli dağlar gibi dalgalar onları kuşattığı zaman, onlar Tanrı'yı çağırırlar (dua ederler). Dini yalnızca O'na özgü kılarak. O, onları kurtardığında, onlardan kimileri yine doğru yoldaki durumlarını korurlar. Ayetlerimizi, yalnızca her kalleş-hileci azılı "kâfir" yok sayıp yadsır. (Lokman Suresi, ayet: 31, 32.)

İbrahim Suresi, ayet: 32

وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفُلْكَ لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ

Anlamı

Denizde buyruğuyla yüzsün diye, gemileri size boyun eğdirmiştir O (Tanrı). (İbrahim Suresi, ayet: 32.)

Burada anlatılan, Hacc Suresi'nin 65. ayetinde de anlatılır. Ve Ğaşiye Suresi, ayet: 12'de de.

Bkz. **BOYUN EĞMEK, DENİZ.**

2- "Gemi"lerin Yararı

"Gemiler, Tanrı'nın lutfuyla insanlara yararlar sağlamakta":

Bakara Suresi'nin 164. ayetinde, birçok şey gibi "gemilerin insanların yararına denizlerde yüzer olmaları"nın da "düşünenler için ibret verici olduğu" bildirilir.

Bkz. **HAYVAN, GÖK, YER.**

"Karada ve denizde yürüten Tanrı'dır":

Yunus Suresi'nin 22. ayeti şöyle başlamakta.

"Tanrı O'dur ki, sizi, karada ve denizde yürütmektedir. Bir gemide bulunduğunuzda, gemi güzel bir rüzgârla içindekileri götürürken ve içindekiler sevinçle giderlerken..." Tam o sırada beliren korkunç fırtına ve korkunç dalgalar nedeniyle yolcuların içine düştükleri korku, Tanrı'ya yakarışları anlatılır ayette. bkz. **DALGA, DUA, KORKU, YAKARMA.**

"Ve buyruğuyla gemileri yürütmesi için rüzgârlar gönderir O. Siz, O'nun nimetleri arayıp elde edesiniz diye..." Bkz. Rûm Suresi, ayet: 46. Ayrıca bkz. **YEL.**

Fâtır Suresi, ayet: 12

وَتَرَى الْفُلْكَ فِيهِ مَوَاخِرَ لِتَبْتَغُوا مِنْ فَضْلِهِ
وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿١٢﴾

Anlamı

Denizlerde gemileri, denizleri yararak gider görürsün. O'nun (Tanrı'nın) iyiliğinden kaynaklanan dünyalıkları arayıp bulasınız diye olur bunlar. Olur ki, şükredersiniz. (Fâtır Suresi, ayet: 12.)

Bkz. **DENİZ.**

Demek ki Tanrı, "gemiler"le insanlar yararlansınlar, "çeşitli nimetler" elde etsinler ve sonunda şükürlerini yerine getirsinler istemiştir.

B- "Nuh'un Gemisi"

Bu konuyla ilgili ayetler için bkz. **NUH.**

Mülk Suresi, ayet: 16, 17

ءَاَمِنْتُمْ مَنْ فِي السَّمَٓاءِ اَنْ يَخْسِفَ بِكُمُ الْاَرْضَ فَاِذَا هِيَ تَمُورُ ﴿١٦﴾ اَمْ اَمِنْتُمْ
مَنْ فِي السَّمَٓاءِ اَنْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا فَسَتَعْلَمُونَ كَيْفَ نَذِيرِ ﴿١٧﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Gökte Olan'ın sizi yerin dibine geçirmesinden güvende misiniz? O zaman, yer sarsıldıkça sarsılır. *Gökte Olan*'ın başınıza taş yağdırmasından güvende misiniz? Benim uyarımın nasıl olduğunu yakında bileceksiniz! (Mülk Suresi, ayet: 16, 17.)

3- Göklerin ve Yerin Mülkü, Göklerde ve Yerde Bulunan Her Şey ve Herkes O'nundur

a) "Göklerin ve Yerin Mülkü, O'nundur"

Mâide Suresi, ayet: 17

وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا

Anlamı

Göklerin ve yerin ve bu ikisinin arasındakilerin "mülk"ü (egemenliği) Tanrı'nındır… (Mâide Suresi, ayet: 17.)

Burada anlatılan, aynı surenin 18 ve 120. ayetleri ile aşağıda ki ayetlerde de anlatılmakta:

Tevbe Suresi, ayet	: 116
Nûr Suresi, ayet	: 42
Furkan Suresi, ayet	: 2
Sâd Suresi, ayet	: 10
Şûrâ Sures, ayet	: 49
Zuhruf Suresi, ayet	: 85
Câsiye Suresi, ayet	: 27
Fetih Suresi, ayet	: 14
Hadîd Suresi, ayet	: 5
Teğâbün Suresi, ayet	: 1
Bürûc Suresi, ayet	: 9

b) "Gökte ve Yerde Bulunanların Tümü, O'nundur"

وَلِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ

Anlamı

Göklerde ve yerde ne varsa tümü, Tanrı'nındır.

Bu anlatım şu ayetlerde yer alır:

Bakara Suresi, ayet	: 284
Âli İmrân Suresi, ayet	: 109
Nisâ Suresi, ayet	: 126, 131, 132, 171
Yunus Suresi, ayet	: 55, 68
Nahl Suresi, ayet	: 52
Tâhâ Suresi, ayet	: 6
Hacc Suresi, ayet	: 64
Nûr Suresi, ayet	: 64
Lokman Suresi, ayet	: 26
Şûrâ Suresi, ayet	: 4
Necm Suresi, ayet	: 31

أَلَا إِنَّ لِلَّهِ مَنْ فِي السَّمَاوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ

Yunus Suresi, ayet: 66

Anlamı

Dikkat! Göklerde ve yerde kim varsa, Tanrı'nındır. (Yunus Suresi, ayet: 66.)

Burada bildirilen şu ayetlerde de bildirilmekte:

Enbiyâ Suresi, ayet	: 19
Hacc Suresi, ayet	: 18
Rûm Suresi, ayet	: 26

c) "Göklerin ve Yeryüzünün Mirası, O'nundur (Tek Mirasçı O'dur)"

وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ

Âli İmrân Suresi, ayet: 180
Hadîd Suresi, ayet: 10

Anlamı

Göklerin ve yerin mirası, Tanrı'nındır. (Âli İmrân Suresi, ayet: 180; Hadîd Suresi, ayet: 10.)

d) "Göklerin ve Yerin Hazineleri O'nun Elindedir"

وَلِلَّهِ خَزَائِنُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ

Münâfikûn Suresi ayet: 7

Anlamı

Göklerin ve yerin hazineleri, Tanrı'nındır. (Münâfikûn Suresi, ayet: 7.)

لَهُ مَقَالِيدُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ

Zümer Suresi, ayet: 63
Şûrâ Suresi, ayet: 12

Anlamı

Göklerin ve yerin (hazine) anahtarları, O'nundur (Tanrı'dadır). (Zümer Suresi, ayet: 63; Şûrâ Suresi, ayet: 12.)

e) "Göklerin ve Yerin Gizleri-Gizlilikleri-Gizli Bilgileri O'ndadır"

Bakara Suresi, ayet: 33

إِنِّي أَعْلَمُ غَيْبَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ

Anlamı

(Ben size demedim mi ki) "Göklerin ve yerin görünmeyenini-bilinmeyenini en iyi ben bilirim!" (Bakara Suresi, ayet: 33.)

Hücurât Suresi, ayet: 18

إِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ غَيْبَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ

Anlamı

Tanrı, göklerin ve yerin bilinmeyenini-görünmeyenini bilir kuşkusuz. (Hücurât Suresi, ayet: 18.)

Fâtır Suresi, ayet: 38

إِنَّ اللّٰهَ عَالِمُ غَيْبِ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ

Anlamı

Kuşkusuz Tanrı, göklerin ve yerin bilinmeyenini, görünmeyenini bilendir. (Fâtır Suresi, ayet: 38.)

Hûd Suresi, ayet: 123
Nahl Suresi, ayet: 77

وَلِلّٰهِ غَيْبُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ

Anlamı

Göklerin ve yerin bilinmeyenine-görünmeyenine ilişkin giz-bilgi, Tanrı'nındır (Tanrı'dadır). (Hûd Suresi, ayet: 123; Nahl Suresi, ayet: 77.)

f) "Göklerde ve Yerde Ne Varsa, Hepsi O'na Secde Eder"

Hacc Suresi, ayet: 18

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللّٰهَ يَسْجُدُ لَهُ مَنْ
فِي السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ
وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَابُّ وَكَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ

Anlamı

Görmez misin ki, göklerde ve yerde kim varsa hep, Tanrı'ya secde ederler? Güneş, Ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar, hayvanlar ve insanlardan bir çoğu... (Tanrı'ya secde ederler.) (Hacc Suresi, ayet: 18.)

وَلِلّٰهِ يَسْجُدُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ مِنْ دَٓابَّةٍ وَالْمَلٰٓئِكَةُ وَهُمْ
لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٤٩﴾

Nahl Suresi, ayet: 49

Anlamı

Göklerde ve yerde ne varsa, hayvanlar ve melekler, büyüklenmeden, Tanrı'ya secde ederler. (Nahl Suresi, ayet: 49.)

وَلِلّٰهِ يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ
طَوْعًا وَكَرْهًا وَظِلَالُهُمْ بِالْغُدُوِّ وَالْاٰصَالِ ﴿١٥﴾

Ra'd Suresi, ayet: 15

Anlamı

Göklerde ve yerde kim varsa, gölgeleri de, sabah-akşam, isteyerek ve istemeyerek Tanrı'ya secde ederler. (Ra'd Suresi, ayet: 15.)

g) "Gökte ve Yerde Ne Varsa, Hepsi, O'nu Tesbih Eder"

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ يُسَبِّحُ لَهُ مَنْ فِي
السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَالطَّيْرُ صَٓافَّاتٍ كُلٌّ قَدْ عَلِمَ صَلَاتَهُ
وَتَسْبِيحَهُ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٤١﴾

Nûr Suresi, ayet: 41

Anlamı

Görmez misin ki, göklerde ve yerde kim varsa ve sıra sıra kuşlar; Tanrı'yı tesbih ederler? Hepsi, duasını ve tesbihi bilir. Tanrı, onların yaptıklarını bilendir. (Nûr Suresi, ayet: 41.)

يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ

Haşr Suresi, ayet: 24

Anlamı

Göklerde ve yerde ne varsa, O'nu tesbih eder. (Haşr Suresi, ayet: 24.)
Burada bildirilen, Cum'a Suresi'nin 1. ayetinde de bildirilmekte.

سَبَّحَ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١﴾

Anlamı

Göklerde ve yerde ne varsa, Tanrı'yı tesbih etmekte. Güçlü ve hikmetli O'dur.
Bu ayet; Hadîd, Haşr ve Saff Suresi'nin 1. ayetidir.

ğ) "Yedi Kat Gök" ve "Yer"," İçindekilerle Birlikte, O'nu Tesbih Eder"

İsrâ Suresi, ayet: 44

تُسَبِّحُ لَهُ السَّمٰوَاتُ
السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَنْ فِيهِنَّ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلٰكِنْ
لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا ﴿٤٤﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Yedi kat gök, yer ve bunlarda bulunan kimseler, O'nu tesbih eder. Onu, hamd ile tesbih etmeyen yoktur. Fakat siz onların tesbihlerini anlamazsınız. Doğrusu O, Halim olandır, Bağışlayan'dır. (İsrâ Suresi, ayet: 44.)

Yukarıdaki ayetlerden 3/a-g'de yer alan ayetlerin içerdiği konular ve ilgili ayetler için bkz. **BİLGİ, BİLİNEMEZLİK, HAZİNE, MİRAS, MÜLK, TANRI, YER.**

3/g-ğ'de yer alan ayetlerin içerdiği konular ve ilgili ayetler için bkz. **HAMD, İBADET, TANRI, TESBİH, YER.**

h) "Gökte ve Yerde Ne Varsa, Hepsi, Tanrı'nın Birer Kuludur"

Meryem Suresi, ayet: 93

إِنْ كُلُّ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ إِلَّا آتِي الرَّحْمٰنِ عَبْدًا ﴿٩٣﴾

Anlamı

Göklerde ve yerde bulunan herkes, kesinlikle, Rahman olan Tanrı'ya kul olarak gelecektir. (Meryem Suresi, ayet: 93.)

Bkz. **KUL, TANRI.**

ı) "Göklerden ve Yerden Olanaklar Verip İnsanları Doyuran O'dur"

Bkz. **BESİN, İNSAN, RIZK.**

i) "O, Göklere ve Yere Emaneti Yüklemeyi Önermiş, Ama Onlar Korkaklık Gösterip Yüklenmekten Kaçınmışlar, Sonunda İnsan Yüklenmiştir Onu!"

Bkz. DAĞ, EMANET, İNSAN.

j) "Göklerde ve Yerde Hiçbir Şey, Hiçbir Kimse, O'nu Güçsüz Bırakamaz."

k) "Göklerin ve Yerin Orduları, O'nundur"

Bkz. ASKER, TANRI.

4- "Gökleri Direksiz Olarak Kuran ve Göklerin Çökmesini Önleyen O'dur"

a) "O, Gökleri Direksiz Yükseltmiştir"

اَللّٰهُ الَّذ۪ي رَفَعَ السَّمٰوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا

Ra'd Suresi, ayet: 2

Anlamı

Tanrı O'dur ki, gökleri, görmekte olduğunuz biçimde, direksiz (yaratıp) yükseltmiştir. (Ra'd Suresi, ayet: 2.)

Bkz. YARATMA. Ayrıca bkz. Lokman Suresi, ayet: 10.

b) "Çökmesin, ya da Kayıp Gitmesin Diye Göğü, Yeri Tutan O'dur"; "Yerin Üzerine Çökmesin Diye Göğü Tutan O'dur"

اِنَّ اللّٰهَ يُمْسِكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ
اَنْ تَزُولَاۚ وَلَئِنْ زَالَتَا اِنْ اَمْسَكَهُمَا مِنْ اَحَدٍ مِنْ بَعْدِه۪ۜ اِنَّهُ كَانَ
حَل۪يمًا غَفُورًا ﴿٤١﴾

Fâtır Suresi, ayet: 41

Anlamı

Kuşkusuz Tanrı tutmaktadır gökleri ve yeri. Bu ikisi kayıp gitmesinler diye... Bu ikisi kayıp gitmiş (yok olmuş) olsalar, Tanrı'dan başka kimse bu ikisini artık tutamaz andolsun. O, "hilm"li ve bağışlayandır. (Fâtır Suresi, ayet: 41.)

Bu ayetin anlamı, Diyanet'in çevirisinde şöyle yer alıyor:

Doğrusu, zeval bulmasın diye gökleri ve yeri tutan, Allah'tır. Eğer onlar zevale uğrarsa, O'ndan başka, andolsun ki, onları kimse tutamaz. O, şüphesiz, Halim'dir, Bağışlayan'dır.

Hasan Basri Çantay'ın verdiği anlam da şöyle:

Şüphesiz ki, Allah, gökleri ve yeri, zeval bulmalarından (korumak için bizzat)

tutmaktadır. Eğer onlar zeval bulurlarsa, andolsu ki, O'ndan sonra kimse bunları tutamaz. Hakikaten O (Allah), ukûbetde aceleci değildir. Çok yarlığayıcıdır.

Abdullah Atıf Tüzüner'se ayeti şöyle çevirmekte dilimize:

Belli, Allah, gökleri ve yeri, düşmesinler diye tutup duruyor. And ile söylerim ki, düşecek olsalar, O'ndan başka, onları tutacak da yok. Belli ki, O, çok cezaları geri bırakıcı, çok suçları örtücüdür.

Hacc Suresi, ayet: 65

أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ سَخَّرَ لَكُم مَّا فِي الْأَرْضِ وَالْفُلْكَ تَجْرِي فِي الْبَحْرِ
بِأَمْرِهِ وَيُمْسِكُ السَّمَاءَ أَن تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ إِلَّا بِإِذْنِهِ
إِنَّ اللَّهَ بِالنَّاسِ لَرَءُوفٌ رَّحِيمٌ ﴿٦٥﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Allah'ın yerde olanları ve emriyle denizlerle yürüyen gemileri buyruğunuz altına vermiş olduğunu; buyruğu olmaksızın, "yere düşmemesi için göğü, O'nun tuttuğunu" görmez misin? Doğrusu Allah, insanlara karşı şefkatli ve merhametli olandır. (Hacc Suresi, ayet: 65.)

Bkz. **ACIMA, GEMİ, TANRI, YER.**

5- "Göklerin ve Yerin Tanrı'sı O'dur"

Ra'd Suresi, ayet: 16

قُلْ مَن رَّبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلِ اللَّهُ

Anlamı

De ki: "Göklerin ve yerin Rabbi kimdir?" De ki: "Tanrı'dır" (Allah) (Ra'd Suresi, ayet: 16.)

Mü'minun Suresi, ayet: 86, 87

قُلْ مَن رَّبُّ السَّمَاوَاتِ السَّبْعِ وَرَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿٨٦﴾
سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ أَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٨٧﴾

Anlamı

"Yedi kat göğün Rabbi, büyük Arş'ın Rabbi kimdir?" de. "(Bunların tümü) Tanrı'nındır!" diyecekler. De ki: "Öyleyse, O'na karşı gelmekten korkup sakınmaz mısınız?" (Mü'minun Suresi, ayet: 86, 87.)

رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا

Anlamı
Göklerin ve yerin ve bu ikisinin arasında bulunanların Tanrı'sıdır O.
Bu anlatım şu ayetlerde geçer:

Sâffât Suresi, ayet	: 5
Sâd Suresi, ayet	: 68
Duhân Suresi, ayet	: 7
Nebe' Suresi, ayet	: 37

Konuyla ilgili öteki ayetler için bkz. **ANT, RABB, PUT, TANRI, YARATMA, YER.**

B- "Gökler"in "Yaratılış"ları

1- Gökler "Nasıl" Yaratılmışlardır?

Enbiyâ Suresi, ayet: 16

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَٓاءَ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِب۪ينَ ﴿١٦﴾

Anlamı
Biz göğü ve yeri ve bu ikisi arasındakileri, oyun oynayanlar olarak yaratmadık. (Yani oyun ve eğlence türünden iş yapanlar gibi iş edinmedik bunları yaratmayı.) (Enbiyâ Suresi, ayet: 16.)

Duhân Suresi, ayet: 38

وَمَا خَلَقْنَا السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لَاعِب۪ينَ ﴿٣٨﴾

Anlamı
Biz gökleri ve yeri ve bu ikisi arasındakileri, oyun oynayanlar olarak yaratmadık. (Duhân Suresi, ayet: 38.)

Kehf Suresi, ayet: 51

مَٓا اَشْهَدْتُهُمْ خَلْقَ السَّمٰوٰتِ
وَالْاَرْضِ وَلَا خَلْقَ اَنْفُسِهِمْۖ وَمَا كُنْتُ مُتَّخِذَ الْمُضِلّ۪ينَ
عَضُدًا ﴿٥١﴾

Anlamı (Diyanet'in)
Oysa Ben onları ne göklerin ve yerin yaratılmasında ve ne de kendilerinin yaratılmasında hazır bulundurdun. Saptıranları hiçbir işde asla yardımcı da edinmedin. (Kehf Suresi, ayet: 51.)

Mü'min Suresi,
ayet: 57

لَخَلْقُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ اَكْبَرُ مِنْ
خَلْقِ النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٧﴾

Anlamı

Andolsun ki, göklerin ve yerin yaratılması, insanların yaratılmasından daha büyük bir olaydır. Ne var ki, insanların çoğu bunu bilmez. (Mü'min Suresi, ayet: 57.)

2- Gökler "Kaç Kat" ve "Kaç (Tanrısal) Günde" Yaratıldı?

a) "Gökler ve Yerin Yaratılışı, Altı Günde (Süresini Tanrı Bilir) Gerçekleşmiştir"

A'râf Suresi,
ayet: 54
Yunus Suresi,
ayet: 3

اِنَّ رَبَّكُمُ اللّٰهُ الَّذ۪ي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ ف۪ي سِتَّةِ اَيَّامٍ

Anlamı

Sizin Tanrı'nız O Tanrı'dır ki, gökleri ve yeri, altı günde yaratmıştır. (A'râf Suresi, ayet: 54; Yunus Suresi, ayet: 3.)

Hûd Suresi,
ayet: 7
Hadîd Suresi,
ayet: 4

وَهُوَ الَّذ۪ي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ ف۪ي سِتَّةِ اَيَّامٍ

Anlamı

O (Tanrı) O'dur ki, gökleri ve yeri, altı günde yaratmıştır. (Hûd Suresi, ayet: 7; Hadîd Suresi, ayet: 4.)

Furkan Suresi,
ayet: 59

اَلَّذ۪ي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا ف۪ي سِتَّةِ اَيَّامٍ

Anlamı

O Tanrı'dır ki, gökleri, yeri ve bunun ikisi arasındakileri, altı günde yaratmıştır. (Furkan Suresi, ayet: 59.)

Secde Suresi, ayet: 4; Kaf Suresi, ayet: 38.de de böyle bildirilir.

Bkz. **ALTI, ARŞ, GÜN, YARATIŞ, YER.**

b) "Gökler"in "Yaratış"ı "İki Gün"de Bitmiştir; "Yedi Kat" Olarak

Fussilet Suresi,
ayet: 11, 12

ثُمَّ اسْتَوٰٓى اِلَى السَّمَٓاءِ وَهِيَ دُخَانٌ فَقَالَ
لَهَا وَلِلْاَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا اَوْ كَرْهًا قَالَتَٓا اَتَيْنَا طَٓائِع۪ينَ ﴿١١﴾

فَقَضٰيهُنَّ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ فِي يَوْمَيْنِ وَاَوْحٰى فِي كُلِّ سَمَٓاءٍ اَمْرَهَا
وَزَيَّنَّا السَّمَٓاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ وَحِفْظًا ذٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ
الْعَلِيمِ ﴿١٢﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Sonra duman halinde bulunan göğe yöneldi (Allah). Ona ve yeryüzüne: "İsteyerek veya istemeyerek buyruğuma gelin!" dedi. İkisi de: "İsteyerek geldik!" dediler. Allah, bunun üzerine, "iki gün içinde", "yedi gök" var etti. Ve her göğün işini kendisine bildirdi. Yakın göğü ışıklarla donattık. Ve bozulmaktan koruduk. İşte bu, bilen ve güçlü olan Allah'ın kanunudur. (Fussilet Suresi, ayet: 11, 12.)

Bkz. **GÜN, YARATIŞ, YER.**

3- Bir "Yapı" (Bina) Olarak Gök-Gökler

a) Direksiz

خَلَقَ السَّمٰوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا — *Lokman Suresi, ayet: 10*

Anlamı

(Tanrı) gökleri, gördüğünüz biçimde, "direksiz" yaratmıştır. (Lokman Suresi, ayet: 10.)

Ayrıca bkz. A/4/a.

b) Yedi Kat

ثُمَّ اسْتَوٰى اِلَى السَّمَٓاءِ فَسَوّٰيهُنَّ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ — *Bakara Suresi, ayet: 29*

Anlamı

(Tanrı) sonra göğe yöneldi ve (gökleri) "yedi (kat) gök" olarak oluşturup meydana koydu. (Bakara Suresi, ayet: 29.)

Bkz Fussilet Suresi, ayet: 11 ve 12. anlamı yukarıda verilmişti.

"Yedi kat gök, yer ve bunlarda bulunanlar, Tanrı'yı tesbih ederler". Bunu anlatan ayet, yukarıda (A/3/ğ'de) geçmişti. Mü'minun Suresi'nin yukarıda geçen 86. ayetine de (A/5) bakınız.

اَللّٰهُ الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ وَمِنَ الْاَرْضِ مِثْلَهُنَّ — *Talâk Suresi, ayet: 12*

Anlamı

Yedi (kat) göğü ve yerden de bir o kadarını yaratan Tanrı'dır O. (Talâk Suresi, ayet: 12.)

Nebe' Suresi, ayet: 12, 13

وَبَنَيْنَا فَوْقَكُمْ سَبْعًا شِدَادًا ﴿١٢﴾ وَجَعَلْنَا سِرَاجًا وَهَّاجًا ﴿١٣﴾

Anlamı

Üstünüze yedi sağlam yapı yapıp kurduk. Ve parlayan bir kandil (güneş) astık. (Nebe' Suresi, ayet: 12, 13.)

Mülk Suresi, ayet: 3, 4

الَّذِي خَلَقَ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا مَا تَرَى فِي خَلْقِ الرَّحْمَٰنِ مِنْ تَفَاوُتٍ فَارْجِعِ
الْبَصَرَ هَلْ تَرَى مِنْ فُطُورٍ ﴿٣﴾ ثُمَّ ارْجِعِ الْبَصَرَ كَرَّتَيْنِ يَنْقَلِبْ إِلَيْكَ الْبَصَرُ
خَاسِئًا وَهُوَ حَسِيرٌ ﴿٤﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Gökleri, "yedi kat üzerine" yaratan O'dur. Rahman'ın bu yaratmasında bir düzensizlik bulamazsın. Gözünü bir çevir bak, bir aksaklık görebilir misin? Bir aksaklık bulmak için gözünü tekrar tekrar çevir bak; ama göz umduğunu bulamayıp bitkin ve yorgun düşer. (Mülk Suresi, ayet: 3, 4.)

Açıklama

Çevirideki "bir aksaklık bulmak için gözünü tekrar tekrar çevir bak"ın, aslına uygunluğu için şöyle olması daha doğru olur: "Sonra yeniden, iki kez daha çevir bak!"

Ayrıca bkz. Nuh Suresi, ayet: 15. Anlamı aşağıda verilecek.

Nâziât Suresi, ayet: 27-29

﴿٢٦﴾ أَأَنْتُمْ أَشَدُّ خَلْقًا أَمِ السَّمَاءُ بَنَاهَا ﴿٢٧﴾ رَفَعَ سَمْكَهَا فَسَوَّاهَا ﴿٢٨﴾
وَأَغْطَشَ لَيْلَهَا وَأَخْرَجَ ضُحَاهَا ﴿٢٩﴾

Anlamı

Sizin yaratılmanız mı, yoksa göğün yaratılması mı daha zor? (Tanrı) onu yapı olarak yapıp kurdu. Boyunu yükseltti ve bir düzeye getirdi. Gecesini karарttı, gündüzünü aydınlığa çıkardı. (Nâziât Suresi. ayet: 27-29.)

Şems Suresi, ayet: 5

وَالسَّمَاءِ وَمَا بَنَاهَا ﴿٥﴾

Anlamı

Göğe ve onu yapıp kurana andolsun! (Şems Suresi, ayet: 5.)

أَفَلَمْ يَنْظُرُوا إِلَى السَّمَاءِ فَوْقَهُمْ
كَيْفَ بَنَيْنَاهَا وَزَيَّنَّاهَا وَمَا لَهَا مِنْ فُرُوجٍ ﴿٦﴾

Kaf Suresi, ayet: 6

Anlamı (Diyanet'in)

Onlar, "üstlerindeki göğü nasıl yapmışız, süslemişiz, bir bakmazlar mı? Onda hiçbir çatlak da yoktur" (Kaf Suresi, ayet: 6.)

وَالسَّمَاءَ بَنَيْنَاهَا بِأَيْدٍ وَإِنَّا لَمُوسِعُونَ ﴿٤٧﴾

Zâriyât Suresi, ayet: 47

Anlamı

"Göğü ellerimizle biz yaptık". ("Gücümüzle" demek istediği savunularak yorumlanır.) Andolsun ki biz geniş tutanlarız. (Zâriyât Suresi, ayet: 47.)

الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَرْضَ فِرَاشًا وَالسَّمَاءَ بِنَاءً

Bakara Suresi, ayet: 22

Anlamı

(Tanrı) o Tanrı'dır ki, "yer"i size döşek, göğü de size "bina" yaptı. (Bakara Suresi, ayet: 22.)

وَجَعَلْنَا السَّمَاءَ سَقْفًا
مَحْفُوظًا وَهُمْ عَنْ آيَاتِهَا مُعْرِضُونَ ﴿٣٢﴾

Enbiyâ Suresi, ayet: 32

Anlamı

Göğü, "korunmuş bir tavan yaptık". Öyleyken onlar, ayetlerimizden yüz çevirmekteler. (Enbiyâ Suresi, ayet: 32.)

أَفَلَمْ يَرَوْا إِلَى مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ
وَمَا خَلْفَهُمْ مِنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ إِنْ نَشَأْ نَخْسِفْ بِهِمُ
الْأَرْضَ أَوْ نُسْقِطْ عَلَيْهِمْ كِسَفًا مِنَ السَّمَاءِ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ

Sebe' Suresi, ayet: 9

لَآيَةً لِكُلِّ عَبْدٍ مُنِيبٍ ﴿٩﴾

Anlamı

Önlerinde ve arkalarında bulunan "göğü" ve yeri görmezler mi? Biz dilesek, onları yere batırır ya da "göğün bir parçasını başlarına düşürürüz". Bundan, (Tanrı'ya) yönelen her kul için ders var. (Sebe' Suresi, ayet: 9.)

Bkz. **DİLEMEK.**

İsrâ Suresi, ayet: 92

أَوْ تُسْقِطَ السَّمَاءَ كَمَا زَعَمْتَ عَلَيْنَا كِسَفًا

Anlamı

"Ya da ileri sürdüğün gibi, göğü üzerimize parça parça düşürmelisin..." (dediler). (İsrâ Suresi, ayet: 92.)

Tûr Suresi, ayet: 5

وَالسَّقْفِ الْمَرْفُوعِ ﴿٥﴾

Anlamı

Ve "yükseltilmiş olan tavan"a (göğe) andolsun ki, (Tanrı'nın vereceği azab gerçekleşecektir). (Tûr Suresi, ayet: 5.)

Bkz. **ANT.**

Mü'minûn Suresi, ayet: 17

وَلَقَدْ خَلَقْنَا فَوْقَكُمْ
سَبْعَ طَرَائِقَ وَمَا كُنَّا عَنِ الْخَلْقِ غَافِلِينَ ﴿١٧﴾

Anlamı

Andolsun ki üstünüzde "yedi yol" (yedi kat gök) yarattık. Biz, yarattığımızdan habersiz değiliz. (Mü'minûn Suresi, ayet: 17.)

Açıklama

Bu ayette, "yedi kat gök"ün "yedi yol" diye nitelenmesini, Kur'an yorumcuları şöyle açıklarlar: "Katların her biri bir yoldur. Çünkü, bunlar, meleklerin yollarıdır". (Bkz. Celâleyn tefsiri.)

Zâriyât Suresi, ayet: 7

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْحُبُكِ ﴿٧﴾

Anlamı

"Yolları olan göğe andolsun" (ki...) (Zâriyât Suresi, ayet: 7.)

c) "Kandillerle Süslemeler ve Bunların Korunması"

أَلَمْ تَرَوْا كَيْفَ خَلَقَ اللَّهُ سَبْعَ سَمَاوَاتٍ طِبَاقًا ﴿١٥﴾
وَجَعَلَ الْقَمَرَ فِيهِنَّ نُورًا وَجَعَلَ الشَّمْسَ سِرَاجًا ﴿١٦﴾

Nuh Suresi, ayet: 15, 16

Anlamı

Görmez misin, yedi kat göğü birbirine uygun olarak Tanrı nasıl yaratmış? Bunların içinde ayı bir "nûr" (ışık) ve güneşi de bir "kandil" yapmıştır. (Nuh Suresi, ayet: 15, 16.)

وَلَقَدْ زَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابِيحَ
وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِلشَّيَاطِينِ وَأَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابَ السَّعِيرِ ﴿٥﴾

Mülk Suresi, ayet: 5

Anlamı

Andolsun ki, biz, "dünya göğü"nü (yere en yakın olan göğü) "kandiller"le süsleyip donattık. Ve bunları, şeytanlara yöneltilen taşlamalar için araç yaptık. (Bunlarla şeytanların taşlanmasını sağladık.) Ve onlar için yakıcı ateş hazırladık. (Mülk Suresi, ayet: 5.)

Bkz. **BEKÇİ.**

Açıklama

Fussilet Suresi'nde de "dünya göğü"nün, "kandiller" (mesâbih) ile süslenip donatıldığı ve "bunların korunduğu" bildirilmekte. (Bkz. yukarıda B/2/b bölümü.) "Gökler"in ve "göklerdekiler"in "nasıl korundukları"yla ilgili ayetler için ayrıca bkz. **BEKÇİ, CİN, ŞEYTAN.**

d) "Burçlar"ı Var

وَالسَّمَاءِ ذَاتِ الْبُرُوجِ ﴿١﴾

Bürûc Suresi, ayet: 1

Anlamı

Andolsun "burçlar"ı olan göğe. (Bürûc Suresi, ayet: 1.)

Açıklama

"Burçlar"la ne anlatılmak istendiği, tartışmalıdır. "On iki yıldız", "büyük yıldızlar", "ayın menzilleri", "gök kapıları" anlatılmak istenmiş olabileceği ileri sürülmekte yorumlarda.

Furkan Suresi, ayet: 61

تَبَارَكَ الَّذِي
جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا مُنِيرًا ﴿٦١﴾

Anlamı

Ne yücedir O Tanrı ki, "gökte burçlar" yarattı. Ve onların içinde "kandil" (sirac) ve ışık veren ay yapıp koydu. (Furkan Suresi, ayet: 61.)

Bkz. **BEKÇİ, CİN, ŞEYTAN, YILDIZ.** Ayrıca bkz. Hicr Suresi, ayet: 16.

e) (Göğün) "Kapılar"ı Var

A'râf Suresi, ayet: 40

إِنَّ الَّذِينَ كَذَّبُوا
بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ وَلَا
يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ وَكَذَلِكَ
نَجْزِي الْمُجْرِمِينَ ﴿٤٠﴾

Anlamı

Ayetlerimizi yalanlayanlar ve büyüklük taslayarak onları kabul etmeye yanaşmayanlar için "*göğün kapıları*" açılmayacak. "Deve iğne deliğine girene dek", onlar cennete giremeyecekler. Suçluları işte böyle cezalandırırız. (A'râf Suresi, ayet: 40.)

Bkz. **AÇMAK, BEKÇİ, CENNET, CEZA, DEVE, KAPI.**

f) "Göğe Merdiven", "Göğün Merdivenleri"

Meâric Suresi, ayet: 3, 4

مِنَ اللَّهِ ذِي الْمَعَارِجِ ﴿٣﴾
تَعْرُجُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ ﴿٤﴾

Anlamı

"Merdivenler sahibi" Tanrı'dandır o.

Ona melekler ve ruh, bir günde yükselip çıkarlar ki, onun uzaklığı elli bin yıllıktır. (Meâric Suresi, ayet: 3, 4.)

Bkz. **GÜN, MELEK, RUH.**

Açıklama

"Merdivenler sahibi" deyimindeki "merdivenler", ayetteki "meâric" sözcüğünün karşılığıdır. "Bu sözcüğe "dereceler", "yerler-makamlar" diye anlam verenler de var. Bu anlamı verenler çoğunlukta üstelik. Doğru da olabilir. Ancak, bence, "merdivenler" anlamını vermek daha doğrudur. Yani "mearic" sözcüğünü, "ma'rec"in değil de, "mi'rac"ın çoğulu olarak almak daha uygundur. Bilindiği gibi, "mi'rac", "merdiven" anlamına gelir. "Meâric", Zuhruf Suresi'nin 33. ayetinde de –herkesin kabul ettiği gibi– "mirac"ın, yani "merdiven" anlamına gelen sözcüğün çoğulu olarak bulunmakta.

Buradaki "merdivenler"le de "göklerin merdivenleri" anlatılıyor olabilir.

Bkz. **BİR, DİLEMEK, EV, KÂFİR.** Ayrıca bkz. **AÇMAK, BEKÇİ, KAPI.**

أَمْ لَهُمْ سُلَّمٌ يَسْتَمِعُونَ فِيهِ فَلْيَأْتِ مُسْتَمِعُهُمْ بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ

Tûr Suresi, ayet: 38

Anlamı (Diyanet'in)

Yoksa *üzerine çıkıp "vahiy dinledikleri bir merdiven"leri mi var*? Öyleyse dinleyenleri açık bir delil getirsin. (Tûr Suresi, ayet: 38.)

وَإِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكَ إِعْرَاضُهُمْ فَإِنِ اسْتَطَعْتَ
أَنْ تَبْتَغِيَ نَفَقًا فِي الْأَرْضِ أَوْ سُلَّمًا فِي السَّمَاءِ فَتَأْتِيَهُمْ بِآيَةٍ
وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ لَجَمَعَهُمْ عَلَى الْهُدَى فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْجَاهِلِينَ ﴿٣٥﴾

En'âm Suresi, ayet: 35

Anlamı (Diyanet'in)

Onların aldırışsızlığı sana ağır gelince, eğer gücün yeri delmeye veya "göğe merdiven dayamaya" yetmiş olsaydı, onlara bir mucize göstermek isterdin. Allah dileseydi onları doğru yolda toplardı. Sakın bilmeyenlerden olma. (En'âm Suresi, ayet: 35.)

Bkz. **ALDIRMAZLIK, AĞIR, BİLGİ, CAHİL, DİLEMEK, HİDAYET.**

4- "Gökler" Neden "Yaratılmış"lardır?

a) "Göklerin Yaratılması Boşuna Değildir"

الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا
وَعَلَى جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ

Âli İmrân Suresi, ayet: 191

رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هٰذَا بَاطِلاً سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ﴿١٩١﴾

Anlamı

Onlar ki ayaktayken, otururken ve yanları üzerinde bulunurken Tanrı'yı anarlar ve "göklerin ve yerin yaratılışını" düşünürler; "Tanrı'mız! Sen boşuna yaratmadın bunu! Eksiklerden uzaksın sen! Bizi ateş azabından koru!" derler. (Âli İmrân Suresi, ayet: 191.)

Bkz. **BÂTIL, DUA, DÜŞÜNMEK, İBADET, ZİKİR**. Ayrıca bkz. **ANMAK, CEHENNEM**.

Sâd Suresi, ayet: 27

وَمَا خَلَقْنَا السَّمَاءَ وَالْاَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا بَاطِلاً ذٰلِكَ ظَنُّ الَّذِينَ
كَفَرُوا فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مِنَ النَّارِ ﴿٢٧﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Göğü, yeri ve ikisinin arasında bulunanları, boşuna yaratmadık. Bunun boşuna olduğu, inkâr edenlerin sanısıdır. Vay, ateşe uğrayacak inkârcıların haline! (Sâd Suresi, ayet: 27.)

b) "İnsanların Rızkı Var Gökte"

Zâriyât Suresi, ayet: 22, 23

وَفِي السَّمَاءِ رِزْقُكُمْ وَمَا تُوعَدُونَ ﴿٢٢﴾
فَوَرَبِّ السَّمَاءِ وَالْاَرْضِ اِنَّهُ لَحَقٌّ مِثْلَ مَا اَنَّكُمْ تَنْطِقُونَ ﴿٢٣﴾

Anlamı

"Rızk"ınız da, size söz verilenler de "gök"tedir. Göğün ve yerin Tanrı'sına andolsun ki, bu (bildirilenler) bir gerçektir. Tıpkı sizin konuşuyor olmanız-konuştuklarınız gibi (konuşmalarınız, konuştuklarınız sizce nasıl gerçekse öyle.) (Zâriyât Suresi, ayet: 22, 23.)

"Gökten su indirilir"; "besinler meydana getirmek için":

Bakara Suresi, ayet: 22

وَاَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَاَخْرَجَ بِهِ
مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ فَلَا تَجْعَلُوا لِلّٰهِ اَنْدَادًا وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٢٢﴾

Anlamı

Ve (Tanrı) gökten su indirdi, onunla size –yiyecek (rızık) olsun diye– meyveler (ürünler) çıkarıp meydana getirdi. Öyleyse siz bilip dururken artık eşler-benzerler ileri sürmeyin Tanrı için. (Bakara Suresi, ayet: 22.)

وَمَا أَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ السَّمَاءِ مِنْ رِزْقٍ فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا

Câsiye Suresi, ayet: 5

Anlamı

Tanrı'nın "gökten rızık indirmesi"nde, onunla, ölü duruma gelmiş olan bir toprağa can vermesinde de (inanırlar için dersler var)... (Câsiye Suresi, ayet: 5.)

İlgili öteki ayetler için bkz. **RIZK, TOPRAK, YAĞMUR**. Ayrıca bkz. **BESİN**.

c) "Gökten Sofra İnmiştir"

Musa Peygamber'le birlikte olanlara indirilen "menn" ve "selvâ" (kimilerine göre, "kudret helvası ve bıldırcın"):

وَإِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسٰى
لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتّٰى نَرَى اللّٰهَ جَهْرَةً فَأَخَذَتْكُمُ الصَّاعِقَةُ
وَأَنْتُمْ تَنْظُرُونَ ﴿٥٥﴾ ثُمَّ بَعَثْنَاكُمْ مِنْ بَعْدِ مَوْتِكُمْ
لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٥٦﴾ وَظَلَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْغَمَامَ وَأَنْزَلْنَا
عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوٰى كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ
وَمَا ظَلَمُونَا وَلٰكِنْ كَانُوا أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٥٧﴾

Bakara Suresi, ayet: 55, 57

Anlamı (Diyanet'in)

"Ya Musa! Allah'ı apaçık görmedikçe sana inanmayacağız!" demiştiniz de, gözleriniz göre göre sizi yıldırım çarpmıştı. Ölümünüzden sonra, şükredesiniz diye, sizi tekrar diriltmiştik. "Bulutla sizi gölgelendirdik, kudret helvası ve bıldırcın indirdik." "Verdiğimiz rızıkların iyi ve güzel olanlarından yiyin" dedik. Onlar bize değil, fakat kendilerine yazık ediyorlardı. (Bakara Suresi, ayet: 55,57.)

Bkz. **İSRAİLOĞULLARI**.

إِذْ قَالَ
الْحَوَارِيُّونَ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ هَلْ يَسْتَطِيعُ رَبُّكَ أَنْ يُنَزِّلَ

Mâide Suresi, ayet: 112-115

عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ قَالَ اتَّقُوا اللّٰهَ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ
﴿١١٢﴾ قَالُوا نُرِيدُ اَنْ نَأْكُلَ مِنْهَا وَتَطْمَئِنَّ قُلُوبُنَا وَنَعْلَمَ
اَنْ قَدْ صَدَقْتَنَا وَنَكُونَ عَلَيْهَا مِنَ الشَّاهِدِينَ ﴿١١٣﴾
قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ اللّٰهُمَّ رَبَّنَا اَنْزِلْ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ
تَكُونُ لَنَا عِيدًا لِاَوَّلِنَا وَاٰخِرِنَا وَاٰيَةً مِنْكَ وَارْزُقْنَا وَاَنْتَ خَيْرُ
الرَّازِقِينَ ﴿١١٤﴾ قَالَ اللّٰهُ اِنِّي مُنَزِّلُهَا عَلَيْكُمْ فَمَنْ يَكْفُرْ بَعْدُ مِنْكُمْ
فَاِنِّي اُعَذِّبُهُ عَذَابًا لَا اُعَذِّبُهُ اَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿١١٥﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Havariler, "Ey Meryem Oğlu İsa! Rabbi'n bize gökten bir sofra indirebilir mi?" demişlerdi de, "inanıyorsanız Allah'tan sakının!" demişti. "Ondan yemeyi, kalplerimizin kanmasını ve senin bize doğru söylediğini bilmeyi, ona şahid olmayı istiyoruz!" dediler. Meryem Oğlu İsa: "Allah'ım! Rabbi'miz! Bize ve bizden sonra geleceklere bayram ve senden delil olarak gökten bir sofra indir, bizi rızıklandır, sen rızık verenlerin en hayırlısısın!" dedi. Allah: "Ben, onu size indireceğim; bundan sonra içinizden kim inkâr ederse, dünyalarda kimseye azab etmediğim şekilde ona azab edeceğim!" dedi. (Mâide Suresi, ayet: 112-115.)

Bkz. **HAVARİLER, İSA.**

d) "Gökten Kitab, Vahiy İnmiştir"

Âli İmrân Suresi, ayet: 1-5

الٓمٓ ﴿١﴾ اللّٰهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْحَيُّ الْقَيُّومُ ﴿٢﴾ نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ
بِالْحَقِّ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَاَنْزَلَ التَّوْرٰيةَ وَالْاِنْجِيلَ ﴿٣﴾ مِنْ قَبْلُ
هُدًى لِلنَّاسِ وَاَنْزَلَ الْفُرْقَانَ اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ لَهُمْ
عَذَابٌ شَدِيدٌ وَاللّٰهُ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ ﴿٤﴾ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَخْفٰى عَلَيْهِ

شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ ۝٥

Anlamı

Elif Lâm Mim (bunların anlamı ya da işaret olarak neyi anlattıkları tartışmalıdır). Tanrı, kendisinden başka Tanrı olmayan, diri ve görüp gözetendir. Sana kitabı gerçek olarak "indirdi". Kendisinden öncekileri onaylar nitelikte. (Tanrı) Tevrat'ı ve İncil'i de "indirmişti" önceden. İnsanlara yol göstersin diye... Ve "doğruyu yanlıştan ayıran"ı "indirdi". Tanrı'nın ayetlerine inanmayanlar için katı azab (işkence-ceza) var. Tanrı güçlüdür, öç alıcıdır. Kuşkusuz, Tanrı'ya, ne yerde, ne de gökte bir şey gizli-kapalı kalır. (Âli İmrân Suresi, ayet: 1-5.)

İlgili ayetler için bkz. **İSA, İNCİL, KİTAB, KUR'AN, MUCİZE, MUSA, TEVRAT.**

e) "Gökten İnen Var, Göğe Çıkan Var"

هُوَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ
يَعْلَمُ مَا يَلِجُ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا وَمَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ وَمَا يَعْرُجُ
فِيهَا وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ۝٤

Hadîd Suresi, ayet: 4

Anlamı

Tanrı O'dur ki, gökleri ve yeri altı günde yarattı. Sonra Arş'a düzeylenip egemenlik kurdu. Yere gireni, yerden çıkanı, "gökten ineni ve göğe yükselip çıkanı bilir". Nerede olursanız olun, sizinle birliktedir O. Tanrı, yaptıklarınızı görendir. (Hadîd Suresi, ayet: 4.)

Burada anlatılan, Sebe' Suresi'nin 2. ayetinde de bildirilmekte.

Bkz. **BİLGİ, TANRI.**

"Gökten, melekler ve Ruh da iner":

يُنَزِّلُ
الْمَلَائِكَةَ بِالرُّوحِ مِنْ أَمْرِهِ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ أَنْ أَنْذِرُوا
أَنَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا أَنَا فَاتَّقُونِ ۝٢

Nahl Suresi, ayet: 2

Anlamı (Diyanet'in)

Allah, kullarından dilediğine, buyruğunu havi vahyini ileten melekleri indirerek şöyle der: "Benden başka Tanrı yoktur. Benden sakının!" (Nahl Suresi, ayet: 2.)

Bkz. **MELEK, RUH.**

Kadir Suresi'nin 4. ayetinde de "meleklerin ve Ruh"un, "her bir işi görmek için, Kadir Gecesi'nde indikleri" bildirilir.

Bkz. **KADİR GECESİ, MELEK, RUH.**

"Göğe melekler çıkarlar":

Bkz. bu maddenin yukarıda geçen B/3/f bölümü . Ayrıca bkz. **GÜN, MELEK, RUH.**

"Melek"ler, "Tanrı'nın askerleri" olarak da "gökten inerler" ve "göğe çıkarlar":

Bkz. **ASKER, BEDR.** Ayrıca bkz. **MELEK.**

"Meleklerin yurdudur gök":

Bkz. **MELEK.**

f) "İşler, Göklerden Yönetilmekte"

Secde Suresi, ayet: 5

يُدَبِّرُ الْأَمْرَ مِنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ

Anlamı

(Tanrı) "işleri gökten yere doğru yönetir". (Secde Suresi, ayet: 5.)

"Gökten yere kadar işleri yönetir" biçiminde de çevirilebilirse de bu, zorlamalı olur.

g) Cezalandırılacak Olanlara, "Kâfir"lerin Başına, "Gökten Taşlar Yağdırılmıştır"

Enfâl Suresi, ayet: 32

وَإِذْ قَالُوا اللَّهُمَّ إِنْ كَانَ هٰذَا
هُوَ الْحَقَّ مِنْ عِنْدِكَ فَأَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَارَةً مِنَ السَّمَاءِ
أَوِ ائْتِنَا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣٢﴾

Anlamı

Hani şöyle demişlerdi: "Tanrı'mız! Eğer bu kitap gerçekten senin katındansa, bize gökten taş yağdır! Ya da bize acıtıcı azab (işkence) ver!" (Enfâl Suresi, ayet: 32.)

Bu ayeti izleyen 33. ayette karşılık verilmekte. "Sen içlerindeyken Tanrı onlara azabetmez..." diye bildirilmekte.

Daha önceki toplumlardaysa bu tür "cezalandırma", yani "gökten taş yağdırma" ve "yağdırılan taşlarla suçluları yok etme" gerçekleşmiştir: Örneğin "Lut toplumu" için bu cezanın gerçekleştirildiği bildirilir:

فَلَمَّا جَاءَ أَمْرُنَا جَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهَا
حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ مَنْضُودٍ ﴿٨٢﴾ مُسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ وَمَا هِيَ
مِنَ الظَّالِمِينَ بِبَعِيدٍ ﴿٨٣﴾

Hûd Suresi, ayet: 82, 83

Anlamı (Diyanet'in)

Buyruğumuz gelince oraların altını üstüne getirdik; üzerine de Rabbi'nin katından, işaretli olarak yığın yığın sert taş yağdırdık. Bunlar, zalimlerden hiçbir zaman uzak olmayacaktır. (Hûd Suresi, ayet: 82, 83.)

Bkz. **ALT, BEL, DİLEMEK, LUT**. Ayrıca bkz. **AKIBET**.

Burada anlatılanlar şu ayetlerde de bildirilir:

Hicr Suresi, ayet : 74, 75
Şuarâ Suresi, ayet : 173
Neml Suresi, ayet : 58

"Fil sahipleri"ne de "sürü sürü kuşlar" (ebâbil), "yukardan taşlar yağdırmışlar"dır.
Bkz. **KUŞ**.

C- "Gökler ve Kıyamet"

1- "O gün, Kitap Dürülür Gibi Dürülecek Gökler"

يَوْمَ نَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السِّجِلِّ لِلْكُتُبِ كَمَا بَدَأْنَا
أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ وَعْدًا عَلَيْنَا إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ ﴿١٠٤﴾

Enbiyâ Suresi, ayet: 104

Anlamı

O gün biz, göğü düreceğiz. Yazılı tomarları (kitapları) dürer gibi... İlk yaratışa nasıl başladıksa öyle yapacağız yeniden. Verip üstlendiğimiz bir sözün yerine getirilişi olarak... Kuşkusuz biz (dediğini) yapanlarız. (Enbiyâ Suresi, ayet: 104.)

2- "O Gün Gökler, Paramparça Olacak, Yıldızlar Dağılıp Dökülecek"
İlgili ayetler için bkz. **KIYAMET**.

Özet

"Gök-gökler"le ilgili ayetlerin anlattıkları kısaca şöyle özetlenebilir:

Gök çok önemlidir. O nedenle yaratılmıştır. "Yedi kat" olarak. "Çok sağlam bir yapı" oluşturmakta. "Tanrı'nın gücü"nü kanıtlamakta. "Melek"ler sürekli "iner-çıkarlar". Tanrı'dan buyruk alıp uygularlar. "Yönetim", "gök"ten, "yer"e doğrudur. "Gökler" ve "yer", tümü "altı günde yaratılmıştır". "Göklerin yaratılışının tamamlanması, iki gün sürmüştür." İnsanlar, "gökten inen su"yla ve bu suyun "bitirdikleri"yle beslenirler. Daha birçok yararları vardır "gökler"in. "Gökler, kandillerle; yani yıldızlarla, ay ve güneşle donatılmıştır" ki, bunların tümünün insanlara yararları sayılamayacak kadar çok. Bununla birlikte, "cezalandırılacak olanlar"ın üzerine, "gökten taşlar da yağdırılmıştır" geçmişte. Tanrı dilerse, "göğü, insanların başına çökertebilir". Ya da "gökten bir parça da düşürüp altındakileri ezebilir". Tanrı'nın gücü yeter bunların tümüne.

Gökler "sağlam" olarak yapılmışlar ama, "Kıyamet günü", bu sağlamlık kalmayacak. Tüm "gökler, parçalanacak" ve sonunda "dürülüp kaldırılacak".

➤GÜN

"Yer yuvarlağının kendi ekseni çevresinde bir kez dönmesinden meydana gelen zaman" diye tanımlanırsa da, Kur'an ayetlerindeki günün anlamı (yevm), yer yer değişmekte:

A- Tanrı Katında Özel Anlamı, Kendine Özgü Uzunluğu Olan Gün
1- "Göklerin ve Yerin Yaratılışlarındaki Günler"

Yunus Suresi, ayet: 3

إِنَّ رَبَّكُمُ اللّٰهُ الَّذ۪ي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ
ف۪ي سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ يُدَبِّرُ الْاَمْرَ

Anlamı

Tanrı'nız kuşkusuz O'dur ki, gökleri ve yeri "*altı gün*"de yarattı. Sonra Arş'a düzeylenip egemenlik kurdu. İşleri düzenleyip yönetir O. (Yunus Suresi, ayet: 3.)

Burada bildirilenler şu ayetlerde de yer alır:

A'râf Suresi, ayet	: 54
Hûd Suresi, ayet	: 7
Furkan Suresi, ayet	: 59
Secde Suresi, ayet	: 4
Kaf Suresi, ayet	: 38

Hadîd Suresi, ayet : 4
Mücadele Suresi, ayet : 4

Fussilet Suresi'nde, "yer"in, "kaç gün"de, "gök"ün "kaç gün"de yaratıldığı da bildirilir:

Fussilet Suresi, ayet: 9-12

قُلْ اَئِنَّكُمْ لَتَكْفُرُونَ بِالَّذٖى خَلَقَ الْاَرْضَ فٖى
يَوْمَيْنِ وَتَجْعَلُونَ لَهُ اَنْدَادًا ذٰلِكَ رَبُّ الْعَالَمٖينَ ﴿٩﴾ وَجَعَلَ فٖيهَا
رَوَاسِىَ مِنْ فَوْقِهَا وَبَارَكَ فٖيهَا وَقَدَّرَ فٖيهَا اَقْوَاتَهَا فٖى اَرْبَعَةِ اَيَّامٍ
سَوَاءً لِلسَّائِلٖينَ ﴿١٠﴾ ثُمَّ اسْتَوٰى اِلَى السَّمَاءِ وَهِىَ دُخَانٌ فَقَالَ
لَهَا وَلِلْاَرْضِ ائْتِيَا طَوْعًا اَوْ كَرْهًا قَالَتَا اَتَيْنَا طَائِعٖينَ ﴿١١﴾
فَقَضٰيهُنَّ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ فٖى يَوْمَيْنِ وَاَوْحٰى فٖى كُلِّ سَمَاءٍ اَمْرَهَا
وَزَيَّنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصَابٖيحَ وَحِفْظًا ذٰلِكَ تَقْدٖيرُ الْعَزٖيزِ

Anlamı

De ki: "Gerçekten siz, *yeri, iki günde yaratan* Tanrı'ya inanmıyor musunuz da O'na eşler-ortaklar koşuyorsunuz?! O, dünyaların Tanrı'sıdır." Yeryüzüne, üstünden çiviler (dağlar) yerleştirdi. Onda bereketler yarattı. Onda ona özgü yiyecekler ölçüp biçti. *"Dört gün"de oldu bunlar.* Eşit bölümler niteliğinde. Arayıp soranlar için... Sonra göğe yöneldi (Tanrı) O sırada gök, "duman" durumundaydı. (Bir dumandı). Ona ve yere: "İsteyerek ya da istemeyerek gelin haydi!" dedi. İkisi de: "İsteyerek geldik!" dediler. Bunun üzerine, (Tanrı), "yedi (kat) gök" olarak *"iki gün"de yaratıp bitirdi gökleri.* Her göğün işini kendisine bildirdi. Dünya göğünü kandillerle donattık. Koruduk da... İşte bu, güçlü ve bilen Tanrı'nın belirleyip biçimlemesidir. (Fussilet Suresi, ayet: 9-12.)

Bkz. **GÖK, YER**.

Demek ki, "yer", dağlarının ve üzerindekilerin dışında, "iki gün"de, dağlar ve üzerindeki bitki örtüsü ve yiyeceklerle birlikte "dört gün"de; "yedi kat gök"se, "iki gün"de yaratılmışlardır. Toplam: "Altı gün"de tamamlanmış oluyor tümü.

Bkz. **ALTI**.

2- "Tanrı Günü"nün "Uzunluğu"

a) "1 Gün=1000 yıl" (Bir Gün, Bin Yıl Uzunluğunda)

Hacc Suresi, ayet: 47

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالْعَذَابِ وَلَنْ يُخْلِفَ اللّٰهُ وَعْدَهُ وَاِنَّ يَوْمًا
عِنْدَ رَبِّكَ كَاَلْفِ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ ﴿٤٧﴾

Anlamı

(Başlarına gelecek) "azab"ı, senden ivedice istiyorlar (yani "haydi gelsin o azab!" diyorlar) Tanrı, yapacağını söylediğinden hiç vazgeçmez. *"Senin Tanrı'n katındaki bir gün, sizin geçerli saydıklarınızdan bin yıl gibidir".* (Hacc Suresi, ayet: 47.)

Açıklama

Yani "sizin bin yılınızın uzunluğu neyse, Tanrı katında geçerli olan bir gün de odur".

Diyanet'in çevirisi:

"Senden başlarına acele azab getirmeni istiyorlar. Allah sözünden asla caymayacaktır. "Rabbi'nin katında bir gün, saydıklarınızdan bin yıl gibidir."

Secde Suresi, ayet: 5

يُدَبِّرُ الْاَمْرَ مِنَ السَّمَاءِ اِلَى الْاَرْضِ ثُمَّ
يَعْرُجُ اِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ اَلْفَ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ ﴿٥﴾

Anlamı

İşleri, gökten yere doğru yönetir (Tanrı). Sonra *"sizin geçerli saydığınız bin yıl uzunluğundaki bir gün"*de O'na yükselip çıkar. (Secde Suresi, ayet: 5.)

Açıklama

"Tanrı'ya yükselip çıkan"ın ne olduğu tartışmalı. Tartışmalara, "Tefsir Sözlüğü"nde yer verilecek.

Diyanet'in çevirisi:

"Gökten yere kadar, işleri Allah düzenler, sonra –sizin hesabınıza göre bin yıl kadar tutan– bir gün içinde, O'na yükselecektir".

Bu ayette de, "Tanrı katındaki gün"ün, "insanlar katındaki bin yıl"a eşit olduğu bildiriliyor.

b) "1 Gün=50.000 yıl" (Bir Gün, Elli Bin Yıl Uzunluğunda)

مِنَ اللَّهِ ذِي الْمَعَارِجِ ﴿٣﴾
تَعْرُجُ الْمَلَٰئِكَةُ وَالرُّوحُ إِلَيْهِ فِي يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ أَلْفَ سَنَةٍ ﴿٤﴾

Meâric Suresi, ayet: 3, 4

Anlamı

Merdivenler sahibi Tanrı'dandır. Melekler ve Ruh, O'na,*"elli bin yıl uzunluğunda olan bir gün"*de yükselerek ulaşır. (Meâric Suresi, ayet: 3, 4.)

Açıklama

"Merdivenler sahibi Tanrı"daki "merdivenler", "meâric" sözcüğünün karşılığı olarak çevrilmiştir. "Merdivenler" yerine, "dereceler", "yüksek yerler, makamlar" da denebilirdi. Ancak bence, doğrusu "merdivenler" diye çevirmektir. Çünkü "meâric" sözcüğü, "yükselme basamakları, dereceler, makamlar" anlamına gelen "ma'rec"ın çoğulu olarak düşünülebilirse de doğrusu ayette merdiven anlamına gelen "mi'rac"ın çoğulu olarak yer aldığını düşünmektir. Zuhruf Suresi'nin 33. ayetinde de, "mi'rac"ın çoğulu olarak yer almıştır. Orada bu anlamda yani "merdiven" anlamına gelen "mi'rac"ın çoğulu olarak yer aldığı konusunda herkes birleşmekte.

Yukarıdaki iki ayetin, Diyanet'in çevirisindeki anlamı:

"Yüksek derecelere sahip Allah katından, Melekler ve Cebrail, miktarı elli bin yıl olan o dercelere bir günde yükselebilirler".

Çevirideki "miktarı elli bin yıl olan o dereceler"e, "ancak elli bin yılda ulaşılabilecek dereceler" demek istendiğini düşünürsek doğru bir çeviri sayabiliriz. Yani "elli bin yıl uzaklıktaki basamaklara, melekler ve Cebrail, yalnızca bir gün içinde ulaşabiliyorlar" demek oluyor. Sonuçta, "Tanrı katındaki bir gün"ün "uzunluğu", "insanların katındaki "elli bin yıl kadar" anlamı çıkıyor. Oysa ayetteki anlatım, bu anlamı, "dolaylı olarak" değil; "doğrudan" vermeye elverişli. Dahası, Bu anlamı doğrudan vermek kaçınılmazdır da. Yani "miktarı elli bin yıl" olan, "dereceler" değil; söz konusu "bir gün"ün kendisidir. Ayetteki sözcükler, bu anlamı vermeyi zorunlu kılar nitelikte dir bence.

Yukarıdaki ayette, "Tanrı katındaki bir gün"ün, "insanların katındaki elli bin yıl"a eşit olduğu açıkça bildiriliyor. Daha önce anlamlarıyla birlikte sunulan, Hacc Suresi'nin 47. ayetiyle Secde Suresi'nin 5. ayetinde ise, "Tanrı katındaki bir gün"ün, "insanların geçerli saydıkları yıllardan bin yıla eşit olduğu" bildirilmekte. Kimi yorumcuların bunun açıklamasını kendilerine göre yapma girişimlerine karşılık, kimi yorumcular: "Gerçeği yalnızca Tanrı bilir. Tanrı'nın bildirdiklerinin ve açıkladıklarının dışında bir açıklamaya ve yoruma girişmek yanlıştır. En doğru yol, Tanrı'nın bilgisine bırakmaktır." derler. "Tefsir Sözlüğü"nde konu üzerinde ayrıca durulacak.

"Yıl"ı oluşturan "ay"ların "sayısı":

176
GÜN

إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللّٰهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا
فِي كِتَابِ اللّٰهِ يَوْمَ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ مِنْهَا
أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ذٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ فَلَا تَظْلِمُوا فِيهِنَّ
أَنْفُسَكُمْ وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَافَّةً كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ
كَافَّةً وَاعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ ﴿٣٦﴾

Tevbe Suresi, ayet: 36

Anlamı

"Ayların sayısı" kuşkusuz, Tanrı'nın katında, Tanrı'nın kitabında, gökleri ve yeri yarattığı günden bu yana, "on iki"dir. Bunlardan "dördü", "kutsal" (haram:kutsallığından ötürü kimi "yasak"ları bulunan, saygın) aylardır. İşte doğru-düzgün yasa (din) budur. Öyleyse, bu aylarda kendinize yazık etmeyin. Putataparlarla toptan savaşın. Nasıl ki onlar da sizinle toptan savaşırlar. Ve bilin ki, Tanrı, kuşkusuz, kendisine karşı gelmekten korkup sakınanlarla birliktedir. (Tevbe Suresi, ayet: 36.)

Diyanet'in çevirisindeki anlamı:

Allah'ın gökleri ve yeri yarattığı günkü yazısında, Allah'a göre, ayların sayısı on ikidir. Bunlardan dördü, hürmetli aydır. Bu, dosdoğru bir nizamdır. Öyleyse o aylar içinde, kendinize yazık etmeyin. Toplu olarak sizinle savaşan putperestlerle, siz de toplu olarak savaşın. Allah'ın, sakınanlarla beraber olduğunu bilin.

Bu ayette, "aylar"ın "sayısı", açıkça bildirilmekte. "İnsanların katındaki ayların sayısı da, Tanrı'nın katındaki ayların sayısı da: "On iki".

"Yıl"ı oluşturan "aylar"ın sayısı Kur'an'da açıklanmakla birlikte, "ay"ı oluşturan "gün"lerin "sayısı" ve "gün"ü oluşturan "zaman bölümleri"nin sayısı açıklanmamakta. Kur'an'da "saat" (saet:e's-sâe) sözcüğü geçer, ama, anlamı genellikle "Kıyamet"tir.

Bkz. **KIYAMET.**

Yukarıdaki ayette, "ayların sayısı"nın, "Tanrı'nın gökleri ve yeri yarattığı günden bu yana on iki" olduğunun bildiriliyor oluşu, ilgi çekicidir. "Tefsir Sözlüğü"nde, çeşitli kaynaklardan aktarmalar da yapılarak bu nokta üzerinde durulacak. Bu noktayla ilgili ayrıca şu sözlüklerde de görüşler, incelemeler sunulacak: "Hadis Sözlüğü", "Tasavvuf Sözlüğü", "Dinsel Anlatımlar Sözlüğü", "Kelam Sözlüğü".

Ayrıca bkz. **KİTAB, YARATIŞ.**

B- Tanrı Katında da, İnsanlarca da Geçerli Olan "Gün"
1- "Gece ve Gündüzün Toplamı" Anlamına Gelen "Gün"ler

a) Geçmiş Zamanlarda Geçerli Olduğu Anlatılan "Oruç Günleri"

Burada söz konusu "oruç", "adak oruç"tur ve "konuşmama biçiminde"dir: "Meryem"e şöyle seslenildiği bildiriliyor:

فَكُلِي وَاشْرَبِي وَقَرِّي عَيْنًا فَإِمَّا تَرَيِنَّ مِنَ الْبَشَرِ أَحَدًا
فَقُولِي إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَٰنِ صَوْمًا فَلَنْ أُكَلِّمَ الْيَوْمَ إِنْسِيًّا ﴿٢٦﴾

Meryem Suresi, ayet: 26

Anlamı

"Ye iç, gözün aydın olsun! Herhangi bir insan görecek olursan: 'Ben, Rahman'a oruç adadım! Bugün kesinlikle, hiçbir insanla konuşmayacağım!' de!" (Meryem Suresi, ayet: 26.)

Burada geçen "bugün" (el yevm) ile, "geceyle gündüzün toplamı olan gün"ün anlatılmak istendiği savunulur. Yani bildiğimiz "oruç günleri"nde olduğu gibi "tan yerinin ağarmasından akşama değin olan zaman" değil.

b) Bir "Mucize Olayı" Olarak Yaşandığı Bildirilen "Günler"

"Mucizeli" Ama, Sevinçli "Günler"

Tanrı'yla Zekeriyya Peygamber'in şöyle söyleştikleri bildiriliyor:

قَالَ رَبِّ
أَنَّىٰ يَكُونُ لِي غُلَامٌ وَقَدْ بَلَغَنِيَ الْكِبَرُ وَامْرَأَتِي عَاقِرٌ
قَالَ كَذَٰلِكَ اللَّهُ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ ﴿٤٠﴾ قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِي
آيَةً قَالَ آيَتُكَ أَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ إِلَّا رَمْزًا وَاذْكُرْ
رَبَّكَ كَثِيرًا وَسَبِّحْ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ ﴿٤١﴾

Anlamı

(Zekeriyya:) "Tanrı'm! Ben iyice kocamışken ve karım da kısırken, nasıl olur da oğlum olabilir?!" dedi. (Tanrı:) "Bu böyle. Tanrı dilediğini yapar!" diye

karşılık verdi. (Zekerriya:) "Tanrı'm! Öyleyse bunun gerçekleşeceğini gösteren bir belirti ver bana!" dedi. (Tanrı:) "Sana bunu gösterecek belirti şu; Üç gün insanlarla konuşamayacaksın. Yalnızca işaretleşme olabilecek. Tanrı'nı çok an! Akşam, sabah tesbih et O'nu!" diye karşılık verdi.

Bkz. **ÇOCUK, DİLEMEK, İBADET, MUCİZE, ZEKERİYYA.**

"Felaket Öncesi Günler"

Söz konusu olan "Salih Peygamber"in bir "mucize"si: Bir "deve". Bu deveye "dokunulmaması", devenin "salıverilmesi, otlamaya bırakılması" istenir. Ne var ki, Peygamber'in toplumu, buyruğa uymazlar ve deveyi keserler. Böylece "cezalandırılmaya" hak kazanırlar. Peygamber kendilerine "üç gün" beklemelerini, üç gün sonra felaketin geleceğini bildirir. (Bkz. Hûd Suresi, ayet: 61-68.)

Bkz. **SALİH, SEMÛD.** Ayrıca bkz. **AKIBET, CEZA, DEVE.**

Salih Peygamber'in, toplumuna: "Üç gün beklemelerini, sonra cezalandırılacaklarını" bildirdiğinin anlatıldığı ayet şöyle:

Hûd Suresi, ayet: 65

فَعَقَرُوهَا فَقَالَ تَمَتَّعُوا فِي دَارِكُمْ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ
ذَٰلِكَ وَعْدٌ غَيْرُ مَكْذُوبٍ ﴿٦٥﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Buna rağmen onu kesip devirdiler. O zaman Salih: "Yurdumuzda *üç gün* daha kalın. Bu, yalanlanmayacak bir sözdür." dedi. (Hûd Suresi, ayet: 65.)

"Uğursuz Günler"

Söz konusu olan "Hûd Peygamber"in "felakete uğratılarak cezalandırıldığı" bildirilen toplumu "Âd"dır.

Bkz. **ÂD, AKIBET.**

Fussilet Suresi, ayet: 16

فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا فِي أَيَّامٍ نَحِسَاتٍ لِنُذِيقَهُمْ
عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَخْزَىٰ
وَهُمْ لَا يُنْصَرُونَ ﴿١٦﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Rezillik azabını onlara dünya hayatında tattırmak için, *"o uğursuz günler"*de üzerlerine dondurucu bir rüzgâr gönderdik. Ahiret azabıysa daha çok alçaltıcıdır. Ve onlar, yardım da görmezler. (Fussilet Suresi, ayet: 16.)

2- "Gündüz" Anlamına Gelen "Gün"

a) "İbadet" Günleri

"Oruç Günleri"
İlgili ayetler için bkz. **ORUÇ**.

"Hacc Sırasındaki İbadet Günleri"
İlgili ayetler için bkz. **HACC**.

b) Geçmişte, Günahlıların Uğratıldıkları Bildirilen "Felaket Günleri"

وَاَمَّا عَادٌ فَاُهْلِكُوا
بِرٖيحٍ صَرْصَرٍ عَاتِيَةٍ ﴿٦﴾ سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَثَمَانِيَةَ اَيَّامٍ حُسُومًا
فَتَرَى الْقَوْمَ فٖيهَا صَرْعٰى كَاَنَّهُمْ اَعْجَازُ نَخْلٍ خَاوِيَةٍ ﴿٧﴾

Hakke Suresi, ayet: 6, 7

Anlamı (Diyanet'in)

Âd milleti de bu yüzden önünde durulmaz, dondurucu bir rüzgârla yok edildi. Allah, onların kökünü kesmek üzere, üzerlerine o rüzgârı, "*yedi gün sekiz gece*" estirdi. Halkın, kökünden çıkarılmış hurma kütükleri gibi yere yıkıldıklarını görürsün. (Hakke Suresi, ayet: 6, 7.)

C- Tanrı Katında Geçerli, Ama Belirli Bir Süresi Bulunmayan "Gün"
1- Kıyamet Günü

a) "Dirilip Kalkma Günü" (Yevmu'l-Ba's)

وَيَوْمَ
تَقُومُ السَّاعَةُ يُقْسِمُ الْمُجْرِمُونَ مَا لَبِثُوا غَيْرَ سَاعَةٍ كَذٰلِكَ
كَانُوا يُؤْفَكُونَ ﴿٥٥﴾ وَقَالَ الَّذٖينَ اُوتُوا الْعِلْمَ وَالْاٖيمَانَ
لَقَدْ لَبِثْتُمْ فٖي كِتَابِ اللّٰهِ اِلٰى يَوْمِ الْبَعْثِ فَهٰذَا يَوْمُ الْبَعْثِ

Rûm Suresi, ayet: 55, 56

وَلَٰكِنَّكُمْ كُنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٥٦﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَّا يَنفَعُ الَّذِينَ
ظَلَمُوا مَعْذِرَتُهُمْ وَلَا هُمْ يُسْتَعْتَبُونَ ﴿٥٧﴾

Anlamı

"*Kıyamet (e's-sâe) kopacağı gün*", suçlular; "yalnızca bir saat" (yani kısa bir süre) kaldıklarına ilişkin andiçecekler. (Dünyadayken de) böyle aldatılıp gerçekten uzaklaştırılırlardı. (Yeniden diriliş ve mezardan kalkış sırasında) kendilerine bilgi ve inanç verilmiş olanlarsa: "Andolsun ki, Tanrı'nın kitabında söz konusu olan yeniden diriliş gününe değin kaldınız. İşte bu, yeniden diriliş günüdür. Ne var ki siz bilemiyorsunuz" diyecekler. O gün, daha önce kendilerine yazık etmiş olanların ileri sürecekleri gerekçeler, kendilerine bir yarar sağlamayacak. Ve onlardan (Tanrı'yı) hoşnut kılıcı davranışta bulunmaları da artık istenmeyecek. (Rûm Suresi, ayet: 55, 56.)

b) "Toplanma Günü" (Haşr, Cem', Yevmu'l-Cem')

يَوْمَ يَجْمَعُكُمْ لِيَوْمِ الْجَمْعِ ذَٰلِكَ يَوْمُ التَّغَابُنِ

Anlamı

O gün ki (Tanrı) sizi toplayacak. Toplanma gününde... İşte o gün, "aldatışma günü"dür (yevmu't-teğabün).

Açıklama

Kur'an yorumlarında denir ki: "O gün, inanırların inanmazları aldattıkları anlaşılmış olacak. Çünkü, inanırlar, inanmazların cennette alabilecekleri yerleri almış olacaklar. Yani inanmazlar (kâfirler), inanmış olsalar ve Tanrı'nın buyurduğu yoldan gitmiş bulunsalardı, cennette birtakım yerlere ulaşabileceklerdi. İnanmadıkları için oralara varamayacaklar ve böylece, oralar, inanmış kişilere kalacak. Dolayısıyla inanmış kişiler, inanmamış kişileri, alışverişte kandırmış gibi olacaklar".

Bu yorum, ünlü bir yorumdur. Ama bence, pek yerinde değildir. "Tefsir Sözlüğü"nde konu üzerinde durulacak.

"Kıyamet günü"nün, Kur'an'da çok çeşitli adları vardır: E's-sâe:sâet, "din günü (yevmu'd-din)", "hesab günü (yevmu'l-hisâb)", "yaklaşan gün (el yevmu'l-âzife)", "insanların toplandıkları gün (yevmu'n mecmuun lehu'n-nâs)", "hazır bulunma günü (yevmun meşhûdun)" gibi.

Konu ve ilgili ayetler için bkz. **KIYAMET**.

2- "Ahiret Günü"

İlgili ayetler için bkz. **AHİRET, CEHENNEM, CENNET, DÜNYA.**

"Gün" anlamına gelen "yevm" sözcüğü, Kur'an'da 474 kez geçmekte. Bunlardan çoğu, "Kıyamet"i ve onu da içeren "Ahiret"i anlatır.

Özet

Kur'an'da sözü edilen "gün" var; "Tanrı katında" geçerlidir yalnızca. Süresi, uzunluğu da açıklanmıştır: Bizim bin yılımız, ya da elli bin yılımız kadar. Bu kadar sürebilecek bir uzaklığı "melekler" ve "ruh", yalnızca "bir gün içinde" alırlar "yükselip çıkarlarken". Gün var; yine Tanrı katında özel anlamı bulunur, süresi-uzunluğu açıklanmamış. ("Kıyamet günü", "Ahiret günü"). "Kıyamet günü"nün ne kadar süreceği belli değil. "Ahiret günü"yse "sonsuz". İnsanlar "yeni yaşam için diriltildiklerinde", ancak Tanrı'nın bilebileceği bir süre içinde "hesap verdikten" sonra, gönderilecekleri yerlerine gidecekler. "Cennet"e, "cehennem"e ya da "A'râf" denen "ara yer"e. "A'râf'ta kalış" geçicidir ve sonu "cennet"tir. "Sünnet ehli"nden birçoklarının görüşlerine göre, "cehennem'deki yaşam da "günahlı" olup oraya gönderilmiş olan "inanır"lar (mü'min'ler) için "geçici"dir. Bu tür inanırlar yalnızca "Tanrı'nın bilebileceği bir süre" içinde "cehennem"de kaldıktan sonra asıl yerleri olan "cennet"e gidecekler. Sonsuza dek kalmak üzere... "Kâfirler"se, "cehennem"de "sonsuz" olarak, yani bir daha çıkmamak üzere kalacaklar.

Bir de hem Tanrı katında, hem insanlar katında geçerli olan bu dünyadaki gün var: Kimi, "gecenin ve gündüzün toplamı" anlamında, kimi de, yalnızca "gündüz" anlamında.

➤GÜNAH

"Dince suç sayılan." (İsm, zenb, hatîe, cünâh, vizr, sikl, harec, hûb, hıt, hins, rics, seyyie, fâhişe, esve, anet, lemem)

Günahın cezası: Günah yüzünden verilen ya da çekilen ceza, karşılık (ceza, vebâl, vizr, sikl).

Günahlı: Günah işlemiş olan (âsim, esîm, hâti, hâtıe.)

A- Büyük-Küçük "Günah"lar
1- Büyük "Günah"lar

a) "Tanrı'ya Ortak Koşmak (Şirk)"

وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدِ افْتَرٰٓى اِثْمًا عَظ۪يمًا ﴿٤٨﴾

Nisâ Suresi, ayet: 48

Anlamı

Kim Tanrı'ya ortak koşarsa, kuşkusuz, "büyük bir günah"ı yüklenerek iftira etmiştir. (Nisâ Suresi, ayet: 48.)

b) "Kutsal Aylar"da Savaşmak

İlgili ayetler için ayrıca bkz. **SAVAŞ.**

c) "Tanrı Yolundan Alıkoymak", "Tanrı Yolunu Yoksaymak"

İlgili ayetler için ayrıca bkz. **CİHAD.**

d) "El Mescidu'l-Haram"ı Yadsımak (Oraya Gitmeyi Engellemek), "Buranın Halkını Buradan Çıkarmak"

Bakara Suresi'nin 217. ayetinde şu bildirilmekte:

"(Ey Muhammed!) Sana, saygınlığı olan ayı ve onda savaşı sorarlar. De ki: *Bu ayda savaşmak, büyük günahtır.* Tanrı'nın yolundan *alıkoymak,* bu yolu *yoksaymak.* Ey Mescidu'l-Haram'ı *yadsımak (buraya gidenleri engellemek)* ve *buranın halkını (yurtlarından) çıkarmak ise;* Tanrı katında çok daha büyük günahtır..."

Bkz. **MESCİD.**

e) "Şarap İçmek (İçki)"

İlgili ayetler için bkz. **İÇKİ, ŞARAP.**

f) "Kumar Oynamak"

İlgili ayetler için bkz. **KUMAR.**

g) "Fala Bakmak, Baktırmak"

Bakara Suresi, ayet: 219

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِۜ
قُلْ فِيهِمَٓا اِثْمٌ كَب۪يرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِۘ وَاِثْمُهُمَٓا اَكْبَرُ
مِنْ نَفْعِهِمَاۜ وَيَسْـَٔلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَۜ قُلِ الْعَفْوَۜ كَذٰلِكَ
يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَۙ ﴿٢١٩﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Sana *içki* ve *kumarı* sorarlar. De ki: "İkisinde hem *büyük günah* hem de insanlara bazı faydalar vardır. Günahları, faydasından daha büyüktür". Ne sarf edeceklerini sana sorarlar. De ki: "Artanı". Böylece Allah, dünya ve Ahiretle ilgili şeyleri düşünesiniz diye size ayetleri açıklar. (Bakara Suresi, ayet: 219.)

Bkz. **İÇKİ, KUMAR, ŞARAP.**

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْاَنْصَابُ وَالْاَزْلَامُ
رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٩٠﴾ اِنَّمَا
يُر۪يدُ الشَّيْطَانُ اَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَٓاءَ فِي الْخَمْرِ
وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ وَعَنِ الصَّلٰوةِ فَهَلْ اَنْتُمْ مُنْتَهُونَ

Mâide Suresi, ayet: 90, 91

Anlamı (Diyanet'in)

Ey inananlar! İçki, kumar, putlar ve fal okları, şüphesiz, şeytan işi pisliklerdir. Bunlardan kaçınınki, saâdete eresiniz. Şeytan, şüphesiz, içki ve kumar yüzünden aranızda düşmanlık ve kin sokmak ve sizi Allah'ı anmaktan, namazdan alıkoymak ister. Artık bunlardan vazgeçersiniz değil mi? (Mâide Suresi, ayet: 90, 91.)

Bkz. **DÜŞMAN, İÇKİ, KUMAR, NAMAZ, PUT, ŞARAP, ŞEYTAN, TANRI.**

h) "Öksüz Malı Yemek"

وَاٰتُوا الْيَتَامٰٓى
اَمْوَالَهُمْ وَلَا تَتَبَدَّلُوا الْخَب۪يثَ بِالطَّيِّبِ وَلَا تَأْكُلُٓوا اَمْوَالَهُمْ
اِلٰٓى اَمْوَالِكُمْ اِنَّهُ كَانَ حُوبًا كَب۪يرًا ﴿٢﴾

Nisâ Suresi, ayet: 2

Anlamı (Diyanet'in)

Yetimlere mallarını verin. Temizi, murdara değişmeyin. Onların mallarını kendi mallarınızla karıştırarak yemeyin. Çünkü bu, *büyük bir suçtur*. (Nisâ Suresi, ayet: 2.)

"Büyük bir suçtur", "büyük bir günahtır" anlamında.

i) Aç Kalırlar Diye "Çocukları Öldürmek".

İlgili ayetler için bkz. **ÇOCUK.**

j) "Zina Etmek"

İlgili ayetler için bkz. **ZİNA.**

k) "Adam Öldürmek"

İsrâ Suresi, ayet: 31-33

﴿٣٠﴾ وَلَا تَقْتُلُوٓا أَوْلَادَكُمْ خَشْيَةَ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُهُمْ وَإِيَّاكُمْ
إِنَّ قَتْلَهُمْ كَانَ خِطْئًا كَبِيرًا ﴿٣١﴾ وَلَا تَقْرَبُوا الزِّنَىٰٓ إِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً
وَسَآءَ سَبِيلًا ﴿٣٢﴾ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِى حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ

Anlamı

Çocuklarınızı, yoksulluk (imlâk) korkusuyla öldürmeyin. Biz, onları da sizi de doyururuz. Çünkü onları öldürmek "*büyük bir günah*"tır. Zinaya da yaklaşmayın sakın. Çünkü o, yaygın bir utanmazlıktır ve kötü (çirkin) bir yoldur. Tanrı'nın öldürülmesini haram kıldığı bir kimseyi öldürmeyin. Meğer ki "hak"lı (dince haklı) bir nedenle olsun. (İsrâ Suresi, ayet: 31-33.)

Bkz. **ÇOCUK, ÖLDÜRMEK, ZİNA.**

1) "Peygamber Karısıyla Evlenmek"

Ahzâb Suresi, ayet: 53

وَلَآ أَنْ تَنْكِحُوٓا أَزْوَاجَهُ مِنْ بَعْدِهِٓ
أَبَدًا إِنَّ ذَٰلِكُمْ كَانَ عِنْدَ اللَّهِ عَظِيمًا ﴿٥٣﴾

Anlamı

Peygamber'den sonra Peygamber'in karılarıyla, hiçbir zaman evlenmeyin! Kuşkusuz bu Tanrı katında *büyük günahtır.* (Ahzâb Suresi, ayet: 53.)

Bkz. **EVLENMEK, KADIN, KARI, MUHAMMED, PEYGAMBER.**

"Büyük günah"ların sayısı ve "sırası", burada bir kesinlik içinde sunulmuş değildir. Bu günahların sayıları ve sıraları üstüne yapılan tartışmalar, ileri sürülen görüşler, şu sözlüklerde sunulacak: "Tefsir Sözlüğü", "Hadis Sözlüğü", "İslam Hukuku Sözlüğü", "Ahlak Sözlüğü".

2- "Büyük-Küçük Günahlar"ın "Yazılış"ları

Kamer Suresi, ayet: 53

وَكُلُّ شَىْءٍ فَعَلُوهُ
فِى الزُّبُرِ ﴿٥٢﴾ وَكُلُّ صَغِيرٍ وَكَبِيرٍ مُسْتَطَرٌ ﴿٥٣﴾

Anlamı

İnsanların yaptıkları her şey, "kitaplarda"dır ("defterler"de). Küçük-büyük hepsi yazılı. (Kamer Suresi, ayet: 53.)

Bkz. **MELEK, YAZMAK.**

3- Kimi "Günah"lar

a) Suçu-Günahı "Başkasının Üstüne Atmak"

وَمَنْ يَكْسِبْ اِثْمًا فَاِنَّمَا يَكْسِبُهُ عَلٰى نَفْسِهِ وَكَانَ اللّٰهُ
عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١١١﴾ وَمَنْ يَكْسِبْ خَطِيئَةً اَوْ اِثْمًا ثُمَّ يَرْمِ
بِهِ بَرِيئًا فَقَدِ احْتَمَلَ بُهْتَانًا وَاِثْمًا مُبِينًا ﴿١١٢﴾

Nisâ Suresi, ayet: 111, 112

Anlamı

Kim bir "günah" işlerse kendi zararına işlemiş olur. Tanrı bilendir, hikmetlidir. Kim yanılıp bir günaha düşer, ya da (bilerek) günah işler ve onu bir günahsızın üstüne atarsa, kuşkusuz iftira etmiş ve apaçık bir günah yüklenmiş olur. (Nisâ Suresi, ayet: 111, 112.)

Bu tür günahlar, "iftira"ya girer. Ayrıca yalan kapsamı içindedir de.

"İftira" ve "yalan"la ilgili başka ayetler için bkz. **İFTİRA, YALAN**

b) Alay Etmek (Sahr, Istihza, Istisğar...)

İlgili ayetler için bkz. **ALAY.**

c) Dil Uzatmak, Ad (Lakap) Takmak

İlgili ayetler için bkz. **LAKAP, AD, BÜYÜK, İNANÇ.**

d) Çekiştirmek (Gıybet)

İlgili ayetler için bkz. **ÇEKEMEZLİK.**

e) Sanı (Zan)

İlgili ayetler için bkz. **SANI.**

f) Suç Araştırma –Eksik Bulma Çabası (Tecessüs)

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِنَ الظَّنِّ اِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ اِثْمٌ وَلَا
تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبْ بَعْضُكُمْ بَعْضًا اَيُحِبُّ اَحَدُكُمْ اَنْ يَاْكُلَ
لَحْمَ اَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ تَوَّابٌ رَحِيمٌ ﴿١٢﴾

Hucurât Suresi, ayet: 12

Anlamı (Diyanet'in)

Ey inananlar! Çok sanıda bulunmaktan sakının! Zira, sanının bir kısmı suçtur. Birbirinizin suçunu araştırmayın. Kimse kimseyi çekiştirmesin. Hangi biriniz ölü kardeşinin etini yemekten hoşlanır? Ondan tiksinirsiniz. Allah'tan sakının; şüphesiz Allah tevbeleri daima kabul edendir, acıyandır. (Hucurât Suresi, ayet: 12.)

"İyice incelemeden ve yalnızca sanıya dayalı karar vermeyin":

"Yalan-yalnış haber"lere dayanarak ya da kapılarak birileri hakkında yargıda bulunmanın da insanı "günah"a, sorumluluğa sürükleyeceği, yine Hucurât Süresi'nin 6. ayetinde bildirilmekte ve inanırlar uyarılmakta.

Bkz. **HABER, SANI, ARAŞTIRMA.**

g) Fısıltı-Fısıldaşmak (e'n-Necvâ, e't-Tenâci)

İlgili ayetler için bkz. **FISILTI.**

h) Övünmek, Büyüklenmek, (Fahr, Kibr, Tekebbür, İstikbâr...)

İlgili ayetler için bkz. **BÜYÜK, ÖVGÜ.**

i) "Haram"a Yönelmek, Bakılması Helal Olmayanlara Bakmak

İlgili ayetler için bkz. **BAKMAK, HARAM, HELAL, KADIN, MAL.**

j) Haksızlık

İlgili ayetler için bkz. **ADALET, HAK, ZULÜM.**

4- Günahların Bağışlanması

a) "Büyük Günahlardan Kaçınılırsa, Küçük Günahlar Bağışlanır"

Nisâ Suresi, ayet: 31

إِنْ تَجْتَنِبُوا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ
عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَنُدْخِلْكُمْ مُدْخَلًا كَرِيمًا ﴿٣١﴾

Anlamı

Size yasaklanan "büyük günahlar"dan sakınırsanız (öteki) günahlarınızı örtüp bağışlar ve sizi onurlu bir yere koyarız. (Nisâ Suresi, ayet: 31.)

Necm Suresi, ayet: 32

اَلَّذِينَ يَجْتَنِبُونَ
كَبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ إِلَّا اللَّمَمَ إِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِ

Anlamı

O kimseler (iyiliklerinin karşılığını alacaklardır) ki, "büyük günahlar"dan ve açık utanmazlıklardan (fevâhiş) sakınırlar. Meğer ki, "küçük günah"lar ola. Senin Tanrı'n, bağışlaması geniş olandır. (Necm Suresi, ayet: 32.)

Şûrâ Suresi'nin 37. ayetinde de "büyük günahlar"dan ve "açık utandırıcı suçlar"dan (el fevâhiş) sakınmak gerektiği bildiriliyor.

Bkz. **BAĞIŞLAMAK.**

b) Şu Durumlarda da "Günahların Bağışlanacağı" Bildirilir

- "Tanrı'ya ve Peygamber'e boyun eğmek (itaat)": Nuh Suresi, ayet: 3, 4.
- "Tanrı'ya çağırana uymak, inanmak": Ahkâf Suresi, ayet: 31.
- "Peygamber'e uymak": Âli İmrân Suresi, ayet: 31.
- "Tanrı'dan korkmak": Enfâl Suresi, ayet: 29.
- "Tanrı'dan korkmak ve doğru konuşmak": Ahzâb Suresi, ayet: 70, 71.
- "Tanrı'dan korkmak ve Peygamber'e inanmak": Hadîd Suresi, ayet: 28.
- "Hoşgörmek, bağışlayıcı olmak": Nûr Suresi, ayet: 22; Teğâbün Suresi, ayet: 14.
- "Tanrı'ya ve Peygamber'e inanmak, Tanrı yolunda malla ve canla savaşmak": Saff Suresi, ayet: 11, 12.

Bu ayetler ve öteki ilgili ayetler için bkz. **AÇIKLAMA, BAĞIŞLAMAK, CENNET, DİLEMEK, İYİLİK, KORKU, KÖTÜ, MUHAMMED, PEYGAMBER, TANRI.**

c) Tevbe

حم ﴿١﴾ تَنْزِيلُ الْكِتَابِ مِنَ اللَّهِ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿٢﴾ غَافِرِ الذَّنْبِ وَقَابِلِ
التَّوْبِ شَدِيدِ الْعِقَابِ ذِي الطَّوْلِ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ إِلَيْهِ الْمَصِيرُ ﴿٣﴾

Mü'min Suresi, ayet: 1-3

Anlamı (Diyanet'in)

Hâ, Mim. Kitabın indirilmesi, güçlü ve bilgin olan Allah katındandır. "*O, günahı bağışlayan, tevbeyi kabul eden*", cezası şiddetli, lutfu bol olandır. O'ndan başka Tanrı yoktur, dönüş O'nadır. (Mü'min Suresi, ayet: 1-3.)

وَاسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ إِنَّ رَبِّي رَحِيمٌ وَدُودٌ ﴿٩٠﴾

Hûd Suresi, ayet: 90

Anlamı

Ve Tanrı'nızdan bağışlanma dileyin. Sonra O'na yönelip "tevbe" edin. Çünkü benim Tanrı'm, acıyandır ve (kullarını) sevendir. (Hûd Suresi, ayet: 90.)

وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ
جَمِيعًا أَيُّهَ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٣١﴾

Anlamı

Ey inanırlar! Tümünüz Tanrı'ya yönelerek tevbe edin! Olur ki, kurtulursunuz.

Tahrîm Suresi, ayet: 8

يا أيها الذين آمنوا توبوا إلى الله توبة نصوحا عسى ربكم
أن يكفر عنكم سيئاتكم ويدخلكم جنات تجري
من تحتها الأنهار

Anlamı

Ey inanırlar! Tanrı'ya yönelerek tevbe edin! Öğüt verici bir tevbeyle... Umulur ki, Tanrı'nız sizin günahlarınızı örter (bağışlar) ve sizi, altından ırmaklar akan cennetlere koyar. (Tahrîm Suresi, ayet: 8.)

Şûrâ Suresi, ayet: 25

﴿٢٤﴾ وهو الذي يقبل التوبة عن عباده ويعفو عن السيئات
ويعلم ما تفعلون ﴿٢٥﴾

Anlamı

O (Tanrı) O'dur ki, kullarının tevbesini kabul eder, günahları örter (bağışlar) ve yaptılarınızı bilir. (Şûrâ Suresi, ayet: 25.)

Bakara Suresi, ayet: 37

فتلقى آدم
من ربه كلمات فتاب عليه إنه هو التواب الرحيم ﴿٣٧﴾

Anlamı

Derken Adem, Tanrı'sından birtakım sözcükler (bilgiler, buyruklar) aldı. (Ve tevbe etti). O da tevbesini kabul etti. Çünkü O (Tanrı), tevbeleri pek çok kabul eden ve acıyandır. (Bakara Suresi, ayet: 37.)

Bkz. **ADEM.**

Kimlerin "Tevbe"leri Geçerlidir, Kimlerinki Değildir?

Aşağıdaki ayetlerde açıklanmakta:

Nisâ Suresi, ayet: 17, 18

إنما التوبة على الله للذين يعملون السوء بجهالة

ثُمَّ يَتُوبُونَ مِنْ قَرِيبٍ فَأُولَٰئِكَ يَتُوبُ اللَّهُ عَلَيْهِمْ
وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا ﴿١٧﴾ وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِينَ
يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ حَتَّىٰ إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ
إِنِّي تُبْتُ الْآنَ وَلَا الَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارٌ أُولَٰئِكَ
أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٨﴾

Anlamı

O kimselerin tevbelerini Tanrı kabul etmeyi üzerine almıştır ki, onlar bilmeden günah işlerler. Sonra hemen tevbe ederler. İşte bunların tevbelerini Tanrı kabul eder. O kimselerin tevbeleri geçerli değildir ki, günahları (seyyiât) işlerler. Sonunda birine ölüm gelip çattığında başlar: "Ben şimdi tevbe ettim!" der. Bir de "kâfir" olarak ölenlerin tevbeleri geçerli değildir. Biz böylelerine, acı veren azab (ceza, işkence) hazırladık. (Nisâ Suresi, ayet: 17, 18.)

"Tevbe" konusu ve başka ilgili ayetler için bkz. **TEVBE.** Ayrıca bkz. **CENNET, CEHENNEM, ACITICI AZAB, ÖLÜM.**

Açıklama

"Tevbe" nedir?

Sözlük anlamıyla "dönüp yönelmek" demektir. "Günah"tan dönüp "Tanrı'ya yönelmek" ve Tanrı'dan "bağışlamasını dilemek" anlamını içerir. "Tevbe" eden, işlediği "günah"a "pişmanlık" duyar, bir daha yapmamayı kararlaştırır, kendisine ve Tanrı'ya söz verir. Bu arada "günah"la ilişiğini hemen keser. Ardından da "sevaplı işler" yapar. Çünkü aşağıdaki ayetlerde de görüleceği gibi, "iyi" ve "sevaplı" işler, "kötülük"leri, yani "günah"ları yok edecek, temizleyecek niteliktedir.

Bkz. **İYİLİK, KÖTÜ, TANRI, TEVBE.**

d) "Günah"lara Karşılık Yapılan ve Dinsel Ölçüler İçinde "Sevaplı" Sayılan "İyilik"ler, "İbadet"ler

وَأَقِمِ الصَّلَاةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ وَزُلَفًا مِنَ اللَّيْلِ
إِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّئَاتِ ذَٰلِكَ ذِكْرَىٰ لِلذَّاكِرِينَ

Hûd Suresi, ayet: 114

Anlamı

Gündüzün iki ucunda ve gecenin gündüze yakın kesiminde namaz(ını) kıl. Kuşkusuz iyilikler (böyle sevaplı işler, ibadetler), "kötülükleri" (günahları) giderir. Bu, (Tanrı'yı) ananlara bir öğüttür. (Hûd Suresi, ayet: 114.)

Bkz. **GECE-GÜNDÜZ.**

Furkan Suresi, ayet: 69, 70

يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا
﴿٦٩﴾ إِلَّا مَنْ تَابَ وَاٰمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَاُو۬لٰٓئِكَ يُبَدِّلُ اللّٰهُ
سَيِّاٰتِهِمْ حَسَنَاتٍ وَكَانَ اللّٰهُ غَفُورًا رَحِيمًا ﴿٧٠﴾

Anlamı

Onun (Tanrı'yı ortak koşanın, haklı olmayarak adam öldürmenin ve zina edenin) cezası Kıyamet günü artırılır kat kat. Ve işkence içinde aşağılanmış olarak sürekli kalır. Ancak "tevbe" eden, inanan ve (dinsel ölçüler içinde) yararlı işler yapan kimse, bunun dışındadır. Bu tür kimselerin "kötülükler"ini (günahlarını), "iyilikler"e (sevaplara) dönüştürür Tanrı. Tanrı, pek bağışlayan ve acıyandır. (Furkan Suresi, ayet: 69, 70.)

5- Hangi Günahlar Bağışlanır?
Bağışlamanın Gerçekleşebileceği "Zaman"ın Sınırı?

Zümer Suresi, ayet: 53-56

قُلْ يَا عِبَادِيَ
الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلٰٓى أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللّٰهِ
إِنَّ اللّٰهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٥٣﴾
وَأَنِيبُوا إِلٰى رَبِّكُمْ وَأَسْلِمُوا لَهُ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ
ثُمَّ لَا تُنْصَرُونَ ﴿٥٤﴾ وَاتَّبِعُوا أَحْسَنَ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ
مِنْ رَبِّكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ بَغْتَةً وَأَنْتُمْ
لَا تَشْعُرُونَ ﴿٥٥﴾ أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يَا حَسْرَتٰى عَلٰى مَا فَرَّطْتُ

فِي جَنْبِ اللَّهِ وَإِنْ كُنْتُ لَمِنَ السَّاخِرِينَ ﴿٥٦﴾

Anlamı

(Ey Muhammed!) Söyleyip bildir: "Ey kendilerine yazık etmekte (günah işlenmiş olmakta) çok ileri gitmiş olan kullarım! Tanrı'nın 'rahmet'inden (acımasından) umudunuzu kesmeyin! Çünkü *'Tanrı, tüm günahları bağışlar'*. Çünkü O, çok bağışlayan ve acıyandır. Ve Tanrı'nıza yönelin! O'na 'teslim' olun! Size azab gelip çatmadan... Sonra yardım görmezsiniz. Ve size Tanrı'nızdan indirilenin en güzeline uyun! Siz uyanmadan azabın birdenbire başınıza geleceği andan önce... O an gelmeden önce ki, kişi: 'Eyvah! Ne yaptım da Tanrı karşısında olanak varken yapmam gerekenleri yapmayıp eksik bıraktım! Bununla birlikte alay edenlerden olmuştum!' der". (Zümer Suresi, ayet: 53-56.)

Demek ki, kişi "zamanı geçmeden" ve "azap günü gelip çatmadan", Tanrı'ya yönelir ve gereken davranışta bulunursa, Tanrı onun "günah"ını bağışlayabilir. Günahlarının "tümünü" bile... Hangi türden olursa olsun.

6- Hangi Günah Bağışlanmaz?

إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ

Nisâ Suresi, ayet: 48

Anlamı

Tanrı, kuşkusuz, kendisine ortak koşmayı bağışlamaz. Bundan başkasınıysa (başta günahları) dilediği kimseye bağışlar. (Nisâ Suresi, ayet: 48.)

Bkz. **BAĞIŞLAMAK, DİLEMEK.**

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ ازْدَادُوا
كُفْرًا لَمْ يَكُنِ اللَّهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ سَبِيلًا ﴿١٣٧﴾

Nisâ Suresi, ayet: 137

Anlamı (Diyanet'in)

Doğrusu inanıp sonra inkâr edenleri, sonra inanıp tekrar inkâr edenleri, sonra da inkârları artmış olanları "*Allah bağışlamaz*". Onları doğru yola eriştirmez. (Nisâ Suresi, ayet: 137.)

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا
وَظَلَمُوا لَمْ يَكُنِ اللَّهُ لِيَغْفِرَ لَهُمْ وَلَا لِيَهْدِيَهُمْ طَرِيقًا

Nisâ Suresi, ayet: 168, 169

﴿١٦٨﴾ إِلَّا طَرِيقَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا وَكَانَ ذَٰلِكَ عَلَى
اللَّهِ يَسِيرًا ﴿١٦٩﴾

Anlamı

"Kâfir" olanları, kendilerine yazık etmiş olanları, kuşkusuz, Tanrı bağışlayacak değildir. "Cehennem yolu"ndan başka bir yola eriştirecek de değildir. Sürekli kalacaklardır cehennemde. Bu, Tanrı için kolaydır. (Nisâ Suresi, ayet: 168, 169.)

Tevbe Suresi, ayet: 80

اسْتَغْفِرْ لَهُمْ أَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ إِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً
فَلَنْ يَغْفِرَ اللَّهُ لَهُمْ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَاللَّهُ
لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿٨٠﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed! Onlara ister bağış (bağışlanma) dile, ister dileme, birdir. Onlara yetmiş defa bağışlanma dilesen, Allah onları bağışlamayacaktır. Bu, Allah'ı ve Peygamberi'ni inkâr etmelerinden ötürüdür. Allah, fâsık topluluğu, doğru yola eriştirmez. (Tevbe Suresi, ayet: 80.)

Bkz. **BAĞIŞLAMAK, DİLEMEK, KÂFİR, MÜNÂFIK, PUT-PUTATAPAR, CEHENNEM.**

B- "Açık-Kapalı Günahlar"

En'âm Suresi, ayet: 120

وَذَرُوا ظَاهِرَ الْإِثْمِ وَبَاطِنَهُ إِنَّ الَّذِينَ يَكْسِبُونَ الْإِثْمَ
سَيُجْزَوْنَ بِمَا كَانُوا يَقْتَرِفُونَ ﴿١٢٠﴾

Anlamı

Günahın açığını da, gizlisini de bırakın! Kuşkusuz, günah işleyenler, işledikleri günahlara karşılık olarak cezalandırılacaklardır. (En'âm Suresi, ayet: 120.)

A'râf Suresi, ayet: 33

قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا

وَمَا بَطَنَ وَالْإِثْمَ وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَأَنْ تُشْرِكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ
بِهِ سُلْطَانًا وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٣﴾

Anlamı (Diyanet'in)

De ki: "Rabbi'n sadece açık ve gizli fenalıkları, günahı, haksız yere tecavüzü, hakkında hiçbir delil indirmediği şeyi Allah'a ortak koşmanızı, Allah'a karşı bilmediğiniz şeyleri söylemenizi haram kılmıştı". (A'râf Suresi, ayet: 33.)

Bkz. **AÇIK, BATIN, HARAM.**

إِنْ تُبْدُوا
شَيْئًا أَوْ تُخْفُوهُ فَإِنَّ اللَّهَ كَانَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمًا

Ahzâb Suresi, ayet: 54

Anlamı

Bir şeyi açığa vursanız da gizleseniz de (Tanrı onu bilir). Kuşkusuz, Tanrı, her şeyi bilir. (Ahzâb Suresi, ayet: 54.)

Bkz. **AÇIKLAMA, BİLGİ.**

أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ يَعْمَلُونَ السَّيِّئَاتِ
أَنْ يَسْبِقُونَا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٤﴾

Ankebût Suresi, ayet: 4

Anlamı

Yoksa kötülük yapanlar (günah işleyenler) bizden önde gidebileceklerini (bizi geçecek güçte olup bizden kaçabileceklerini) mi sanırlar? (Yani günahlarını bizim bilgimizden kaçırabileceklerini ya da kendilerini bizden kurtarabileceklerini mi sanırlar?) Ne kötü (yanlış) yargıda bulunmaktalar! (Ankebût Suresi, ayet: 4.)

﴿٢٠﴾ أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمْ
كَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَوَاءً مَحْيَاهُمْ وَمَمَاتُهُمْ
سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿٢١﴾

Câsiye Suresi, ayet: 21

Anlamı

Yoksa "kötülükler"i işleyenler, gerek yaşamlarında, gerek ölümlerinde, kendilerini, inanan ve (dinsel ölçüler içinde) yararlı (sevaplı) işler yapanlarla bir tutacağımızı mı sanırlar? Ne kötü yargıda bulunmaktalar! (Câsiye Suresi, ayet: 21.)

İsrâ Suresi, ayet: 17

وَكَمْ أَهْلَكْنَا مِنَ الْقُرُونِ
مِنْ بَعْدِ نُوحٍ وَكَفَىٰ بِرَبِّكَ بِذُنُوبِ عِبَادِهِ خَبِيرًا بَصِيرًا ﴿١٧﴾

Anlamı

Nuh'tan sonra nice kasabalıları (günahları yüzünden) yok ettik. Senin Tanrı'n, kullarının günahlarını, tam yeterli bilen ve görendir. (İsrâ Suresi, ayet: 17.)

Tanrı'nın "kullarının günahlarından tam haberli, yeterli olduğu", Furkan Suresi'nin 58. ayetinde de bildirilir.

Bkz. **TANRI, ÖLÜM.**

Demek ki, "günah"ın "gizli" olması, "açık" olması, Tanrı için birdir. Tanrı, hepsini bilir ve yapacağını yapar.

Bkz. **AHİRET, AKIBET, CEHENNEM, TANRI.**

C- "İyi-Güzel" Olduğu Sanılarak İşlenen "Günah"lar

En'âm Suresi, ayet: 106-108.

اِتَّبِعْ مَا أُوحِيَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ
لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٠٦﴾ وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ
مَا أَشْرَكُوا وَمَا جَعَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ حَفِيظًا وَمَا أَنْتَ عَلَيْهِمْ
بِوَكِيلٍ ﴿١٠٧﴾ وَلَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَسُبُّوا اللَّهَ
عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ كَذَٰلِكَ زَيَّنَّا لِكُلِّ أُمَّةٍ عَمَلَهُمْ ثُمَّ إِلَىٰ
رَبِّهِمْ مَرْجِعُهُمْ فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٠٨﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Rabbi'nden sana vahyolunana uy! O'ndan başka Tanrı yoktur. Puta tapanlardan yüz çevir. Allah dileseydi puta tapmazlardı. Seni onlara koruyucu yapmadık. Onların vekili de değilsin. Allah'tan başka yalvardıklarına sövmeyin ki,

"*onlar da bilmeyerek* aşırı gidip Allah'a sövmesinler". "*Böylece, her ümmete, işini güzel gösterdik*". Sonra, dönüşleri Rabb'lerinedir. O, işlediklerini haber verir. (En'âm Suresi, ayet: 106-108.)

أَفَمَنْ زُيِّنَ لَهُ سُوٓءُ عَمَلِهِ فَرَءَاهُ حَسَنًا
فَإِنَّ اللّٰهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَآءُ وَيَهْدِى مَنْ يَشَآءُ فَلَا تَذْهَبْ
نَفْسُكَ عَلَيْهِمْ حَسَرَاتٍ إِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ بِمَا يَصْنَعُونَ ﴿٨﴾

Fâtır Suresi, ayet: 8

Anlamı (Diyanet'in)

"*Kötü işi kendisine güzel gösterilip de onu güzel gören*" kimse, kötülüğü hiç işlemeyene benzer mi? Allah dilediğini saptırır, dilediğini de doğru yola eriştirir. Ey Muhammed! Artık onlara üzülerek kendini harabetme! Allah onların yaptıklarını şüphesiz bilir. (Fâtır Suresi, ayet: 8.)

Bkz. **DİLEMEK, EMEK, İŞ, MUHAMMED.**

أَفَمَنْ كَانَ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهِ كَمَنْ زُيِّنَ لَهُ سُوٓءُ عَمَلِهِ وَاتَّبَعُوٓا أَهْوَآءَهُمْ ﴿١٤﴾

Muhammed Sures. ayet: 14

Anlamı

Tanrı'sından gelen bir kanıta dayanan kimse, "*kötü işi*" *(günahı) kendisine süslenip güzel gösterilmiş kimseye benzer mi*? Onlar eğilimlerine uydular. (Muhammed Suresi, ayet: 14.)

Bkz. **BELGE, EMEK, KANIT.**

وَكَذٰلِكَ زُيِّنَ لِفِرْعَوْنَ سُوٓءُ عَمَلِهِ وَصُدَّ عَنِ السَّبِيلِ

Mü'min Suresi, ayet: 37

Anlamı

İşte böyle, Firavun'a da "kötü işi" süslenip güzel gösterildi ve Firavun doğru yoldan alıkonuldu. (Mü'min Suresi, ayet: 37.)

Bkz. **HÂMÂN, FİRAVUN.**

قُلْ هَلْ نُنَبِّئُكُمْ بِالْأَخْسَرِينَ
أَعْمَالًا ﴿١٠٣﴾ اَلَّذِينَ ضَلَّ سَعْيُهُمْ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَهُمْ يَحْسَبُونَ أَنَّهُمْ
يُحْسِنُونَ صُنْعًا ﴿١٠٤﴾

Kehf Suresi, ayet: 103, 104

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed! "Size amelce en çok kayıpta bulunanları haber vereyim mi?" de! Dünya hayatında, çalışmaları boşa gitmiştir. Oysa onlar, sağlam (iyi-güzel) iş yaptıklarını sanıyorlardı. (Kehf Suresi, ayet: 103, 104.)

Bkz. **BİLDİRMEK, BOŞ, DÜNYA, EMEK, GÜZEL, HABER.**

D- (Bağışlanmamış) Günahın Karşılığı

1- "Yük", Günahın "Ağır"lığı (Vizr, Sikl, Müskale, Vebâl)

a) Bu Dünyadaki

"Günah"tan doğan "ağırlığı tatmak", yani "ödemek", kimi zaman "oruç tutmak" gibi bir "ibadet"i yerine getirerek olur. Bkz. Mâide Suresi, ayet: 95.

Bkz. **HACC, ORUÇ.**

"Ağırlığı tatmak", kimi zaman da, "ağır belâlara. felaketlere uğramak"la olur:

Haşr Suresi, ayet: 15

كَمَثَلِ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ
قَرِيبًا ذَاقُوا وَبَالَ أَمْرِهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

Anlamı

Onların durumu o kimseler gibidir ki, kendilerinden az bir zaman önce gelip geçmişler ve (kötü) işlerinin (ağırlığını tatmışlardır". Onlar için ayrıca (öbür dünyada da) acı veren azab vardır. (Haşr Suresi, ayet: 15.)

Burada anlatılan, Teğâbün Suresi'nin 5. ayetinde de bildirilir. Şu ayetlerde de:

Talâk Suresi, ayet: 8, 9

وَكَأَيِّنْ مِنْ قَرْيَةٍ عَتَتْ
عَنْ أَمْرِ رَبِّهَا وَرُسُلِهِ فَحَاسَبْنَاهَا حِسَابًا شَدِيدًا وَعَذَّبْنَاهَا
عَذَابًا نُكْرًا ﴿٨﴾ فَذَاقَتْ وَبَالَ أَمْرِهَا وَكَانَ عَاقِبَةُ أَمْرِهَا خُسْرًا ﴿٩﴾

Anlamı

Tanrı'larının ve peygamberleri'nin buyruğundan çıkmış nice kasaba halkından katı biçimde hesap sorduk ve onları görülmedik bir cezayla cezalandırdık. Böylece, (kötü) "iş"lerinin (günahlarının) "ağırlığını tatmış oldular". Bu kasabaların işlerinin sonları (akıbetleri) zararla sonuçlandı. (Talâk Suresi, ayet: 8, 9.)

Bkz. **AKIBET, CEZA.**

b) Öbür Dünyadaki

"Günahlılar, kötü (günah) yüklerini sırtlanıp taşıyacaklar":

قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَاءِ اللَّهِ حَتَّىٰ إِذَا جَاءَتْهُمُ
السَّاعَةُ بَغْتَةً قَالُوا يَا حَسْرَتَنَا عَلَىٰ مَا فَرَّطْنَا فِيهَا وَهُمْ يَحْمِلُونَ
أَوْزَارَهُمْ عَلَىٰ ظُهُورِهِمْ ۚ أَلَا سَاءَ مَا يَزِرُونَ ﴿٣١﴾

En'âm Suresi, ayet: 31

Anlamı (Diyanet'in)
Allah'a kavuşmayı yalanlayanlar, doğrusu, kaybedenlerdir. Ki, Kıyamet saati onlara ansızın gelince, "*ağırlıklarını arkalarına yüklenerek*", "dünyada işlediğimiz büyük kusurlardan ötürü yazıklar olsun bize!" derler. Dikkat edin: "*Yüklendikleri şeyler ne kötüdür*"! (En'âm Suresi, ayet: 31.)
Bkz. **ANSIZIN, KIYAMET.**

"Herkes kendi günah yükünü taşıyacak":

مَنِ اهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا
يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ ۖ وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا ۚ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ
وِزْرَ أُخْرَىٰ ۗ وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ نَبْعَثَ رَسُولًا ﴿١٥﴾

İsrâ Suresi, ayet: 15

Anlamı
Kim doğru yola giderse, kendi yararına gitmiş olur. Kim de saparsa, kendi zararına sapmış olur yalnızca. "*Kimse kimsenin (günah) yükünü taşımaz (çekmez)*". Biz Peygamber göndermedikçe azabediciler değiliz (ceza vermeyiz). (İsrâ Suresi, ayet: 15.)

وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ۚ وَإِنْ تَدْعُ مُثْقَلَةٌ
إِلَىٰ حِمْلِهَا لَا يُحْمَلْ مِنْهُ شَيْءٌ وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبَىٰ ۗ

Fâtır Suresi, ayet: 18

Anlamı
Kimse kimsenin (günah) yükünü taşımaz. Günah yükü ağır olan bir kimse, bir başkasını taşımaya (yardıma) çağırsa, onun yükünden hiçbir şey, başkasınca

alınıp taşınmaz. O başkası yakını (akrabası) olsa bile... (Fâtır Suresi, ayet: 18.)
Bkz. **AĞIR, AKRABA.**

Zümer Suresi, ayet: 7

إِنْ تَكْفُرُوا فَإِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ عَنْكُمْ
وَلَا يَرْضٰى لِعِبَادِهِ الْكُفْرَ وَإِنْ تَشْكُرُوا يَرْضَهُ لَكُمْ وَلَا تَزِرُ
وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰى ثُمَّ إِلٰى رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ
تَعْمَلُونَ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٧﴾

Anlamı (Diyanet'in)
Eğer inkâr ederseniz, bilin ki, Allah sizden müstağnidir. Kullarının inkârlarından hoşnut olmaz. Eğer şükrederseniz sizden hoşnut olur. "*Hiç kimse diğerinin günahını yüklenmez*" Sonunda dönüşünüz Rabbi'nizedir. Yaptıklarınızı o zaman size haber verir. Çünkü O, kalplerde olanı bilir. (Zümer Suresi, ayet: 7.)
Bkz. **KÂFİR, KUL, ŞÜKÜR.**

Necm Suresi, ayet: 38

أَلَّا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰى

Anlamı (Diyanet'in)
Kimse kimsenin günah yükünü yüklenmez. (Necm Suresi, ayet: 38.)

"Saptıranlar, kendi günahlarından başka, saptırdıklarının günahlarının da bir bölümünü yüklenip taşırlar":

Nahl Suresi, ayet: 25

لِيَحْمِلُوا أَوْزَارَهُمْ كَامِلَةً
يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَمِنْ أَوْزَارِ الَّذِينَ يُضِلُّونَهُمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ
أَلَا سَاءَ مَا يَزِرُونَ ﴿٢٥﴾

Anlamı (Diyanet'in)
Böylece Kıyamet günü *kendi günahlarını tam olarak, bilmeden saptırdıkları kimselerin günahlarını kısmen yüklenirler.* Dikkat edin: "*Yüklendikleri yük ne kötüdür!*" (Nahl Suresi, ayet: 25.)
Bkz. **KIYAMET.**

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِلَّذِينَ آمَنُوا اتَّبِعُوا
سَبِيلَنَا وَلْنَحْمِلْ خَطَايَاكُمْ وَمَا هُمْ بِحَامِلِينَ مِنْ خَطَايَاهُمْ
مِنْ شَيْءٍ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٢﴾ وَلَيَحْمِلُنَّ أَثْقَالَهُمْ وَأَثْقَالًا
مَعَ أَثْقَالِهِمْ وَلَيُسْأَلُنَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَمَّا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿١٣﴾

Ankebût Suresi, ayet: 12, 13

Anlamı (Diyanet'in)

İnkâr edenler, inananlara; "*Bizim yolumuza uyun da, sizin günahlarınızı biz taşıyalım!*" derler. *Oysa onların günahlarından hiç birini yüklenecek değillerdir.* Doğrusu onlar yalancıdırlar. *Onlar kendi ağırlıklarını, kendi ağırlıkları yanında daha nice ağırlıkları yüklenecekler.* Ve uydurup durdukları şeylerden Kıyamet günü sorguya çekileceklerdir. (Ankebût Suresi, ayet: 12, 13.)

Bkz. **AĞIR, KIYAMET.**

2- "Günah Ağırlığının Tartılması"

İlgili ayetler için bkz. **SEVAP, TERAZİ.**

3- "Günahlar Karşılığında Verilecek Ceza"

a) Bu Dünyadaki

İlgili ayetler için bu maddenin D/1/a bölümüne ve özellikle şu maddelere bkz. **AD, AKIBET, BELÂ, CEZA, FİRAVUN, SEMÛD.**

b) Öbür Dünyadaki

بَلَىٰ مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً وَأَحَاطَتْ
بِهِ خَطِيئَتُهُ فَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

Bakara Suresi, ayet: 81

Anlamı (Diyanet'in)

"Hayır öyle değil; kötülük işleyip suçu kendisini kuşatmış olan kimseler, cehennemlikler işte onlardır. Onlar orada temellidirler". (Bakara Suresi, ayet: 81.)

Bu ayet şöyle de çevirilebilir:

Evet, kim bir günah (seyyie) işler ve günahı kendisini kaplarsa, bilsin ki böyleleri cehennemlik olanların ta kendileridir. Bunlar, orada temelli kalacaklardır.

En'âm Suresi, ayet: 160

مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَىٰ
إِلَّا مِثْلَهَا وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٦٠﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Kim ortaya bir iyilik koyarsa, ona "on katı" verilir. Ortaya bir kötülük koyan ise, ancak misliyle cezalandırılır. Onlara haksızlık yapılmaz. (En'âm Suresi, ayet: 160.)

Yunus Suresi, ayet: 27

وَالَّذِينَ
كَسَبُوا السَّيِّئَاتِ جَزَاءُ سَيِّئَةٍ بِمِثْلِهَا وَتَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ مَا لَهُمْ
مِنَ اللَّهِ مِنْ عَاصِمٍ كَأَنَّمَا أُغْشِيَتْ وُجُوهُهُمْ قِطَعًا مِنَ اللَّيْلِ
مُظْلِمًا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٧﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Kötülük işleyenlere, kötülükleri kadar ceza verilir. Onların yüzlerini zillet bürür. Allah'a karşı onları savunacak yoktur. Yüzleri, geceden de kara bir parçayla örtülmüş gibidir. Bunlar cehennemliklerdir. Orada temelli kalırlar. (Yunus Suresi, ayet: 27.)

Bu ayet şöyle de çevrilebilir:

Günah işleyenler bileler ki, "günahın cezası, kendisi kadardır". Günah işlemişleri aşağılık kaplar. Tanrı'ya karşı hiçbir kurtarıcıları olamaz. Yüzlerini, geceden bir parça karanlık bürümüştür sanki. Bunlardır işte cehennemlik olanlar. Orada temelli kalacaklardır.

"Günah"a verilecek "ceza"nın, "günahın kendi kadar" olacağı, Kasas Suresi'nin 84.; Mümin Suresi'nin 40. ve Şûrâ Suresi'nin 40. ayetinde de bildirilir.

Bkz. **CEZA, KÖTÜ, SEVAP.** Ayrıca bkz. **AHİRET, CEHENNEM, KIYAMET.**

Neml Suresi, ayet: 90

وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَكُبَّتْ وُجُوهُهُمْ فِي النَّارِ هَلْ تُجْزَوْنَ
إِلَّا مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٠﴾

Anlamı

Kim bir günahla gelirse, yüzükoyun ateşe atılacaktır. "Cezalandırılmanız, yaptıklarınızın karşılığından başka bir şey değildir" denecek kendilerine. (Neml Suresi, ayet: 90.)

İlgili öteki ayetler için bkz. **CEHENNEM, CEZA, GÜZEL, KIYAMET, KÖTÜ, TEVBE.**

Özet

"Günah"la ilgili ayetlerin anlattıkları çok kısa biçimde şöyle özetlenebilir:

Önce, "günah" işlenmemelidir. Ama işlenmişse, "tevbe" edilmelidir. "Hiçbir günah", "ceza"sız bırakılmaz. Meğer ki, Tanrı bağışlamış olsun. Tanrı da, dilerse bağışlar, dilerse bağışlamaz. Bununla birlikte kişi, "Tanrı'nın rahmetinden umut kesmemelidir". O'nun rahmetini kazanmak için de dinsel ölçüler içinde "iyilik"lerde bulunmalıdır, "ibadet"leri, buyrukları titizce yerine getirmelidir.

➤GÜZEL

Çirkinin karşıtı, hoşa giderek hayranlık uyandıran, iyi (hasen, tayyib, tayyibe, cemil).

En güzel: Başka güzellerden daha güzel olan (hüsnâ, ahsen).

Güzellik: Güzel olma durumu, iyilik (hüsn, hasene).

A- Maddi Olarak Güzel Olanlar

1- Bu Dünyadaki Güzel Kadınlar

Peygamber'e "bundan sonra" denerek evli bulunduğu kadınlardan sonra artık "hiçbir kadınla evlenmesinin ve karılarından herhangi birini başka kadınlarla değiştirmesinin helal olmayacağı açıklanırken: "O başka kadınların güzellikleri seni imrendirmiş olsa bile..." diye bildirilmekte. Ahzâb Suresi, ayet: 52. Bakara Suresi'nin 221. ayetinde de güzelliği ve çekiciliğiyle "imrendirmiş olsa bile", putatapar kadınla evlenmemek gerektiği, "inanır bir cariye"nin böyle "çekici kadın"dan daha "hayırlı" olduğu anlatılmakta.

Demek ki, bu dünyada "çekici, güzel kadınlar" bulunduğu Kur'an ayetleriyle de bildirilmekte.

Bkz. **KADIN, KARI, PEYGAMBER, PUTATAPAR.**

2- Öbür Dünyadaki Güzel Kadınlar

Rahman Suresi'nde cennetteki kimi kadınlardan söz edilirken

فِيهِنَّ خَيْرَاتٌ حِسَانٌ ﴿٧٠﴾ "Fihinne hayrâtun hisan":"orada hayrât güzeller var" denir. Buradaki "hayrât" sözcüğüne kimileri "iyi huylu", kimileri "hünerli" anlamını verirler. Buna göre "orada iyi huylu (ya da hünerli) güzeller var" demek oluyor. Kimi güzellerden de şöyle söz edilir:

Rahman Suresi, ayet: 56-59

فِيهِنَّ قَاصِرَاتُ الطَّرْفِ
لَمْ يَطْمِثْهُنَّ إِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌّ ﴿٥٦﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا
تُكَذِّبَانِ ﴿٥٧﴾ كَأَنَّهُنَّ الْيَاقُوتُ وَالْمَرْجَانُ ﴿٥٨﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا
تُكَذِّبَانِ ﴿٥٩﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Oralarda bakışlarını yalnızca erkeklerine çevirmiş, daha önce ne insan, ne de cinlerin dokunmuş olduğu eşler vardır. (Ey insanlar ve cinler!) Öyleyken Rabbi'nizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız? Onlar (o kadınlar) yakut ve mercan gibidirler. Öyleyken Rabbi'nizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız? (Rahman Suresi, ayet: 56-59.)

Rahman Suresi, ayet: 72-75

حُورٌ مَقْصُورَاتٌ فِي الْخِيَامِ ﴿٧٢﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٣﴾
لَمْ يَطْمِثْهُنَّ إِنْسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا جَانٌّ ﴿٧٤﴾ فَبِأَيِّ آلَاءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٥﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Çadırlar içinde ceylan gözlüler vardır. Öyleyken Rabbi'nizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız? Onlara daha önce insan da cin de dokunmamıştır. Öyleyken Rabbi'nizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız? (Rahman Suresi, ayet: 72-75.)

"Öyleyken Rabbi'nizin nimetlerinden hangisini yalanlarsınız?" sorusuyla, "insanlar ve cinler"e seslenilmekte.

Vâkıa Suresi, ayet: 22, 23

وَحُورٌ عِينٌ ﴿٢٢﴾ كَأَمْثَالِ اللُّؤْلُؤِ الْمَكْنُونِ ﴿٢٣﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Sedefteki inciler gibi ceylan gözlüler vardır. (Vâkıa Suresi, ayet: 22, 23.)

Çevirideki "ceylan gözlüler"le, cennetteki "güzel gözlü kadınlar" anlatılıyor. "Ceylan gözlüler", ayetteki "*hur*" (huriler)" ve "*hurun in*"in karşılığı. Aslında tam karşılığı olduğu tartışılır. Ama anlatılmak istenen, söz konusu kadınların "akı ak, karası kara olan iri gözlü" olduklarıdır. Ayetteki sözcükler, temel olarak, yani sözlük anlamlarıyla bu anlamı içerir. Bu "güzel gözlü kadınlar"dan, yani "huriler"den, Duhân Suresi'nin 54. ve Tûr Suresi'nin 20. ayetinde de söz edilir.

Bkz. CENNET, HURİ.

B- Manevi "Güzel"ler ve "Güzellik"ler

1- Tanrı'nın "Ad"ları

Tanrı'nın "ad"ları, Kur'an'da "en güzel" (el hüsnâ) diye nitelemekte. (El esmâu'l-hüsnâ::en güzel adlar.)

اللّٰهُ لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى ﴿٨﴾

Tâhâ Suresi, ayet: 8

Anlamı

Tanrı. Tanrı olarak yalnızca O vardır. "En güzel adlar" O'nundur yalnızca. (Tâhâ Suresi, ayet: 8.)

"En güzel adlar"ın "Tanrı'nın olduğu", A'râf Suresi'nin 180., İsrâ Suresi'nin 110. ve Haşr Suresi'nin 24. ayetinde de bildirilmekte.

Bkz. **AD, TANRI.**

2- En Güzel Söz (el Kelimet'ul-Hüsnâ)

"Ben Müslümanlardanım!" diyen Tanrı'ya çağıran ve iyi işlerde bulunan kimseden "daha *güzel sözlü*" kim olabilir? (Fussilet Suresi, ayet: 33.)

Bkz. **EMEK, İŞ, MÜSLÜMAN, SÖZ.**

A'râf Suresi'nin 137. ayetinin anlamı şöyledir:

"O küçümsenen toplumu (İsrailoğullarını) yerin doğu kesimlerine ve batı kesimlerine –ki, onları mübarek kılmıştık– yerleştirdik. Senin Tanrı'nın İsrailoğulları'na (verilmiş) *en güzel sözü,* onların katlanmış (sabretmiş) olmalarının karşılığı olarak tam yerine gelmiştir böylece. Firavun'un ve toplumunun yaptıklarını ve yükselttikleriniyse bütünüyle yıktık!"

Bkz. **FİRAVUN, İSRAİLOĞULLARI, MUSA, SÖZ.**

3- Güzel Söz, Güzel Sözler (el Kelimu't-Tayyib, el Kelimetu't-Tayyibe)

İbrahim Suresi'nin 24. ve 25. ayetlerinde, "güzel söz", "kökü sağlam, dalları göğe doğru yükselmiş, her zaman meyve veren bir ağaç"a benzetilmekte.

Bkz. **AĞAÇ, BENZEMEK.**

Buradaki "güzel söz"le anlatılmak istenen nedir? Nedir bu "güzel söz"?

Kur'an yorumcuları ve hadisçiler, bu konuda çeşitli görüşler ileri sürmekte ve aktarmaktalar. Genellikle ileri sürülüp aktarılan şu:

"Güzel söz", "kelime-i şehâdet"tir: "Eşhedü en lâ ilâhe illellah ve eşhedü enne Muhammed'en abduhu ve resuluhu:tanıklık ederim ki, Tanrı'dan başka Tanrı yoktur ve tanıklık ederim ki, Muhammed de O'nun kulu ve Peygamberi'dir."

Derler ki:

Bu ağacın kökü, inanırın yüreğindedir. Yaptığı işler-davranışlar, yani ibadetler ve Tanrı'nın hoşnutluğuna yönelik işler, dalları göklere yükselmiş bu ağaç yoluyla göklere yükselirler..."

Kimilerince de söz konusu "güzel söz", "inanç"tır (iman).

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعِزَّةَ
فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا إِلَيْهِ يَصْعَدُ الْكَلِمُ الطَّيِّبُ وَالْعَمَلُ الصَّالِحُ
يَرْفَعُهُ وَالَّذِينَ يَمْكُرُونَ السَّيِّئَاتِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ وَمَكْرُ
أُولَٰئِكَ هُوَ يَبُورُ ﴿١٠﴾

Fâtır Suresi,
ayet: 10

Anlamı

Kim "güç-yengi" (izzet) isterse bilsin ki, tüm "güç-yengi", Tanrı'nındır. "*Güzel sözcükler*", O'na yükselip çıkar" (dinsel ölçüler içindeki) iyi işler ve davranışlardır (ibadettir, Tanrı hoşnutluğuna yönelik işlerdir) onu yükselten. Kötülükleri tuzak olarak oluşturanlara çetin azab vardır. İşte bunların bu tuzakları boşa çıkar. (Fâtır Suresi, ayet: 10.)

Açıklama

Burada sözü edilen "güzel sözcükler" (el kelimu't-tayyib) de değişik biçimde yorumlanmıştır. Bu sözcüklerin de "tevhid kelimesi" (lâilâhe illellâh) ya da "şehadet kelimesi" (eşhedü en lâ ilâhe illellah ve eşhedü enne Muhammed'en abduhu ve resuluhu) olduğunu ileri sürenler çoğunlukta.

Hacc Suresi,
ayet: 24

وَهُدُوا إِلَى الطَّيِّبِ مِنَ الْقَوْلِ وَهُدُوا إِلَىٰ صِرَاطِ الْحَمِيدِ ﴿٢٤﴾

Anlamı(Diyanet'in)

Bu kimseler, "sözün güzeli"ni işitecek duruma ulaştırılmışlar, övülmeye layık olan Allah'ın yoluna eriştirilmişlerdir. (Hacc Suresi, ayet: 24.)

Açıklama

Burada sözü edilen "sözün güzeli" ya da "güzel söz" de, Kur'an yorumcularınca değişik olarak yorumlanmış, ama genellikle buradaki "güzel söz"ün de "kelime-i şehadet" olduğu ileri sürülmüştür.

"Güzel söz" ya da "en güzel söz" üzerindeki görüşler, "Tefsir Sözlüğü"nde ve "Hadis Sözlüğü"nde genişlemesine incelenecek.

Bkz. SÖZ.

4- En Güzel "Haber" (Ahsenu'l-Hadis)

Zümer Suresi,
ayet:23

اللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ

Anlamı

"Tanrı, haberlerin en güzelini indirmiştir..." (Zümer Suresi, ayet:23.)

"Tanrı, sözlerin en güzelini indirmiştir" diye de anlam verilebilir. Burada anlatılan: Kur'an.

Bkz. **BENZEMEK, HABER, KİTAB, KUR'AN, SÖZ.**

5- Sonucu En Güzel Olan (Ahsenu Te'vilen)

"Bir şeyi ölçtüğünüz zaman, ölçüyü tam tutun. Böyle yapmak, sonuç yönünden daha güzel ve daha iyidir." (İsrâ Suresi, ayet: 35.)

Bkz. **ADALET.**

6- En Güzel Açıklayıcı Örnek (Ahsenu'l-Mesel Tefsiren)

"Sana bir örnek vermezler ki, biz onun daha gerçek ve güzel açıklayıcı olanını vermiş olmayalım." (Furkan Suresi, ayet: 33.)

Bkz. **ÖRNEK.**

7-Topluluktaki "Yeri En Güzel Kimseler" (Ahsenu Nediyye)

"Kendilerine ayetlerimiz okunduğunda, inanmazlar, inanırlara şöyle derler: 'İki kesimden hangisinin makamı daha iyi ve (toplum katındaki) yeri daha güzeldir?' derler." (Meryem Suresi, ayet: 73.)

Bkz. **HAYR.**

8- En Güzel Dinlenme Yeri (Ehsenu Makîlen)

أَصْحَابُ الْجَنَّةِ يَوْمَئِذٍ خَيْرٌ مُسْتَقَرًّا وَأَحْسَنُ مَقِيلًا ﴿٢٤﴾

Furkan Suresi, ayet: 2

Anlamı

"O gün cennettekilerin kalacağı yer, en iyi; dinlenecekleri yer en güzeldir". (Furkan Suresi, ayet: 24.)

9- En Güzel Biçimde Konuşmak (El Kavlu'l-Leti Hiye Ahsen)

İsrâ Suresi'nin 53. ayeti şöyle başlar: وَقُلْ لِعِبَادِي يَقُولُوا الَّتِي هِيَ أَحْسَنُ

"Kullarıma söyle: En güzel olanı (en güzel biçimde) söylesinler".

Bkz. **İNSAN, KUL, SÖZ.**

10- İşi-Emeği En Güzel Olan (Ahsenu Amelen)

Mülk Suresi'nin 2. ayetinde, Tanrı'nın "ölümü ve yaşamı", insanlardan hangisinin "işi-davranışı en güzel" olduğunu deneyip sınasın diye yarattığı bildiriliyor.

Bkz. **ÖLÜM, YAŞAM.** Ayrıca bkz. **SINAMA.**

Kehf Suresi'nin 7. ayeti de şöyle:

Kehf Suresi, ayet: 7

إِنَّا جَعَلْنَا
مَا عَلَى الْأَرْضِ زِينَةً لَهَا لِنَبْلُوَهُمْ أَيُّهُمْ أَحْسَنُ عَمَلًا ﴿٧﴾

Anlamı

İnsanlardan "işi-davranışı en güzel" olanın hangisi (hangileri) olduğunu deneyip sınayalım diye yeryüzünde ne varsa hepsini yeryüzünün süsü yaptık. (Kehf Suresi, ayet: 7.)

Bkz. **SINAMA-SINAV.**

11- En Güzel Karşılık (el Cezâu'l-Ahsen)

Kimi emeklere, çabalara, öbür dünyada, kendi değerinden çok daha değerli karşılıklar verileceği bildirilir ayetlerde:

Tevbe Suresi, ayet	: 121
Nahl Suresi, ayet	: 96, 97
Ankebût Suresi, ayet	: 7
Zümer Suresi, ayet	: 35
Ahkâf Suresi, ayet	: 16

Bkz. **EMEK, GÜNAH, İNANÇ, İMAN, TEVBE.**

12- İndirilenin En Güzeli (Ahsenu Mâ Ünzile)

Zümer Suresi, ayet: 55

وَاتَّبِعُوا أَحْسَنَ مَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ
مِنْ رَبِّكُمْ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَكُمُ الْعَذَابُ بَغْتَةً وَأَنْتُمْ
لَا تَشْعُرُونَ ﴿٥٥﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Size ansızın, farkına varmadan azab gelmeden önce, Rabbi'nizden size indirilen en güzel söze, Kur'an'a uyun. (Zümer Suresi, ayet: 55.)

Açıklama

Bu çevirideki "Rabbi'nizden size indirilen en güzel söze, Kur'an'a uyun" bölümü, ayetteki aslına uygun değil. Uygun olması için: "Rabbi'nizden size indirilenin en güzeline uyun!" olmalıydı. Kur'an'daki aslına en uygun anlam vermekle tanınan Hasan Basri Çantay'ın "Meâl"inde de böyle. Yani "Rabbi'nizden size indirilenin en güzeline uyun!" biçiminde yer almakta.

"İndirilen", Kur'an ayetleridir. "En güzelinin ne olduğu"ysa tartışmalıdır. Kimilerince bunlar, "buyrukları içeren ayetler"dir. Kimilerince, "serbest bırakan" değil; "eyleme yönelten" ayetlerdir. "Tefsir Sözlüğü"nde konu üzerinde durulacak. "İndirilen"le anlatılmak istenen, "Tanrı tarafından peygamberlere indirilenlerin tümü" de olabilir. O zaman, "indirilenin en güzeli"yle, Kur'an amaçlanıyor demektir.

13- En Güzel Savaşım (Mücadele) (el Cidâl Bi'l-Leti Hiye Ahsen)

ادْعُ إِلَىٰ سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ
الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ
ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿١٢٥﴾

Nahl Suresi, ayet: 125

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed! Rabbi'nin yoluna, hikmetle, güzel öğütle çağır. "*Onlarla en güzel şekilde* tartış!" Doğrusu Rabbi'n, kendi yolundan sapanları daha iyi bilir. O, doğru yolda olanları da en iyi bilir. (Nahl Suresi, ayet: 125.)

"Onlarla en güzel şekilde tartış" yerine, "onlarla en güzel biçimde savaşımda bulun" da denebilir çeviride. Yani "mücadele"nin karşılığı olarak, "savaşım", "tartışma"dan daha uygun olur. Daha geniş kapsamlı olduğu için... "mücadele"nin kapsamı gibi... Ama, "tartışma" da karşılık olabilir.

Ankebût Suresi'nin 46. ayetinde de, "kitap ehliyle en güzel biçimde savaşımda bulunulması" istenmekte.

Bkz. **KİTAB EHLİ, SAVAŞ, TARTIŞMA.**

14- (Kötülüğü) En Güzel Biçimde Savmak (e'd-Def'u Bi'l-Letî Hiye Ahsen)

ادْفَعْ بِالَّتِي هِيَ
أَحْسَنُ السَّيِّئَةَ نَحْنُ أَعْلَمُ بِمَا يَصِفُونَ ﴿٩٦﴾

Mü'minûn Suresi, ayet: 96

Anlamı (Diyanet'in)

Kötülüğü, en iyiyle sav. Onların vasıflandırmalarını biz daha iyi biliriz. (Mü'minûn Suresi, ayet: 96.)

"En iyiyle sav!" yerine "en güzel biçimde sav!" anlamını vermek daha uygun olur. Bununla birlikte "en iyiyle sav" anlamı da doğrudur.

Böyle yapmak gerektiği, Fussilet Suresi'nin 34. ayetinde de bildirilir.

Bkz. **KÖTÜ, İYİLİK.**

15- En Güzel "Hüküm"

Tevbe Suresi, ayet: 50

وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ حُكْمًا لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ ﴿٥٠﴾

Anlamı

Kesinlikle inanan bir toplum için Tanrı'dan daha güzel hüküm veren kim var? (Tevbe Suresi, ayet: 50.)

Bkz. **CAHİL, HÜKÜM.**

16- "En Güzel Boya (Din) (e's Sıbğatu'l-Ahsen)"

Bakara Suresi, ayet: 138

صِبْغَةَ اللَّهِ وَمَنْ أَحْسَنُ مِنَ اللَّهِ صِبْغَةً وَنَحْنُ لَهُ
عَابِدُونَ ﴿١٣٨﴾

Anlamı

Tanrı'nın boyası. Boyası Tanrı'nınkinden daha güzel kim var? Biz O'na kulluk edenleriz deyin. (Bakara Suresi, ayet: 138.)

Açıklama

Burada "Tanrı'nın boyası"yla anlatılmak istenen "Tanrı'nın dini"dir.

Bkz. **DİN, BOYA.**

17- En Güzel Dinli (Men Huve Ahsenu Dinen)

İbrahim Suresi, ayet: 125

وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِمَّنْ
أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَاتَّبَعَ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ
حَنِيفًا وَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا ﴿١٢٥﴾

Anlamı

İyilik yaparak kendini Tanrı'ya veren ve İbrahim'in "milletine" (dinine) "hanif" olarak uyandan, daha güzel dinli kim olabilir? Tanrı, İbrahim'i dost edinmiştir. (İbrahim Suresi, ayet: 125.)

Bkz. **DİN, DOST, HANİF, İBRAHİM, MİLLET.**

18- En Güzel "Kıssa"lar (Öyküler) (Ehsenu'l Kasas)

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ اَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَا
اَوْحَيْنَا اِلَيْكَ هٰذَا الْقُرْاٰنَ وَاِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهِ لَمِنَ الْغَافِلِينَ

Yusuf Suresi, ayet: 3

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed! Biz bu Kur'an'ı vahyederek, kıssaları en güzel şekilde anlatıyoruz. Oysa daha önce sen bunlardan habersizdin. (Yusuf Suresi, ayet: 3.)

Açıklama

Çeviride yer alan "kıssaları sana en güzel şekilde anlatıyoruz!", ayetteki aslına uygun düşmemekte. Uygun anlam şöyle: "Biz *kıssaların en güzelini* sana anlatıyoruz!"

19- Yaratıcıların En Güzeli (Ehsenu'l-Hâlıkîn)

فَتَبَارَكَ اللّٰهُ اَحْسَنُ الْخَالِقِينَ ﴿١٤﴾

Mü'minûn Suresi, ayet: 14

Anlamı (Diyanet'in)

Yaratanların en güzeli olan Allah ne Ulu'dur! (Mü'minûn Suresi, ayet: 14.)

Kur'an'da iki yerde (Mü'minûn Suresi, ayet: 14'de ve Sâffât Suresi, ayet: 125'de) Tanrı böyle nitelenir.

Bkz. **TANRI, YARATMA-YARATICI.**

20- Güzel Öğüt (el Mev'izetu'l-Hasene)

İlgili ayet için bkz. bu maddenin B/14 bölümü.

Ayrıca bkz. **BİLGİ, HİKMET.**

21- Selamların En Güzeli (Ahsenu Tahiyyetin)

Bkz. **SELAM.**

C- Maddi-Manevi Güzeller, Güzellikler

1- Yapısı-Yaratılışı "En Güzel Biçimde" Olan (Men Huve Hulike Fî Ahseni Takvimin)

لَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ فِي اَحْسَنِ تَقْوِيمٍ ﴿٤﴾

Tîn Suresi, ayet: 4

Anlamı
Andolsun ki biz insanı, "en güzel biçimde" yarattık. (Tîn Suresi, ayet: 4.)
Bkz. **ANT, İNSAN, YARATMA.**

2- Güzel Yerler-Yurtlar (El Biladu't-Tayyibe, El Mesakinu't-Tayyibe)

a) Bu Dünyada

"Güzel bir ülke" (beldetun tayyibetun):

Sebe' Suresi, ayet: 15

لَقَدْ كَانَ لِسَبَإٍ فِي مَسْكَنِهِمْ آيَةٌ جَنَّتَانِ عَنْ يَمِينٍ وَشِمَالٍ
كُلُوا مِنْ رِزْقِ رَبِّكُمْ وَاشْكُرُوا لَهُ بَلْدَةٌ طَيِّبَةٌ وَرَبٌّ غَفُورٌ

Anlamı
Sebe'liler'in yurtlarında, (Tanrı'nın varlığına) bir kanıt var: Sağlı sollu iki bahçe. "Yiyin Tanrı'nızın rızkından. Ve O'na şükredin! İşte güzel bir ülke ve işte bağışlayan bir Tanrı!" denmişti. (Sebe' Suresi, ayet: 15.)

"Güzel bir ülke" ya da "güzel bir toprak" (el beledu't-tayyibu):

A'râf Suresi, ayet: 58

وَالْبَلَدُ الطَّيِّبُ يَخْرُجُ نَبَاتُهُ بِإِذْنِ رَبِّهِ وَالَّذِي خَبُثَ لَا يَخْرُجُ
إِلَّا نَكِدًا كَذَلِكَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَشْكُرُونَ ﴿٥٨﴾

Anlamı
Güzel bir ülke (toprak) odur ki, bitkisi, Tanrı'nın izniyle (aksamadan) çıkar (oluşur ve gelişir) (Yani güzel bir ülke, verimli topraklı olur). Ülkenin kötüsü de odur ki, bir kesim yararsızın dışında pek bitkisi olmaz. Şükredecek bir toplum için ayetlerimizi işte böylece sergiliyoruz. (A'râf Suresi, ayet: 58.)

b) Cennette
Cennette de "güzel yurtlar" verileceği bildirilir. İlgili ayetler için bkz. **CENNET, EV.**

D- Benimsenmesi İstenen "En Güzel" (el Hüsnâ)

Leyl Suresi, ayet: 5-10

فَأَمَّا مَنْ أَعْطَى وَاتَّقَى ﴿٥﴾ وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى ﴿٦﴾

فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَىٰ ﴿٧﴾ وَأَمَّا مَنْ بَخِلَ وَاسْتَغْنَىٰ ﴿٨﴾ وَكَذَّبَ بِالْحُسْنَىٰ
﴿٩﴾ فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْعُسْرَىٰ ﴿١٠﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Elinde bulunandan verenin, Allah'a karşı gelmekten sakınanın, "*en güzel söz olan*" Allah'ın birliğini doğrulayanın işlerini kolaylaştırırız. Ama cimrilik eden, kendini Allah'tan müstağni sayan, en güzel sözü yalanlayan kimsenin güçlüğe uğramasını kolaylaştırırız. (Leyl Suresi, ayet: 5-10.)

Açıklama

Çevirideki "en güzel söz olan Allah'ın birliğini doğrulayan" ile, "en güzel sözü yalanlayan", ayetteki aslının tam çevirisi değildir. Ayette "en güzel söz"ün karşılığı yok. Ayette yalnızca "en güzel" diye dilimize çevirebileceğimiz "el husnâ" var. Yani ayetlerde, "en güzel"i doğrulayan ve yalanlayan anlatılırken, bu "en güzel"in ne olduğu açıklanmamakta.

Yukarıdaki ayetlerde sözü edilen "en güzel" nedir?

Bu soruya verilen karşılıklar çeşitlidir.

Buradaki "en güzel" için ileri sürülengörüşler şöyle:

- "Lâ ilâhe illallah"tır.
- "İslam Dini"dir.
- "Cennet"tir.

Buradaki "en güzel"in, "İslam Dini" olma olasılığı büyük. Ama bence çok daha büyük olasılık, "Ahiret'te cennetliklerin kavuşacakları cennet"in anlatılmak isteniyor olmasıdır. Şu ayetlerde bunu gösterir:

لِلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَىٰ وَزِيَادَةٌ ۖ وَلَا يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ
وَلَا ذِلَّةٌ ۚ أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ الْجَنَّةِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٦﴾

Yunus Suresi, ayet: 26

Anlamı

(Dinsel ölçüler içinde) iyilik edenlere, (karşılık olarak) "en güzel" ve "daha da çoğu" (ya da daha da ötesi) var. Onların yüzlerini ne bir kara (leke), ne de bir küçüklük kaplar. Onlar, cennetliklerin ta kendileridir. Hep de orada kalacaklar. (Yunus Suresi, ayet: 26.)

Açıklama

Denir ki, buradaki "en güzel", "cennet"tir. "Daha çoğu"na gelince: O da, "Tanrı'yı görmek", ya da "Tanrı'nın hoşnutluğu"dur.

Necm Suresi,
ayet: 31

وَيَجْزِيَ الَّذِينَ أَحْسَنُوا بِالْحُسْنَى ﴿٣١﴾

Anlamı

(Bunlar), iyilik edenlere (Tanrı'nın) "en güzel"i vererek ödüllendirmesi içindir... (Necm Suresi, ayet: 31.)

Bkz. EMEK, İYİLİK, KÖTÜ.

Hadîd Suresi,
ayet: 10

وَمَا لَكُمْ أَلَّا تُنْفِقُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَلِلَّهِ مِيرَاثُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ
لَا يَسْتَوِي مِنْكُمْ مَنْ أَنْفَقَ مِنْ قَبْلِ الْفَتْحِ وَقَاتَلَ أُولَٰئِكَ أَعْظَمُ
دَرَجَةً مِنَ الَّذِينَ أَنْفَقُوا مِنْ بَعْدُ وَقَاتَلُوا وَكُلًّا وَعَدَ اللَّهُ
الْحُسْنَىٰ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿١٠﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Göklerin ve yerin mirasçısı Allah olduğu halde, Allah yolunda siz niçin sarfetmiyorsunuz? İçinizden Mekke'nin fethinden önce sarfeden ve savaşan kimseler, daha sonra sarfedip savaşan kimselerle bir değildirler. Berikiler daha üstün derecededirler. "Allah hepsine cenneti vadetmiştir." Allah, işlediklerinden haberdardır. (Hadîd Suresi, ayet: 10.)

"Allah hepsine cenneti vadetmiştir"deki "cennet"; ayette "en güzel" anlamına gelen "el husnâ"nın karşılığıdır. Yani ayette "cennet" değil; "en güzel" anlamına gelen "el husnâ" bulunmakta.

Ra'd Suresi'nin 18. ayetinde de, "Tanrı'nın buyruğuna uyanlar"a, "en güzel" olan yani "cennet" söz verilmekte. Enbiyâ Suresi'nin 101. ve Fussilet Suresi'nin 50. ayetinde söz konusu olan "en güzel"le de "cennet" amaçlanıyor olsa gerek.

Özet

"Güzel" ve "güzellik"le ilgili ayetlerin anlattıkları, kısaca şöyle:

Tümüyle"maddi" olan güzeller, güzellikler var; tümüyle "manevi" olan güzeller ve güzellikler var. Hem "maddi", hem de "manevi" güzeller ve güzellikler de var. Bunları elde etme çabasında olanlara, Tanrı diler ve yardım ederse, bunların tümü, ya da bir bölümü elde edilebilir. Bir "güzel"ler var; bir de "en güzeller" var. "En güzeller" içinde, "cennet"de var. Benimseyenlere ve elde etmeye çabalayanlara verecektir Tanrı. Eğer dilerse, "En güzeller" içinde insanların elde edemeyecekleri de var: "En güzel adlar" (El Esmau'l-Husnâ) Tanrı'ya özgüdür.

H

➤HABER

Yeni olmuş ya da olacak bir durum, olay üstüne bilgi (haber, nebe, zikr, risâlet – Ahzâb Suresi, ayet: 39'da olduğu gibi– hadis, kıssa, ilm, kelime, kavl –En'âm Suresi, ayet: 112'de olduğu gibi– vahy –En'âm Suresi, ayet: 12, 121'de, Nahl Suresi, ayet: 68'de, Tâhâ Suresi, ayet: 38'de olduğu gibi–, dery, hiss –Meryem Suresi, ayet: 98'de olduğu gibi–, rikz –yine Meryem Suresi, ayet: 98'de olduğu gibi, aynı yerde sem' de haber alma anlamını içerir–, re'y –Kur'an'da yirmi bir kez geçen 'ereeytüm', söyler misiniz? Haber verir misiniz? anlamını içerir–.)

Haberli: Söz konusu olan bir durumdan, bir konuya ya da tüm konulara ilişkin bilgisi olan (habîr, alîm, âlim, semî –işiten anlamında olmakla birlikte, haberi, bilgisi olan anlamını da içerir–, basîr, gören demek olduğu halde, haberli, bilgisi var anlamını da içerdiği olur.)

Haber veren:Bilgi ileten (muhbir, münbi', nebî, ya da nebiyy, mûhî, muhdis, müdrî, nezîr, ya da münzir –bu son iki sözcük, korkutarak ve uyararak haberi veren anlamını içerir–, beşîr ya da mübeşşir, bunlar da çoğu yerde müjdeleyerek haber veren anlamını taşırlar.)

Habersiz: Bilgisiz, aymaz (ğafil , cahil , sâmid).

A- "Tanrı'dan Gelen Haberler"

1- Kur'an

"Haberlerin en güzeli (ahsenu'l-hadîs)":

اللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَانِيَ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ
جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ثُمَّ تَلِينُ جُلُودُهُمْ وَقُلُوبُهُمْ
إِلَىٰ ذِكْرِ اللَّهِ ذَٰلِكَ هُدَى اللَّهِ يَهْدِي بِهِ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ
فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ٢٣

Zümer Suresi, ayet: 23

Anlamı

Tanrı, "haberin en güzeli"ni indirmiştir. Benzeşimli ve ikişerli ayetli kitap biçiminde. Tanrı'larından korkanların derileri ürperir bundan. Sonra da hem de-

rileri, hem de yürekleri, Tanrı'yı anışla yumuşar. İşte bu, Tanrı'nın yola getirmesidir ki, bununla, O, dilediği kimseleri doğru yoluna iletir. Tanrı'nın saptırdığı kimselerinse, doğru yola ileteni bulunmaz. (Zümer Suresi, ayet: 23.)

Bkz. **DOĞRU, GÜZEL, HİDAYET, KUR'AN.**

Açıklama

"Haber" diye çevirdiğimiz hadisi, söz diye çevirenler de var. Yanlış değil. Ama, sözcüğün asıl anlamı haberdir. Yani söz de olsa, haber anlamını içermekte.

Mürselât Suresi, ayet: 50

فَبِاَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٠﴾

Anlamı

Artık bundan sonra hangi habere (hangi söze) inanacak onlar?! (Mürselât Suresi, ayet: 50.)

Bu ayet, A'râf Suresi'nin 185. ayetinde de aynen yer almıştır.

Câsiye Suresi, ayet: 6

تِلْكَ اٰيَاتُ اللّٰهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ فَبِاَيِّ
حَدِيثٍ بَعْدَ اللّٰهِ وَاٰيَاتِهِ يُؤْمِنُونَ ﴿٦﴾

Anlamı

İşte sana gerçek olarak anlattığımız bunlar, Tanrı'nın ayetleridir. Artık Tanrı'dan ve O'nun ayetlerinden sonra hangi habere inanacaklar? (Câsiye Suresi, ayet: 6.)

Necm Suresi, ayet: 59–61

اَفَمِنْ هٰذَا الْحَدِيثِ تَعْجَبُونَ ﴿٥٩﴾ وَتَضْحَكُونَ
وَلَا تَبْكُونَ ﴿٦٠﴾ وَاَنْتُمْ سَامِدُونَ ﴿٦١﴾

Anlamı

Siz şimdi bu habere (bu söze) mi şaşıyorsunuz? Ve gülüyorsunuz da ağlamıyor musunuz? Siz "habersizler"siniz (sâmidûn:aymazlar). (Necm Suresi, ayet: 59–61.)

Vâkıa Suresi, ayet: 81

اَفَبِهٰذَا الْحَدِيثِ اَنْتُمْ مُدْهِنُونَ ﴿٨١﴾

Anlamı

Siz bu haberi mi küçümseyip yadsıyorsunuz?! (Vâkıa Suresi, ayet: 81.)

Açıklama

Bu ayetlerde geçen "hadis"e, Diyanet çevirisinde de "söz" anlamı verildiği görülüyor. Daha önce de belirtildiği gibi, bu yanlış olmamakla birlikte, "hadis", söz anlamı yanında, "haber" anlamını da içerir. Asıl sözlük anlamında da "haber" bulunmakta. Diyanet çevirisinde de kimi yerde, örneğin Bürûc Suresi, ayet: 17'de ve Ğaşiye Suresi, ayet: 1'de haber anlamı verilmiştir.

Yukarıdaki ayetlerde yer alan ve "haber" diye çevirdiğim; bilgi, olay, söz anlamları da verilebilecek olan "hadis"le, buralarda, "Kur'an" anlatılmak isteniyor.

Bkz. **KUR'AN.**

Kur'an, başlıbaşına bir "haber" olarak niteleniyor: "Tanrı'dan gelen haber".

Ama ayrıca Kur'an'ın da içerdiği haberler var:

a) "Büyük" ve "Tartışma Konusu Olan Haber"

عَمَّ يَتَسَاءَلُونَ ﴿١﴾ عَنِ النَّبَإِ الْعَظِيمِ ﴿٢﴾ الَّذِي هُمْ فِيهِ مُخْتَلِفُونَ ﴿٣﴾ كَلَّا
سَيَعْلَمُونَ ﴿٤﴾ ثُمَّ كَلَّا سَيَعْلَمُونَ ﴿٥﴾

Nebe' Suresi, ayet: 1-5

Anlamı (Diyanet'in)

Neyi soruşturuyorlar? Üzerinde anlaşmazlığa düştükleri "*büyük bir olay*" olan tekrar dirilme "haber"ini mi? Hayır! şüphesiz görüp bileceklerdir. Yine hayır; elbette görüp bileceklerdir. (Nebe' Suresi, ayet: 1-5.)

Bu ayetler şöyle de çevirilebilir dilimize:

Birbirlerine neyi sorup duruyorlar? "Büyük haber"i. Ki, üzerinde tartışmaktalar. Öyle değil; gelecekte öğrenecekler. Evet öyle değil, öğrenecekler ileride.

Açıklama

Üzerinde tartışılan "büyük haber" nedir? İnanmazlar ileride neyi öğreneceklerdir?

Kur'an yorumcularının genellikle belirttikleri görüşler şu:

Sorulan ve üzerinde tartışılan "büyük haber", "öldükten sonra dirilme"dir. Yani insanların öldükten sonra bir gün (Kıyamette) dirilecekleri. Tanrı'dan bildirilmiştir bu. Öldükten sonra dirilme diye bir şey olur mu, olmaz mı? diye tartışılıyor. Bu "dirilme" olayı gerçekten "büyük bir olay". Bunun gerçekleşeceğine ilişkin "haber" de, doğal olarak "büyük bir haber". İnanmazlar (kâfirler), bir türlü akıl erdiremiyorlar. "Nasıl olur böyle bir şey?!" diyorlar. "İnsanlar birer kemik, kemikler toprak olduktan sonra, eski durumlarına yeniden nasıl gelebilirler?" biçiminde sorular soruyorlar. Tartışıp duruyorlar. Böyle bir olayın gerçekleşemeyeceğini düşünüyorlar. Oysa durum düşündükleri gibi değil; olay gerçekleşecek. Ve inanmazlar da bunu görüp anlayacaklar ileride.

Bkz. **ÖLÜM.**

Yorumlarda böyle anlatılıyor. Genellikle böyle anlatılıyor, ama, kimi yorumcu da, "büyük haber"in "Kur'an"ın kendisi olduğunu ileri sürüyor.

Sâd Suresi,
ayet: 67

قُلْ هُوَ نَبَؤٌا عَظِيمٌ ﴿٦٧﴾

Anlamı

"De ki: 'O (Kur'an), *büyük haberdir*'." (Sâd Suresi, ayet: 67.)

"Büyük haber" Kur'an'dır. Tartışılan da, "Kur'an'ın Tanrı'dan gelmiş olması"dır. İnanmazlar, "Kur'an'ın Tanrı sözü" olduğunu kabul edemiyorlar. "Böyle bir şey olamaz!" diyorlar. Ama ileride öğrenecekler. Anlayacaklar ki, "Kur'an Tanrı'nın sözü"dür ve insanların bilmediklerine ilişkin "haberler" içermektedir. Haberlerin, uyarıların Tanrı'dan olduğunu anlayacaklar ama iş işten geçmiş olacak.

Bkz. **KUR'AN.**

b) Kur'an'ın Kimi Yerde Ayrıntılarla Anlattığı, Kimi Yerde Değinip Geçtiği "Geçmiş Zaman Olayları": (Kıssalar:)

Ayetlerde, geçmiş zamanlarda olduğu bildirilen olaylar anlatılır ve Peygamber'e şöyle seslenilir kimi yerde:

Âli İmrân Suresi,
ayet: 44

ذٰلِكَ مِنْ اَنْبَٓاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهِ اِلَيْكَۜ
وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ يُلْقُونَ اَقْلَامَهُمْ اَيُّهُمْ يَكْفُلُ مَرْيَمَۖ
وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ يَخْتَصِمُونَ ﴿٤٤﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed! Sana vahyettiğimiz, "*gayb haberleri*"ndendir. Meryem'e hangisi kefil olacak diye kalemlerini atarlarken "*sen yanlarında değildin*", "*çekişirlerken de orada bulunmadın*". (Âli İmrân Suresi, ayet: 44.)

Bu ayetten önce, Meryem'e (İsa Peygamber'in anası olan Meryem'e) ilişkin, yaşandığı bildirilen durumlar anlatılmakta.

Yusuf Suresi,
ayet: 102, 103

ذٰلِكَ مِنْ اَنْبَٓاءِ الْغَيْبِ نُوحِيهِ
اِلَيْكَۚ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ اَجْمَعُٓوا اَمْرَهُمْ وَهُمْ يَمْكُرُونَ ﴿١٠٢﴾
وَمَٓا اَكْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِنِينَ ﴿١٠٣﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed! Sana böylece vahyettiklerimiz, "*gaybe ait haberler*"dir. "*Onlar elbirliği edip düzen kurdukları zaman, yanlarında değildin*". Sen ne kadar yürekten istersen iste, insanların çoğu inanmazlar. (Yusuf Suresi, ayet: 102, 103.)

Bu ayetlerden önce de, Yusuf Peygamber'in "kıssa"sı, başından geçen olaylar, kardeşlerinin tutumları, başına getirdikleri anlatılıyor.

تِلْكَ مِنْ اَنْبَٓاءِ
الْغَيْبِ نُوحِيهَٓا اِلَيْكَۚ مَا كُنْتَ تَعْلَمُهَٓا اَنْتَ وَلَا قَوْمُكَ
مِنْ قَبْلِ هٰذَاۚ فَاصْبِرْۚ اِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّق۪ينَ ﴿٤٩﴾

Hûd Suresi, ayet: 49

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed! Bunlar, sana vahyettiğimiz "*bilinmeyen olaylar*"dır. Sen de, milletin de daha önce bunları bilmezdiniz. Sabret, sonuç, Allah'tan sakınanlarındır. (Hûd Suresi, ayet: 49.)

Bu ayetten önce de Nuh Peygamber'in "kıssa"sı ve "tufan" yer almakta.

كَذٰلِكَ نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ اَنْبَٓاءِ مَا قَدْ سَبَقَۚ وَقَدْ اٰتَيْنَاكَ مِنْ
لَدُنَّا ذِكْراًۚ ﴿٩٩﴾

Tâhâ Suresi, ayet: 99

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed! "Geçmiş olaylar"ı sana böyle anlatırız. Katımızdan sana da bir kitap verdik. (Tâhâ Suresi, ayet: 99.)

Bu ayetten önce yer alan olaylarsa, Musa Peygamber'in, toplumuyla birlikte karşılaşıp yaşadığı bildirilen olaylardan bir bölüm.

تِلْكَ
الْقُرٰى نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ اَنْبَٓائِهَاۚ وَلَقَدْ جَٓاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ
بِالْبَيِّنَاتِۚ فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا مِنْ قَبْلُۜ
كَذٰلِكَ يَطْبَعُ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِ الْكَافِر۪ينَ ﴿١٠١﴾ وَمَا وَجَدْنَا

A'râf Suresi, ayet: 101, 102

لِاَكْثَرِهِمْ مِنْ عَهْدٍۚ وَاِنْ وَجَدْنَٓا اَكْثَرَهُمْ لَفَاسِقٖينَ ﴿١٠٢﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed! İşte "*kasabalıların haberleri*"*ni* sana anlatıyoruz. Andolsun ki, onlara peygamberleri belgeler getirdi; önceleri yalanladıklarından inanmadılar. Allah, kâfirlerin kalplerini böylece kapatıp mühürler. Onların çoğunda ahde bağlılık görmedik. Çoğunu, fâsık kimseler olarak bulduk. (A'râf Suresi, ayet: 101, 102.)

Bu ayetlerden önce, "kasabalılar"ın, yani kimi ülkelerin, toplumların gösterdikleri tutum ve davranışlar, nasıl uyarıldıkları, uyarılara uymadıkları için de nasıl yok edildikleri konusunda "*haberler*" yer alıyor.

Kamer Suresi, ayet: 4, 5

وَلَقَدْ جَٓاءَهُمْ مِنَ الْاَنْبَٓاءِ مَا فٖيهِ مُزْدَجَرٌۙ ﴿٤﴾ حِكْمَةٌ بَالِغَةٌ فَمَا
تُغْنِ النُّذُرُۙ ﴿٥﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Andolsun ki onları bu hallerinden vazgeçirecek "*nice haberler*" gelmiştir. Bu haberlerin her birinde üstün hikmet vardır. Ama *uyarmalar* fayda vermiyor. (Kamer Suresi, ayet: 4, 5.)

Hûd Suresi, ayet: 120

وَكُلًّا نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ اَنْبَٓاءِ الرُّسُلِ
مَا نُثَبِّتُ بِهٖ فُؤَادَكَۚ وَجَٓاءَكَ فٖي هٰذِهِ الْحَقُّ وَمَوْعِظَةٌ وَذِكْرٰى لِلْمُؤْمِنٖينَ

Anlamı (Diyanet'in)

Peygamberlerin "*başlarından geçenler*"den sana anlattığımız her şey, senin gönlünü pekiştirmemizi sağlar. Sana bunlarla gelen gerçek, inananlara öğüt ve hatırlatmadır. (Hûd Suresi, ayet: 120.)

Tümü için ayrıca bkz. **AÇIKLAMA, AKIBET, BİLGİ, BİLDİRME.**

Kur'an'da anlatılan "geçmiş olaylar", "geçmişten haberler", "*kıssaların en güzelleri*"dir.

Yusuf Suresi'nde, "Yusuf'un kıssası"na girilirken şu bildirilmekte:

Yusuf Suresi, ayet: 3

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ اَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَٓا

أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ هَٰذَا الْقُرْآنَ وَإِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهِ لَمِنَ الْغَافِلِينَ

Anlamı

(Ey Muhammed!) Sana bu Kur'an'ı "vahyederken", "*öykülerin (kıssaların) en güzelini*" biz anlatıyoruz. Sense daha önce "*bunlardan haberli değildin*" (*bunları bilmiyordun*). (Sen daha önce, kesinlikle gâfillerdendin!). (Kur'an anlattıklarını, Kur'an gelmeden önce, bilmiyordun kesinlikle!). (Yusuf Suresi, ayet: 3.)

Anlatılanların, "Tanrı'dan geldiği" bildirilirken, Peygamber'in "okuma-yazma bilmediği" de duyuruluyor:

مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ

Şûrâ Suresi, ayet: 52

Anlamı (Diyanet'in)

Sen kitap nedir, imân nedir; önceleri bilmezdin. (Şûrâ Suresi, ayet: 52.)

Şöyle de anlam verilebilir:

Sen daha önce, yazı nedir, inanç nedir; bilmiyordun.

Bkz. **KİTAB, ÜMMÎ.**

وَمَا كُنْتَ تَتْلُو مِنْ قَبْلِهِ مِنْ كِتَابٍ
وَلَا تَخُطُّهُ بِيَمِينِكَ إِذًا لَارْتَابَ الْمُبْطِلُونَ ﴿٤٨﴾ بَلْ هُوَ
آيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فِي صُدُورِ الَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ وَمَا يَجْحَدُ
بِآيَاتِنَا إِلَّا الظَّالِمُونَ ﴿٤٩﴾

Ankebût Suresi, ayet: 48, 49

Anlamı (Diyanet'in)

Sen daha önce bir kitaptan okumuş ve elinle de yazmış değildin. Öyle olsaydı, bâtıl söze uyanlar, şüpheye düşerlerdi. Hayır; Kur'an, kendilerine ilim verilenlerin gönüllerinde yerleşen apaçık ayetlerdir. Ayetlerimizi, zalimlerden başka kimse, bile bile inkâr etmez. (Ankebût Suresi, ayet: 48, 49.)

Bkz. **AYET, BATIL, BİLGİ, KİTAB, KUR'AN, MUHAMMED, OKUMA, ÜMMÎ, YAZMAK.**

"Geçmiş olayları" ve ötekileri, Peygamber, "Tanrı'nın bildirdikleri"nden "okuyup" bildirmekte:

Yunus Suresi, ayet: 16

قُلْ لَوْ شَاءَ اللّٰهُ مَا تَلَوْتُهُ عَلَيْكُمْ وَلَا أَدْرٰيكُمْ بِهِ فَقَدْ
لَبِثْتُ فِيكُمْ عُمُرًا مِنْ قَبْلِهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٦﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed! De ki: "Allah dileseydi ben onu size okumazdım, size de bildirmemiş olurdum... Daha önce yıllarca aranızda bulundum, hiç düşünmüyor musunuz?". (Yunus Suresi, ayet: 16.)

Bkz. **AÇIKLAMAK, BİLDİRMEK, DİLEMEK, MUHAMMED.**

"Tanrı bildiriyor, Peygamber'i okuyup iletiyor insanlara":

Yunus Suresi'nin 71. ayetinde; "(Ey Muhammed!) Onlara Nuh'un haberini oku!" buyruğuyla başlanılarak, Nuh Peygamber'in, toplumuyla olan ilişkisine değiniliyor, yaşamının bir bölümü anlatılıyor. Şuarâ Suresi'nin 69. ayetinde: "Onlara İbrahim'in haberini oku!" buyruğu veriliyor, bu ayeti izleyen ayetlerde, İbrahim Peygamber'in "baba"sı ve toplumuyla olan ilişkileri, karşılaştığı bir takım olaylar anlatılıyor.

Bkz. **NUH, İBRAHİM.**

Yine Peygamber'in "haber okuması" bildirilerek başlanan bir ayette ve onu izleyen ayette şunlar yer alıyor:

A'r̥âf Suresi, ayet: 175-176

﴿١٧٤﴾ وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَأَ الَّذِي آتَيْنَاهُ آيَاتِنَا فَانْسَلَخَ مِنْهَا
فَأَتْبَعَهُ الشَّيْطَانُ فَكَانَ مِنَ الْغَاوِينَ ﴿١٧٥﴾ وَلَوْ شِئْنَا
لَرَفَعْنَاهُ بِهَا وَلٰكِنَّهُ أَخْلَدَ إِلَى الْأَرْضِ وَاتَّبَعَ هَوٰيهُ
فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ الْكَلْبِ إِنْ تَحْمِلْ عَلَيْهِ يَلْهَثْ أَوْ تَتْرُكْهُ
يَلْهَثْ ذٰلِكَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا فَاقْصُصِ
الْقَصَصَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١٧٦﴾

Anlamı

Onlara o kimsenin haberini oku ki, biz sana ayetlerimizi vermiştik de; o, bunlardan sıyrılıp çıkmıştı. Derken, şeytan onu kendisine uydurmuş ve bunun üzerine azgınlardan olmuştu. Dileseydi onu, yüceltirdik o ayetlerle. Ne var ki o,

yerinden kıpırdamadı ve isteklerine uydu. Onun durumu, bir köpeğin durumu gibidir. Üzerine gitsen de dilini sarkıtıp solur, bıraksan da dilini sarkıtıp solur. Bizim ayetlerimizi yalanlayan toplumun durumu budur. Öyküleri anlat. Olur ki, düşünürler. (A'râf Suresi, ayet: 175-176.)

Açıklama

Bu ayette sözü edilen ve köpeğe benzetilenin kim olduğu konusunda, Kur'an ve hadis yorumcuları arasında ayrılıklar var. Kimine göre bu kişi, "Bâûr oğlu Bel'am"dır. Eldeki Tevrat'a göre: "Beor Oğlu Balam". "Mısır'dan bir toplum çıktı, yeryüzünü kaplıyor" diyerek İsrailoğullarından kaygılanan bir Kral var: "Moab Kralı Balak". Kral, adamlarını "Balam"a gönderir; "rica ederim gel, benim için bu topluma lanet et!" dediğini bildirmelerini ister. Balam, birtakım direnmelerden sonra "eşeğiyle yola çıkar". Ve yolda birtakım olağanüstü durumlarla karşılaşır. Bunun "Tanrı'nın meleğinden ileri geldiği"ni görür. Melekle konuşur. Nasıl bir yanlış yolda olduğunu anlar ve artık "meleğin söylediği doğrultuda" yürür. Tutumunu ona göre düzenler. (Bkz. Tevrat, Sayılar, 22:4-41; 23:1-30; 24:1-25.)

"Balam", eldeki Tevrat'ta "ermiş kişi"dir. Kur'an "tefsir"lerinde de öyle. Ancak "tefsir"lerde, "sonradan sapmış kişi" olduğu da yazılı. Anlaşılan, "Tevrat"tan alınan öykü, "zayıf hadis"lerde, birtakım değişikliklere uğramış, tefsirlere öyle aktarılmış.

Kimilerine göre de, yukarıdaki ayette değinilen kişi, "Ebu's-Salt Oğlu Ümeyye"dir: Eski Arap ozanlarından ve dinbilirliğiyle tanınan bir kişi. Denir ki: "Ubu's-Salt Oğlu Ümeyye, Araplardan, bir peygamber geleceğini biliyordu. Umudu, o peygamberin kendisi olmasıydı. Ama umduğu olmayınca ve peygamber olarak başkası gönderilince, kıskançlığa kapıldı. O yüzden inkâr yoluna saptı. Ayette işaret edilen kişi, işte bu kişidir."

"Tefsir Sözlüğü"nde bu konu üzerinde durulacak.

"Şunun haberi sana geldi mi?":

Kur'an'da beş ayette, böyle denir ve sonra "olay"lar anlatılır:

"Musa'nın haberi sana geldi mi?" Tâhâ Suresi'nin 9. ayetiyle, Nâziât Suresi'nin 15. ayetinin anlamı budur.

Bkz. **MUSA.**

Zâriyât Suresi'nin 24. ayetinin anlamı: "İbrahim'in ağırlanmış konuklarının haberi sana geldi mi?"

Bkz. **İBRAHİM.**

Bürûc Suresi'nin 16. ve 17. ayetlerinin anlamı: "Firavun ve Semud'un ordularının haberi sana geldi mi?"

Bkz. **ASKER, FİRAVUN, SEMUD.**

Sâd Suresi'nin 21. ayeti şöyle başlar: "Sana davacıların haberi geldi mi?"

Bkz. **ADALET, DAVA, DAVUD, KOYUN, SÜLEYMAN.**

Ğaşiye (kaplayan, bürüyen) Suresi'nin 1. ayetinin anlamı: "Ğaşiyenin haberi sana geldi mi?" Bu ayette haber verilen, gelecekte olacağı bildirilen olaya, "Kıyamet"e ilişkindir.

Bkz. **KIYAMET.**

"Anımsa ki", "o zaman ki" anlamına gelen "iz" (ya da "ve iz") sözcükleri çoğunlukla, geçmişte geçtiği bildirilen bir olayı anlatmaya girişte yer alır:

Kehf Suresi'nin 11. ve 12. ayetlerinin anlamı şöyledir:

"Anımsa o zaman ki, gençler mağaraya sığınmışlardı. 'Tanrı'mız! Katından bize rahmet ver! Ve içimizde bize başarı (doğru gidiş) olanağı hazırla!' dediler. Bunun üzerine biz mağarada nice yıllar, onların kulaklarına perde vurduk (uyuttuk onları)".

Ardından bu gençlerin "başlarından geçen olay"ı anlatmaya geçilir. Şöyle denerek:

Kehf Suresi, ayet: 13

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ نَبَأَهُمْ بِالْحَقِّ
إِنَّهُمْ فِتْيَةٌ آمَنُوا بِرَبِّهِمْ وَزِدْنَاهُمْ هُدًى ﴿١٣﴾

Anlamı

Biz onların haberlerini (başlarından geçen olayları), sana gerçek olarak anlatacağız: Doğrusu onlar, Tanrı'larına inanmış gençlerdi. Biz de onların doğru yoldaki durumlarını pekiştirmiştik. (Kehf Suresi, ayet: 13.)

Bkz. **MAĞARA.** Ayrıca bkz. **AÇIKLAMA, BİLDİRME.**

Nice "haber"ler: Adem Peygamber'den başlanarak bir çok peygamberin, toplumuyla ilişkisi, onları dine çağırışı, aldığı tepkiler... (Yukarıdaki ayetlere ve aşağıdaki ayete bakınız.)

En'âm Suresi, ayet: 34

وَلَقَدْ
كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ فَصَبَرُوا عَلَى مَا كُذِّبُوا وَأُوذُوا حَتَّى
أَتَيهُمْ نَصْرُنَا وَلَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِ اللّٰهِ وَلَقَدْ جَاءَكَ مِنْ نَبَإِ
الْمُرْسَلِينَ ﴿٣٤﴾

Anlamı

Andolsun ki, senden önce nice peygamberler yalanlandı. Onlar, yalanlanmalarına ve sıkıntı çekmelerine katlandılar. Sonunda onlara yardımımız geldi. Tanrı'nın sözlerini değiştirebilecek yoktur. "Andolsun ki, peygamberlerin haberleri (başlarından geçen olaylara ilişkin bilgiler) sana geldi. (En'âm Suresi, ayet: 34.)

"Adem", "İdris", "Nuh", "Hûd", "Sâlih", "İbrahim", "İsmail", "İshak"... ve öteki peygamberlerden bir nicesinin "kıssa"ları anlatılmakta ve böylece, Tanrı'dan, onlara ilişkin "haberler" iletilmekte o çağları yaşamamış olanlara.

Bkz. **PEYGAMBER,ADEM, İDRİS, NUH, HÛD, SÂLİH, İBRAHİM, İSMAİL, İSHAK.**

Yalnızca "Peygamber"lere ilişkin "heberler"mi? Başka olaylara ilişkin haberler de. Örneğin, "ilk öldürme olayı" olarak bildirilen: "Adem'in iki oğlu"ndan birinin ötekini öldürmesi:

وَاتْلُ
عَلَيْهِمْ نَبَأَ ابْنَيْ آدَمَ بِالْحَقِّ إِذْ قَرَّبَا قُرْبَانًا فَتُقُبِّلَ مِنْ أَحَدِهِمَا
وَلَمْ يُتَقَبَّلْ مِنَ الْآخَرِ قَالَ لَأَقْتُلَنَّكَ قَالَ إِنَّمَا يَتَقَبَّلُ اللَّهُ
مِنَ الْمُتَّقِينَ ﴿٢٧﴾

Mâide Suresi, ayet: 27

Anlamı

Adem'in iki oğlunun "haber"ini, onlara doğru olarak oku! (Anlat!) Hani, ikisi birer kurban sunmuşlardı da, birininki kabul görmüş, öbürününki kabul görmemişti. Beriki: "Andolsun ki seni öldüreceğim!" demişti. Öbürüyse: "Tanrı, ancak, kendisine karşı gelmekten korkup sakınanlardan kurban (kabul) eder!" diye karşılık vermişti. (Mâide Suresi, ayet: 27.)

Bir başka iki kişinin "kıssası":

وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا رَجُلَيْنِ
جَعَلْنَا لِأَحَدِهِمَا جَنَّتَيْنِ مِنْ أَعْنَابٍ وَحَفَفْنَاهُمَا بِنَخْلٍ وَجَعَلْنَا
بَيْنَهُمَا زَرْعًا ﴿٣٢﴾ كِلْتَا الْجَنَّتَيْنِ آتَتْ أُكُلَهَا وَلَمْ تَظْلِمْ مِنْهُ شَيْئًا
وَفَجَّرْنَا خِلَالَهُمَا نَهَرًا ﴿٣٣﴾ وَكَانَ لَهُ ثَمَرٌ فَقَالَ لِصَاحِبِهِ
وَهُوَ يُحَاوِرُهُ أَنَا أَكْثَرُ مِنْكَ مَالًا وَأَعَزُّ نَفَرًا ﴿٣٤﴾

Kehf Suresi, ayet: 32-34

Anlamı (Diyanet'in)

Onlara iki adamı misâl olarak göster. Birine iki üzüm bağı verip, etrafını hur-

malıklarla çevirmiş ve aralarında ekinler bitirmiştik. Her iki bahçe de ürünlerini vermişlerdi, hiç bir şeyi de eksik bırakmamışlardı. İkisinin arasından bir de ırmak akıtmıştık. Onun gelirleri de vardı. Bu yüzden arkadaşıyla konuşurken: "Ben, malca senden zengin, nüfusça da senden daha itibarlıyım!" demişti. (Kehf Suresi, ayet: 32-34.)

Bu iki arkadaşın "kıssası", daha sonraki ayetlerde sürer. Sonuç: Büyüklenmesi ve Tanrı'ya karşı gelmesi nedeniyle, "zengin olan" arkadaşın bel bağladığı "bağı-bahçesi" ve "mal-mülkü"yle birlikte "yokolup gitmesi".

Bkz. **ARKADAŞ, BAĞ, BÜYÜK, MAL, ZENGİNLİK.**

Kur'an'da "geçmiş olayların tümünü veriyorum!" diyen bir açıklama yok. "Geçmiş olayların tümü" şöyle dursun; "Peygamberlerin tümünün kıssaları"nın bile Kur'an'da bulunmadığı bildirilir:

Nisâ Suresi, ayet: 164

ورسلا قد قصصناهم عليك
من قبل ورسلا لم نقصصهم عليك

Anlamı

Peygamberlerden kimilerini sana anlattık, kimileriniyse sana anlatmadık... (Nisâ Suresi, ayet: 164.)

Bu; Mü'min Suresi'nin 78. ayetinde de böyle anlatılır.

Anlatılanlar niçin anlatılmakta?

Ayetlerde bu sorunun karşılığı da var: "İbret için":

Yusuf Suresi, ayet: 109-111

وما ارسلنا من قبلك الا رجالا نوحي
اليهم من اهل القرى افلم يسيروا في الارض فينظروا
كيف كان عاقبة الذين من قبلهم ولدار الاخرة خير
للذين اتقوا افلا تعقلون ﴿١٠٩﴾ حتى اذا استيأس
الرسل وظنوا انهم قد كذبوا جاءهم نصرنا فنجي
من نشاء ولا يرد بأسنا عن القوم المجرمين ﴿١١٠﴾ لقد

كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولِي الْأَلْبَابِ مَا كَانَ
حَدِيثًا يُفْتَرَى وَلَٰكِنْ تَصْدِيقَ الَّذِي بَيْنَ يَدَيْهِ
وَتَفْصِيلَ كُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿١١١﴾

Anlamı

(Ey Muhammed!) Senden önce, kasabalar halkından, kendilerine "vahyettiğimiz" birtakım adamları peygamber olarak gönderdik kuşkusuz. Yeryüzünde gezip de bakmıyorlar mı kendilerinden öncekilerin sonları ne olmuş? Andolsun ki, Ahiret yurdu, Tanrı'ya karşı gelmekten korkup sakınanlarındır. Akıllarını kullanmıyorlar mı? Bir zaman oldu ki, Peygamberler umutsuzluğa kapıldıkları ve yalanlandıkları sonucuna vardıkları sırada, kendilerine yardımımız gelip ulaştı. Böylece, biz kimi dilediysek onlar kurtarıldı. Suçlu topluma olan baskınımız geri çevrilemez. "*Andolsun ki, onların kıssalarından, akıl sahipleri için ibret vardır*". Uydurma bir *haber* değildir bu. Tersine, kendinden önce geçmiş olanları (önceki kitapları) onaylar niteliktedir. Ve inanır bir topluma herşeyi ayrıntıyla açıklayan, yol gösteren ve rahmet içeren. (Yusuf Suresi, ayet: 109-111.)

Bkz. AÇIKLAMA, AHİRET, AKIBET, BİLDİRMEK, DİLEMEK, PEYGAMBER.

Kur'an'da en çok yer aldığı görülen "kıssa"lar, haberler, "İsailoğulları"na ilişkin olanlardır. Ama İsrailoğullarına ilişkin tüm geçmiş olayların da yer aldığı söylenemez. Bu olaylardan, "Musa Peygamber"e ve "Firavun"a ilişkin olanları, kuşkusuz çoğunlukta. Konu olarak nelerin daha çok yer aldığı da belirtiliyor:

إِنَّ هَٰذَا الْقُرْآنَ يَقُصُّ
عَلَىٰ بَنِي إِسْرَائِيلَ أَكْثَرَ الَّذِي هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٧٦﴾

Neml Suresi, ayet: 76

Anlamı (Diyanet'in)

Doğrusu bu Kur'an, "İsrailoğullarına, ayrılığa düştükleri şeyin çoğunu anlatmakta"dır. (Neml Suresi, ayet: 76.)

Açıklama

Bu ayette şu "açıklanmış" sayılabilir: İsrailoğulları'na anlatılmakta bir çok konular. Ve İsrailoğulları'nın tartıştıkları konular anlatılmakta. Bunlar neler olabilir?

Kur'an yorumlarında, bunların, "Tanrı'nın nitelikleri"ne, "cennet"e, "cehennem"e, "Mesih"e, "Uzeyir"e ilişkin konulardan daha çok oluştuğu yazılır, savunulur. "Tefsir Sözlüğü"nde ve "Din-İnanç Sözlüğü"nde konu üzerinde daha çok durulacak.

Haberci kuş: "Hüdhüd":

Neml Suresi, ayet: 20-22

(١٩) وَتَفَقَّدَ الطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِيَ لَا أَرَى الْهُدْهُدَ أَمْ كَانَ
مِنَ الْغَائِبِينَ (٢٠) لَأُعَذِّبَنَّهُ عَذَابًا شَدِيدًا أَوْ لَأَاذْبَحَنَّهُ
أَوْ لَيَأْتِيَنِّي بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ (٢١) فَمَكَثَ غَيْرَ بَعِيدٍ فَقَالَ
أَحَطْتُ بِمَا لَمْ تُحِطْ بِهِ وَجِئْتُكَ مِنْ سَبَإٍ بِنَبَإٍ يَقِينٍ (٢٢)

Anlamı (Diyanet'in)

Süleyman kuşları araştırarak: "Hüdhüd'ü niçin göremiyorum? Yoksa kayıplarda mı? Bana apaçık bir delil getirmelidir. Yoksa onu ya şiddetli bir azaba uğratırım, yahut keserim!" dedi. Çok geçmeden Hüdhüd gelip Süleyman'a: "Senin bilmediğin bir şeyi öğrendim. Sana, Sebe"den *gerçek bir **haber** getirdim*!" dedi. (Neml Suresi, ayet: 20-22.)

Bundan anlaşılıyor ki, geçmişte kullanılan kimi "haberci kuşlar", Süleyman Peygamber döneminde de kullanılıyordu. Tabii "Hüdhüd"ün özelliği de var: Süleyman Peygamber'le konuşabilmesi. Ya da özellik, Süleyman Peygamber'in: Bir "mucize" olarak, kuşlarlar da konuşuyor olması. "Dişi karınca"yla ve "cin"lerle konuşması gibi.

Bkz. **ASKER, CİN, EV, KARINCA, KUŞ, MUCİZE, SEBE', SÜLEYMAN.**

Geçmişin "tüm olaylar"ına ilişkin "haber"lerin Kur'an'da sergilendiği söylenemez elbette. Ancak, bu "haber"lerin büyük bir yer tuttuğu kuşkusuz. Sâd Suresi'nin başlangıçta sunulan 67. ayeti, bu yönden de anlamlıdır: "De ki o (Kur'an), büyük haberdir." Kur'an'ın bütününe, bir çok ayette "haber" dendiği (yani Kur'an'ın "haber" anlamına gelen sözcüklerle nitelenip anlatıldığı) bu maddenin başlarında görüldü.

Bir ayet de şöyle:

Âli İmrân Suresi, ayet: 62

إِنَّ هَٰذَا لَهُوَ الْقَصَصُ الْحَقُّ وَمَا مِنْ إِلَٰهٍ إِلَّا اللَّهُ وَإِنَّ اللَّهَ لَهُوَ
الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ (٦٢)

Anlamı (Diyanet'in)

Şüphesiz bu anlatılanlar, gerçek olaylardır. Allah'tan başka Tanrı yoktur. Doğrusu Allah güçlüdür, Hakîm'dir. (Âli İmrân Suresi, ayet: 62.)

Ayet, aslında tam uygun olarak dilimize çevrilmek istenirse şöyle demek gerekir:

"Kuşkusuz bu, gerçek olan olayların kendisidir. Tanrı'dan başka Tanrı yoktur. Kuşkusuz Tanrı'dır güçlü ve hikmetli olan."

"Haber", girişte de belirtildiği gibi: "Yeni olmuş ya da olacak bir durum, olay üstüne bilgi" diye tanımlanır. Kuşkusuz Kur'an'ın "geçmiş olaylar" üstüne "haber"leri, bu tanımdan daha geniş kapsamlıdır ve yalnızca "yeni olmuş"ları değil; çok uzak geçmişlerde olduğu bildirilen durum ve olayları da içine alır.

İşte yukarıdaki ayet diyor ki: "Bu(nlar), gerçek olayların ta kendisidir."

c) "Geleceğe İlişkin Haberler"

"Kıyamet"e ilişkin:

Kur'an'da, "Kıyamet"in kesinlikle "kopacağı" bildiriliyor. "Kopacağı zaman"ın "yakın" olduğu da bildiriliyor. Ama, "ne zaman" kopacağı bildirilmiyor.

اِقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانْشَقَّ الْقَمَرُ ①

Kamer Suresi, ayet: 1

Anlamı

Kıyamet kesinlikle yaklaştı ve ay ikiye bölündü. (Kamer Suresi, ayet: 1.)

Bu ayette, "ayın ikiye bülünme"si "Kıyametin yakın olduğu"na bir belirti olarak yer alıyor.

اِقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ مُعْرِضُونَ ①

Enbiyâ Suresi, ayet: 1

Anlamı

İnsanların hesap verecekleri gün yaklaştı. Oysa onlar, aymazlık (gaflet) içinde, doğru olandan yüz çevirmekteler. (Enbiyâ Suresi, ayet: 1.)

فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ اٰذَنْتُكُمْ
عَلٰى سَوَٓاءٍ وَاِنْ اَدْر۪ٓي اَقَر۪يبٌ اَمْ بَع۪يدٌ مَا تُوعَدُونَ ١٠٩

Enbiyâ Suresi, ayet: 109

Anlamı (Diyanet'in)

Eğer yüz çevirirlerse, de ki: "Size eşit olarak açıkladım, tehdit olunduğunuz şeyin *yakın mı, uzak mı olduğunu bilemem*!" (Enbiyâ Suresi, ayet: 109.)

Daha önceki ayetlerde, "Kıyamet öncesi", "Kıyamet" ve "Ahiret" yaşamından bir kesit anlatılmıştı. (Bkz. Enbiyâ Suresi, ayet: 96-105.)

Ahzâb Suresi, ayet: 63

يَسْـَٔلُكَ النَّاسُ عَنِ السَّاعَةِ قُلْ اِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللّٰهِ وَمَا يُدْرٖيكَ
لَعَلَّ السَّاعَةَ تَكُونُ قَرٖيبًا ﴿٦٣﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed! İnsanlar senden "Kıyametin zamanını" sorarlar. De ki: "Onun bilgisi, ancak Allah katındadır!" *Ne bilirsin, belki de zamanı yakındır.*" (Ahzâb Suresi, ayet: 63.)

Şûrâ Suresi'nin 17. ayetinde de böyle anlatılır.

Kıyametle ilgili öteki haberler için bkz. **KIYAMET, AÇIKLAMA, AHİRET, AKIBET, BİLDİRMEK, BİLGİ, BİLİNEMEZ, CEHENNEM, GÖK, GÜN, YER.**

"Çeşitli Ahiret olayları" üstüne "haberler". İlgili ayetler için bkz. **AÇIKLAMA, AKIBET, BİLDİRMEK, BİLGİ, CEHENNEM, CENNET, CEZA, EMEK, GÖK, GÜN, GÜNAH, İŞ, KIYAMET, ÖLÜM, ÖLÜMDEN SONRA DİRİLME, YER.** Aşağı-yukarı her maddede "Ahiret" konusunu ilgilendiren olay ve ayet yer alır. Kimi zaman genişçe, kimi zaman da değinmeyle...

Sâd Suresi, ayet: 87, 88

اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمٖينَ ﴿٨٧﴾ وَلَتَعْلَمُنَّ نَبَاَهُ بَعْدَ حٖينٍ ﴿٨٨﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Bu Kur'an, ancak dünyalar için bir öğüttür. "*Onun verdiği haberin doğruluğunu*", bir zaman sonra öğreneceksiniz. (Sâd Suresi, ayet: 87, 88.)

d) "Tanrı'nın Nitelikleri"ne İlişkin Bilgiler

İlgili ayetler için bkz. **TANRI.**

e) "Tanrı'sal Kitaplara" İlişkin Bilgiler

İlgili ayetler için bkz. **İNCİL, KİTAP, KUR'AN, TEVRAT, ZEBÛR, İSA, MUSA, MUHAMMED, DAVUD.**

f) Peygamberlerin Kendilerine İlişkin Haberler, Bilgiler

İlgili ayetler için özellikle bkz. **PEYGAMBER.** Ayrıca bkz. yukarıda sunulan ayetlere ve peygamber adları.

g) Kişi ve Toplum İlişkilerine, Bu İlişkileri Düzenleyen Kurallara İlişkin Bilgiler, Haberler

İlgili ayetler, ansiklopedi'nin bütünü içende yer alır.

h) İslam Peygamberlerinin Kendisine, Yakın-Uzak Çevresine, Yaşam Biçimine, Tutumuna, Savaşlarına, Yurduna, Toplumuna, İlgili-İlişkili Toplumlara İlişkin Haberler

Bu haberleri yansıtan ayetler de elinizdeki eserin bütünü içinde, hemen her maddesinde yer almakta. Özellikle bkz. **ADEM, ADALET, AHLAK, ARKADAŞ, ASKER, BAĞ, BAĞIŞ, BEDR, BEL, BELA, BİLDİRMEK, BOŞAMA, BÜYÜ, BÜYÜK, ÇOCUK, CEHENNEM, CENNET, CEZA, CİHAD, CİMRİ, CİN, CÖMERTLİK, DİL, DİLEMEK, DİN, DOĞRU, DOST, DÜŞMAN, EBU LEHEB VE KARISI, EV, EVLENMEK, FAİZ, FARZ, HACC, HAKK, HİKMET, İBLİS, İFTİRA, İSRAİL, İSRAİLOĞULLARI, KADIN, KÂFİR, KARI, KÖLE, KUR'AN, KURBAN, KUREYŞ, MAL, MEDİNE, MEKKE, MELEK, MUCİZE, MUHAMMED, MÜNÂFIK, PEYGAMBER, PUT, SAVAŞ, TANRI, YAHUDİLİK.**

i) Ve "Yaratılış"la İlgili Haberler

Bu haberlere ilişkin ayetler için özellikle bkz. **ADEM, AÇIKLAMA, ARŞ, CAN, CEHENNEM, CENNET, CİN, EMANET, GÖK, GÜN, GÜNAH, İBLİS, İNSAN, MELEK, MUCİZE, ŞEYTAN, YARATIŞ, YER.** Ayrıca bkz. **TANRI.**

2- Öteki "Göksel" (Semavi) Kitaplarda Verilen Haberler

Kur'an'daki haber konularının birçoğu, öteki kitaplarda da yer almakta. "Tevrat'ta, "Zebûr"da, "İncil"de... Haber verilirken kimi zaman, bu kitapların adı da açıklanır kaynak olarak: Örnek:

وَلَقَدْ كَتَبْنَا فِى الزَّبُورِ مِنْ بَعْدِ الذِّكْرِ اَنَّ الْاَرْضَ يَرِثُهَا عِبَادِىَ
الصَّالِحُونَ ﴿١٠٥﴾

Enbiyâ Suresi, ayet: 105

Anlamı (Diyanet'in)

"Andolsun ki, Tevrat'tan sonra, Zebur'da da, "yeryüzüne ancak, iyi kulların mirasçı olduğunu" yazmıştık. (Enbiyâ Suresi, ayet: 105.)

İlgili ayetler için bkz. **DAVUD, İNCİL, İSA, MUSA, TEVRAT, ZEBUR.**

B- "Şeytan"ların, "Falcı"ların, "Büyücü"lerin, "Yalan"ların Karıştığı "Haberler"i

Kur'an'da, "cin"lerin, "şeytan"ların, kendi dostlarına, "çaldıkları" birtakım bilgileri aktardıkları bildirilir. Bkz. **BÜYÜ, CİN, ŞEYTAN, ÜFÜRÜKÇÜLÜK.** Ayrıca bkz. **BEKÇİ, BİLDİRMEK, DOST, FISILTI, VAHİY.**

C- "İnsanların Birbirlerine İletttikleri Haberler"

1- İyiliğe Yönelik Haberler

İlgili ayetler için bkz. **ARABULUCULUK, İYİLİK, KARDEŞLİK.**

2- Kötülüğe Yönelik Haberler

Hucurât Suresi, ayet: 6

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَإٍ فَتَبَيَّنُوا
أَنْ تُصِيبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ فَتُصْبِحُوا عَلَىٰ مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ ۝٦

Anlamı (Diyanet'in)

Ey inananlar! Eğer yoldan çıkmışın biri, size bir "*haber*" getirirse, onun içyüzünü araştırın. Yoksa bilmeden bir millete fenalık edersiniz de, sonra ettiğinize yanarsınız. (Hucurât Suresi, ayet: 6.)

Ayrıca bkz. **CAHİL, GÜNAH, HAKK.**

Hümeze Suresi, ayet: 104

وَيْلٌ لِكُلِّ هُمَزَةٍ لُمَزَةٍ

Anlamı

Arkadan çekiştiren, yüze karşı da alaylı tutum gösteren herkese yazıklar olsun. (Hümeze Suresi, ayet: 104.)

Açıklama

"Çekiştirmek"te birçeşit "kötü haber iletmek" sayılır. Hucurât Suresi'nin 11. ve 12. ayetlerinde de, "alay" etmekten, "çekiştirmek"ten, "casusluk yapmak"tan uzaklaşmak gerektiği bildirilmekte.

Bkz. **GÜNAH.**

Özet

Kur'an, başlıbaşına bir "haber"dir. "Tanrı'nın insanlara haberi"dir. Kur'an'da "geçmiş"e ve "geleceğe" ilişkin "en doğru" ve "en güzel" "haberler" yer alır. Haberlerin yer alması, "insanları uyarma amacı"na yöneliktir. Tanrı'nın "haberleri"ne kulak verilmelidir. Şeytanların ve kötü amaçlı insanların "haber"lerine kulak verilmemelidir.

➤HACC

Belirli zamanda, belirli koşullara uyarak, belirli biçimde, belirli yerleri, özellikle Kâbe'yi ziyaret etmek.

A- "İbrahim Peygamber"in Hacc'a Çağrısı

Tanrı "İbrahim Peygamber"e buyuruyor: "Önce evimi temizle, temiz tut, sonra insanları oraya çağır":

وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ أَنْ لَا تُشْرِكْ بِي شَيْئًا
وَطَهِّرْ بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ ﴿٢٦﴾
وَأَذِّنْ فِي النَّاسِ بِالْحَجِّ يَأْتُوكَ رِجَالًا وَعَلَىٰ كُلِّ
ضَامِرٍ يَأْتِينَ مِنْ كُلِّ فَجٍّ عَمِيقٍ ﴿٢٧﴾ لِيَشْهَدُوا مَنَافِعَ لَهُمْ
وَيَذْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ فِي أَيَّامٍ مَعْلُومَاتٍ عَلَىٰ مَا رَزَقَهُمْ
مِنْ بَهِيمَةِ الْأَنْعَامِ فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطْعِمُوا الْبَائِسَ
الْفَقِيرَ ﴿٢٨﴾ ثُمَّ لْيَقْضُوا تَفَثَهُمْ وَلْيُوفُوا نُذُورَهُمْ
وَلْيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ ﴿٢٩﴾

Hacc Suresi, ayet: 26-29

Anlamı

Anımsa o zamanı ki, İbrahim'i biz, "ev"in (Kâbe'nin) yerinde barındırmıştık. "Bana hiç bir şey ortak koşma! Evimi de, ziyaret edenler ayakta olanlar, eğilenler ve yere kapananlar (ayakta, rüku' ve secde durumunda ibadet edenler) için iyice temizle!" diyerek... "İnsanları hacca çağır! Yürüyerek ve arık develere binmiş olarak gelirler sana. Ki, O develer, her bir uzak yoldan kopup gelirler. Kendi yararlarına olanları görsünler, Tanrı'nın kendilerine rızık olarak verdiği hayvanların belirli günlerdeki kurban edilmeleri sırasında Tanrı'nın adını ansınlar. Yiyin bunlardan. Ve güç durumdaki yoksulu da doyurun! Sonra kirlerini –pisliklerini gidersinler! Adaklarını yerine getirsinler. Ve o eski evi ziyaret etsinler!" diyerek... (Hacc Suresi, ayet: 26-29.)

"Ev"in, yani "Kâbe"nin, ibadet edenler için "temizlenmesi, temiz tutulması" yolundaki buyruğun yöneltildiği, Bakara Suresi'nin 125. ayetinde de bildirilir.

Bkz. EV, KÂBE.

B- "Hacc"ın "Farz" Olması İçin Gerekli Olan Koşul (Güç Yetirebilmek), "Zaman"ı ve "Gerekler"i

1- İnsanlara "Farz" Olması İçin Gerekli Olan: "Güç" (İstitâa)

وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا

Âli İmrân Suresi, ayet: 97

Anlamı

Tanrı'nın, insanlar üzerindeki hakkı: "Ev"i (Kâbe'yi) "hacc" biçiminde ziyaret etmeleri. "Güç" yetirip yol bulabilen herkese düşen bir görevdir bu. (Âli İmrân Suresi, ayet: 97.)

2- "Hacc Ayları" ve "Haccın Gerekleri"

Bakara Suresi, ayet: 189

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْاَهِلَّةِ قُلْ هِيَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ

Anlamı

(Ey Muhammed!) Sana yeni doğan ayları sorarlar. De ki: "O, insaların ve haccın zaman ölçüleridir. (Bakara Suresi, ayet: 189.)

Bakara Suresi, ayet: 197

اَلْحَجُّ اَشْهُرٌ مَعْلُومَاتٌ

Anlamı

"Hacc", bilinen aylardadır... (Bakara Suresi, ayet: 197.)

"Hacc" zamanı, Hanefî Mezhebi'ne göre şöyle: "Şevval", "Zilka'de" aylarıyla "Zilhicce"nin baştan on günü. Şâfiî Mezhebi'ne göreyse şöyle: Kurban gecesiyle birlikte "Zilhicce"den dokuz gün. Ayrıntılar üzerinde, "Tefsir Sözlüğü"nde ve "İbadet Sözlüğü"nde durulacak.

Bakara Suresi, ayet: 196

وَاَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلّٰهِ فَاِنْ اُحْصِرْتُمْ
فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ وَلَا تَحْلِقُوا رُؤُسَكُمْ حَتّٰى يَبْلُغَ الْهَدْيُ
مَحِلَّهُ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا اَوْ بِهٖ اَذًى مِنْ رَاْسِهٖ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ
اَوْ صَدَقَةٍ اَوْ نُسُكٍ فَاِذَا اَمِنْتُمْ فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ اِلَى الْحَجِّ
فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلٰثَةِ اَيَّامٍ فِي الْحَجِّ
وَسَبْعَةٍ اِذَا رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشَرَةٌ كَامِلَةٌ ذٰلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ اَهْلُهُ
حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿١٩٦﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Başladığınız haccı ve umreyi, Allah için tamamlayın. Alıkonulursanız, kolayınıza gelen bir kurban gönderin. Kurban, yerine ulaşıncaya kadar, başlarınızı tıraş etmeyin. İçinizde hasta olan veya başından rahatsız bulunan varsa, fidye olarak ya oruç tutması, ya sadaka vermesi ya da kurban kesmesi gerekir. Güven içinde olursanız, hacca kadar, umreden faydalanabilen kimseye, kolayına gelen bir kurban kesmek, bulamayana, hacc esnasında üç gün –ve döndüğünüzde yedi gün, ki, o tam on gündür– oruç tutmak gerekir. Bu, ailesi Mescid-i Haram'da oturmayan kimseler içindir. Allah'tan sakının ve Allah'ın cezasının şiddetli olacağını bilin. (Bakara Suresi, ayet: 196.)

Ayete şöyle de anlam verilebilir:

Hacc ve umreyi, Tanrı için sonuçlandırın. Ama engellenirseniz, gerekli olan; kolayınıza gelen bir kurbandır (hedy). Kurban yerine varana dek, başlarınızı tıraş etmeyin. İçinizde hasta olan ya da başında (bit gibi) bir sıkıntı nedeni bulunan olursa, ona da düşen; "oruç", ya da "bağış" (sadaka) ya da kurban (nüsük) türünden bir "fidye"dir. Güvenliğe eriştiğinizdeyse: Hacca değin umreyle uğraşıp yararlanmak isteyene düşen; kolayına gelen bir kurbandır. Bunu bulamayana gerekli olansa; hacc sırasında üç gün, döndüğünüzde yedi gün ki, tümü on gün eder; oruç tutmak. Ailesi, "el Mescidu'l-Haram"da kalmayanlar içindir bu. Tanrı'ya karşı gelmekten korkup sakının. Ve bilin ki, Tanrı'nın cezalandırması çok katıdır.

الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَعْلُومَاتٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ
وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ
يَعْلَمْهُ اللَّهُ وَتَزَوَّدُوا فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوَى
وَاتَّقُونِ يَا أُولِي الْأَلْبَابِ ﴿١٩٧﴾ لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ
أَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ فَإِذَا أَفَضْتُمْ مِنْ عَرَفَاتٍ
فَاذْكُرُوا اللَّهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ وَاذْكُرُوهُ كَمَا هَدَاكُمْ
وَإِنْ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلِهِ لَمِنَ الضَّالِّينَ ﴿١٩٨﴾

Bakara Suresi, ayet: 197, 198

Anlamı (Diyanet'in)

Hacc, bilinen aylardadır. O aylarda hacca girişen kimse bilmelidir ki, haccda kadına yaklaşmak, sövüşmek, döğüşmek yoktur. Ne iyilik yaparsanız Allah onu bilir. Kendinize azık edinin. Şüphe yok ki, azığın en iyisi, Allah korkusudur. Ey

akıl sahipleri benden korkun. Rabbinizden refah istemenizde bir engel yoktur. Arafat'tan indiğinizde, Allah'ı, Meş'ar'-i Harâm olan Müzdelife'de anın! O'nu, size gösterdiği şekilde zikredin. Nitekim, siz önceleri, hiç şüphesiz sapıklardandınız. (Bakara Suresi, ayet: 197, 198.)

Bakara Suresi, ayet: 199, 200

ثُمَّ اَفِيضُوا
مِنْ حَيْثُ اَفَاضَ النَّاسُ وَاسْتَغْفِرُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ
رَحِيمٌ ﴿١٩٩﴾ فَاِذَا قَضَيْتُمْ مَنَاسِكَكُمْ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ
كَذِكْرِكُمْ اٰبَاءَكُمْ اَوْ اَشَدَّ ذِكْرًا

Anlamı

Sonra insanların akıp yürüdüğü yerden siz de akıp yürüyün. Ve Tanrı'dan bağışlanmanızı dileyin. Kuşkusuz Tanrı, çok bağışlayan ve acıyandır. Hacc ibadetini bitirdiğinizde (de) durmadan Tanrı'yı anın! Babalarınızı (atalarınızı) anar gibi, ya da çok daha üstün bir anışla... (Bakara Suresi, ayet: 199, 200.)

Bakara Suresi, ayet: 203

وَاذْكُرُوا اللّٰهَ فِي اَيَّامٍ مَعْدُودَاتٍ فَمَنْ تَعَجَّلَ فِي يَوْمَيْنِ
فَلَا اِثْمَ عَلَيْهِ وَمَنْ تَاَخَّرَ فَلَا اِثْمَ عَلَيْهِ لِمَنِ اتَّقٰى وَاتَّقُوا اللّٰهَ
وَاعْلَمُوا اَنَّكُمْ اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢٠٣﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Allah'ı, bilinen günlerde anın! Günahtan sakınan kimseye, acele edip Mina'daki ibadeti iki günde bitirse, günah yoktur. Geri kalsa da günah yoktur. Allah'tan sakının, O'nun katında toplanacağınızı bilin. (Bakara Suresi, ayet: 203.)

Bakara Suresi, ayet: 158

اِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللّٰهِ فَمَنْ حَجَّ
الْبَيْتَ اَوِ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ اَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا وَمَنْ تَطَوَّعَ
خَيْرًا فَاِنَّ اللّٰهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ ﴿١٥٨﴾

Anlamı

Kuşku yok ki, "Safa" ile "Merve" (dağları), "Tanrı'nın koyduğu beller"dir (dinsel işaretler). Kim "ev"i (Kâbe'yi) "hacc" biçiminde ziyaret eder ya da "umre" yaparsa, bu iki yeri ziyaret etmesinde bir sakınca yoktur. Kim zorunlu olmayan türden bir iyilik yaparsa, bilsin ki, Tanrı şükre gerekli karşılığı veren ve bilendir. (Bakara Suresi, ayet: 158.)

Mâide Suresi, ayet: 1, 2

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ أُحِلَّتْ لَكُمْ بَهِيمَةُ الْأَنْعَامِ إِلَّا مَا يُتْلَى
عَلَيْكُمْ غَيْرَ مُحِلِّي الصَّيْدِ وَأَنْتُمْ حُرُمٌ إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ مَا يُرِيدُ ﴿١﴾ يَا أَيُّهَا
الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُحِلُّوا شَعَائِرَ اللَّهِ وَلَا الشَّهْرَ الْحَرَامَ وَلَا الْهَدْيَ
وَلَا الْقَلَائِدَ وَلَا آمِّينَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنْ رَبِّهِمْ وَرِضْوَانًا
وَإِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوا وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَآنُ قَوْمٍ أَنْ صَدُّوكُمْ
عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ أَنْ تَعْتَدُوا وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى وَلَا تَعَاوَنُوا
عَلَى الْإِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٢﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Ey inananlar! Akidleri yerine getirin! İhramda iken, avlanmayı helal görmeksizin, size bildirilecek olanlar dışında, hayvanlar helal kılındı. Allah dilediği hükmü verir. Ey inananlar! Allah'ın nişânelerine hürmet edilen aya, Kâbe'ye hediye olan kurbanlığa, gerdanlıklar takılan hayvanlara, Rabblerinden bol nimet ve rıza taleb ederek Beyt-i Haram'a gelenlere sakın hürmetsizlik etmeyin. İhramdan çıktığınız zaman avlanabilirsiniz. Sizi Mescid-i Haram'dan menettiği için bir topluluğa olan kininiz, aşırı gitmenize sebep olmasın. İyilikte ve fenalıkta, sakınmakta yardımlaşın! Günah işlemek ve aşırı gitmekte yardımlaşmayın! Allah'tan sakının! Allah'ın cezası, şiddetlidir. (Mâide Suresi, ayet: 1, 2.)

Açıklama

Yukarıdaki ayetlerde geçen "ihram" ile, daha önceki ayetlerde geçen "umre"nin anlamları

Umre

"Hacc" gibi "umre"de "ziyaret" anlamındadır. "Küçük hacc" adı da verildiği olur. "Hacc" için yapılanlar, "umre"de de yapılır. Önemli dört işi var: "İhram", "tavaf" (Kâbe'yi ziyaret), "Safâ ile Merve arasında "sa'y" (koşarcasına yürüyüş)" ve "tıraş". "Umre"yi "hacc"dan ayıran en büyük özellik de, "Umre"nin bir "ay"ı, belirli bir zamanı olmayışı yılın bütünü içinde yerine getirilebilir olması ve "farz" olmaması, "müekked sünnet" sayılmasıdır.

İhrâm:

"Hacc" ya da "umre" sırasında giyilen dikişsiz giysi. "Hacc"ın "üç temel öğe"sinden (üç "farz"ından) biridir. Öteki ikisiyse şunlar: "Arafat"ta zamanında bulunuş (vakfe) ve Kâbe'yi "farz" niteliğinde "tavaf" (ziyaret).

Mâide Suresi, ayet: 95-97

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ
وَاَنْتُمْ حُرُمٌۜ وَمَنْ قَتَلَهُ مِنْكُمْ مُتَعَمِّدًا فَجَزَٓاءٌ مِثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ يَحْكُمُ بِه۪
ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ هَدْيًا بَالِغَ الْكَعْبَةِ اَوْ كَفَّارَةٌ طَعَامُ مَسَاك۪ينَ
اَوْ عَدْلُ ذٰلِكَ صِيَامًا لِيَذُوقَ وَبَالَ اَمْرِه۪ۜ عَفَا اللّٰهُ عَمَّا سَلَفَۜ
وَمَنْ عَادَ فَيَنْتَقِمُ اللّٰهُ مِنْهُۜ وَاللّٰهُ عَز۪يزٌ ذُو انْتِقَامٍ ﴿٩٥﴾
اُحِلَّ لَكُمْ صَيْدُ الْبَحْرِ وَطَعَامُهُ مَتَاعًا لَكُمْ وَلِلسَّيَّارَةِۚ
وَحُرِّمَ عَلَيْكُمْ صَيْدُ الْبَرِّ مَا دُمْتُمْ حُرُمًاۜ وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذ۪ٓي
اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٩٦﴾ جَعَلَ اللّٰهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ
قِيَامًا لِلنَّاسِ وَالشَّهْرَ الْحَرَامَ وَالْهَدْيَ وَالْقَلَٓائِدَۜ ذٰلِكَ
لِتَعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَاَنَّ اللّٰهَ
بِكُلِّ شَيْءٍ عَل۪يمٌ ﴿٩٧﴾

Anlamı

Ey inanırlar! İhrâmlıyken avı öldürmeyin. İçinizden kim onu bilerek öldürürse, o kişinin "ceza" olarak ödemesi gereken karşılık; öldürdüğü hayvanın, hayvanlar içindeki bir eş değeridir. Buna, içinizden adaletli iki kişi yargıda bulunur. Kâbe'ye ulaşacak bir kurban olmak üzere... Ya da kurtulmak için gerekli olan karşılık (keffaret) şudur: Yoksulları doyurmak. Ya da buna denk olacak nitelikte bir oruç tutmak. Kişi yaptığı işin ağırlığını tatsın diye... Geçmişte olanları Tanrı bağışladı. Kim aynı suçu işlemeye dönerse, Tanrı, ondan öç alır. Çünkü Tanrı, güçlü, öçalıcıdır. Deniz avı, bu avın yenmesi, helal kılındı size. Size ve yolculara geçimlik (meta) olsun diye... Kara hayvanları avıysa, ihramda olduğunuz sürece, size haram kılındı. Tanrı'ya karşı gelmekten korkup sakının. O'nun huzurunda toplanacaksınız. Tanrı, saygın ve yasakları bulunan "ev" olan Kâbe'yi, insanlar için ayağa kalkış nedeni yaptı. (Bir ölçü, bir düzene giriş biçimi kıldı.) Saygınlığı ve yasakları olan ayı, "Kâbe armağanı" olan kurbanı, bunların gerdanlıklarını da... Tanrı'nın, göklerde ve yerde olanları bildiğini bilesiniz diye. Kuşkusuz Tanrı, her şeyi bilendir. (Mâide Suresi, ayet: 95-97.)

C- Hacca Engel Olanlar

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمَسْجِدِ
الْحَرَامِ الَّذِي جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ سَوَاءً الْعَاكِفُ فِيهِ
وَالْبَادِ وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِإِلْحَادٍ بِظُلْمٍ نُذِقْهُ مِنْ عَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٢٥﴾

Hacc Suresi, ayet: 25

Anlamı

O kimseler ki "kâfir" oldular, Tanrı'nın yolundan ve "el Mescidü'l-Haram"dan alıkoydular. O Mescid'den ki, insanlara biz onu eşit olarak yaptık. Orda kalanlara da, oradan çıkıp gidenlere de... (İşte oraya gitmekten alıkoyanlar için ceza hazırladık.) Kim orada, haksızlıkla sapıklığa yönelirse, ona, acı veren azab (ceza) tattıracağız. (Hacc Suresi, ayet: 25.)

D- "Büyük Hacc Günü", "Tanrı Ve Peygamher'in İnsanlara Duyurusu"

بَرَاءَةٌ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١﴾
فَسِيحُوا فِي الْأَرْضِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَاعْلَمُوا أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللَّهِ وَأَنَّ اللَّهَ
مُخْزِي الْكَافِرِينَ ﴿٢﴾ وَأَذَانٌ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ إِلَى النَّاسِ يَوْمَ

Tevbe Suresi, ayet: 1-3

الْحَجِّ الْأَكْبَرِ أَنَّ اللّٰهَ بَرِيٓءٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ وَرَسُولُهُ فَإِنْ تُبْتُمْ
فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَإِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُوٓا أَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللّٰهِ وَبَشِّرِ الَّذِينَ
كَفَرُوا بِعَذَابٍ أَلِيمٍ ﴿٣﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Allah'tan ve Peygemberi'nden kendileriyle antlaşma yaptığımız müşriklere ihtardır: Yeryüzünde dört ay daha dolaşabilirsiniz. Allah'ı aciz bırakamayacağınızı, Allah'ın, inkârcıları rezil edeceğini bilin. Allah'ın ve Peygamberi'nin puta tapanlardan uzak olduğunu, "*büyük hacc günü*", Allah ve Peygamberi insanlara ilan eder. Eğer tevbe ederseniz, bu, sizin için daha hayırlı olur. Yüz çevirirseniz, bilin ki, siz Allah'ı aciz bırakamayacaksınız. Ey Muhammed! İnkâr edenlere, can yakıcı azabı müjdele! (Tevbe Suresi, ayet: 1-3.)

Bkz. **ANTLAŞMA, CİHAD, EZAN, GÜN, PUT, PEYGAMBER, TANRI.**

E- İnanmazların "Hacılara Hizmetleri" ve "El Mescidu'l-Haram"ı Onarmaları

Tevbe Suresi, ayet: 19

أَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَآجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ
كَمَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَجَاهَدَ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ لَا يَسْتَوُۥنَ
عِنْدَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١٩﴾

Anlamı

Siz; hacca gelenlere su vermeyi (sikâyete'l-hacc) ve "el Mescidu'l-Haram"ı onarmayı Tanrı'ya ve Ahiret gününe inananla, Tanrı yolunda savaşanla bir mi tuttunuz? Tanrı katında bir değildir bunlar. Tanrı, kendisine yazık etmiş olan toplumu, doğru yola eriştirmez. (Tevbe Suresi, ayet: 19.)

Bkz. **CİHAD, İNANÇ, KÂBE, MESCİD.**

Özet

"Hacc", "gücü yetenler"e ".farz"dır. "Hacc" sırasında, Tanrı'nın "İbrahim" Peygamber'e temizlemesini ve ziyaret edenlere hazırlamasını buyurduğu "ev"i olan "Kâbe" ziyaret edilir ve haccın gerekleri yerine getirilerek O'nun hoşnutluğu kazanılır.

Bkz. **İBADET.**

➤HAKK

"Gerçek olan, gerçekten var olan, yok sayılamayan", "hakka uygun, haklı" ("illâ bi'l-hakki"lerde bu anlamdadır, yani "hakka uygun olarak", "haklı gerekçeyle" demektir). Tanrı'nın adlarındandır. "Kur'an"a, Kur'an'ın getirdiklerine, İslam'a da "hakk" denmekte.

Haksızlık: "Hakka, adalete uygun olmayan". (zulm, udvan, bi ğayri'l-hakki, dîzâ.)

I- HAKK: TANRI, KİTAB, DİN, PEYGAMBER,
DOĞRU-GERÇEK, AMAÇ VE HAKSIZLIK

A- "Hakk": "Tanrı"
1- "Tanrı", "Hakkı"ın (Gerçeğin) "Kendisidir"

يَوْمَئِذٍ يُوَفِّيهِمُ اللّٰهُ دِينَهُمُ الْحَقَّ وَيَعْلَمُونَ اَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ الْمُبِينُ

Nûr Suresi, ayet: 25

Anlamı

O gün (Ahiret günü), onların "hakk olan dinleri"ni (gerçek olarak ortaya çıkmış olan cezalarını) eksiksiz verecektir. Ve bilecekler ki, "Tanrı, apaçık Hakk olanın kendisidir". (Nûr Suresi, ayet: 25.)

Ayette geçen "dinehumul hakke":"hakk olan dinlerini" sözünün anlamı, "gerçek olarak ortaya çıkmış olan cezalarını" diye düşünülebilir. Çünkü kimi yerde "din", "ceza" anlamındadır.

Bkz. **CEZA, DİN.**

Ayetin, Diyanet çevirisinde ki anlamı:

"O gün, Allah onlara kesinleşmiş cezalarını verecektir. Allah'ın apaçık Hakk olduğunu bileceklerdir."

ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْحَقُّ وَاَنَّهُ يُحْيِ الْمَوْتٰى وَاَنَّهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٦﴾

Hacc Suresi, ayet: 6

Anlamı

Bu, şundandır ki, Tanrı, "Hakk olanın kendisi"dir, şundandır ki, O, ölüleri diriltir ve şundandır ki, O, herşeye güç yetirebilendir. (Hacc Suresi, ayet: 6.)

Yukarıdaki ayetlerde, "Hakk olanın kendisidir"in anlamı şu: "Gerçek olanın ta kendisidir." Yani, "Tanrı", "gerçek"tir, "vardır", "yadsınmaz" (yok sayılmaz).

هُوَ الْحَقُّ وَاَنَّ مَا يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ هُوَ الْبَاطِلُ
وَاَنَّ اللّٰهَ هُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ ﴿٦٢﴾

Hacc Suresi, ayet: 62

Anlamı

Bu, şundandır ki, Tanrı'dır Hakk olan. O'nu bırakıp (tanrı) diye çağırdıklarıysa, "bâtıl" (boş, gerçek dışı) olanın ta kendisidir. Ve kuşkusuz, yüce ve büyük olan Tanrı'dır. (Hacc Suresi, ayet: 62.)

Bkz. **BÂTIL.**

Lokman Suresi'nin 30. ayetinde de böyle anlatılır.

2- "Tanrı", "Hakk Melik"tir (Gerçek Hükümdar)

Mü'minûn Suresi, ayet: 116

فَتَعَالَى اللَّهُ الْمَلِكُ
الْحَقُّ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ ﴿١١٦﴾

Anlamı

"Hakk Melik" olan Tanrı, Yücedir. Tanrı olarak yalnızca O vardır. Onurlu *"Arş"*ın (tahtın, sarayın) sahibidir. (Mü'minûn Suresi, ayet: 116.)

Bkz. **ARŞ, TANRI.**

Bu ayetin, Diyanet çevirisinde ki anlamı:

"Gerçek hükümdar olan Allah, Yücedir. O'ndan başka Tanrı yoktur. O, yüce Arş'ın Rabbi'dir."

Tanrı'nın, "Hakk Melik" "gerçek hükümdar" olduğu, Tâhâ Suresi'nin 114. ayetinde de bildirilir.

Kehf Suresi, ayet: 44

هُنَالِكَ الْوَلَايَةُ لِلَّهِ الْحَقِّ هُوَ خَيْرٌ ثَوَابًا وَخَيْرٌ عُقْبًا ﴿٤٤﴾

Anlamı (Diyanet'in)

İşte burada, kudret ve hakimiyet, varlığı gerçek (Hakk) olan Allah'ındır. Mükâfatlandırma bakımından hayırlı olan da, sonuçlandırma yönünden hayırlı olan da, O'dur. (Kehf Suresi, ayet: 44.)

3- "Tanrı", "Hak Rabb"dır (Gerçek Tanrı'dır);
"Hakk"ın Ötesinde de "Sapıklık" Vardır Yalnızca

Yunus Suresi, ayet: 32

فَذَٰلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمُ الْحَقُّ
فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ إِلَّا الضَّلَالُ فَأَنَّىٰ تُصْرَفُونَ ﴿٣٢﴾

Anlamı

İşte "Hakk (gerçek) olan Rabbi'niz" Tanrı budur. "Hakk"ın ötesindeyse

yalnızca "sapıklık" (dalâl) vardır. Öyleyse nasıl oluyor da, (haktan) döndürülüp saptırılıyorsunuz? (Yunus Suresi, ayet: 32.)

Bkz. **TANRI.**

B- "Kur'an"

a) "Kur'an"ın Kendisi "Hakk"tır

﴿١٠٧﴾ قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَكُمُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْ فَمَنِ اهْتَدَى فَإِنَّمَا
يَهْتَدِي لِنَفْسِهِ وَمَنْ ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَا وَمَا أَنَا عَلَيْكُمْ بِوَكِيلٍ

Yunus Suresi, ayet: 108

Anlamı

De ki: "Ey insanlar! Tanrı'nızdan hakk gelmiştir. Kim doğru yola girerse, kendi yararına doğru yola girmiş olur. Kim sapıklığı seçerse, kendi zararına sapıklığı seçmiş olur. Ben size vekil (koruyucu, savunucu, bekçi) değilim!" (Yunus Suresi, ayet: 108.)

فَإِنْ كُنْتَ فِي شَكٍّ مِمَّا أَنْزَلْنَا إِلَيْكَ
فَاسْأَلِ الَّذِينَ يَقْرَءُونَ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكَ لَقَدْ جَاءَكَ
الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ﴿٩٤﴾

Yunus Suresi, ayet: 94

Anlamı

Eğer sana indirdiğimiz konusunda kuşkudaysan, senden öncekilerden kitap okuyanlara sor. "*Andolsun ki, sana Tanrı'dan hakk gelmiştir.*" Öyleyse sakın kuşkulananlardan olma! (Yunus Suresi, ayet: 94.)

Yukarıdaki ayetlerde geçen "hakk", "gerçek" anlamındadır ve bu "hakk"la Kur'an anlatılmaktadır.

İlgili öteki ayetler için bkz. **KİTAB, KUR'AN, KUŞKU, TANRI.**

b) Kur'an'da, "Tanrı'dan Olduğu" Bildirilen Buyruklar, Haberler de Birer "Hakk"tır (Yani Birer Gerçektir:)

Örnek: "Kıble değişikliği" olmuştu; Müslümanların "kıble"si, önce "Kâbe" iken sonra "Beytu'l-Makdis" (Kudüs), sonra yeniden "Kâbe" oldu. Tanrı'dan gelen buyrukla... İşte bu değişikliğin "gerçekten Tanrı'dan verilen buyruğa dayandığı" anlamında, "hakk" olduğu ve bunun "kitab ehli"nce de bilindiği bildiriliyor Kur'an'da. Bkz. Bakara Suresi, ayet: 142-145, **KIBLE.** Kur'an'daki

"haber"lerin, "kıssa"ların birer "hakk" olduğunu anlatan ayetler için de bkz. **HABER.** Bu "haber"lerin, yani geçmişe ve geleceğe ilişkin Kur'an'da verilen "bilgi"lerin, "hakk" olması; birer "gerçek" olmaları, gerçekten Tanrı'dan bildirildikleri anlamındadır.

2- Öteki Tanrısal "Kitap"lar

Yunus Suresi, ayet: 76, 77

فَلَمَّا
جَاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُوا إِنَّ هَذَا لَسِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٧٦﴾ قَالَ مُوسَى
أَتَقُولُونَ لِلْحَقِّ لَمَّا جَاءَكُمْ أَسِحْرٌ هَذَا وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُونَ ﴿٧٧﴾

Anlamı

Onlara katımızdan "hakk" gelince: "Bu, hiç kuşku yok, apaçık bir büyüdür!" dediler. Musa da dedi ki: "Size gelen hakk için böyle mi dersiniz? Büyü müdür bu?! Büyücüler kurtuluş elde edemezler oysa!" (Yunus Suresi, ayet: 76, 77.)

Bkz. **BÜYÜ.** İlgili ayetler için bkz. **İSRALİOĞULLARI, MUSA, TEVRAT, YAHUDİLİK.**

Bakara Suresi, ayet: 213

كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ
اللَّهُ النَّبِيِّينَ مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ وَأَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ
بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِيمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ

Anlamı

İnsanlar bir tek toplumdu (ümmet). Tanrı peygamberler gönderdi. Müjdeciler ve korkutucular (uyarıcılar) olarak. Onlarla birlikte "hakk kitap" da indirdi. İnsanlar arasında, onların tartıştıkları-uyuşmazlığa düştükleri konularda yargıda bulunsunlar diye... (Bakara Suresi, ayet: 213.)

Bkz. **DİLEMEK, KİTAB, PEYGAMBER.**

C- "Hakk":"Din"

هُوَ الَّذِي أَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدَى وَدِينِ الْحَقِّ
لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدِّينِ كُلِّهِ

Anlamı (Diyanet'in)

Dinini bütün dinlerden üstün kılmak üzere, Peygamberi'ni doğru yol ve "hakk din"le gönderen Allah'tır.

Kur'an'daki bu açıklama, aynı sözcüklerle, aynı biçimde, 3 yerde geçer:

Tevbe Suresi, ayet : 33
Feth Suresi, ayet : 28
Saff Suresi, ayet : 9

Bkz. **DİN, DOĞRU.** İlgili öteki ayetler için bkz. **BÂTIL, DİN, DOĞRU, MUHAMMED, PUT, TANRI.**

D- "Hakk":"Peygamber"

كَيْفَ يَهْدِي اللّٰهُ قَوْمًا كَفَرُوا بَعْدَ اِيمَانِهِمْ وَشَهِدُوا
اَنَّ الرَّسُولَ حَقٌّ وَجَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ
الظَّالِمِينَ ﴿٨٦﴾

Âli İmrân Suresi, ayet: 86

Anlamı (Diyanet'in)

İnandıktan, "Peygamberin hakk olduğuna" şehâdet ettikten, kendilerine belgeler geldikten sonra inkâr eden bir milleti, Allah nasıl doğru yola eriştirir? Allah zalimleri doğru yola eriştirmez. (Âli İmrân Suresi, ayet: 86.)

Bkz. **AÇIKLAMA, BELGE, DİLEMEK, DOĞRU, HİDÂYET, TANRI.** İlgili öteki ayetler için özellikle bkz. **PEYGAMBER.**

E- "Hakk":"Doğru" ve "Gerçek" Olan Her Şey

1- "Hakk Söz"

"Hakkı söylemek":"Doğruyu, gerçeği söylemek":

Mü'minûn Suresi'nin 62. ayetinde şöyle bildirilir:

"... Katımızda, hakkı söyleyen bir kitap vardır."

Bkz. **KİTAB, YAZMAK.**

Câsiye Suresi'nin 29. ayetinin anlamı:

"İşte karşınızda kitabımız, hakkı söylüyor. Biz yaptıklarınızı hep, yazıyorduk."

Bkz. **KİTAB, YAZMAK.** Ayrıca bkz. **CEHENNEM, KIYAMET.**

Sâd Suresi'nde (bu surenin 75.-85. ayetlerinde), "Tanrı" ile "İblis"in yani şeytanın konuşması yer alıyor: (Ayetlerin anlamları:)

Tanrı: "İblis! İki elimle yarattığıma (mâ halektu bi yedeyye) secde etmekten seni alıkoyan neydi? Büyüklendin mi? Yoksa yücelerden mi oldun? (ayet: 75.)

İblis: "Ben, ondan daha üstünüm! Beni ateşten yarattın, onuysa çamurdan yarattın!" (ayet: 76.)

Tanrı: "Haydi çık buradan (hadi git oradan)! Çünkü kovuldun sen!" (ayet: 77.)

Tanrı: "Din (ceza) gününe değin, senin üzerindedir benim lanetim!" (ayet: 78.)

İblis: "Tanrı'm! (İnsanların) dirilecekleri güne değin koruman altına alarak bana süre ver!" (ayet: 79.)

Tanrı: "Haydi korumam altında süre verilmişlerdensin. (Bence) bilinen zamanın gününe değin... (ayet: 80, 81.)

İblis: "Senin gücüne andiçerek söylerim ki onların (insanların) tümünü, kesinlikle azdıracağım! Onlardan içtenlikli kulların bunun dışında." (ayet: 82, 83.)

Tanrı: "İşte bu 'hakk' (doğru) söz. Ben de 'hakk'ı söylerim ki cehennemi, senden türeyenlerle ve insanlardan sana uyanlarla dolduracağım kesinlikle. Tümüyle..!" (ayet: 84, 85.)

2- "Hakk Haber"

a) "Geçmiş Olaylar"a İlişkin

İlgili ayetler için bkz. **HABER.**

b) "Geleceğe", Öbür Dünya Olaylarına İlişkin

İlgili ayetler için bkz. **AHİRET, CEHENNEM, CENNET, HABER.**

3- "Hakk Düşünce", "Hakk İddia" (Doğru Görüş, Doğru Sav)

Nisâ Suresi, ayet: 171

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا فِي دِينِكُمْ وَلَا تَقُولُوا
عَلَى اللَّهِ إِلَّا الْحَقَّ إِنَّمَا الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ رَسُولُ اللَّهِ
وَكَلِمَتُهُ أَلْقَاهَا إِلَى مَرْيَمَ وَرُوحٌ مِنْهُ فَآمِنُوا بِاللَّهِ
وَرُسُلِهِ وَلَا تَقُولُوا ثَلَاثَةٌ انْتَهُوا خَيْرًا لَكُمْ إِنَّمَا اللَّهُ
إِلَهٌ وَاحِدٌ سُبْحَانَهُ أَنْ يَكُونَ لَهُ وَلَدٌ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ
وَمَا فِي الْأَرْضِ وَكَفَى بِاللَّهِ وَكِيلًا ﴿١٧١﴾

Anlamı

Ey kitap ehli! Dininizde aşırılığa sapmayın! Ve Tanrı hakkında yalnızca "hakk" olanı söyleyin. Mesih, Meryem Oğlu İsa; yalnızca Tanrı'nın Peygamberi ve Meryem'e bıraktığı bir "kelime"sidir ve kendinden (üfürülme) bir ruhtur.

Öyleyse Tanrı'ya ve Peygamberi'ne inanın da, "(Tanrı) üçtür!" demeyin. Kendi yararınıza olmak üzere, böyle bir şey ileri sürmekten vazgeçin. Tanrı, Bir Tek Tanrı'dır yalnızca. Çocuğu olmaktan uzaktır O. Göklerde ve yerde ne varsa, hepsi O'nundur. Vekil olarak Tanrı yeter. (Nisâ Suresi, ayet: 171.)

Bkz. **İSA, MESİH, RUH.** Ayrıca bkz. **CAN, KİTAB, TANRI.**

Demek ki bu ayette, Hristiyanlar'dan, "Tanrı" ve "İsa Mesih" hakkında "hak görüş" ileri sürmeleri, "hak olmayan" görüş ve inançtan vazgeçmeleri istenmekte.

Âli İmrân Suresi'nin 154. ayetinde, Müslümanlar kesiminde de kimilerinin, "Cahiliyye" (İslam öncesi) döneminin inançlarına uyarak, Tanrı konusunda, "haklı olmayan sanı"ya düştükleri bildiriliyor. Yunus Suresi'nin 36. ayetinde de, "putatapar"ların çoğunun "sanı"ya ("zann"a) uydukları, "sanı"nınsa, "hakk"ın yerini hiçbir biçimde tutmayacağı anlatılıyor. "Hakk" karşısında "sanı"nın hiç bir değer taşımayacağı, Necm Suresi'nin 28. ayetinde de bildiriliyor. En'âm Suresi'nin 93. ayetinde: "Tanrı'ya karşı yalan uyduran" ve kendisine hiçbir şey "vahyedilmediği" halde, "Tanrı'dan bana vahyedildi!", ya da "Tanrı'nın indirdiği gibi ben de indirebilirim!" diyen kimseden daha "zalim" kimse olamayacağı ve bu tür kimselere, can çekiştikleri sırada "melek"lerin: "Çıkarın canlarınızı! Tanrı hakkında hakk olmayan biçimde sözler ileri sürdüğünüz ve O'nun ayetlerine karşı büyüklük tasladığınız için bugün cezalandırılacaksınız!" deneceği bildirilmekte.

Bkz. **BÜYÜK, CAN, SANI.**

F- "Hakk": "Amaç", "Neden" (Hikmet)

وَهُوَ الَّذِي خَلَقَ
السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَيَوْمَ يَقُولُ كُن فَيَكُونُ
قَوْلُهُ الْحَقُّ وَلَهُ الْمُلْكُ يَوْمَ يُنفَخُ فِي الصُّورِ
عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ ٧٣

En'âm Suresi, ayet: 73

Anlamı

O (Tanrı) O'dur ki, gökleri ve yeri "hakk" ile (bir nedenle) yaratmıştır. O gün ki, O (Tanrı): "Ol!" diyor; o (yaratılanlar) da oluveriyordu. Sözü haktır O'nun (gerçektir). O gün ki "Sûr"a (boruya) üfürülür; mülk (egemenlik) O'nundur. O, görülmeyeni de gözlenebileni de bilendir. O'dur hikmetli ve bilgili olan. (En'âm Suresi, ayet: 73.)

Bkz. **GÖK, YARATMAK, YER.**

İbrahim Suresi'nin 19., Ankebût Suresi'nin 44. ve Zümer Suresi'nin 5. ayetinde de "göklerin ve yerin, hakk ile" yani bir nedenle "yaratıldıkları" açıklanıyor. Rûm Suresi'nin 8. ve Ahkaf Suresi'nin 3. ayetlerindeyse, "gökler ve yer"le birlikte, "bu ikisinin arasında bulunanlar"ın da "hakk ile", bir amaca, bir nedene dayalı olarak yaratıldığı bildiriliyor. Âli İmrân Suresi'nin 191. ayetinde de, "göklerin ve yerin yaratılışları" konusunda düşünen "akıl sahipleri"nin: "Tanrı'mız! Sen bunları boş yere yaratmadın!" dedikleri anlatılıyor.

Bkz. **BÂTIL, BOŞ, GÖK, YARATMAK, YER.** Ayrıca bkz. **HİKMET.**

G- "Hakk"- Bâtıl" Karşılaştırması

1- "Hakkı Bâtılla Karıştırmayın!":

Yani, "birbirine benzeterek ikisi birmiş gibi görmeyin ve öyle göstermeyin!":

Bakara Suresi, ayet: 42

وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤٢﴾

Anlamı

"(Ey İsrailoğulları!) Hakkı batılla karıştırmayın! Kendiniz de bilip dururken hakkı gizlemeyin!" (Bakara Suresi, ayet: 42)

Âli İmrân Suresi, ayet: 71

يَا أَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَلْبِسُونَ الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَأَنْتُمْ
تَعْلَمُونَ ﴿٧١﴾

Anlamı

"Ey kitap ehli! Niçin hakkı batılla karıştırıyor ve kendiniz de bilip dururken niçin hakkı gizliyorsunuz?" (Âli İmrân Suresi, ayet: 71.)

2- "Hakk Gelince, Bâtıl Gider"

İsrâ Suresi, ayet: 81

وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا ﴿٨١﴾

Anlamı

De ki: "Hakk geldi, bâtıl yıkılıp gitti. Kuşkusuz batıl, yıkılıp gidicidir (her zaman). (İsrâ Suresi, ayet: 81.)

3- (Tek) Tanrı "Hakk", "Putataparların Tanrı Diye İnandıklarıysa Bâtıl"dır

İlgili ayetler için bkz. bu maddenin A/1 bölümü. Ayrıca bkz. **PUT, TANRI.**

4- Tanrı, "İslam"ı ve Müslümanları, Düşmanlarına Karşı Üstün ve Baskın Kılarken, "Hakk"ı Ortaya Koymak ve "Bâtıl"ı "Tepeleyip Ezmek" İstemiştir.

Bkz. Enfal Suresi, ayet: 7, 8, **BEDR, CİHAD, DİLEMEK, KÂFİR, KELİME, BÂTIL.**

5- Tanrı, "Bâtıl"ı, "Hakk"la Vurur, "Batıl"ın Beynini Dağıtır

بَلْ نَقْذِفُ بِالْحَقِّ
عَلَى الْبَاطِلِ فَيَدْمَغُهُ فَإِذَا هُوَ زَاهِقٌ وَلَكُمُ الْوَيْلُ مِمَّا تَصِفُونَ

Enbiyâ Suresi, ayet: 18

Anlamı

Evet, biz, hakkı atarız bâtıla. Hakk, bâtılın beynini parçalar. Bir de ne görürsünüz: Bâtıl, yıkılıp gitmiş. Tanrı'yı layık olmayan nitelemelerinizden ötürü yazık size! (Enbiyâ Suresi, ayet: 18.)

Tanrı'nın "hakk"ı, (bâtılı ezmek üzere) "attığı", Sebe' Suresi'nin 48. ayetinde de bildirilir.

Şûrâ Suresi'nin 24. ayetinde de Tanrı'nın, "hakk"ı tutup yerleştirdiği, "bâtıl"ıysa "sözleri"yle silip yokettiği bildiriliyor.

Bkz. **BİLGİ, BİLİNEMEZLİK, TANRI, DİLEMEK.**

H- "Haksızlık" ("Hakk"ın Bulunmaması, Hakka-Adalete Uygun Olmamak)

1- "Tanrı", "Kitab", "Peygamber", "Din", "İnanç" Konularında "Haksızlık"

İlgili ayetler için bkz. **TANRI, KİTAB, PEYGAMBER, DİN, ADALET,İNANÇ.**

2- "Haksız"ca "İnsan Öldürmek"

a) "Haksız"ca "Peygamber Öldürmek"

قُلْ فَلِمَ تَقْتُلُونَ أَنْبِيَاءَ اللَّهِ مِنْ قَبْلُ إِنْ كُنْتُمْ
مُؤْمِنِينَ ﴿٩١﴾

Bakara Suresi, ayet: 91

Anlamı

De ki: "(Ey Yahudiler!) Eğer inanıyorduysanız, niçin daha önce *Tanrı'nın peygamberlerini öldürüyordunuz*?" (Bakara Suresi, ayet: 91.)

ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ
أَيْنَ مَا ثُقِفُوا إِلَّا بِحَبْلٍ مِنَ اللَّهِ وَحَبْلٍ مِنَ النَّاسِ وَبَاءُو

Âli İmrân Sures ayet: 112

بِغَضَبٍ مِنَ اللّٰهِ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الْمَسْكَنَةُ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ
كَانُوا يَكْفُرُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَيَقْتُلُونَ الْاَنْبِيَٓاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ
ذٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ ﴿١١٢﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Nerede bulunsalar –Allah'ın ve insanların himâyesinde olanlar müstesnâ– onlara alçaklık damgası vurulmuştur. Allah'tan bir gazaba uğradılar, onlara aşağılık damgası vuruldu. Bu; Allah'ın ayetlerini inkâr etmeleri ve ***haksız yere Peygamberleri öldürmelerindendir.*** Bu, karşı gelmeleri ve taşkınlık yapmalarındandır. (Âli İmrân Suresi, ayet: 112.)

Konuyla ilgili öteki ayetler için bkz. **İSRAİLOĞULLARI, PEYGAMBER, YAHUDİLİK.**

b) Başka İnsanları "Haksız"ca Öldürmek

En'âm Suresi, ayet: 151
İsrâ Suresi, ayet: 33

وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّت۪ي حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّ

Anlamı (Diyanet'in)

Allah'ın haram kıldığı cana, "haksız yere" kıymayın... (En'âm Suresi, ayet: 151; İsrâ Suresi, ayet: 33.)

Şöyle de anlam verilebilir:

Tanrı'nın öldürülmesini yasak kıldığı kimseyi öldürmeyin. Meğer ki, "haklı nedenle" ola!

Bkz. **CAN, ÖLDÜRMEK.**

3- "Haksız"ca "Mal Yemek", "Haksız Kazanç"

İlgili ayetler için bkz. **BÂTIL, KİTAB, KİTAB EHLİ, MAL, ÖKSÜZ, YARGIÇ.** Ayrıca bkz. **ADALET, TANIKLIK.**

4- "Haksız"ca "Büyüklenmek"

İlgili ayetler için bkz. **ALÇAK GÖNÜLLÜLÜK, BÜYÜK.**

II- HAKK: PAY, GEÇMİŞ EMEK, ÜCRET

İlgili ayetler için bkz. **DİLENCİ, İNSAN, MAL, MİRAS, VASİYYET, YOKSUL, ZENGİN.**

Özet

"Hakk" konusunda ayetlerde anlatılanlar kısaca şöyle:

"Hakk"tan yana olmak gerekir: Çünkü, "Tanrı" "Hakk"tır, "Peygamber" "Hakk"tır, "kitap" "hakk"tır, "din" "hakk"tır, "gerçek-doğru" "hakk"tır, "kalıcı

olan" "hakk"tır. Her "hakk"ı "sahibine vermek" gerekir. "Hakk"a (adalete) uygun olanı yapmak gerekir. Hangi konuda olursa olsun, "haksız" olandan, "haksızca" tutum ve davranıştan uzaklaşmak, sakınmak gerekir. Ancak "hakk"ın ve "haklılığın" ölçüsünü de "Tanrı"dan, "Tanrı'nın bildirdiklerinden" almak vazgeçilmez bir koşuldur.

➤HALİFE

Halife: خَلِيفَةٌ sözlük anlamıyla: "Birinin yerine geçen, birini izleyen, birinden ya da birilerinden sonra gelen" demektir. "Hükümdar" anlamını içerdiği de olur.

A- "Halife" Olarak "Adem" (Tüm İnsanların "Ata"sı Olarak Bilinip İnanılan Peygamber)

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَٰٓئِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً قَالُوٓا
أَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَآءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ
وَنُقَدِّسُ لَكَ قَالَ إِنِّيٓ أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾

Bakara Suresi, ayet: 30

Anlamı (Diyanet'in)

Rabbi'n meleklere: "Ben yeryüzünde bir *halife* var edeceğim" demişti. Melekler: "Orada bozgunculuk yapacak, kanlar akıtacak birini mi var edeceksin? Oysa biz seni överek yüceltiyor ve seni takdis etmekte bulunuyoruz" dediler. Allah: "Ben şüphesiz, sizin bilmediklerinizi bilirim" dedi. (Bakara Suresi, ayet: 30.)

Bkz. ADEM, MELEK.

Açıklama

Diyanet çevirisindeki açıklama:

"Vekîl, nâib anlamlarına gelen 'halife' kelimesiyle, insanoğlu kastedilmektedir."

Ayette, "Adem"in "halife" olduğu açıkça bildirilmekte. Eğer buradaki "halife", "birinin yerine geçen, birinin yetkisini, işlevini üstlenen" (vekîl, nâib) demekse, şöyle bir soruya karşılık bulmak gerekiyor:

- "Adem, yeryüzünde kimin yerine geçmek üzere yaratılmıştır, kimin yetkisini, işlevini üstlenmiştir?"

Bu konuda ileri sürülen çeşitli görüşler var Kur'an yorumlarında. "Tefsir Sözlüğü"nde konu üzerinde durulacak ve konuya ilişkin görüşler sunulacak.

"Halife" sözcüğü, Kur'an'da bir yerde daha tekil olarak, ama bu kez "hükümdar" anlamında yer alır:

B- "Halife" Olarak Davud (Hükümdar-Peygamber)

Sâd Suresi, ayet: 26

يَا دَاوُودُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُمْ بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ

Anlamı

Ey Davud! Biz, kuşkusuz, seni yeryüzünde "halife" (hükümdar) yaptık. Öyleyse, insanlar arasında hakka uygun yargıda bulun! (Sâd Suresi, ayet: 26.)

"Halife" sözcüğü, çoğul olarak "halâif" ve "hulefâ" olarak geçer:

"Halâif" olarak şu ayetlerde geçer:

En'âm Suresi, ayet	: 165
Yunus Suresi, ayet	: 14, 73
Fâtır Suresi, ayet	: 39

"Hulefâ" olarak da şu ayetlerde geçer:

A'râf Suresi, ayet	: 69, 74
Neml Suresi, ayet	: 62

"Halâif" biçiminde çoğullandığı yerlerde, "yerine geçen, izleyen" anlamını, "hulefâ" biçiminde çoğullandığı yerlerdeyse, "hükümdar" anlamını içerdiği söylenebilir.

C- "Halife" Olarak Kimi İnsan, ya da Kimi Toplum

Yunus Suresi, ayet: 13, 14

وَلَقَدْ أَهْلَكْنَا الْقُرُونَ
مِنْ قَبْلِكُمْ لَمَّا ظَلَمُوا وَجَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ وَمَا كَانُوا
لِيُؤْمِنُوا كَذَلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ ﴿١٣﴾ ثُمَّ جَعَلْنَاكُمْ
خَلَائِفَ فِي الْأَرْضِ مِنْ بَعْدِهِمْ لِنَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾

Anlamı

(Ey Mekkeliler!) Andolsun ki, sizden önceki (nice) çağların toplumlarını yok ettik. (Tanrı'ya karşı gelerek) kendilerine yazık ettikleri sırada... Oysa onlara peygamberleri belgelerle gelmişlerdi. Onlarsa inanmamışlardı. İşte suçlu toplumu biz böyle cezalandırırız. Sonra sizi yeryüzünde "halifeler" yaptık onların ardından. Nasıl davranacağınıza bakalım diye... (Yunus Suresi, ayet: 13, 14.)

Burada yer alan "halâif", "halifeler" demek. "Onların ardından sizi halifeler kıldık" demek de, "sizi onların yerine yerleştirdik, siz onların yerine geçtiniz" anlamındadır.

أَمَّنْ يُجِيبُ الْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ
وَيَكْشِفُ السُّوءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَاءَ الْأَرْضِ أَإِلَٰهٌ مَعَ اللَّهِ
قَلِيلًا مَا تَذَكَّرُونَ ﴿٦٢﴾

Neml Suresi, ayet: 62

Anlamı

(Tanrı mı daha iyidir) yoksa, darda kalana, kendisine yakardığı zaman karşılık veren, onun başındaki sıkıntıyı gideren ve sizi "yeryüzünün halifeleri" yapan Tanrı mı? Tanrı'yla birlikte bir başka Tanrı mı düşünmektesiniz? Düşünebilme yeteneğiniz pek az! (Neml Suresi, ayet: 62.)

Bu ayette de, "halifeler" demek olan "hulefâ" geçmekte. "Yeryüzünün halifeleri" anlamına gelen deyime, Diyanet çevirisinde, "yeryüzünün sahipleri" anlamı verilmekte.

İslam'da "halife"nin ve "halifelik" adı verilen kurumun, makamın özel anlamı vardır. "Halife", "Peygamber'in yerine" geçtiği düşünülen kişidir. Bir çeşit, "Peygamber'in vekili" sayılır. Hem dinsel yönden, hem de dünya işlerinde, inanırların, Müslümanların "baş"ı, "hükümdar"ı durumundadır. "Halifelik" de bu tür hükümdarlığa verilen addır. "Halife" olmak için, "İslam hukukunda" birtakım koşullar var. "Mezheb"lere göre tartışmalar var. Bunlara ilişkin değişik görüşler ve ileri sürülenlerin dayandırıldığı temel ilkeler, dayanaklar, "Tefsir Sözlüğü"nde ve "İslam Hukuku Sözlüğü"nde genişlemesine incelenip sunulacak. Konuya, "Hadis Sözlüğü"nde, "Din-İnanç Sözlüğü"nde ve "Tasavvuf Sözlüğü"nde de geniş yer verilecek.

➤HÂMÂN

Kur'an'ın bildirdiklerinden, eski çağlarda ününü duyurmuş bir "başkomutan" ya da bir devlet adamı olduğu anlaşılıyor. Bu ada, eldeki Tevrat'ta da rastlanıyor: "Hammedatan'ın oğlu Agagî Hâmân." (Bkz. Tevrat, Ester, 3:1.) Burada anlatıldığına göre, "Hâmân", kral eliyle büyütülüp özenle yetiştiriliyor ve kendisine, tüm baştakilerin başında yer veriliyor. Herkes ona "eğiliyor, yere kapanıyor". Kral o denli önem ve yetki veriyor ki, "Hâmân", kralın "özel mührü"nü, yüzüğünü bile kullanıyor. Bu mührü kullanarak, "tüm Yahudilerin öldürülmeleri için" ülkedeki "valilere", değişik birliklere, topluluklara "buyruklar"ı içeren "yazılar" gönderiyor. (Bkz. Tevrat, Ester, 3:9-15.) Ne var ki Kraliçe Ester, kralı uyararak bu soykırımı önlüyor. Kral, "Hâmân"ın kötü adam olduğu sonucuna varınca, onu astırıyor. (Bkz. Tevrat, Ester, 7:3-10.)

Tevrat'ta da, Kur'an'da da, "Hâmân", kral katında çok önemli kişi olarak anlatılıyor. Ancak, Tevrat'ta anlatılan "Hâmân", "Fars kralı Aheşvereş"

yönetiminin yetkili kişisiyken, Kur'an'da anlatılan "Hâmân", "Firavun"un önemli adamı. Ayrıca, Tevrat'taki "Hâmân"la ilgili öykü ve ayrıntılar, Kur'an'da yer almamakta.

"Hâmân", Kur'an'da, 6 kez geçmekte:

Kasas Suresi, ayet	: 6, 8, 39
Ankebût Suresi, ayet	: 39
Mü'min Suresi, ayet	: 24, 36

Kasas Suresi'nin 4. ayetinden 6. ayetine değin olan bölümünde, "Firavun'un İsrailoğulları'nı güçsüz gördüğü, daha da güçsüz kılmak için, kadınlarını sağ bırakırken oğullarını boğazlatma yoluna gittiği, buna karşılık Tanrı'nın onları güçlendirmeyi dilediği, o nedenle, onları yeryüzünde egemen kıldığı, yeryüzünde varis yapıp yerleştirdiği" anlatılıyor. Sonra şöyle deniyor:

Kasas Suresi, ayet: 6-8

وَنُمَكِّنَ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَنُرِيَ فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا
مِنْهُمْ مَا كَانُوا يَحْذَرُونَ ۝٦ وَأَوْحَيْنَا إِلَىٰ أُمِّ مُوسَىٰ
أَنْ أَرْضِعِيهِ فَإِذَا خِفْتِ عَلَيْهِ فَأَلْقِيهِ فِي الْيَمِّ وَلَا تَخَافِي
وَلَا تَحْزَنِي إِنَّا رَادُّوهُ إِلَيْكِ وَجَاعِلُوهُ مِنَ الْمُرْسَلِينَ ۝٧
فَالْتَقَطَهُ آلُ فِرْعَوْنَ لِيَكُونَ لَهُمْ عَدُوًّا وَحَزَنًا إِنَّ
فِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَجُنُودَهُمَا كَانُوا خَاطِئِينَ ۝٨

Anlamı (Diyanet'in)

Onları memlekete yerleştirmek, Fir'avn, *Hâmân* ve her ikisinin askerlerine çekinmekte oldukları şeyleri göstermek istiyorduk. Musa'nın annesine: "Çocuğu emzir, başına gelecekten korktuğun zaman onu suya bırak; korkma! Biz şüphesiz, onu sana döndüreceğiz ve Peygamber yapacağız!" diye bildirmiştik. Fir'avn'ın adamları onu almışlardı. Fir'avn, *Hâmân* ve askerleri suçlu olduklarından, o, onlara düşman ve başlarına da dert olacaktı. (Kasas Suresi, ayet: 6-8.)

Yukarıdaki ayetlerde, "Fir'avn, Hâmân ve bu ikisinin askerleri (orduları)" anlamındaki ayet anlatımı, "Hâmân"ın da, "Fir'avn'a bağlı ordular" gibi orduları bulunduğunu anlatıyor. Bu, "Hâmân"ın çok önemli bir kişi olduğunu yansıtmakta. "Hâmân"ın, "Fir'avn"dan "bağımsız" olduğu izlenimini bile vermekte. Ancak; başka ayetlerde, Firavun'un, Hâmân'a buyruk yönelttiği de bildiriliyor:

"Hâmân! Bana öyle bir kule yap ki, onun üzerine çıkayım da, Musa'nın Tanrı'sını görmeye çalışayım!":

Kasas Suresi, ayet: 38

وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَٰٓأَيُّهَا ٱلْمَلَأُ مَا عَلِمْتُ لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرِى
فَأَوْقِدْ لِى يَٰهَٰمَٰنُ عَلَى ٱلطِّينِ فَٱجْعَل لِّى صَرْحًا
لَّعَلِّىٓ أَطَّلِعُ إِلَىٰٓ إِلَٰهِ مُوسَىٰ وَإِنِّى لَأَظُنُّهُۥ مِنَ ٱلْكَٰذِبِينَ ﴿٣٨﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Fir'avn: "Ey ileri gelenler! Sizin benden başka bir Tanrı'nız olduğunu bilmiyorum. Ey Hâmân! Benim için toprak üzerine bir ateş yak! Tuğla hazırlayıp bana bir kule yap! Çıkar; belki Musa'nın Tanrı'sını görürüm. Doğrusu, onu yalancılardan sanıyorum!" dedi. (Kasas Suresi, ayet: 38.)

Mü'min Suresi, ayet: 36, 37

وَقَالَ فِرْعَوْنُ يَٰهَٰمَٰنُ
ٱبْنِ لِى صَرْحًا لَّعَلِّىٓ أَبْلُغُ ٱلْأَسْبَٰبَ ﴿٣٦﴾ أَسْبَٰبَ
ٱلسَّمَٰوَٰتِ فَأَطَّلِعَ إِلَىٰٓ إِلَٰهِ مُوسَىٰ وَإِنِّى لَأَظُنُّهُۥ كَٰذِبًا
وَكَذَٰلِكَ زُيِّنَ لِفِرْعَوْنَ سُوٓءُ عَمَلِهِۦ وَصُدَّ عَنِ ٱلسَّبِيلِ
وَمَا كَيْدُ فِرْعَوْنَ إِلَّا فِى تَبَابٍ ﴿٣٧﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Fir'avn: "Ey Hâmân! Bana bir kule yap! Belki yollara, göklerin yollarına erişirim de; Musa'nın Tanrı'sını görürüm! Doğrusu ben, onu yalancı sanıyorum!" dedi. Fir'avn'a kötü işi, böylece güzel gösterildi. Ve doğru yoldan alıkondu. Fir'avn'ın düzeni, elbette boşa gidecekti. (Mü'min Suresi, ayet: 36, 37.)

Açıklama

Bu ayetlerde sözü edilen "kule"ye ilişkin, Kur'an yorumlarında çok çeşitli öykülerin yer aldığı görülür. Bu öyküler, Kur'an'da yer almamakta, ancak, kimileri, hadislerde yer almakta. Bu hadislerin sağlamlık dereceleri nedir?

"Tefsir Sözlüğü"nde ve "Hadis Sözlüğü"nde konu üzerinde durulacak. Ancak, burada, "göğe çıkma"ya yönelik bir çaba yansıtılmakta. Buysa, çağlar boyu rastlanagelen bir çabadır. İnsanoğlu "gök"le, "göktekiler"le sürekli ilgilendiği için...

Bkz. **GÖK, ASKER, BÜYÜK, DENİZ, FİRAVUN, İSRAİLOĞULLARI, KÂRÛN, MUSA.**

➤HAMD

"Övgü, övmek, övülmek", "Tanrı övgüsü."

Kur'an'da, türevleriyle birlikte 63 kez geçer.

"Hamd"ın Yer Aldığı Ayetlerde Tanrı Nasıl Övülür?

Fâtiha Suresi, ayet: 1-5

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٢﴾ اَلرَّحْمٰنِ
الرَّحِيمِ ﴿٣﴾ مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ ﴿٤﴾
اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَاِيَّاكَ نَسْتَعِينُ ﴿٥﴾

Anlamı

"Hamd" (her türlü övgü), dünyaların Rabbi, Rahmân (herkese yönelik esirgeyen, acıyan), Rahîm (öbür dünyada yalnızca inanırları esirgeyen, inanırlara acıyan) ve "din günü"nün sahibi olan Tanrı'yadır. (Ey Tanrı!) Yalnızca sana kulluk eder, yalnızca senden yardım dileriz! (Fâtiha Suresi, ayet: 1-5.)

Açıklama

"Hamd, dünyaların Rabbi, Rahmân, Rahîm ve din gününün sahibi olan Tanrı'yadır" demek; "gerçek övgü (hamd) böyle bir Tanrı'ya yöneltilebilir, ancak bu niteliklere sahip Tanrı övülebilir" demektir.

En'âm Suresi, ayet: 1

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذ۪ي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ
وَالنُّورَ ثُمَّ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ ﴿١﴾

Anlamı

"Hamd", ancak O Tanrı'ya özgüdür ki, gökleri ve yeri yarattı O. Karanlıkları ve ışığı yarattı. Öyleyken, inanmayanlar, başkalarını O'na denk tutarlar (ya da O'nu bırakıp başka şeyleri Tanrı sayarlar). (En'âm Suresi, ayet: 1.)

الْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ جَاعِلِ الْمَلَائِكَةِ رُسُلًا أُولِي
أَجْنِحَةٍ مَثْنَىٰ وَثُلَاثَ وَرُبَاعَ يَزِيدُ فِي الْخَلْقِ مَا يَشَاءُ إِنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ
شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١﴾

Fâtır Suresi, ayet: 1

Anlamı (Diyanet'in)

"Hamd", gökleri ve yeri yaratan, melekleri ikişer, üçer, dörder kanatlı elçiler kılan Allah'a mahsustur. Yaratmada dilediğini artırır. Doğrusu Allah, herşeye kâdir olandır. (Fâtır Suresi, ayet: 1.)

﴿٣٥﴾ فَلِلَّهِ الْحَمْدُ رَبِّ السَّمَاوَاتِ وَرَبِّ الْأَرْضِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٣٦﴾
وَلَهُ الْكِبْرِيَاءُ فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿٣٧﴾

Câsiye Suresi, ayet: 36, 37

Anlamı

Göklerin Rabbi, yerin Rabbi ve dünyaların Rabbi olan Tanrı'yadır "hamd" (övgü). Göklerde ve yerde O'na özgüdür. O'dur güçlü ve hikmetli. (Câsiye Suresi, ayet: 36, 37.)

Diyanet'in çevirisi:

Övülmek (hamd); göklerin Rabbi, yerin Rabbi ve alemlerin Rabbi olan Allah içindir. Göklerde ve yerde azamet O'nundur. O, güçlüdür, Hakîm'dir. (Câsiye Suresi, ayet: 36, 37.)

يُسَبِّحُ لِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ وَهُوَ عَلَىٰ
كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١﴾

Teğâbün Suresi, ayet: 1

Anlamı

Göklerde ne varsa, yerde ne varsa hep; O'nun eksiksizliğini dile getirir (tesbih eder). "Mülk" (egemenlik) O'nundur yalnızca. "Hamd" da O'na özgüdür. O'dur her şeye güç yetirebilen. (Teğâbün Suresi, ayet: 1.)

وَتَرَى الْمَلَائِكَةَ حَافِّينَ مِنْ حَوْلِ الْعَرْشِ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ
رَبِّهِمْ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْحَقِّ وَقِيلَ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٧٥﴾

Zümer Suresi, ayet: 75

Anlamı (Diyanet'in)

Melekleri, Arş'ın etrafını çevirmiş oldukları halde, Rablerini *hamd ile överken* görürsün. Artık insanların aralarında adaletle hükmolunmuştur. "Övgü, dünyaların Rabbi olan Allah içindir" denir. (Zümer Suresi, ayet: 75.)

Açıklama

Çevirideki "hamd ile överken" yerine, "överek tesbih etme", ya da "överek (Rabb'lerinin) eksiksizliğini dile getirirlerken" diye çevirmek daha doğru olur bence. Çünkü "övgü"yü içeren "tesbih" değil; "hamd"dır. "Tesbih"deki "övme", dolaylıdır. "Övme"yi doğrudan içeren sözcük, "hamd" sözcüğü olduğuna göre, "hamd ile överken" diye çevirmek, aslına uygun düşmemekte. Bununla birlikte pek yanlış da sayılmaz.

Mü'min Suresi, ayet: 7

الَّذِينَ يَحْمِلُونَ
الْعَرْشَ وَمَنْ حَوْلَهُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيُؤْمِنُونَ بِهِ
وَيَسْتَغْفِرُونَ لِلَّذِينَ آمَنُوا

Anlamı

Arş'ı yüklenip taşıyan ve çevresindekiler (melekler), Tanrı'larını eksiklerden ayırarak överler (hamd ile tesbih ederler). O'na inanırlar. Ve inananlar için Tanrı'dan bağışlanma dilerler... (Mü'min Suresi, ayet: 7.)

Şûrâ Suresi, ayet: 5

تَكَادُ السَّمٰوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْ فَوْقِهِنَّ وَالْمَلٰئِكَةُ
يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيَسْتَغْفِرُونَ لِمَنْ فِي الْأَرْضِ أَلَا إِنَّ اللّٰهَ
هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿٥﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Melekler Rablerini "överek" (hamd ile) tesbih eder ve yeryüzünde bulunanlar için O'ndan bağışlanma dilerlerken, üstten neredeyse gökler paralanacak! İyi bilin! Allah şüphesiz bağışlayandır, merhametli olandır. (Şûrâ Suresi, ayet: 5.)

Bkz. **ARŞ, GÖK, MELEK, TESBİH.**

Ra'd Suresi, ayet: 13

وَيُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهِ

وَالْمَلَٰٓئِكَةُ مِنْ خِيفَتِهِۦ وَيُرْسِلُ الصَّوَٰعِقَ فَيُصِيبُ بِهَا
مَنْ يَشَآءُ وَهُمْ يُجَٰدِلُونَ فِى اللَّهِ وَهُوَ شَدِيدُ الْمِحَالِ ﴿١٣﴾

Anlamı

Gök gürültüsü (ra'd) ve melekler, O'nu överek eksiksizliğini dile getirirler O'nun. O'ndan korkularından... Ve O, yıldırımlar (savâik) gönderir. Dilediğini tutturup vurur bunlarla. Onlarsa, Tanrı konusunda tartışır dururlar. Oysa O, gücü –cezalandırması çok üstün olandır. (Ra'd Suresi, ayet: 13.)

İsrâ Suresi'nin 44. ayetinde de: "Eksiksiz olarak her şey, överek O'nun eksiksizliğini dile getirirler. Ne var ki siz onların bu dile getirişlerini (tesbihlerini) anlamazsınız" diye bildirilir.

Bkz. TESBİH.

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِى لَهُ مَا فِى السَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى الْأَرْضِ وَلَهُ الْحَمْدُ
فِى الْأٓخِرَةِ وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ ﴿١﴾

Sebe' Suresi, ayet: 1

Anlamı

Hamd O Tanrı'ya özgüdür ki, göklerde ne varsa, yerde ne varsa hepsi O'nundur. Ve hamd O'nadır Ahirette. O'dur hikmetli ve herşeyden haberli olan. (Sebe' Suresi, ayet: 1.)

وَهُوَ اللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ لَهُ الْحَمْدُ فِى
الْأُولَىٰ وَالْأٓخِرَةِ وَلَهُ الْحُكْمُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٧٠﴾

Kasas Suresi, ayet: 70

Anlamı

Tanrı O'dur. O'ndan başka Tanrı yoktur. Bu dünyada da, öbür dünyada da O'na özgüdür hamd. Yargı yalnızca O'nundur. O'na döneceksiniz. (Kasas Suresi, ayet: 70.)

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِىٓ أَنْزَلَ عَلَىٰ عَبْدِهِ الْكِتَٰبَ وَلَمْ يَجْعَلْ لَهُۥ عِوَجًا ﴿١﴾

Kehf Suresi, ayet: 1

Anlamı (Diyanet'in)

Hamd Allah'a mahsustur ki, kulu Muhammed'e, eğri bir taraf bırakmadığı Kitab'ı indirmiştir. (Kehf Suresi, ayet: 1.)

قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ وَسَلَامٌ
عَلٰى عِبَادِهِ الَّذِينَ اصْطَفٰى آللّٰهُ خَيْرٌ اَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٥٩﴾

Neml Suresi, ayet: 59

Anlamı

De ki: "Hamd, Tanrı'ya özgüdür. Selam da, O'nun beğenip seçtiği kullarına. Tanrı mı daha iyidir, yoksa O'na ortak olarak ileri sürdükleri mi?!" (Neml Suresi, ayet: 59.)

İbrahim Peygamber söylüyor:

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى
وَهَبَ لِى عَلَى الْكِبَرِ اِسْمٰعِيلَ وَاِسْحٰقَ اِنَّ رَبِّى لَسَمِيعُ
الدُّعَاءِ ﴿٣٩﴾

İbrahim Suresi, ayet: 39

Anlamı

Kocamışlıkta bana İsmail'i ve İshak'ı armağan eden Tanrı'yadır hamd. Benim Tanrı'm andolsun ki, duaları işitendir. (İbrahim Suresi, ayet: 39.)

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا دَاوُدَ وَسُلَيْمٰنَ عِلْمًا
وَقَالَا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى فَضَّلَنَا عَلٰى كَثِيرٍ مِنْ عِبَادِهِ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٥﴾

Neml Suresi, ayet: 15

Anlamı

Andolsun ki, Davud'a ve Süleyman'a bilgi (ilim) vermiştik. Bu ikisi şöyle dediler: "Hamd O Tanrı'yadır ki, bizi, inanır kullarından birçoğuna üstün kılmıştır!" (Neml Suresi, ayet: 15.)

فَاِذَا اسْتَوَيْتَ اَنْتَ وَمَنْ مَعَكَ عَلَى الْفُلْكِ فَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِى
نَجّٰينَا مِنَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٢٨﴾

Mü'minûn Suresi, ayet: 28

Anlamı

(Ey Nuh!) Sen ve seninle birlikte olanlar, gemiye çıkıp yerleştiğinizde şöyle söyle: "Hamd O Tanrı'yadır ki, bizi, kendilerine yazık etmiş olanlar arasından alıp kurtardı!" (Mü'minûn Suresi, ayet: 28.)

وَقُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ سَيُرِيكُمْ
آيَاتِهِ فَتَعْرِفُونَهَا وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾

Neml Suresi, ayet: 93

Anlamı (Diyanet'in)

De ki: "Hamd Allah'a mahsustur. O, ayetlerini size gösterecek, siz de onları bileceksiniz!" Rabbi'n, yaptıklarınızdan habersiz değildir. (Neml Suresi, ayet: 93.)

وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ
الْأَنْهَارُ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذِي هَدَانَا لِهٰذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ
لَوْلَا أَنْ هَدَانَا اللّٰهُ لَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّ
وَنُودُوا أَنْ تِلْكُمُ الْجَنَّةُ أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٤٣﴾

A'râf Suresi, ayet: 43

Anlamı

(Cennette) altlarından ırmaklar akarken göğüslerinden (gönüllerinden) kini çıkarıp atıvermişizdir. Şöyle derler: "Hamd O Tanrı'yadır ki, bizi bu duruma kavuşturdu. Tanrı bizi doğru yola iletmeseydi biz doğru yolu bulabilecek durumda değildik. Andolsun ki, Tanrı'mızın peygamberleri bize gerçekle gelmişlerdi!" Onlara: "Yaptıklarınıza karşılık olarak işte mirasçısı olduğunuz cennet!" diye seslenilir. (A'râf Suresi, ayet: 43.)

Bkz. **CENNET.**

Yunus Suresi'nin 10. ayetinde, cennettekilerin "son dua"larının şu olduğu bildirilir:

"El Hamdu Lillahi Rabbi'l-âlemîn":
"Hamd, dünyaların Rabbi olan Tanrı'yadır ".

الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٠﴾

وَلَئِنْ سَأَلْتَهُمْ
مَنْ نَزَّلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَحْيَا بِهِ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِ مَوْتِهَا
لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٦٣﴾

Ankebût Suresi, ayet: 63

Anlamı (Diyanet'in)

Andolsun ki, onlara: "Gökten su indirip onunla, ölümünden sonra yeri dirilten kimdir?" diye sorarsan, şüphesiz: "Allah'tır" derler. De ki: "Övülmek (hamd) Allah içindir!" Fakat çoğu bunu akletmezler. (Ankebût Suresi, ayet: 63.)

Lokman Suresi, ayet: 25, 26

وَلَئِنْ
سَأَلْتَهُمْ مَنْ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ لَيَقُولُنَّ اللّٰهُ قُلِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ
بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٥﴾ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ
إِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ ﴿٢٦﴾

Anlamı

Andolsun ki, onlara: "Gökleri ve yeri kim yarattı?" diye sorarsan, kesinlikle: "Tanrı!" diye karşılık verirler. "El hamdu lillah (hamd, Tanrı'yadır)!" de. Hayır, onların çoğu bilmez. Göklerde ve yerde ne varsa, hepsi Tanrı'nındır. Kuşkusuz tek zengin ve övülmeye değer (hamid) olan Tanrı'dır. (Lokman Suresi, ayet: 25, 26.)

Zümer Suresi, ayet: 29

ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا رَجُلًا فِيهِ شُرَكَاءُ
مُتَشَاكِسُونَ وَرَجُلًا سَلَمًا لِرَجُلٍ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ
بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢٩﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Allah, geçimsiz efendileri olan bir adamla, yalnız bir kişiye bağlı olan bir adamı misâl olarak verir. Bu ikisi eşit midir? Övülmek (hamd), Allah içindir, fakat çoğu bilmezler. (Zümer Suresi, ayet: 29.)

Rûm Suresi, ayet: 17, 18

فَسُبْحَانَ اللّٰهِ حِينَ تُمْسُونَ
وَحِينَ تُصْبِحُونَ ﴿١٧﴾ وَلَهُ الْحَمْدُ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِ
وَعَشِيًّا وَحِينَ تُظْهِرُونَ ﴿١٨﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Akşamlarken ve sabahlarken, öğle ve ikindi vaktinde Allah'ı –ki, göklerde ve yerde hamd O'na mahsustur- tesbih edin, namaz kılın! (Rûm Suresi, ayet: 17, 18.)

Bkz. **NAMAZ, TESBİH.**

فَاصْبِرْ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَاسْتَغْفِرْ لِذَنْبِكَ وَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ بِالْعَشِيِّ وَالْإِبْكَارِ ﴿٥٥﴾

Mü'min Suresi, ayet: 55

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed! Sabret, Allah'ın verdiği söz, şüphesiz gerçektir. Suçunun bağışlanmasını dile! Rabbi'ni akşam, sabah, överek tesbih et! (Mü'min Suresi, ayet: 55.)

Özet

"Hamd", yani övgü, Tanrı'ya özgüdür. Yani, tam anlamıyla tek övülebilecek varlık, O'dur. O'dur gökleri ve yeri yaratan. O'dur herşeyi görüp gözeten. O'dur dilediği kullarını dilediği derecelere ulaştıran. Ve O, övülmelidir. O'nun eksiksiz olduğunu, göklerde ve yerde ne varsa her şey, dile getirir. Tanrı'nın kulları da dile getirmelidir. "Akşam", "sabah", "öğle", "ikindi" överek tesbih etmelidirler O'nu. Namaz kılmalıdırlar. Bu dünyada da, öbür dünyada da övülen, övülecek olan O'dur.

Çok özet bilgi:

"Hamd" Tanrı'ya sunulurken, onun bir karşılıktan ötürü olması şart değildir. Her durumda sunulabilir. Bir karşılık için olan "hamd", "şükür" anlamındadır. Çünkü "şükür", bir karşılıktan ötürü olur.

Bkz. **ŞÜKÜR.**

➤HANÎF

Ne anlama geldiği "dilciler" arasında da, doğulu-batılı din araştırmacıları arasında da, İslam dinbilirleri arasında da çok tartışmalı olan bir sözcüktür. Birbirine ters anlamlar da ileri sürülmekte. "Tefsir Sözlüğü"nde ve "Hadis Sözlüğü"nde konu üzerinde önemle durulacak. Çünkü bu sözcük, Kur'an'da, "anahtar sözcük"lerdendir. Burada şunu belirtmek gerek: Birçoklarınca benimsenen anlamı şudur: "Dosdoğru", "Tek Tanrı'ya inanır."

A- "Hanîf"ve "İbrahim" (Peygamber)

1- İbrahim Peygamber "Hanîf"ti

Âli İmrân Suresi, ayet: 65

مَا كَانَ
إِبْرٰهِيمُ يَهُودِيًّا وَلَا نَصْرَانِيًّا وَلٰكِنْ كَانَ حَنِيفًا مُسْلِمًا
وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

Anlamı

İbrahim ne Yahudiydi, ne de Hıristiyandı. Ama "hanîf" bir "müslim"di. (Kendisini Tanrı'ya veren bir hanîf:Dosdoğru Müslüman). Putataparlardan da değildi. (Âli İmrân Suresi, ayet: 65.)

Bkz. **İBRAHİM**.. Ayrıca bkz. Nahl Suresi, ayet: 120.

2- İbrahim Peygamber'in "Millet"i (Dini) "Hanîf"ti (Hanîflik'ti)

Nisâ Suresi, ayet: 125

وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِمَّنْ
أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَاتَّبَعَ مِلَّةَ إِبْرٰهِيمَ
حَنِيفًا وَاتَّخَذَ اللّٰهُ إِبْرٰهِيمَ خَلِيلًا ﴿١٢٥﴾

Anlamı

İyilik yaparak kendini Tanrı'ya veren ve "hanîf" olarak İbrahim'in "millet"ine (dinine) uyan kimseden daha güzel dinli kim olabilir? Tanrı, İbrahim'i dost edinmişti. (Nisâ Suresi, ayet: 125.)

B- İslam İnanırı da, İbrahim Peygamber'in Dini Olan "Hanîf"e, Hanîfliğe Bağlı Kalmak Zorundadır

Bakara Suresi, ayet: 135

وَقَالُوا كُونُوا هُودًا أَوْ نَصَارٰى تَهْتَدُوا قُلْ بَلْ مِلَّةَ إِبْرٰهِيمَ
حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٣٥﴾

Anlamı

Dediler ki: "Yahudi ya da Hıristiyan olun ki doğru yola girmiş olasınız!" (Ey Muhammed!) De ki: "Hayır! İbrahim'in dinine hanîf olarak uyarız. İbrahim, putataparlardan da değildi. (Bakara Suresi, ayet: 135.)

قُلْ صَدَقَ اللّٰهُ فَاتَّبِعُوا مِلَّةَ اِبْرٰهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ
الْمُشْرِكِينَ ﴿٩٥﴾

Âli İmrân Suresi, ayet: 95

Anlamı

De ki: "Tanrı doğru söyledi. İbrahim'in dinine uyun. Hanîf olarak... İbrahim putataparlardan değildi". (Âli İmrân Suresi, ayet: 95.)

وَاَنْ اَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

Yunus Suresi, ayet: 105

Anlamı

Ve "Yüzünü dine, hanîf olarak yönelt. Sakın putataparlardan olma!" diye buyruk aldım. (Yunus Suresi, ayet: 105.)

En'âm Suresi'nin 79. ayetinde de, İbrahim Peygamber'in, "Kuşkusuz yüzümü, gökleri ve yeri Yaratana çevirdim. Hanîf olarak... Ben, putataparlardan değilim!" dediği bildirilir.

Bkz. **İBRAHİM, TANRI.**

قُلْ اِنَّنِي هَدٰينِي رَبِّي اِلٰى صِرَاطٍ
مُسْتَقِيمٍ دِينًا قِيَمًا مِلَّةَ اِبْرٰهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

En'âm Suresi, ayet: 161

Anlamı

De ki: "Kuşkusuz, beni doğru yola iletti Tanrı'm. Dosdoğru olan dine, İbrahim'in dinine. Hanîf olarak... "İbrahim, putataparlardan değildi. (En'âm Suresi, ayet: 161.)

ثُمَّ اَوْحَيْنَا اِلَيْكَ اَنِ اتَّبِعْ مِلَّةَ اِبْرٰهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ
مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٢٣﴾

Nahl Suresi, ayet: 123

Anlamı

Sonra (ey Muhammed!) "İbrahim'in milletine (dinine) hanîf olarak uy! İbrahim, putataparlardan değildi!" diye sana vahyettik (bildirdik). (Nahl Suresi, ayet: 123.)

Rûm Suresi, ayet: 30

فَاَقِمْ وَجْهَكَ لِلدِّينِ حَنِيفًا
فِطْرَتَ اللّٰهِ الَّتِي فَطَرَ النَّاسَ عَلَيْهَا لَا تَبْدِيلَ لِخَلْقِ اللّٰهِ
ذٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٠﴾

Anlamı

(Ey Muhammed!) Öyleyse yüzünü (kendini) dine hanîf olarak yönelt. Bir yaratılış düzeni ki, Tanrı insanları onun üzerinde yaratmıştır. Tanrı'nın yaratmasında değişme olmaz. İşte dosdoğru olan din (düzen) budur. Ne var ki insanların çoğu bilmez. (Rûm Suresi, ayet: 30.)

Hacc Suresi'nin 30. ve 31. ayetlerinde, "Tanrı için birer hanîfler olarak ve putataparlardan olmaksızın birer pislik olan putlardan ve yalan sözden kaçınmak" istenmekte.

C- Öteki Kitap Ehli de, "Birer Hanîf" Olma Yolunda Buyruk Almışlardı

Beyyine Suresi, ayet: 4, 5

وَمَا تَفَرَّقَ الَّذِينَ
اُوتُوا الْكِتَابَ اِلَّا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَةُ ﴿٤﴾ وَمَا اُمِرُوا اِلَّا لِيَعْبُدُوا اللّٰهَ
مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ حُنَفَاءَ وَيُقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُوا الزَّكٰوةَ وَذٰلِكَ دِينُ
الْقَيِّمَةِ ﴿٥﴾

Anlamı

Kendilerine kitap verilenler, kendilerine apaçık belge geldikten sonra ayrılığa düştüler. Oysa onlar, birer hanîf olarak (hunefâe), dini yalnızca Tanrı'ya özgü kılanların tutumuyla Tanrı'ya kulluk etmek, namaz kılmak, zekât vermek yolunda buyruk almışlardı. Dosdoğru din (düzen) de budur işte. (Beyyine Suresi, ayet: 4, 5.)

"Hanîf" sözcüğü Kur'an'da tekil olarak 10 kez geçer:

Bakara Suresi, ayet	: 135
Âli İmrân Suresi, ayet	: 67, 95
Nisâ Suresi, ayet	: 125
En'âm Suresi, ayet	: 79, 161
Yunus Suresi, ayet	: 105

Nahl Suresi, ayet : 120, 123
Rûm Suresi, ayet : 30
"Hanîf" sözcüğünün çoğulu olan "Hunefâe" Kur'an'da 2 kez geçer:
Hacc Suresi, ayet : 31
Beyyine Suresi, ayet : 5
Konuyla ilgili olarak ayrıca bkz. **DİN, İBRAHİM, İSLAM, KİTAB EHLİ, YARATMAK.**

Özet

İlk "hanîf" İbrahim Peygamber'di. Ya da İbrahim Peygamber (öteki peygamberler gibi) bir "hanîf"ti. Yahudi de, Hıristiyan da, putatapar da değildi. Müslüman olan herkesin de böyle olması gerekir. Doğru olan din budur. Tanrı, insanları bu din üzerinde yaratmıştır. Değişmesi söz konusu olmaz. Aslında, kitap verilenlerin de böyle olmaları istenmişti Tanrı katından. Ama onlar, kendilerine buyurulanlara uymamışlardı.

➤HARAM

"Farz"ın karşıtı olan "haram" var, "saygınlık" anlatan "haram" var. "İslam hukuku"nda, "İslam'ın temel hükümleri"nden biri ve "farz"ın karşıtı olan "haram"; "kesin kanıtla yasaklanan şey" (mâ nuhiye anhu bi delîlin kat'iyyin) demektir. Yorum gereksinimi duyulmayan, "neshedilmiş" yani hükmü kaldırılmış olma olasılığı da bulunmayan türden bir "ayet"e, ya da yine bu nitelikteki "mutevâtır" (çok kanaldan Peygamber'e ya da sahabîye ulaşan) "hadis"e dayanır yasak hükmü. Kısacası; bir "yasak" kesin kanıta dayanıyorsa ve kesin kanıttan hiç bir kuşkuya yer kalmayacak biçimde kesin olarak çıkarılıp sonuca varılabiliyorsa, "haram"lık var demektir. Tersinde de "farz"lık.

Kur'an'daki "haram", kimi yerde "yasak", kimi yerde de "saygın" anlamını içerir. Ama "saygın"lık anlamını içerdiği yerde de az-çok "yasaklık" anlamı bulunur. Örneğin "saygın ay" demek olan "haram ay"da birtakım yasaklar vardır. Bu tür aylarda kimi tutum ve davranışlar "yasak"tır. Kimi "haram" da, "yoksunluk" içerir biçimde yer almıştır ayetlerde. Örneğin, "Tanrı'ya ortak koşanlara cennetin haram olduğu" bildirilmiştir. Yani Tanrı'ya ortak koşanlar, "cennetten yoksun kalacaklardır."

A- Yiyeceklerden "Haram" Olanlar
1- İslam'dan Önceki "Kitab Ehli"nde

كُلُّ الطَّعَامِ كَانَ حِلًّا لِبَنِي إِسْرَائِيلَ
إِلَّا مَا حَرَّمَ إِسْرَائِيلُ عَلَىٰ نَفْسِهِ مِنْ قَبْلِ أَنْ تُنَزَّلَ التَّوْرَاةُ

Âli İmrân Suresi
ayet: 93

Anlamı

Tevrat'ın indirilmesinden önce, İsrail'in kendisine "haram" ettiği bir yana; tüm yiyecekler İsrailoğullarına "helal"di. (Âli İmrân Suresi, ayet: 93.)

Açıklama

Burada sözü edilen "İsrail", "Yakub" Peygamber'dir. İleri sürüldüğüne göre, bu ayetin gelişine neden olan olay şudur: Yahudiler, İslam Peygamberi'ne: "Sen, İbrahim Peygamber'in dininden olduğunu ileri sürüyorsun. Oysa sen deve eti yerken, deve sütü içerken İbrahim Peygamber'in dinine aykırı davranmış oluyorsun. Çünkü o, bunları haram görür, yemez, içmezdi!" derler. Onun üzerine bu ayet, konuya açıklık getirir.

"İsrailoğulları"na, yani "Yahudiler"e, sonradan neden yiyecekler "haram" kılınmıştır? Bu soruya karşılık veriliyor:

Nisâ Suresi, ayet: 160, 161

فَبِظُلْمٍ مِنَ الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ
طَيِّبَاتٍ أُحِلَّتْ لَهُمْ وَبِصَدِّهِمْ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ كَثِيرًا ﴿١٦٠﴾ وَأَخْذِهِمُ
الرِّبَا وَقَدْ نُهُوا عَنْهُ وَأَكْلِهِمْ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ وَأَعْتَدْنَا
لِلْكَافِرِينَ مِنْهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٦١﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Yahudiler'in haksızlıklarından, çoklarını Allah yolundan menetmelerinden, yasak edilmişken faiz almaları ve insanların mallarını haksızlıkla yemelerinden ötürü, kendilerine helal kılınan temiz şeyleri onlara "haram" kıldık. Onlardan inkâr edenlere elem verici azab hazırladık. (Nisâ Suresi, ayet: 160, 161.)

Bu ayetlere şöyle de anlam verilebilir:

"Zulüm"lerinden ötürü Yahudilere, (daha önce) helal kılınmış olan temiz şeyleri haram kıldık. Ve çoğu kimseleri Tanrı yolundan alıkoymalarından, yasaklanmışken faiz almalarından, insanların haksız yere yemelerinden ötürü... Onlardan kâfir olanlara, acı veren azab hazırladık. (Nisâ Suresi, ayet: 160, 161.)

"Yahudiler"e neler "haram" kılınmıştı? Karşılık veriliyor:

En'âm Suresi, ayet: 146

﴿١٤٥﴾ وَعَلَى الَّذِينَ هَادُوا حَرَّمْنَا كُلَّ ذِي ظُفُرٍ
وَمِنَ الْبَقَرِ وَالْغَنَمِ حَرَّمْنَا عَلَيْهِمْ شُحُومَهُمَا إِلَّا

مَا حَمَلَتْ ظُهُورُهُمَا اَوِ الْحَوَايَا اَوْ مَا اخْتَلَطَ بِعَظْمٍ
ذٰلِكَ جَزَيْنَاهُمْ بِبَغْيِهِمْ وَاِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿١٤٦﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Yahudiler'e, tırnaklı hayvanı haram kıldık. Onlara sığır ve davarın sırt, bağırsak ve kemikyağları bir yana; içyağlarını da haram kıldık. Aşırı gitmelerinden ötürü, onları bu şekilde cezalandırdık. Biz şüphesiz doğru sözlüyüzdür. (En'âm Suresi, ayet: 146.)

İsa Peygamber, daha önce (Yahudilere) haram olan kimi şeyleri, "helal" kıldığını bildiriyor:

وَمُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرٰيةِ
وَلِاُحِلَّ لَكُمْ بَعْضَ الَّذٖي حُرِّمَ عَلَيْكُمْ وَجِئْتُكُمْ
بِاٰيَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطٖيعُونِ ﴿٥٠﴾

Âli İmrân Suresi, ayet: 50

Anlamı

(İsa Peygamber anlatıyor):

Ve benden önce gelen Tevrat'ı onaylayıcı olarak geldim. Ve size "haram" kılınmış olanlardan kimi şeyleri size helal kılayım diye geldim. Tanrı'nızdan size bir "ayet" (mucize) getirdim. Öyleyse Tanrı'ya karşı gelmekten korkup sakının ve boyun eğin! (Âli İmrân Suresi, ayet: 50.)

2- İslam Öncesi (Cahiliyye) Arapları'nda

وَقَالُوا هٰذِهٖ اَنْعَامٌ وَحَرْثٌ حِجْرٌ لَا يَطْعَمُهَا
اِلَّا مَنْ نَشَاءُ بِزَعْمِهِمْ وَاَنْعَامٌ حُرِّمَتْ ظُهُورُهَا وَاَنْعَامٌ
لَا يَذْكُرُونَ اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهَا افْتِرَاءً عَلَيْهِ سَيَجْزٖيهِمْ
بِمَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿١٣٨﴾ وَقَالُوا مَا فٖي بُطُونِ هٰذِهِ الْاَنْعَامِ

En'âm Suresi, ayet: 138-140

خَالِصَةٌ لِذُكُورِنَا وَمُحَرَّمٌ عَلَىٰ أَزْوَاجِنَا ۖ وَإِنْ يَكُنْ
مَيْتَةً فَهُمْ فِيهِ شُرَكَاءُ ۚ سَيَجْزِيهِمْ وَصْفَهُمْ ۚ
إِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿١٣٩﴾ قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ قَتَلُوا أَوْلَادَهُمْ
سَفَهًا بِغَيْرِ عِلْمٍ وَحَرَّمُوا مَا رَزَقَهُمُ اللَّهُ افْتِرَاءً
عَلَى اللَّهِ ۚ قَدْ ضَلُّوا وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ﴿١٤٠﴾

Anlamı

Dediler ki: "Bu develer (en'am) ve ekinler yasaklıdır (hicr:haram). Biz kimleri dilersek, onlar bunlardan yiyebilir ancak!" Kendi görüşlerine dayalı olarak ileri sürerlerdi bunu. "Kimi develerin de sırtlarını kullanmak haramdır. (Yani binmek, yük vurmak yasak.)". Kimi develer de var ki, (keserken) üzerlerinde Tanrı'nın adını anmazlar (putlar için keserler). Yasaklamalarını uydurup Tanrı'ya dayandırırlar böylece. Tanrı ileride cezalandıracak onları. Uydurmaları nedeniyle... Ve dediler ki: "Bu develerin karınlarındakiler (yavruları) yalnızca erkeklerimizindir. Karılarımızaysa haram kılınmıştır!" Ölü doğacak olursa, hepsi onda ortak! Böyle yargıda bulunmalarından ötürü (Tanrı) ileride onları cezalandıracaktır. Çünkü O, hikmetli ve bilendir. Çocuklarını beyinsizlikle, bir bilgiye dayanmaksızın öldürenler ve Tanrı'nın kendilerine yemeleri için verdiklerini, uydurup Tanrı'ya dayandırarak "haram" sayanlar, zarardadırlar kuşkusuz. Sapmışlardır. Doğru yolu bulacak da değillerdir. (En'âm Suresi, ayet: 138-140.)

En'âm Suresi, ayet: 144, 145

وَمِنَ الْإِبِلِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْبَقَرِ اثْنَيْنِ ۗ قُلْ آلذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ
أَمِ الْأُنْثَيَيْنِ أَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ أَرْحَامُ الْأُنْثَيَيْنِ ۖ
أَمْ كُنْتُمْ شُهَدَاءَ إِذْ وَصَّاكُمُ اللَّهُ بِهَٰذَا ۚ فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ
افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا لِيُضِلَّ النَّاسَ بِغَيْرِ عِلْمٍ ۗ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي
الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١٤٤﴾ قُلْ لَا أَجِدُ فِي مَا أُوحِيَ إِلَيَّ مُحَرَّمًا

عَلٰى طَاعِمٍ يَطْعَمُهُٓ اِلَّٓا اَنْ يَكُونَ مَيْتَةً اَوْ دَمًا مَسْفُوحًا
اَوْ لَحْمَ خِنْزٖيرٍ فَاِنَّهُ رِجْسٌ اَوْ فِسْقًا اُهِلَّ لِغَيْرِ اللّٰهِ بِهٖ
فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَاِنَّ رَبَّكَ غَفُورٌ رَحٖيمٌ

Anlamı

Deveden iki, sığırdan da iki (yarattı). De ki: "İki erkeği mi haram kıldı Tanrı? Ya da iki dişiyi mi? Ya da iki dişinin döl yataklarının içindekileri mi? (Yani yavrularını mı?). Yoksa siz hazır mıydınız, Tanrı bunların yasak olduğunu size bildirirken? Bilgisizce insanları saptırmak için, Tanrı'ya karşı yalan uydurandan daha haksız kim var?" Tanrı, (böyle) haksız bir toplumu, doğru yola eriştirmez. De ki: "Ölüden, akıtılmış kandan, domuz etinden –ki, pisliktir o– ve sapıklık olsun diye, Tanrı'dan başkasının adına kesilmiş olandan başka, herhangi bir kimsenin yiyebilecekleri arasında 'haram' (yasak) kılınmış herhangi bir şeyi bana bildirenlerde bulamıyorum. Haram kılınmışları da darda kalan –başkasının payına el uzatmadan, ölçüyü aşmadan– yerse bilmelidir ki, senin Tanrı'n bağışlayan ve acıyandır!" (En'âm Suresi. ayet: 144, 145.)

مَا جَعَلَ اللّٰهُ مِنْ بَحٖيرَةٍ
وَلَا سَٓائِبَةٍ وَلَا وَصٖيلَةٍ وَلَا حَامٍ وَلٰكِنَّ الَّذٖينَ كَفَرُوا
يَفْتَرُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ وَاَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٠٣﴾

Mâide Suresi, ayet: 103

Anlamı

Tanrı; bel olsun diye kulağı kesilen deveyi (bahîre), dokunulmaz biçimde salıverilmiş deveyi (sâibe), biri dişi biri erkek ikiz doğuran koyunu (vasîle) ve ayrı ayrı kuşaklarda on deveyi, döllemiş olan erkek deveyi (hâm) adak yapmayı buyurmamıştır. (Mâide Suresi, ayet: 103.)

Bkz. **ADAK, DEVE, HAYVAN.**

3- İslam Döneminde

وَمَا لَكُمْ اَلَّا تَأْكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ وَقَدْ فَصَّلَ لَكُمْ
مَا حَرَّمَ عَلَيْكُمْ اِلَّا مَا اضْطُرِرْتُمْ اِلَيْهِ وَاِنَّ كَثٖيرًا لَيُضِلُّونَ

En'âm Suresi, ayet: 119

بِأَهْوَائِهِمْ بِغَيْرِ عِلْمٍ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِالْمُعْتَدِينَ ﴿١١٩﴾

Anlamı

Size ne oluyor da, Tanrı'nın adı üzerine anılmış olarak kesilmiş hayvanların etinden yemiyorsunuz? Oysa Tanrı, nelerin "haram" olduğunu size ayrı ayrı bildirmiştir (haram olarak bildirilenleri yiyemezsiniz yalnızca). Meğer ki yemek zorunda kalasınız. Kuşkusuz çoğu kimseler, bilgisizce kapıldıkları eğilimleriyle (halkı) saptırıyorlar. Kuşkusuz senin Tanrı'n, aşırı gitmiş olanları en iyi bilendir. (En'âm Suresi, ayet: 119.)

En'âm Suresi, ayet: 119

وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ
اسْمُ اللَّهِ عَلَيْهِ وَإِنَّهُ لَفِسْقٌ وَإِنَّ الشَّيَاطِينَ لَيُوحُونَ إِلَى
أَوْلِيَائِهِمْ لِيُجَادِلُوكُمْ وَإِنْ أَطَعْتُمُوهُمْ إِنَّكُمْ لَمُشْرِكُونَ

Anlamı

Tanrı'nın adı üzerine anılmaksızın kesilmiş olan hayvanları yemeyin. Bu, kesinlikle yoldan çıkmaktır. Kuşkusuz, şeytanlar, sizinle tartışmaları için dostlarına bilgiler fısıldarlar. Eğer onlara boyun eğerseniz, kuşkunuz olmasın ki kesinlikle Tanrı'ya ortak koşmuş olursunuz. (En'âm Suresi, ayet: 121.)

Bakara Suresi, ayet: 172, 173

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَاشْكُرُوا
لِلَّهِ إِنْ كُنْتُمْ إِيَّاهُ تَعْبُدُونَ ﴿١٧٢﴾ إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةَ
وَالدَّمَ وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهِلَّ بِهِ لِغَيْرِ اللَّهِ فَمَنِ اضْطُرَّ
غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

Anlamı

Ey inanırlar! Size yiyecek olarak verdiklerimizin temiz (helal) olanlarından yiyin! Ve Tanrı'ya şükredin! Eğer yalnızca O'na kulluk ediyorsanız! Ölü, kan, domuz eti ve Tanrı'dan başkasının adına kesilmiş olan size haram kılınmıştır. Ama kim darda kalırsa başkasının payına geçmeden ve ölçüyü aşmadan yerse, ona bir günah yoktur. Kuşkusuz, Tanrı-, bağışlayan ve acıyandır. (Bakara Suresi, ayet: 172, 173.)

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهِلَّ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ
وَالْمُنْخَنِقَةُ وَالْمَوْقُوذَةُ وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّطِيحَةُ وَمَا أَكَلَ السَّبُعُ
إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ وَمَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ وَأَنْ تَسْتَقْسِمُوا
بِالْأَزْلَامِ ذَٰلِكُمْ فِسْقٌ الْيَوْمَ يَئِسَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ دِينِكُمْ
فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِ الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ
نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا فَمَنِ اضْطُرَّ فِي مَخْمَصَةٍ
غَيْرَ مُتَجَانِفٍ لِإِثْمٍ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣﴾

Mâide Suresi, ayet: 3

Anlamı

Ölü, kan, domuz eti, Tanrı'dan başkası için kesilmiş olan (bunları yemeniz) size haram kılınmıştır. Ve şunlar: Boğulmuş, vurularak öldürülmüş, düşerek ölmüş, hayvan süsmesiyle öldürülmüş ve yırtıcıların parçaladıkları hayvanlar. Meğer ki yetişip bunları kesmiş olasınız. Dikili taşlar (putlar) adına kesilenler de size haram kılınmıştır. Ayrı ayrı anlamlar verdiğiniz fal oklarıyla değerlendirmeler yapmanız da... Bütün bunlar, sapıklıktır. Bugün kâfirler, sizin dininizden umutlarını kesmişlerdir. Korkmayın onlardan. Benden korkun. Bugün sizin için dininizi olgunlaştırdım ve size olan iyiliğimi (nimetimi) sonuçlandırdım. Ve size din olarak hoşnut olduğum İslam'ı seçtim. Kıtlık nedeniyle darda kalan olursa, günaha kaymaksızın haramlardan yiyebilir. Kuşkusuz, Tanrı, bağışlayan ve acıyandır. (Mâide Suresi, ayet: 3.)

B- Ayrıca " Günah"lar, "Büyük Günah"lar Vardır ki, Bunlar da "Haram"lar Arasında Sayılmakta

Çünkü bunları işlemek, kesinlikle yasaklanmıştır. Yani işlenmesi kesin yasaklanmış olan "günah"ın kapsamında da "haramlık" vardır.

"Ey kâfirler, sizin haram diye ileri sürdükleriniz haram değildir. Gelin de size nelerin 'haram' olduğunu bildireyim!":

قُلْ هَلُمَّ شُهَدَاءَكُمُ الَّذِينَ
يَشْهَدُونَ أَنَّ اللَّهَ حَرَّمَ هَٰذَا فَإِنْ شَهِدُوا فَلَا تَشْهَدْ

En'âm Suresi, ayet: 150, 151

مَعَهُمْ وَلَا تَتَّبِعْ أَهْوَاءَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَالَّذِينَ
لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ وَهُمْ بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ ﴿١٥٠﴾ قُلْ
تَعَالَوْا أَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ أَلَّا تُشْرِكُوا
بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَلَا تَقْتُلُوا أَوْلَادَكُمْ
مِنْ إِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَإِيَّاهُمْ وَلَا تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ
مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ
إِلَّا بِالْحَقِّ ذَٰلِكُمْ وَصَّاكُمْ بِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١٥١﴾

Anlamı (Diyanet'in)

De ki: "Allah'ın bunu haram kıldığına şahitlik edecek şahitlerinizi getirin." Şahitlik ederlerse, onlarla beraber olup sözlerini kabullenme. Ayetlerimizi yalanlayanların ve Ahirete inanmayanların heveslerine uyma! Onlar, Rabblerine başkalarını eşit tutuyorlar. De ki: "Gelin size Rabbi'nizin (neleri) haram kıldığını söyleyeyim: O'na hiç bir şeyi ortak koşmayın! Anaya babaya iyilik yapın! Yoksulluktan ötürü çocuklarınızı öldürmeyin! –Sizin ve onlaran rızkını veren biziz!– Gizli ve açık kötülüklere yaklaşmayın. Allah'ın haram kıldığı cana, haksız yere kıymayın! Allah bunları size, düşünesiniz diye buyurmaktadır!" (En'âm Suresi, ayet: 150, 151.)

Bundan sonraki ayetin anlamı da şöyle:

"Öksüzün malına yaklaşmayın! Meğer ki en güzel biçimde ola. O ergenlik çağına erene değin... Ölçüyü, tartıyı adalete uygun olarak yerine getirin. Biz kimseye gücünün üstünde yük yüklemeyiz. Konuştuğunuzda, yakınlarınızın zararına bile olsa, doğruyu söyleyin. Tanrı'yla olan antlaşmanızı-sözleşmenizi tam olarak yerine getirin (sözleşmelerinize uyun!). İşte bunları Tanrı size öğütler (buyurur). Olur ki, öğüt alırsınız. (En'âm Suresi, ayet: 152.)

Bkz. **ADALET, AKRABA, ANTLAŞMA, SÖZLEŞME, TANRI.**

"Haram" ve "helal" kılmak Tanrı'ya özgüdür. Tanrı'nın "haram" kıldıkları "haram" ve yalnızca O'nun "helal" kıldıkları "helal"dir. "Haram"ı "helal" saymak da, "helal" olanı "haram" görmek de olamaz.

يَا بَنِي آدَمَ خُذُوا زِينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا
وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ ﴿٣١﴾ قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللَّهِ
الَّتِي أَخْرَجَ لِعِبَادِهِ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِ قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ آمَنُوا
فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَذَٰلِكَ نُفَصِّلُ الْآيَاتِ
لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٣٢﴾

A'râf Suresi, ayet: 31, 32

Anlamı

Ey Ademoğulları! Her mescidde süslerinizi takının. Yiyin, için, ama savrukluk etmeyin. Çünkü O, savrukları sevmez. De ki: "Tanrı'nın, kulları için oluşturup ortaya çıkardığı zîneti ve rızıklardan temiz (helal) olanları kim haram kılabilir?" De ki: "Bunlar, dünya yaşamında yalnızca inanırlar içindir. Ahiret gününde de..." İşte ayetlerimizi, bilebilecek toplum için böyle ayrıntıyla sergilemekteyiz. (A'râf Suresi, ayet: 31, 32.)

Bu ayetlerin ardından hemen şu açıklama gelmekte:

قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ
وَالْإِثْمَ وَالْبَغْيَ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَأَنْ تُشْرِكُوا بِاللَّهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا
وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٣﴾

A'râf Suresi, ayet: 33

Anlamı (Diyanet'in)

De ki: "Rabbi'm sadece, açık ve gizli fenalıkları, günahı, haksız yere tecavüzü, hakkında hiç bir delil indirmediği şeyi Allah'a ortak koşmanızı, Allah'a karşı billmediğiniz şeyleri söylemenizi haram kılmıştır!" (A'râf Suresi, ayet: 33.)

وَلَا تَقُولُوا لِمَا تَصِفُ أَلْسِنَتُكُمُ
الْكَذِبَ هَٰذَا حَلَالٌ وَهَٰذَا حَرَامٌ لِتَفْتَرُوا عَلَى اللَّهِ

Nahl Suresi, ayet: 116

الْكَذِبَۜ اِنَّ الَّذ۪ينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَۜ

Anlamı (Diyanet'in)

Diliniz yalana alışmış olduğu için: "Şu haram, bu helaldir" demeyin. Zira Allah'a karşı yalan uydurmuş olursunuz. Allah'a karşı yalan uyduranlar ise, saâdete şüphesiz erişemezler. (Nahl Suresi, ayet: 116.)

Bkz. **HELAL.**

C- Başka "Haram"lar

1- "Haram Ev" (el Beytu'l-Harâm)

Haram Mescid: Kâbe'nin de İçinde bulunduğu secde yeri.

Saygınlığı olan ve yasakları bulunan ev, tapınak, Kâbe:

İlgili ayetler için bkz. **EV, HACC, İBRAHİM, İSMAİL, İSRAİLOĞULLARI, KÂBE, KIBLE, MEKKE, MESCİD, MUHAMMED, TANRI, TEMİZLİK.**

2- "Haram Aylar" (el Eşhuru'l-Hurum)

Saygınlığı ve yasakları bulunan aylar.

İlgili ayetler için bkz. **AY, CİHAD, HACC, KÂBE, SAVAŞ, TANRI.**

3- "Haram" Olan "Can"

Saygınlığı olan ve kıyılması yasaklanan "can".

İlgili ayetler için bkz. **CAN, GÜNAH, KISAS, ÖLDÜRMEK.**

Özet

"Haram"; "kesin olarak yasaklanmış olan"a denir. "Farz" karşıtıdır. Ama "helal"e karşılık olarak yer alır. Yani bir yanda "yasaklanmış", öbür yanda "yasaklanmamış" bulunur. Bir de "saygınlığı ve yasakları bulunan" anlamına gelir. Ama ne olursa olsun; "yasaklık" içerir. Öteki "hüküm"lerde olduğu gibi, "haram" ve "helal"de de "belirleyici", Tanrı'dır, Tanrı'nın "kitabı"dır. İnsanlar "haram"ın ve "helal"in neler olduğunu, yalnızca "Tanrı"dan, "kitabı"ndan, Peygamberi'nden öğrenebilirler. Kendiliklerinden "helal" ve "haram" koyamazlar.

➤HÂRUN

Kur'an'da adı geçen peygamberlerden. Musa Peygamber'in kardeşi ve yardımcısıdır.

Tâhâ Suresi, ayet: 24-30

اِذْهَبْ اِلٰى فِرْعَوْنَ اِنَّهُ طَغٰى ﴿٢٤﴾ قَالَ رَبِّ اشْرَحْ ل۪ي
صَدْر۪ي ﴿٢٥﴾ وَيَسِّرْ ل۪ٓي اَمْر۪ي ﴿٢٦﴾ وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَان۪ي ﴿٢٧﴾
يَفْقَهُوا قَوْل۪ي ﴿٢٨﴾ وَاجْعَلْ ل۪ي وَز۪يرًا مِنْ اَهْل۪ي ﴿٢٩﴾ هٰرُونَ اَخ۪ي ﴿٣٠﴾

Anlamı

(Ey Musa!) Firavun'a git! Kesinlikle azmıştır o. "Tanrı'm! Göğsümü genişlet, işimi kolaylaştır! Ve dilimin bağını çöz ki, sözümü anlasınlar. *Ailemden kardeşim Harun'u* da bana yardımcı olarak ver!" (Tâhâ Suresi, ayet: 24-30.)

Tâhâ Suresi, ayet: 31-35

اشْدُدْ بِهِ أَزْرِي ﴿٣١﴾ وَأَشْرِكْهُ فِي أَمْرِي ﴿٣٢﴾ كَيْ نُسَبِّحَكَ كَثِيرًا ﴿٣٣﴾
وَنَذْكُرَكَ كَثِيرًا ﴿٣٤﴾ إِنَّكَ كُنْتَ بِنَا بَصِيرًا ﴿٣٥﴾

Anlamı

"Onunla (Hârun'la) beni güçlendir, onu işimde bana ortak yap ki, senin eksiksizliğini çok dile getirelim (seni tesbih edelim). Ve seni pek çok analım. Kuşkusuz, sen, bizi görmektesin!" dedi (Musa). (Tâhâ Suresi, ayet: 31-35.)

Tâhâ Suresi, ayet: 36

قَالَ قَدْ أُوتِيتَ سُؤْلَكَ يَا مُوسَىٰ ﴿٣٦﴾

Anlamı

(Tanrı) karşılık verdi: "Dileğin kesinlikle yerine gelmiştir ey Musa!" (Tâhâ Suresi, ayet: 36.)

Tâhâ Suresi, ayet: 42-44

اذْهَبْ أَنْتَ وَأَخُوكَ بِآيَاتِي
وَلَا تَنِيَا فِي ذِكْرِي ﴿٤٢﴾ اذْهَبَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ ﴿٤٣﴾ فَقُولَا لَهُ
قَوْلًا لَيِّنًا لَعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَخْشَىٰ ﴿٤٤﴾

Anlamı

"(Ey Musa) Haydi sen ve kardeşin gidin ayetlerimle! İkiniz de beni anmakta gevşeklik göstermeyin! Haydi gidin ikiniz de Firavun'a. Kuşkusuz o azmıştır. İkiniz de ona yumuşak söz söyleyin! Olur ki öğüt dinler ya da korkar!" (Tâhâ Suresi, ayet: 42-44.)

Tâhâ Suresi, ayet: 45

قَالَا رَبَّنَا إِنَّنَا نَخَافُ أَنْ يَفْرُطَ عَلَيْنَا أَوْ أَنْ يَطْغَىٰ ﴿٤٥﴾

Anlamı

(İki Peygamber kardeşler) dediler ki: "Ey Tanrı'mız! Onun bize karşı aşırı gitmesinden ya da azgınca davranmasından korkuyoruz kesinlikle!" (Tâhâ Suresi, ayet: 45.)

Tâhâ Suresi, ayet: 46-48

قَالَ لَا تَخَافَا إِنَّنِي مَعَكُمَا أَسْمَعُ
وَأَرَى ﴿٤٦﴾ فَأْتِيَاهُ فَقُولَا إِنَّا رَسُولَا رَبِّكَ فَأَرْسِلْ مَعَنَا بَنِي
إِسْرَائِيلَ وَلَا تُعَذِّبْهُمْ قَدْ جِئْنَاكَ بِآيَةٍ مِنْ رَبِّكَ وَالسَّلَامُ
عَلَى مَنِ اتَّبَعَ الْهُدَى ﴿٤٧﴾ إِنَّا قَدْ أُوحِيَ إِلَيْنَا أَنَّ الْعَذَابَ عَلَى مَنْ كَذَّبَ
وَتَوَلَّى ﴿٤٨﴾

Anlamı

Tanrı buyurdu: "İkiniz de korkmayın! Kuşkusuz ben, ikinizle de birlikteyim! İşitir ve görürüm! Haydi gidin ikiniz de! Ve şöyle konuşun: '(Ey Firavun!) Biz senin Tanrı'nın gönderdiği iki elçiyiz (peygamberiz). İsrailoğullarını bizimle birlikte hemen salıver! Onlara işkence etme! Senin Tanrı'n katından bir ayetle (mucizeyle) geldik. Esenlik, doğruluğa uyanlaradır. Kuşkusuz bize bildirildi ki, kim yalanlar ve öğütlenenden yüz çevirirse, azab ona yönelecektir (o cezalandırılacaktır).' " (Tâhâ Suresi, ayet: 46-48.)

Tâhâ Suresi, ayet: 49, 50

قَالَ فَمَنْ رَبُّكُمَا يَا مُوسَى ﴿٤٩﴾ قَالَ رَبُّنَا الَّذِي أَعْطَى كُلَّ
شَيْءٍ خَلْقَهُ ثُمَّ هَدَى ﴿٥٠﴾

Anlamı

(Firavun) konuştu: "Musa! İkinizin de Tanrı'sı kimdir?" (Musa) karşılık verdi: "Bizim Tanrı'mız O'dur ki, herşeye yaratılışını kazandırmıştır. Sonra da doğru yolu göstermiştir". (Tâhâ Suresi, ayet: 49, 50.)

Tâhâ Suresi, ayet: 92-94

قَالَ يَا هَارُونُ مَا مَنَعَكَ إِذْ رَأَيْتَهُمْ ضَلُّوا ﴿٩٢﴾ أَلَّا تَتَّبِعَنِ
أَفَعَصَيْتَ أَمْرِي ﴿٩٣﴾ قَالَ يَبْنَؤُمَّ لَا تَأْخُذْ بِلِحْيَتِي وَلَا
بِرَأْسِي إِنِّي خَشِيتُ أَنْ تَقُولَ فَرَّقْتَ بَيْنَ بَنِي إِسْرَائِيلَ
وَلَمْ تَرْقُبْ قَوْلِي ﴿٩٤﴾

Anlamı

(Musa, toplumunun buzağıya taptığını görünce öfkeyle) konuştu: "Hârun! Sen bunları sapmış görünce benim yolumu neden izlemedin, bana baş mı kaldırdın yoksa?!" (Hârun, karşılık verip) konuştu: "Ey anamın oğlu! Ne sakalımı tut, ne de başımı! (Yani sakalımı, başımı bırak!) Korktum ki sen: 'İsrailoğullarının arasına ayrılık soktun! Benim sözümü tutmadın!' dersin". (Tâhâ Suresi, ayet: 92-94.)

Açıklama

Musa Peygamber bir süre sonra toplumuna döner, "buzağıya tapınma" olayını ve toplumunun yoldan sapmış olduğunu öğrenince büyük bir öfkeye kapılır. Kardeşi Hârun Peygamber'i, toplumunun başında bırakıp gittiği için sorumlu tutar olaydan. Sonradan, kardeşinin şuçu olmadığını görünce, ona karşı olan tutumunu sürdürmez.

Hârun Peygamber'le ilgili anlatılanlar, Musa Peygamber'in karşılaştıklarıyla, İsrailoğullarıyla, Firavun'a karşı çıkışları içiçedir. O nedenle, ilgili öteki ayetler için bkz. **FİRAVUN, İSRAİLOĞULLARI, MUSA.**

➤HÂRÛT-MÂRÛT

Kur'an'da, insanları sınamak için büyü öğrettikleri bildirilen ve Babil'de bulundukları açıklanan iki melek.

واتبعوا ما تتلوا الشياطين على ملك سليمن وما كفر
سليمن ولكن الشياطين كفروا يعلمون الناس
السحر وما انزل على الملكين ببابل هاروت وماروت
وما يعلمان من احد حتى يقولا انما نحن فتنة فلا تكفر
فيتعلمون منهما ما يفرقون به بين المرء وزوجه
وما هم بضارين به من احد الا باذن الله ويتعلمون
ما يضرهم ولا ينفعهم ولقد علموا لمن اشتريه
ما له في الاخرة من خلاق ولبئس ما شروا به
انفسهم لو كانوا يعلمون ﴿١٠٢﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Şeytanların, Süleyman'ın hükümdarlığı hakkında söylediklerine uydular. Oysa Süleyman kâfir değildi. Ama insanlara sihir öğreten şeytanlar kâfir olmuşlardı. "Babil'de melek denilen Hârût ve Mârût"a birşey indirilmemişti. Bu ikisi, "biz sadece imtihan ediyoruz, sakın inkâr etme" demedikçe kimseye birşey öğretmezlerdi. Halbuki, *bu ikisinden, kocayla karısının arasını ayıracak şeyler öğreniyorlardı.* Oysa Allah'ın izni olmadıkça onlar kimseye zarar veremezlerdi. Kendilerine zarar verecek, faydalı olmayacak şeyler öğreniyorlardı. Andolsun ki, onu satın alanın, Ahiretten bir nasibi olmadığını biliyorlardı. Kendilerini karşılığında sattıkları şeyin ne kötü olduğunu keşke bilselerdi! (Bakara Suresi, ayet: 102.)

Açıklama

Bu çeviride yer alan "Babil'de melek denilen Hârût ve Mârût'a bir şey indirilmemişti" tümcesi, ayetteki aslına uymamakta. Dahası, ayettekinin tersini yansıtmakta. Yanlışlar:

1- "Bâbil'de iki melek denilen Hârût ve Mârût" sözündeki "denilen"in karşılığı ayette yok. Ayete uygun olması için "Babil'deki iki melek olan Hârût ve Mârût" demek gerekiyor. "Denilen" sözcüğüyle yorum yapılmak isteniyorsa, bunun belirtilmesi gerekir. Ayrıca böyle bir yorumun doğruluğunu kanıtlamak da kolay değildir. Ayette, çok açık biçimde "iki melek" diye nitelenen "Hârût" ile "Mârût" için "melek denilen" deyip başka bir şeymişler gibi göstermek, melek olmadıklarını anlatma çabasına girmek, kolayca haklı bir gerekçeye bağlanamaz. Kısacası: Madem ki ayette açıkça "iki melek" oldukları belirtiliyor; anlam verilirken de buna olduğu gibi bağlı kalmak gerekir bence.

2- Ayetteki "mâ", olumsuzluk anlatan türden olmadığı halde ve "Babil'deki iki meleğe, Hârût ve Mârût'a inidirilen"(i öğretiyorlardı) diye anlam vermek gerekirken, "Hârût ve Mârût'a bir şey indirilmedi" diye anlam vermek, bir başka yanlıştır.

Yukarıdaki ayetin, Hasan Basri Çantay'ın "Meâli"ndeki anlamı şöyledir:

Şeytanların; Süleyman'ın mülk (–ü saltanat ve nübüvvet)i aleyhine uydurup ta'kib ettikleri şeylere (yalanlara) uydular. Halbuki, Süleyman asla kâfir olmadı. Fakat o şeytanlar kâfirdiler ki, insanlara sihri (büyücülüğü) ve *Bâbil'deki iki meleğe, Hârût ve Mârût'a indirilen şeyleri* öğretiyorlardı. Halbuki, onlar (o iki melek): "Biz ancak fitneyiz! (imtihan için gönderilmişizdir!) Sakın (sihir, büyü yapıp da) kâfir olma!" demedikçe, hiçbir kimseye (sihir) öğretmezlerdi. İşte onlardan (o iki melekten) koca ile karısının arasını ayıracak şeyler öğrendiler. Halbuki (sihirbazlar), Allah'ın izni olmadıkça, onunla hiç bir kimseye zarar verici değillerdir. Onlar ise kendilerini zarara sokacak, onlara faide vermeyecek şeyleri öğreniyorlardı. Andolsun, onlar muhakkak biliyorlardı ki, onu (sihri) satın alan (ona revac veren) kimsenin, Ahiretten bir nasibi yoktur. Onların kendilerini cidden ne kötü şey mukabilinde sattıklarını bilmiş olsalardı! (Bakara Suresi, ayet: 102.)

Yukarıdaki anlamda, parantez içindekiler, çevirenin kendisine aittir.

Konu için ayrıca bkz. **BÜYÜ, SÜLEYMAN, ŞEYTAN.**

➤HASTALIK

"Canlı varlıkta oluşan kimi değişikliklerle dokuların, organların görevlerini yerine getirmesinde düzensizlik, bozulma olması (maraz, durr)."

Hasta: Sağlık durumu bozuk olan (merîz, sakîn).

Kur'an'da bir "kalb (inanç) hastalığı"ndan söz edilir. Bir de "hasta" olan kişinin "savaş" ve "ibadet" yönünden durumu anlatılırken hastalığına değinilir. Bir de üç peygamberin: İbrahim, Eyyûb ve Yunus Peygamberler'in hastalanmalarına, İbrahim Peygamber'in hastalandığı zaman kendisini kimin iyileştirdiğine ilişkin sözüne yer verilir:

A- "Kalb (İnanç:İman) Hastalığı

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ اٰمَنَّا
بِاللّٰهِ وَبِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَمَا هُمْ بِمُؤْمِن۪ينَ ﴿٨﴾ يُخَادِعُونَ اللّٰهَ
وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَمَا يَخْدَعُونَ اِلَّٓا اَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٩﴾
ف۪ي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَهُمُ اللّٰهُ مَرَضًا وَلَهُمْ عَذَابٌ اَل۪يمٌ بِمَا
كَانُوا يَكْذِبُونَ ﴿١٠﴾

Bakara Suresi, ayet: 8-10.

Anlamı

İnsanlardan öyleleri var ki, "Tanrı'ya ve Ahiret gününe inandık!" derler. Tanrı'yı ve inanırları aldatmaya çabalarlar. Oysa gerçekte yalnızca kendilerini aldatırlar da bilincine varmazlar. "*Kalblerinde hastalık vardır*" onların. Tanrı da hastalıklarını arttırmıştır. Onlar için acı veren azab hazırlanmıştır. Yalan söylüyor olmalarından ötürü... (Bakara Suresi, ayet: 8-10.)

وَاِذَا مَٓا اُنْزِلَتْ سُورَةٌ فَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ اَيُّكُمْ زَادَتْهُ
هٰذِه۪ٓ ا۪يمَانًا فَاَمَّا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا فَزَادَتْهُمْ ا۪يمَانًا وَهُمْ
يَسْتَبْشِرُونَ ﴿١٢٤﴾ وَاَمَّا الَّذ۪ينَ ف۪ي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَتْهُمْ
رِجْسًا اِلٰى رِجْسِهِمْ وَمَاتُوا وَهُمْ كَافِرُونَ ﴿١٢٥﴾

Tevbe Suresi, ayet: 124, 125

Anlamı (Diyanet'in)

Bir sure inince aralarında: "Bu, hanginizin imanını artırdı?" diyen ikiyüzlüler vardır. İnananların ise imanını artırmıştır; onlar birbirlerine bunu müjdelemek isterler. "*Kalblerinde hastalık olanlar*"ın ise, pisliklerine pislik katmıştır. Onlar, kâfir olarak ölmüşlerdir. (Tevbe Suresi, ayet: 124, 125.)

Enfâl Suresi, ayet: 49

إِذْ يَقُولُ
الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ غَرَّ هَؤُلَاءِ دِينُهُمْ
وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٤٩﴾

Anlamı

"Dıştan Müslümanlar (münâfıklar)" ve "*kalblerinde hastalık bulunanlar*", anımsa ki şöyle derler: "Bunları (Müslümanları) dinleri aldattı!" Oysa kim Tanrı'ya güvenirse, bilmeli ki Tanrı güçlüdür, hikmetlidir. (Enfâl Suresi, ayet: 49.)

"Kalblerinde hastalık olanlar"dan, Kur'an'da on iki yerde söz edilir. Daha doğrusu "kalblerinde hastalık bulunanlar" anlamına gelen deyim, Kur'an'da on iki yerde geçer:

Bakara Suresi, ayet	: 10
Mâide Suresi, ayet	: 52
Enfâl Suresi, ayet	: 49
Tevbe Suresi, ayet	: 125
Hacc Suresi, ayet	: 53
Nûr Suresi, ayet	: 50
Ahzâb Suresi, ayet	: 12, 32, 60
Muhammed Suresi, ayet	: 20, 29
Müddessir Suresi, ayet	: 31

Bu ayetlerden yukarıda sunulanların dışındakiler için bkz. **MÜNÂFIK.**

B- Savaş (Cihâd) Söz Konusu Olduğunda, "Hasta"nın Durumu

Fetih Suresi, ayet: 17

لَيْسَ
عَلَى الْأَعْمَى حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْأَعْرَجِ حَرَجٌ وَلَا عَلَى الْمَرِيضِ
حَرَجٌ وَمَنْ يُطِعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ
وَمَنْ يَتَوَلَّ يُعَذِّبْهُ عَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٧﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Ama gözleri görmeyen kimse savaşa gelmezse, ona bir sorumluluk yoktur. Topala ve "*hasta*"ya da sorumluluk yoktur. Kim Allah'a ve Peygamber'e itaat ederse, Allah onu, içlerinden ırmaklar akan cennetlere koyar. Kim yüz çevirirse onu, can yakıcı azaba uğratır. (Fetih Suresi, ayet: 17.)

Nûr Suresi'nin 61. ayetinde de "kör"e, "topal"a ve "hasta"ya bir sorumluluk olmadığı bildiriliyor; ama, bu tür kimselerin, başkalarının evlerinde "izinsiz" bulunup yemelerine, içmelerine ilişkindir. Müslümanlar savaşa çıkarlarken, evlerinin anahtarlarını bunlara bırakabiliyorlar, evlerinde olanları bunlara "teslim" ediyorlardı. O nedenle başkalarına ait evlerde bulunmalarında, yiyip içmelerinde bir sorumluluk bulunmadığı bildiriliyor. (Bkz. EV.) Tevbe Suresi'nin 91. ayetinde de "güçsüz"lere ve "hasta"lara, savaştan geri kaldıklarında, bir günah bulunmadığı anlatılıyor. (Bkz. ARAB, CİHAD.) Nisâ Suresi'nin 102. ayetinde de "yağmur" ve "hastalık" yüzünden "silah"ın bırakılmasında bir sorumluluk bulunmadığı bildiriliyor.

Bkz. CİHAD, NAMAZ, SAVAŞ.

C- "İbadet" ve "Hastalık"

1- "Oruç"

Bakara Suresi'nin 184. ve 185. ayetlerinde, "hasta"ların ve "yolcu"ların, (Ramazanda) oruç tutmayabilecekleri ve tutmadıkları günlerin sayısınca başka aylarda tutabilecekleri bildiriliyor.

Bkz. ORUÇ.

2- Namaz

Müzzemmil Suresi'nin 20. ayetinde, kimi özrü olanlar gibi, "hasta" olanların da, kalkıp "gece namazı" kılmayabilecekleri, bunun yerine, "Kur'an'dan kolayına geleni okuyabilecekleri" bildiriliyor.

Bkz. GECE-GÜNDÜZ, NAMAZ.

3- Hacc

Bakara Suresi'nin 196. ayetinde, "hacc" sırasında, "başın tıraş edilmemesi gereken yer ve zaman"da, "hastalık"tan ve "rahatsızlık"tan ötürü başlarını tıraş edenlerin ne yapmaları gerektiği bildiriliyor: Ya oruç, ya sadaka, ya da kurban.

Bkz. HACC.

4- "Boy Abdesti"

Nisâ Suresi'nin 43. ve Mâide Suresi'nin 6. ayetinde, hastalık ya da yolculuk sırasında su bulamayan "cünüb"lerin, yani "boy abdesti" almaları gerekip de su bulamadıkları için buna güç yetiremeyenlerin, "teyemmüm" edebilecekleri bildiriliyor.

Bkz. ABDEST, TEMİZLİK, TEYEMMÜM.

D- "İbrahim", "Eyyûb" ve "Yunus" Peygamberlerin Hastalıkları ve Hastalıklarına İlişkin Sözleri

İlgili ayetler için bkz. EYYÛB, İBRAHİM, YUNUS.

➤HAVARİLER

"İsa Peygamber'in yardımcıları."
"Havariler" anlamına gelen sözcük, Kur'an'da 5 kez geçer:

Âli İmrân Suresi, ayet	: 52
Mâide Suresi, ayet	: ١١١, ١١٢
Saff Suresi, ayet	: 14 (iki kez)

Saff Suresi, ayet: 14

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا
كُونُوا أَنْصَارَ اللَّهِ كَمَا قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ لِلْحَوَارِيِّينَ مَنْ أَنْصَارِي إِلَى اللَّهِ
قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنْصَارُ اللَّهِ فَآمَنَتْ طَائِفَةٌ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَكَفَرَتْ
طَائِفَةٌ فَأَيَّدْنَا الَّذِينَ آمَنُوا عَلَى عَدُوِّهِمْ فَأَصْبَحُوا ظَاهِرِينَ ﴿١٤﴾

Anlamı

Ey inananlar! Allah'ın yardımcıları olun! Nasıl ki İsa'da Havariler'e: "Benim için Tanrı'ya yönelik yardımcılar kimlerdir?" diye sormuştu da Havariler: "Biziz Tanrı'nın yardımcıları!" diye karşılık vermişlerdi. İsrailoğulları'nın bir kesimi inanmış, bir kesimi de inanmamıştı. Biz, inananları düşmanlarına karşı güçlendirdik de onlar üstün gelmişlerdi. (Saff Suresi, ayet: 14.)

Açıklama

Burada, "Tanrı'nın yardımcıları" anlamına gelen deyim, Kur'an yorumlarında, çeşitli biçimlerde yorumlanmakta. En çok ileri sürülen görüş şu: "Tanrı'nın dinine yardımcı olanlar, Tanrı'ya yardımcı olmuş sayılırlar." Buna göre, "Tanrı'nın yardımcıları", "Tanrı'nın dinine yardım edenler"dir.

Âli İmrân Suresi, ayet: 52

فَلَمَّا
أَحَسَّ عِيسَى مِنْهُمُ الْكُفْرَ قَالَ مَنْ أَنْصَارِي إِلَى اللَّهِ
قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ أَنْصَارُ اللَّهِ آمَنَّا بِاللَّهِ وَاشْهَدْ بِأَنَّا مُسْلِمُونَ ﴿٥٢﴾

Anlamı

İsa onların (inanmaya çağırdığı toplumun) inanmazlıklarını anlayınca: "Tanrı'ya yönelik olarak benim yardımcılarım kimlerdir?" dedi. Havariler: "Biziz

Tanrı'nın yardımcıları! Biz Tanrı'ya inandık. Tanık ol ki, biz Müslümanlarız!" diye karşılık verdiler. (Âli İmrân Suresi, ayet: 52.)

Bkz. **İSA, İSLAM.**

وَإِذْ أَوْحَيْتُ إِلَى الْحَوَارِيِّينَ أَنْ آمِنُوا بِي
وَبِرَسُولِي قَالُوا آمَنَّا وَاشْهَدْ بِأَنَّنَا مُسْلِمُونَ ﴿١١١﴾ إِذْ قَالَ
الْحَوَارِيُّونَ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ هَلْ يَسْتَطِيعُ رَبُّكَ أَنْ يُنَزِّلَ
عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ قَالَ اتَّقُوا اللَّهَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ
﴿١١٢﴾ قَالُوا نُرِيدُ أَنْ نَأْكُلَ مِنْهَا وَتَطْمَئِنَّ قُلُوبُنَا وَنَعْلَمَ
أَنْ قَدْ صَدَقْتَنَا وَنَكُونَ عَلَيْهَا مِنَ الشَّاهِدِينَ ﴿١١٣﴾

Mâide Suresi, ayet: 111-113

Anlamı (Diyanet'in)

Havarilere: "Bana ve Peygamberi'me inanın!" diye bildirmiştim. "İnandık, bizim Müslüman olduğumuza şahid ol!" demişlerdi. Havariler: "Ey Meryem Oğlu İsa! Rabbi'n bize gökten bir sofra indirebilir mi?" demişlerdi de, "inanıyorsanız Allah'tan sakının!" demişti. "Ondan yemeyi, kalblerimizin kanmasını ve senin bize doğru söylediğini bilmeyi, ona şahid olmayı istiyoruz!" dediler. (Mâide Suresi, ayet: 111-113.)

Bundan sonraki iki ayetin anlamı da şöyle (Diyanet'in çevirisinden)

Meryem Oğlu İsa: "Allah'ım! Rabbi'miz! Bize ve bizden sonra geleceklere bayram ve Sen'den bir delil olarak gökten bir sofra indir, bizi rızıklandır! Sen rızık verenlerin en hayırlısısın!" dedi. Allah "Ben onu size indireceğim. Bundan sonra içinizden kim inkâr ederse, dünyalardaki kimseye azab etmediğim şekilde ona azab edeceğim!" dedi. (Mâide Suresi, ayet: 114, 115.)

Bkz. **BESİN, GÖK, İSA.**

"Havariler"in sayısı, ilgili kaynaklarda "on iki" olarak geçer. Ancak, bu, Kur'an'da yer almamakta. Yani Kur'an ayetlerinde, "Havariler'in sayısı" hakkında herhangi bir bilgi bulunmamakta.

Kimi "Havariler"den de Kur'an'da, "elçi" anlamına gelen "mürsel" diye söz edilmekte:

وَاضْرِبْ لَهُمْ مَثَلًا أَصْحَابَ الْقَرْيَةِ إِذْ جَاءَهَا الْمُرْسَلُونَ ﴿١٣﴾

Yâsîn Suresi, ayet: 14

إِذْ أَرْسَلْنَا إِلَيْهِمُ اثْنَيْنِ فَكَذَّبُوهُمَا فَعَزَّزْنَا بِثَالِثٍ فَقَالُوا
إِنَّا إِلَيْكُمْ مُرْسَلُونَ ﴿١٤﴾

Anlamı

Onlara örnek olmak üzere "kasabalılar"ı anlat. Hani, oraya elçiler gelmişti. Hani iki kişi elçi olarak göndermiştik de, ikisini de yalanlamışlardı. Ardından üçüncüyle onları güçlendirmiştik. Onlar şöyle demişlerdi: "(Ey kasabalılar!) Kuşkusuz, biz size gönderilmiş elçileriz!" (Yâsîn Suresi, ayet: 14.)

Kasabalılar gönderilenlerin, Tanrı buyruklarını ileten birer elçi olduklarına inanmadılar:

Yâsîn Suresi, ayet: 15

قَالُوا مَا أَنْتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا وَمَا
أَنْزَلَ الرَّحْمٰنُ مِنْ شَيْءٍ إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا تَكْذِبُونَ ﴿١٥﴾

Anlamı

"Siz de bizim gibi insandan başka değilsiniz! Rahmân (Tanrı) da birşey indirmemiştir. Siz, yalnızca yalan söylüyorsunuz!" dediler. (Yâsîn Suresi, ayet: 15.)

Elçiler durumu açıklayıp kasabalıları uyarma yoluna gittiler:

Yâsîn Suresi, ayet: 16, 17

قَالُوا رَبُّنَا يَعْلَمُ
إِنَّا إِلَيْكُمْ لَمُرْسَلُونَ ﴿١٦﴾ وَمَا عَلَيْنَا إِلَّا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ

Anlamı

"Tanrı'mız biliyor ki biz, gerçekten size gönderilmiş elçileriz. Bize düşen, size açıkça bildirip iletmektir yalnızca!" dediler. (Yâsîn Suresi, ayet: 16, 17.)

Kasabalılar direndiler. Birde uğursuzluk ileri sürdüler ve korkutma yoluna başvurdular:

Yâsîn Suresi, ayet: 18

﴿١٧﴾ قَالُوا إِنَّا تَطَيَّرْنَا بِكُمْ لَئِنْ لَمْ تَنْتَهُوا لَنَرْجُمَنَّكُمْ
وَلَيَمَسَّنَّكُمْ مِنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿١٨﴾

Anlamı
"Sizin yüzünüzden uğursuzluk olur diye karar verdik. Eğer tutumunuzdan vazgeçmezseniz kesinlikle sizi taşa tutarız. Ve bizden size acı veren bir ceza dokunur!" dediler. (Yâsîn Suresi, ayet: 18.)

Elçiler tutumlarından vazgeçmediler, açıklamalarını sürdürdüler:

قَالُوا طَائِرُكُمْ مَعَكُمْ
أَئِنْ ذُكِّرْتُمْ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُسْرِفُونَ ﴿١٩﴾

Yâsîn Suresi, ayet: 19

Anlamı
"Uğursuzluğunuz kendinizle birliktedir. Yoksa size öğüt verildiği için olabilir mi? Hayır! Siz aşırı giden bir toplumsunuz!" dediler. (Yâsîn Suresi, ayet: 19.)

Sonra aynı kentin "öbür ucu"ndan kopup gelen bir kişi, elçilere katılır, destek olur ve kasabalıları uyarmaya koyulur:

وَجَاءَ مِنْ أَقْصَا
الْمَدِينَةِ رَجُلٌ يَسْعَىٰ قَالَ يَا قَوْمِ اتَّبِعُوا الْمُرْسَلِينَ ﴿٢٠﴾ اتَّبِعُوا
مَنْ لَا يَسْأَلُكُمْ أَجْرًا وَهُمْ مُهْتَدُونَ ﴿٢١﴾ وَمَا لِيَ لَا أَعْبُدُ
الَّذِي فَطَرَنِي وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢٢﴾ أَأَتَّخِذُ مِنْ دُونِهِ آلِهَةً
إِنْ يُرِدْنِ الرَّحْمَٰنُ بِضُرٍّ لَا تُغْنِ عَنِّي شَفَاعَتُهُمْ شَيْئًا
وَلَا يُنْقِذُونِ ﴿٢٣﴾ إِنِّي إِذًا لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٢٤﴾ إِنِّي آمَنْتُ
بِرَبِّكُمْ فَاسْمَعُونِ ﴿٢٥﴾ قِيلَ ادْخُلِ الْجَنَّةَ قَالَ يَا لَيْتَ قَوْمِي
يَعْلَمُونَ ﴿٢٦﴾ بِمَا غَفَرَ لِي رَبِّي وَجَعَلَنِي مِنَ الْمُكْرَمِينَ ﴿٢٧﴾

Yâsîn Suresi, ayet: 20-27

Anlamı (Diyanet'in)
Şehrin öbür ucundan koşarak bir adam gelmiş ve şöyle demişti: "Ey mil-

letim! Gönderilen elçilere uyun! Sizden bir ücret istemeyenlere uyun! Onlar doğru yoldadırlar. Beni Yaratana ne diye kulluk etmeyeyim? Siz de O'na döneceksiniz. O'nu bırakıp da Tanrı'lar edinir miyim? Eğer Rahmân Olan Allah bana bir zarar vermek isterse, o tanrıların şefaati bana fayda vermez. Beni kurtarmazlar. Doğrusu o takdirde, apaçık bir sapıklık içinde olurum. Şüphesiz ben, Rabbi'nize inandım! Beni dinleyin!" Ona: "Cennet'e gir!" denince, "keşke milletim, Rabbi'min beni bağışladığını ve beni ikrâma mazhâr olarlardan kıldığını bilseydi!" demişti. (Yâsîn Suresi, ayet: 20-27.)

Açıklama

Burada sözü edilen kasaba, kent hangi kasabaydı, hangi kentti? Sözü edilen "elçiler", hangi elçilerdi? Ve "kentin öbür ucundan koşarak gelen ve elçilere katılan, destek olan adam" kimdi?

Kur'an yorumlarında verilen bilgilerle bu sorulara şöyle karşılık vermek gerekiyor:

1- Sözü edilen "kasaba", "Antakya"dır.

2- Sözü edilen "elçiler", İsa Peygamber'in gönderdiği elçilerdi (havariler). İlk gönderilen iki "elçi": Yuhanna ve Pavlus. Desteklenmeleri için sonradan gönderilen üçüncü elçi: Simon (Simun:Petrus).

3- "Kentin öbür ucundan koşarak gelen, elçilere katılan adam": "El Habîbu'n-Neccâr".

Özet

Tanrı elçilerinin dedikleri her zaman doğrudur. Onları doğrulayanlar kurtulur ve yalanlayanlar "caza" görürler.

"Havariler" Kur'an'da anlatılırken, İsa Peygamber'in "Havariler"i, nasıl peygamberlerine destek oldularsa, İslam Peygamberi'nin arkadaşlarının ve inanırların da Peygamberlerine öyle destek olmaları, dinlerini güçlendirmeye çalışmaları istenmekte.

➤HAYR

Kur'an'da çok çeşitli anlamlara gelir:

A- "Hayr":"Şerr"in Karşıtı

Din ölçüleri içinde beğenilen, istenen, uygun görülen ve "sevap" getiren herşey:

Zilzâl Suresi, ayet: 7, 8

فَمَنْ يَعْمَلْ
مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ﴿٧﴾ وَمَنْ يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ ﴿٨﴾

Anlamı

Kim zerre ağırlığında "hayr" (iyilik) yapmışsa onu (onun karşılığını) görür. Kim zerre ağırlığında "şerr" (kötülük) yapmışsa, o da onu görür. (Zilzâl Suresi, ayet: 7, 8.)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ارْكَعُوا وَاسْجُدُوا وَاعْبُدُوا
رَبَّكُمْ وَافْعَلُوا الْخَيْرَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٧٧﴾

Hacc Suresi, ayet: 77

Anlamı

Ey inanırlar! "Rukü' " edin, "secde" edin, Tanrı'nıza kulluk (ibadet) edin ve "*hayr* işleyin"! Olur ki, kurtulursunuz. (Hacc Suresi, ayet: 77.)

وَلِكُلٍّ وِجْهَةٌ هُوَ مُوَلِّيهَا
فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ أَيْنَ مَا تَكُونُوا يَأْتِ بِكُمُ اللَّهُ جَمِيعًا
إِنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿١٤٨﴾

Bakara Suresi, ayet: 148

Anlamı

Herkesin kendisini yönlendiren bir yönü vardır. "Hayr"larda yarışın öyleyse. Nerede olursanız olun, Tanrı sizin tümünüzü getirip toplayacaktır. Kuşkusuz, Tanrı, her şeye gücü yetendir. (Bakara Suresi, ayet: 148.)

Yukarıdaki ayetlerde yer alan "hayr" sözcüklerinde, "bağış" anlamı da bulunduğu söylenebilir. "Bağış" anlamı, şu ayetlerdeki "hayr"larda daha çok var:

يَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ
قُلْ مَا أَنْفَقْتُمْ مِنْ خَيْرٍ فَلِلْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ وَالْيَتَامَى
وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ ﴿٢١٥﴾

Bakara Suresi, ayet: 215

Anlamı

(Ey Muhammed!) Sana ne harcayacaklarını sorarlar. De ki: " 'Hayr'dan ne harcarsanız anaya, babaya, yakınlara, öksüzlere, yoksullara, yolculara olmalıdır." "Hayr"dan ne yaparsanız, kuşkusuz Tanrı bilir onu. (Bakara Suresi, ayet: 215.)

" 'Hayr'dan ne yapılırsa Tanrı'nın bildiği", Bakara Suresi'nin 197., Nisâ Suresi'nin 127. ayetinde de bildirlir.

Bkz. BAĞIŞ, BİLGİ.

"Hayr"da "bağış" anlamının bulunması doğaldır, çünkü, her "bağış", bir "iyilik" sayılır.

B- "Hayr":"En İyi", "Daha İyi", "İyi"
1- "Tanrı"

a) "En İyi Olan (Hayr) "Tanrı'dır"

Yusuf Suresi, ayet: 39

ءَأَرْبَابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ أَمِ اللَّهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ٣٩

Anlamı
Ayrı ayrı "rabler" mi (tanrılar mı) daha iyidir, yoksa Bir Tek ve Ezici Olan Tanrı mı? (Yusuf Suresi, ayet: 39.)

Bu ayette yer alan "hayr", "daha iyi" ya da "en iyi" anlamındadır. Şu ayetlerde yer alan "hayr" sözcükleri de:

Neml Suresi, ayet: 59, 60

قُلِ الْحَمْدُ لِلَّهِ وَسَلَامٌ
عَلَىٰ عِبَادِهِ الَّذِينَ اصْطَفَىٰ آللَّهُ خَيْرٌ أَمَّا يُشْرِكُونَ ٥٩
أَمَّنْ خَلَقَ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضَ وَأَنْزَلَ لَكُمْ مِنَ السَّمَاءِ
مَاءً فَأَنْبَتْنَا بِهِ حَدَائِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ مَا كَانَ لَكُمْ
أَنْ تُنْبِتُوا شَجَرَهَا أَإِلَٰهٌ مَعَ اللَّهِ بَلْ هُمْ قَوْمٌ يَعْدِلُونَ ٦٠

Anlamı (Diyanet'in)
Ey Muhammed! De ki: "Hamd Allah'a mahsustur, seçtiği kullarına selam olsun. *Allah mı* daha iyidir, yoksa O'na koştukları ortaklar mı? Yoksa gökleri ve yeri yaratan, gökten size su indirip onunla, bir ağacını bile bitirmeye gücünüzün yetmediği güzel güzel bahçeler meydana getiren mi? Allah'ın yanında bir tanrı mı? Hayır! Onlar taptıklarını Allah'a eşit tutan bir millettir!" (Neml Suresi, ayet: 59, 60.)

"Tanrı"nın "daha iyi", "tek iyi" olduğunu anlatan nitelikleri ve verdiği nimetler, daha sonraki ayetlerde de anlatılıyor.

Tâhâ Suresi'nin 73. ayetinde de, Tanrı, "hayr" (en iyi anlamında) diye nitelenir.

Bkz. **BÜYÜ, MUSA.**

b Tanrı, "Hâkimlerin (Egemenlerin, Yargıda Bulunanların) Hayırlısıdır" (En iyisidir)

وَاتَّبِعْ مَا يُوحَىٰ إِلَيْكَ وَاصْبِرْ حَتَّىٰ يَحْكُمَ اللَّهُ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ ١٠٩

Yunus Suresi, ayet: 109

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed! Sana vahyedilene uy! Allah hükmünü verene kadar sabret. O, hüküm verenlerin en iyisidir. (Yunus Suresi, ayet: 109.)

Tanrı'nın, "hâkimlerin hayırlısı" olduğu, Kur'an'da dört yerde bildirilir:

A'râf Suresi, ayet : 87
Yunus Suresi, ayet : 109
Hûd Suresi, ayet : 45
Yusuf Suresi, ayet : 80

Tîn Suresi'nin 8. ayetinde de "Tanrı hükmedenlerin en iyi hükmedeni değil midir?" anlamına gelen bir anlatımla, Tanrı'nın "en iyi hâkim" olduğu bildirilmekte.

Bkz. **HÜKÜM.**

c) Tanrı, "Acıyanların Hayırlısıdır"

وَقُلْ رَبِّ اغْفِرْ وَارْحَمْ وَأَنْتَ خَيْرُ الرَّاحِمِينَ ١١٨

Mü'minûn Suresi, ayet: 118

Anlamı

(Ey Muhammed!) De ki: "Tanrı'm! Bağışla! Acı! Sen acıyanların hayırlısısın (en iyisisin)!" (Mü'minûn Suresi, ayet: 118.)

Kur'an'da, Tanrı'nın "acıyanların hayırlısı" olduğu iki yerde bildirilir. Biri yukarıdaki ayette, öbürü de aynı surenin 109. ayetinde. Ayrıca "Erhamu'r–Râhimîn, yani "acıyanların en acıyanı" olduğu dört yerde bildirilir.

A'râf Suresi, ayet : 151
Yusuf Suresi, ayet : 64, 92
Enbiyâ Suresi, ayet : 83

Bkz. **ACIMA.**

d) Tanrı, "Bağışlayanların Hayırlısıdır"

فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ الْغَافِرِينَ ١٥٥

A'râf Suresi, ayet: 155

Anlamı

(Tanrı!) Bizi bağışla! Bize acı 'Sen bağışlayanların hayırlısısın! (A'râf Suresi, ayet: 155.)

Bkz. **BAĞIŞLAMAK.**

e) Tanrı, "Rızık Verenlerin Hayırlısıdır"

Mâide Suresi, ayet: 114

قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ اللّٰهُمَّ رَبَّنَا أَنْزِلْ عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ
تَكُونُ لَنَا عِيدًا لِأَوَّلِنَا وَآخِرِنَا وَآيَةً مِنْكَ وَارْزُقْنَا وَأَنْتَ خَيْرُ
الرَّازِقِينَ ﴿١١٤﴾

Anlamı

Meryem Oğlu İsa şöyle dedi: "Tanrı'mız! Gökten bize öyle bir sofra indir ki, öncekilerimize de (yani bize de), sonrakilerimize de bayram ve senden bir mucize olsun. Bizi doyur! Sen rızık verenlerin hayırlısısın! (Mâide Suresi, ayet: 114.)

Bkz. **BESİN, HAVARİLER, İSA, RIZIK, SOFRA.**

Tanrı'nın, "rızık verenlerin hayırlısı" olduğu şu ayetlerde de bildirilir:

Hacc Suresi, ayet	: 58
Mü'minûn Suresi, ayet	: 72
Sebe' Suresi, ayet	: 39
Cum'a Suresi, ayet	: 11

Bkz. **BESİN, BAĞIŞ, EZAN, MUHAMMED, RIZIK, TOPRAK, YER.**

f) Tanrı, "Mirasçıların Hayırlısıdır"

Enbiyâ Suresi, ayet: 89

وَزَكَرِيَّا إِذْ نَادَى
رَبَّهُ رَبِّ لَا تَذَرْنِي فَرْدًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ ﴿٨٩﴾

Anlamı

Ve Zekeriyya'yı da an. Hani Tanrı'sına yakarmıştı: "Tanrı'm! Beni yalnız (çocuksuz) bırakma! Sen, mirasçıların hayırlısısın!" (diyerek...) (Enbiyâ Suresi, ayet: 89.)

Bkz. **MİRAS, ZEKERİYYA.**

g) Tanrı, "Düzen (Tuzak) Kuranlara (Hilecilere) Karşılık Verenlerin Hayırlısıdır"

وَمَكَرُوا وَمَكَرَ اللّٰهُ وَاللّٰهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ ﴿٥٤﴾

Âli İmrân Sures
ayet: 54

Anlamı

Onlar tuzak kurdular, Tanrı da tuzak kurdu (yani Tanrı karşılık verip onları cezalandırdı). Tanrı, tuzak kuranlara karşılık verenlerin hayırlısıdır. (Âli İmrân Suresi, ayet: 54.)

Aslında ayete, tam sözlerine uygun bir çeviriyle şöyle anlam vermek gerekir:

Onlar düzen-tuzak kurdular. Tanrı da "düzen-tuzak" kurdu. Tanrı tuzak kuranların hayırlısıdır.

"Tuzak kurmak" Tanrı'ya yakışmadığı için, ayete, "Tanrı'nın tuzak kurduğu" yolunda değil, "tuzak kuranlara karşılık verdiği, onları cezalandırdığı" yolunda yorumlu bir anlam uygun görülmüştür.

Bkz. **HİLE, TANRI.**

Enfâl Suresi'nin 30. ayetinde de böyle anlatılmakta.

Bkz. **MUHAMMED.**

h) Tanrı, "İndirenlerin Hayırlısıdır"

وَقُلْ رَبِّ اَنْزِلْنِي مُنْزَلًا مُبَارَكًا وَاَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ ﴿٢٩﴾

Mü'minûn Sure
ayet: 29

Anlamı

(Nuh Peygamber'e sesleniliyor:)

"Tanrı'm! Beni mübarek bir yere indir. Sen, indirenlerin hayırlısısın!" de! (Mü'minûn Suresi, ayet: 29.)

Ayete şöyle de anlam verilebilir:

"Tanrı'm! Beni, mübarek bir yere kondur. Sen konduranların (konuk yapanların) hayırlısısın!" de!

Tanrı'nın, "indirenler"in, ya da "konduranlar"ın "hayırlısı olduğu", Yusuf Suresi'nin 59. ayetinde de bildiriliyor.

2- "Ahiret"

"Ahiret dünyadan hayırlıdır":

وَمَا الْحَيٰوةُ
الدُّنْيَا اِلَّا لَعِبٌ وَلَهْوٌ وَلَلدَّارُ الْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ اَفَلَا
تَعْقِلُونَ ﴿٣٢﴾

En'âm Suresi,
ayet: 32

Anlamı

Dünya yaşamı, bir oyun ve eğlenceden başka değildir. Andolsun ki, Ahiret yurdu, Tanrı'ya karşı gelmekten sakınanlar için daha iyidir (hayırlıdır). Aklınızı kullanmaz mısınız? (En'âm Suresi, ayet: 32.)

"Ahiret yurdu"nun "daha iyi" (hayırlı) olduğu, A'râf Suresi, ayet: 169'da, Yusuf Suresi, ayet: 109'da da böyle bildiriliyor. "Ahiret yurdu"nun "daha iyi" olduğunu bildiren başka ayetler de var.

Bkz. **AHİRET, DÜNYA.**

3- "Ayet"

Hükmü kaldırılan ayetten, yeni getirilen ayet "hayırlı"dır, ya da iki ayet denktir.

Bakara Suresi, ayet: 106

مَا نَنْسَخْ مِنْ اٰيَةٍ اَوْ نُنْسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِنْهَا اَوْ مِثْلِهَا اَلَمْ تَعْلَمْ
اَنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿١٠٦﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Herhangi bir ayetin hükmünü yürürlükten kaldırır veya unutturursak, onun yerine daha hayırlısını veya onun benzerini getiririz. (Bakara Suresi, ayet: 106.)

4-"Ümmet"

"İslam'ı benimsemiş toplum, öteki toplumlardan, Muhammed ümmeti, öteki ümmetlerden hayırlıdır":

li İmrân Suresi, ayet: 110

كُنْتُمْ خَيْرَ اُمَّةٍ اُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ
بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَلَوْ اٰمَنَ
اَهْلُ الْكِتَابِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ مِنْهُمُ الْمُؤْمِنُونَ وَاَكْثَرُهُمُ
الْفَاسِقُونَ ﴿١١٠﴾

Anlamı

Siz, "hayırlı" (çok daha iyi) bir ümmetsiniz. İnsanlara (örnek diye) çıkarılan bir ümmet. "Ma'rûf"u (örfe, dine uygun olanı) buyurur; uygun olmayanı yasaklarsınız. Tanrı'ya inanırsınız. Kitab ehli (Muhammed'e) inanmış olsalardı, kendileri için hayırlı olurdu. Onlardan inanırlar da vardır; ama, çoğu yoldan çıkmıştır. (Âli İmrân Suresi, ayet: 110.)

5- "Tanrı'nın Katında Olan Hayırlıdır"

﴿١٩٧﴾ لَكِنِ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا
الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا نُزُلًا مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ
لِلْأَبْرَارِ ﴿١٩٨﴾

Âli İmrân Suresi, ayet: 198

Anlamı

Ama Tanrı'ya karşı gelmekten korkup sakınanlara, altlarından ırmaklar akan cennetler vardır. Tanrı katından konuklanmış olarak hep orada kalacaklardır. *Tanrı katında olan, iyiler için hayırlıdır* (yani çok daha iyidir). (Âli İmrân Suresi, ayet: 198.)

Bkz. CENNET.

وَلَا تَشْتَرُوا بِعَهْدِ اللَّهِ ثَمَنًا قَلِيلًا
إِنَّمَا عِنْدَ اللَّهِ هُوَ خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٩٥﴾

Nahl Suresi, ayet: 95

Anlamı

"Tanrı'nın ahdi"ni (Tanrı'ya verdiğiniz sözü, andı, antlaşmayı) az bir değere değişmeyin. "*Tanrı'nın katında olandır hayırlı olan*". Eğer bilebilirseniz! (Nahl Suresi, ayet: 95.)

Bu ayetten sonraki ayetin anlamı da şöyle:

Sizin katınızda olan tükenir, Tanrı katında olansa kalıcıdır. Katlanabilenlerin (sabredenlerin) karşılıklarını, emeklerinin değerinden daha değerli olanı vererek ödüllendireceğiz elbette. (Nahl Suresi, ayet: 96.)

﴿٤٥﴾ الْمَالُ وَالْبَنُونَ زِينَةُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَالْبَاقِيَاتُ
الصَّالِحَاتُ خَيْرٌ عِنْدَ رَبِّكَ ثَوَابًا وَخَيْرٌ أَمَلًا ﴿٤٦﴾

Kehf Suresi, ayet: 46

Anlamı

Mal ve oğullar, dünya yaşamının süsleridir. Kalıcı yararlılarsa çok daha iyidir (hayırlıdır). Tanrı katındadır bunlar. Hem sevap olarak, hem de umut bağlanmaya değer olarak hayırlıdır. (Kehf Suresi, ayet: 46.)

وَمَا أُوتِيتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَمَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَزِينَتُهَا

Kasas Suresi, ayet: 60

وَمَا عِنْدَ اللَّهِ خَيْرٌ وَأَبْقَىٰ ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٦٠﴾

Anlamı

Size verilen bir şey, dünya yaşamının geçimliği ve süsüdür. Tanrı katında olansa hayırlı ve çok daha kalıcıdır. Akıl erdiremiyor musunuz? (Kasas Suresi, ayet: 60.)

Musa Peygamber toplumuna açıklıyor: "Tevbe edip kendinizi öldürürseniz, bu; Yaratan'ınız katında hayırlı olur sizin için:"

Bakara Suresi, ayet: 54

وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ يَا قَوْمِ
إِنَّكُمْ ظَلَمْتُمْ أَنْفُسَكُمْ بِاتِّخَاذِكُمُ الْعِجْلَ فَتُوبُوا إِلَىٰ بَارِئِكُمْ
فَاقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ ذَٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ عِنْدَ بَارِئِكُمْ فَتَابَ
عَلَيْكُمْ ۚ إِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿٥٤﴾

Anlamı

Anımsa ki Musa, toplumuna: "Ey toplumum! Buzağıyı (tanrı) edinmiş olmakla, kendinize yazık ettiniz. Hemen Yaratan'ınıza yönelerek tevbe edin! Kendinizi öldürün! Bu, sizin için, *Yaratan'ınız katında hayırlıdır* (en iyisidir). O zaman tevbenizi kabul etmiştir. Çünkü, O tevbeleri çok kabul eden ve acıyandır." demişti. (Bakara Suresi, ayet: 54.)

Diyanet'in çevirisindeki anlamı:

Musa milletine: "Ey milletim! Buzağıyı tanrı olarak benimsemekle, kendinize yazık ettiniz. Yaratanınıza tevbe edin, tevbe etmeyenlerinizi öldürün, bu, Yaratanınız katında sizin için hayırlı olur. O, daima tevbeleri kabul ve merhamet eden olduğu için tevbenizi kabul eder" demişti. (Bakara Suresi, ayet: 54.)

Bu çeviride yer alan "tevbe etmeyenlerinizi öldürün"deki "tevbe etmeyenlerinizi"n karşılığı, ayette yoktur. Yani ayette, söz konusu suçtan ötürü öldürmek, öldürülmek için, "tevbe etmek" şart koşulmamakta. Ayette, (bu suçtan dolayı) "kendinizi öldürün!" buyurulduğu bildirilmekte. Bildirilen odur ki, o zaman, "tevbe etmenin biçimi", buydu zaten. Bkz. **TEVBE**. Bununla birlikte ayette "kendinizi" anlamına gelen "enfüseküm"e, "nefislerinizi", yani "eğilimlerinizi, nefsânî isteklerinizi" anlamını verenler de var. Bu, bir "te'vil"dir. Bu "te'vil" ne ölçüde yerindedir? "Tefsir Sözlüğü"nde konu üzerinde durulacak.

Ayrıca bkz. **İSRAİLOĞULLARI, MUSA, ÖLDÜRMEK.**

Kısacası: "Buzağıyı tanrı edinme" suçunun cezası olarak "tevbe biçimi"nin o zaman öyle uygulandığı, yani suçluların "kendi kendilerini öldürmeleri", ya da suçu işlememiş olanlarca öldürülmeleri biçiminde gerçekleştiği bildiriliyor. Bu, ağır bir ceza olmakla birlikte, "bunun, Tanrı katında hayırlı olduğu" açıklanıyor.

كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ لَكُمْ وَعَسٰٓى اَنْ تَكْرَهُوا
شَيْـًٔا وَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَعَسٰٓى اَنْ تُحِبُّوا شَيْـًٔا وَهُوَ شَرٌّ لَكُمْ
وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢١٦﴾

Bakara Suresi, ayet: 216

Anlamı

"Öldürüşmek" (kitâl:savaş) size yazıldı (farz kılındı). Bu, sizin için hoş değildir. Ama öyle hoşlanmadığınız şey olur ki, sizin için "*hayırlıdır*". Öyle de hoşlandığınız şey olur ki, sizin için "şerr"dir o. Tanrı bilir, sizse bilemezsiniz. (Bakara Suresi, ayet: 216.)

Bkz. **CİHAD, SAVAŞ**. Ayrıca bkz. **BİLGİ**.

"Hoşlanılmayan nice şeylerin hayırlı olabileceği", Nisâ Suresi'nin 19. ayetinde de bildirilir.

اِنْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا وَجَاهِدُوا بِاَمْوَالِكُمْ وَاَنْفُسِكُمْ
فٖي سَبٖيلِ اللّٰهِ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾

Tevbe Suresi, ayet: 41

Anlamı (Diyanet'in)

İsteyen, istemeyen hepiniz savaşa çıkın. Allah yolunda, mallarınızla, canlarınızla cihad edin. "*Bilirseniz bu, sizin için hayırlıdır*". (Tevbe Suresi, ayet: 41.)

وَمِنْهُمُ الَّذٖينَ
يُؤْذُونَ النَّبِيَّ وَيَقُولُونَ هُوَ اُذُنٌ قُلْ اُذُنُ خَيْرٍ لَكُمْ
يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنٖينَ وَرَحْمَةٌ لِلَّذٖينَ اٰمَنُوا مِنْكُمْ
وَالَّذٖينَ يُؤْذُونَ رَسُولَ اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ اَلٖيمٌ ﴿٦١﴾

Tevbe Suresi, ayet: 61

Anlamı (Diyanet'in)

İkiyüzlülerin içlerinde, "o, herşeye kulak kesiliyor" diyerek Peygamber'i in-

citenler vardır. De ki: "O kulak, Allah'a inanan ve müminlere inanan, *sizin için hayırlı olan*, içinizden inanan kimselere rahmet olan bir kulaktır". Allah'ın peygamberlerini incitenlere, can yakıcı azab vardır. (Tevbe Suresi, ayet: 61.)

6- "Daha Hayırlı Olan Kim?"

a) "Yapısını Sağlam Temel Üstüne Kuran Kimsedir Hayırlı Durumda Olan"

أَفَمَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ
عَلَىٰ تَقْوَىٰ مِنَ اللَّهِ وَرِضْوَانٍ خَيْرٌ أَمْ مَنْ أَسَّسَ بُنْيَانَهُ
عَلَىٰ شَفَا جُرُفٍ هَارٍ فَانْهَارَ بِهِ فِي نَارِ جَهَنَّمَ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي
الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴿١٠٩﴾

Tevbe Suresi, ayet: 109

Anlamı

Yapısını, Tanrı'ya karşı gelmekten korkup sakınma ve Tanrı hoşnutluğu üstüne kuran kimse mi daha iyi durumludur (hayırlıdır); yoksa, yapısını uçacak bir yar üstüne kuran ve onunla birlikte cehenneme yuvarlanan kimse mi? Tanrı, kendilerine yazık edenleri doğru yola eriştirmez. (Tevbe Suresi, ayet: 109.)

***b) "Yaratıkların En Hayırlısı,
İnanıp Dinsel Ölçüler İçinde Yararlı Davrananlardır"***

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا
أُولَٰئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ ﴿٦﴾ إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ أُولَٰئِكَ هُمْ خَيْرُ
الْبَرِيَّةِ ﴿٧﴾

Beyyine Suresi, ayet: 6, 7

Anlamı

"Kitab ehli"nden kâfir olanlar ve putataparlar, cehennemde olacaklardır. Çıkmamacasına kalacaklardır orada. İşte onlardır yaratıkların en kötüsü ("şerr"lisi). İnanan ve (din ölçüleri içinde) yararlı işler yapanlara gelince: Yaratıkların en hayırlısı da bunlardır. (Beyyine Suresi, ayet: 6, 7.)

Bkz. HAYVAN, ŞERR.

Ayetlerde, "İblis"in, yani Şeytanın: "Ben, Adem'den hayırlıyım. Çünkü sen beni ateşten, onuysa topraktan yarattın! dediği bildiriliyor.

Konuya ilişkin ayetler için bkz. **ADEM, İBLİS, ŞEYTAN, TOPRAK.**

Firavun da kendisinin "Musa'dan daha hayırlı olduğunu" söylüyor.

Bkz. Zuhruf Suresi, ayet: 52. Ayrıca bkz. **MUSA.**

"İyi", "daha iyi", "en iyi", "yararlı" anlamlarına gelen öteki ayetler, başka maddelerde yeri geldikçe anlatılmakta.

C- "Hayr":"Mal", "Maddi" Yarar

كُتِبَ عَلَيْكُمْ اِذَا حَضَرَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ
اِنْ تَرَكَ خَيْرًاۚ اَلْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ وَالْاَقْرَبِينَ بِالْمَعْرُوفِۚ
حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَۜ ﴿١٨٠﴾

Bakara Suresi, ayet: 180

Anlamı (Diyanet'in)

Birinize ölüm geldiği zaman, eğer "mal" (hayr) bırakıyorsa, ana babaya, yakınlara uygun bir tarzda vasiyet etmesi –Allah'a karşı gelmekten sakınanlara bir borç olarak– size farz kılındı. (Bakara Suresi, ayet: 180.)

Bkz. **ANABABA, MİRAS, VASİYET.**

D- "Hayr": "Erdem, İyiliğe Yönelik Özellik

وَلَوْ عَلِمَ اللّٰهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَاَسْمَعَهُمْۜ
وَلَوْ اَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٢٣﴾

Enfâl Suresi, ayet: 23

Anlamı (Diyanet'in)

Allah onlarda bir "iyilik" (hayr) görseydi, onlara işittirirdi. Onlara işittirmiş olsaydı yine de yüz çevirirlerdi, zaten dönektirler. (Enfâl Suresi, ayet: 23.)

فَلَٓا اُقْسِمُ بِرَبِّ الْمَشَارِقِ وَالْمَغَارِبِ اِنَّا لَقَادِرُونَ ﴿٤٠﴾ عَلٰٓى اَنْ نُبَدِّلَ
خَيْرًا مِنْهُمْ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ ﴿٤١﴾

Meâric Suresi, ayet: 40, 41

Anlamı (Diyanet'in)

Doğuluların ve batılıların rabbine yemin ederim ki, onların yerine *daha iyi-*

lerini getirmeye Bizim gücümüz yeter ve kimse de önümüze geçemez. (Meâric Suresi, ayet: 40, 41.)

Tahrîm Suresi, ayet: 5

عَسٰى رَبُّهُٓ اِنْ طَلَّقَكُنَّ
اَنْ يُبْدِلَهُٓ اَزْوَاجاً خَيْراً مِنْكُنَّ مُسْلِمَاتٍ مُؤْمِنَاتٍ قَانِتَاتٍ تَٓائِبَاتٍ
عَابِدَاتٍ سَٓائِحَاتٍ ثَيِّبَاتٍ وَاَبْكَاراً ﴿٥﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Peygamber'in eşleri! Eğer o sizi boşarsa, Rabbi ona, sizden daha iyi (hayr) olan, kendini Allah'a veren, inanan, boyun eğen, tevbe eden, kulluk eden, oruç tutan, dul ve bakire eşler verebilir. (Tahrîm Suresi, ayet: 5.)

Hucurât Suresi, ayet: 11

﴿١٠﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسٰٓى اَنْ يَكُونُوا خَيْراً
مِنْهُمْ وَلَا نِسَٓاءٌ مِنْ نِسَٓاءٍ عَسٰٓى اَنْ يَكُنَّ خَيْراً مِنْهُنَّ

Anlamı

Ey inanırlar! Erkeklerden bir topluluk, bir (başka) topluluğu alaya almasın. Onlar kendilerinden daha iyi (hayr) olabilirler. Kadınlar da kadınları alaya almasın. Bunlardan da alaya alınanlar, öbürlerinden daha iyi olabilirler. (Hucurât Suresi, ayet: 11.)

"Hayr" sözcüğü Kur'an'da, 172 kez geçer:

Bakara Suresi, ayet	: 54, 61, 103, 105, 106, 110, 158, 180, 184 (üç kez), 197 (iki kez), 215 (iki kez), 216, 220, 221 (iki kez), 263, 269, 271, 272, 273, 280
Âli İmrân Suresi, ayet	: 15, 26, 30, 54, 104, 110 (iki kez), 115, 150, 157, 178, 180, 198
Nisâ Suresi, ayet	: 19, 25, 46, 59, 66, 77, 114, 127, 128, 149, 170, 171
Mâide Suresi, ayet	: 114
En'âm Suresi, ayet	: 17, 32, 57, 158
A'râf Suresi, ayet	: 12, 26, 85, 87, 89, 169, 188
Enfâl Suresi, ayet	: 19, 23, 30, 70 (iki kez)
Tevbe Suresi, ayet	: 3, 41, 61, 74, 109
Yunus Suresi, ayet	: 11, 58, 107, 109
Hûd Suresi, ayet	: 31, 84, 86

Yusuf Suresi, ayet	: 39, 57, 59, 64, 80, 109
Nahl Suresi, ayet	: 30 (iki kez), 76, 95, 126
İsrâ Suresi, ayet	: 11, 35, 36, 40, 44 (iki kez), 81, 95
Meryem Suresi, ayet	: 73, 76 (iki kez)
Tâhâ Suresi, ayet	: 73, 131
Enbiyâ Suresi, ayet	: 35, 89
Hacc Suresi, ayet	: 11, 30, 36, 58, 77
Mü'minûn Suresi, ayet	: 29, 72 (iki kez), 109, 118
Nûr Suresi, ayet	: 11, 12, 27, 33, 60
Furkan Suresi, ayet	: 10, 15, 24
Neml Suresi, ayet	: 36, 59, 89
Kasas Suresi, ayet	: 24, 26, 60, 80, 84
Ankebût Suresi, ayet	: 16
Rûm Suresi, ayet	: 38
Ahzâb Suresi, ayet	: 19, 25
Sebe' Suresi, ayet	: 39
Sâffât Suresi, ayet	: 62
Sâd Suresi, ayet	: 32, 76
Fussilet Suresi, ayet	: 40, 49
Şûrâ Suresi, ayet	: 36
Zuhruf Suresi, ayet	: 32, 52, 58
Duhân Suresi, ayet	: 37
Ahkaf Suresi, ayet	: 11
Muhammed Suresi, ayet	: 21
Hucurât Suresi, ayet	: 5, 11 (iki kez)
Kaf Suresi, ayet	: 25
Kamer Suresi, ayet	: 43
Mücadele Suresi, ayet	: 12
Saff Suresi, ayet	: 11
Cum'a Suresi, ayet	: 9, 11 (iki kez)
Teğâbün Suresi, ayet	: 16
Tahrîm Suresi, ayet	: 5
Kalem Suresi, ayet	: 12, 32
Meâric Suresi, ayet	: 21, 41
Müzzemmil Suresi, ayet	: 20 (iki kez)
A'lâ Suresi, ayet	: 17
Duhâ Suresi, ayet	: 4
Kadir Suresi, ayet	: 3
Beyyine Suresi, ayet	: 7
Zilzâl Suresi, ayet	: 7
Âdiyat Suresi, ayet	: 8

➤HAYVAN

300
HAYVAN

"Bitkilerin dışındaki canlı varlık (dabbe, en'am)."

A- Hayvanlar, Kur'an'da Çeşitli Yönlerden Bölümlere Ayrılmakta

1- Yürümeleri ve Ayaklarının Sayısı Yönünden

Nûr Suresi, ayet: 45

وَاللّٰهُ خَلَقَ كُلَّ دَٓابَّةٍ مِنْ مَٓاءٍۚ فَمِنْهُمْ مَنْ يَمْش۪ي عَلٰى بَطْنِه۪ۚ وَمِنْهُمْ
مَنْ يَمْش۪ي عَلٰى رِجْلَيْنِۚ وَمِنْهُمْ مَنْ يَمْش۪ي عَلٰٓى اَرْبَعٍۜ يَخْلُقُ اللّٰهُ مَا يَشَٓاءُۜ
اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿٤٥﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Allah bütün canlıları sudan yaratmıştır. *Kimi karnı üzerinde sürünür. Kimi iki ayakla yürür. Kimi dört ayakla yürür.* Allah dilediğini yaratır. Allah şüphesiz her şeye kadirdir. (Nûr Suresi, ayet: 45.)

Ayetin başını, "Allah her hayvanı sudan yarattı" diye dilimize çevirmek bence daha doğru olur. Ayetteki sözler böyle anlam vermeye daha elverişli olduğu için...

Açıklama

Tanrı'nın hayvanları yarattığı "su" için, eski ve yeni Kur'an yorumcularınca değişik görüşler ileri sürülür. Eski Kur'an "tefsir"lerinde genellikle şöyle denir: "Buradaki su, her hayvanın kendine özgü olan suyudur, ya da menidir."

Bence doğru olan yorum da budur. Nedeni üzerinde, "Tefsir Sözlüğü"nde durulacak.

Yeni Kur'an yorumcularından kimileriyse, "söz konusu suyun, deniz suyu olduğunu" ileri sürerler. Bence bu; "zorlamalı" bir yorumdur. Hadisler bu yorumu değil, birinci yorumu desteklemekte.

Ayetin açıklamasında, hayvanların şöyle üç bölüme ayrıldığı görülüyor: "Karnı üzerinde yürüyenler" (sürüngenler), "iki ayaklılar", "dört ayaklılar".

2- Bulundukları Yer ve "Hareket"leri Yönünden

En'âm Suresi, ayet: 38

وَمَا مِنْ
دَٓابَّةٍ فِي الْاَرْضِ وَلَا طَٓائِرٍ يَط۪يرُ بِجَنَاحَيْهِ اِلَّٓا اُمَمٌ اَمْثَالُكُمْ
مَا فَرَّطْنَا فِي الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ ثُمَّ اِلٰى رَبِّهِمْ يُحْشَرُونَ ﴿٣٨﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Yerde yürüyen hayvanlar ve *kanatlarıyla uçan kuşlar* da sizin gibi birer topluluklurlar. Kitab'da biz, hiçbir şeyi eksik bırakmadık; onlar sonra Rablerine toplanacaklardır. (En'âm Suresi, ayet: 38.)

Kimi hayvanlar yere bağlı olarak yaşarlar, hareketleri yalnızca yerde olur. Kimileriyse "kanatlarıyla uçarlar" yükseklerde. Böylece ikiye ayrılmış oluyorlar.

وَمِنْ اٰيَاتِهٖ خَلْقُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا بَثَّ فٖيهِمَا
مِنْ دَٓابَّةٍۜ وَهُوَ عَلٰى جَمْعِهِمْ اِذَا يَشَٓاءُ قَدٖيرٌ ﴿٢٩﴾

Şûrâ Suresi, ayet: 29

Anlamı (Diyanet'in)

Gökleri, yeri ve ikisinde yaydığı canlıları yaratması, varlığının delillerindendir. O dileyince, bunları bir araya toplamaya da kadirdir. (Şûrâ Suresi, ayet: 29.)

Bu ayette, bir "yerdeki canlılar"dan, bir de "göklerdeki canlılardan" söz ediliyor. Kimilerine göre buradaki "gökler", "yüksekler" anlamındadır. Bu yoruma göre, bu ayette anlatılan, En'âm Suresi'nin anlamıyla birlikte yukarıda sunulan 38. ayetinde anlatılanın aynıdır. Kimi yeni yorumcularsa, bu ayetin, "göklerde de canlı varlıkların bulunduğunu" anlattığını ileri sürerler. "Tefsir Sözlüğü"nde ve "Hadis Sözlüğü"nde bu yorumların hangisinin doğru olabileceğine ilişkin inceleme sunulacak.

Bkz. **GÖK, YARATMAK, YER.**

3- Sağladıkları Yararlar Yönünden

وَمِنَ الْاَنْعَامِ
حَمُولَةً وَفَرْشاًۜ كُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ وَلَا تَتَّبِعُوا
خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِۜ اِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبٖينٌ ﴿١٤٢﴾

En'âm Suresi, ayet: 142

Anlamı

Hayvanlardan da kimini yüke, kimini döşeklik sağlamaya elverişli yaratmıştır (Tanrı). Yiyin Tanrı'nın size yiyecek olarak verdiklerinden. Şeytanın adımlarına uymayın. Çünkü o size, apaçık bir düşmandır. (En'âm Suresi, ayet: 142.)

Temelde ikiye ayrılan bu hayvanların, hangi hayvanlardan oluştuğu aşağıdaki ayetlerde bildiriliyor. "Sekiz çift hayvan: *İki çifti koyun, iki çifti keçi, iki çifti deve, iki çifti de sığır*":

En'âın Suresi, ayet: 143, 144

ثَمَانِيَةَ اَزْوَاجٍ مِنَ الضَّأْنِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْمَعْزِ اثْنَيْنِ
قُلْ آٰلذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ اَمِ الْاُنْثَيَيْنِ اَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ
اَرْحَامُ الْاُنْثَيَيْنِ نَبِّؤُن۪ي بِعِلْمٍ اِنْ كُنْتُمْ صَادِق۪ينَ ﴿١٤٣﴾ وَ
مِنَ الْاِبِلِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْبَقَرِ اثْنَيْنِ قُلْ آٰلذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ
اَمِ الْاُنْثَيَيْنِ اَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ اَرْحَامُ الْاُنْثَيَيْنِ
اَمْ كُنْتُمْ شُهَدَٓاءَ اِذْ وَصّٰيكُمُ اللّٰهُ بِهٰذَا

Anlamı (Diyanet'in)

Allah *sekiz çift hayvan* yaratmıştır: *Koyundan iki* ve *keçiden iki.* De ki: "İki erkeği mi, yoksa iki dişiyi mi veya o iki dişinin rahimlerinde bulunan yavruları mı haram kılmıştır? Doğru sözlü iseniz bana bilgiye dayanarak cevap verin". *Deveden iki, sığırdan iki* yaratmıştır. De ki: "İki erkeği mi yoksa iki dişiyi mi veya o iki dişinin rahimlerinde bulunan yavruları mı haram kılmıştır? Yoksa Allah size bunları buyururken orada mı idiniz?" (En'âm Suresi, ayet: 143, 144.)

Bkz. HARAM.

Tanrı'nın "sekiz çift hayvan yarattığı", Zümer Suresi'nin 6. ayetinde de bildirilir.

B- Hayvanların Önemi ve Yararları

1- "Deve"

"Deve", en önemli hayvan olarak yer alır ayetlerde. Genel olarak "hayvan" anlamı verilen ve En'âm Suresi'nin 142. ayetindekine de bu anlamı vermeyi uygun bulduğum "en'am" sözcüğü, "neam" sözcüğünün çoğuludur. "Neam"sa, başlangıçta "deve" anlamında kullanılmaktaydı. Kur'an'da de kimi yerlerde bu anlamdadır. Asıl anlamı "deve" olduğu halde, giderek "hayvan" anlamında kullanılır olmuştur. Bununla birlikte "neam"ın çoğulu olan "en'am" içinde "deve" yoksa, "hayvan" ya da "hayvanlar" anlamında kullanılmaz. Yani içinde mutlaka "deve" bulunmalıdır ki, "hayvan" ya da "hayvanlar" anlamına gelen "en'am" kullanabilsin. Deve hayvanlar içinde "ağırlıklı" olduğu için. "Neam"ın asıl anlamı "deve"dir, ama, sözlük anlamıyla "nimet" anlamını da içermekte. Çünkü Arap dili uzmanlarının da belirttikleri gibi, "*deve*", Araplarda "*en büyük nimet*" sayılırdı. Birçok önemli sözcükler de "deve"yle ilintilidir: Örneğin: "Akıl" (akl),

"devenin ayağının ve dizinin bağlandığı ip" demek olan "ikâl" kökünden türemiştir. "İnsanların akılları, kendilerini kötülüklerden engellediği için bir bağ gibi görüldüğünden" "insan aklı"na "akl" dendiği anlatılır.

"Deve"nin küçüğüne ayrı, büyüğüne ayrı, dişisine ayrı, erkeğine ayrı, kurbanlığına ayrı, yük taşıyanına ayrı, binit olara kullanılanına ayrı, şu kadar doğurmuş olanına ayrı, bu kadar doğurmuş olanına ayrı, kulağı yarık olanına bile ayrı ayrı sözcüklerle, adlar konulduğu görülür. Bunların çoğu, Kur'an ayetlerinde de yer almakta.

Bkz. **DEVE.**

2- "Deve"nin de İçinde Bulunduğu ve Tümüne "En'am" Denen Hayvanlar

Deve, inek, koyun, keçi.

3- At, Katır, Eşek

وَالْاَنْعَامَ خَلَقَهَا لَكُمْ فِيهَا دِفْءٌ وَمَنَافِعُ وَمِنْهَا
تَأْكُلُونَ ۝٥ وَلَكُمْ فِيهَا جَمَالٌ حِينَ تُرِيحُونَ وَحِينَ تَسْرَحُونَ ۝٦
وَتَحْمِلُ اَثْقَالَكُمْ اِلٰى بَلَدٍ لَمْ تَكُونُوا بَالِغِيهِ اِلَّا بِشِقِّ
الْاَنْفُسِ اِنَّ رَبَّكُمْ لَرَؤُفٌ رَحِيمٌ ۝٧ وَالْخَيْلَ وَالْبِغَالَ
وَالْحَمِيرَ لِتَرْكَبُوهَا وَزِينَةً وَيَخْلُقُ مَا لَا تَعْلَمُونَ ۝٨

Nahl Suresi, ayet: 5-8

Anlamı

"En'am"ı da (*deve, inek, koyun, keçi*) yaratmıştır. Sizin için onlarda "dif" (ısıtıcı şeyler, deveden sağlanan ürünler) ve yararlar var. Onlardan kimilerini yersiniz de. Akşamları getirirken ve sabahları salıverirken, onlarda sizin için tatlı bir görünüm – güzel–lik de bulunur. Ve onlar, ancak kendinizi zorlayıp çok güçlük çekerek varabileceğiniz ülkelere yüklerinizi yüklenip taşırlar. Kuşkusuz sizin Tanrı'nız, çok esirgeyen ve acıyandır. *Atları, katırları, eşekleri* de yaratmıştır. Onlara binesiniz diye ve süs için... Bilmediğiniz daha nicelerini yaratır o. (Nahl Suresi, ayet: 5-8.)

وَاِنَّ لَكُمْ فِي الْاَنْعَامِ لَعِبْرَةً نُسْقِيكُمْ
مِمَّا فِي بُطُونِهِ مِنْ بَيْنِ فَرْثٍ وَدَمٍ لَبَنًا خَالِصًا سَائِغًا لِلشَّارِبِينَ

Nahl Suresi, ayet: 61

Anlamı (Diyanet'in)

Hayvanlarda da size ibretler vardır. Bağırsaklarındakilerle kan arasından; içenlere hâlis ve içimi kolay süt içiririz. (Nahl Suresi, ayet: 66.)

Mü'minûn Suresi, ayet: 21

وَإِنَّ لَكُمْ
فِي الْأَنْعَامِ لَعِبْرَةً نُسْقِيكُمْ مِمَّا فِي بُطُونِهَا وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ كَثِيرَةٌ
وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٢١﴾

Anlamı

"En'am" (deve, inek, koyun, keçi) konusunda sizin için "ibret" (düşünmeniz gerekenler) var: Onların karınlarındakinden (sütlerinden) size içiriyoruz. Ve daha birçok yararlar var sizin için. Onlardan kimilerini yiyorsunuz. (Mü'minûn Suresi, ayet: 21.)

Nahl Suresi, ayet: 80

وَاللَّهُ جَعَلَ لَكُمْ مِنْ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا وَجَعَلَ لَكُمْ مِنْ جُلُودِ
الْأَنْعَامِ بُيُوتًا تَسْتَخِفُّونَهَا يَوْمَ ظَعْنِكُمْ وَيَوْمَ إِقَامَتِكُمْ
وَمِنْ أَصْوَافِهَا وَأَوْبَارِهَا وَأَشْعَارِهَا أَثَاثًا وَمَتَاعًا إِلَى
حِينٍ ﴿٨٠﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Allah size evlerinizi dinlenme yeri kıldı. *Hayvanların* derilerinden, yolculukta ve ikâmet zamanlarında kolayca taşıyacağınız evler; yün, tüy ve kıllarından bir süre kullanacağınız giyimlikler ve geçimlikler var etmiştir. (Nahl Suresi, ayet: 80.)

Bkz. EV.

Mü'min Suresi, ayet: 79, 80

اللَّهُ الَّذِي جَعَلَ لَكُمُ الْأَنْعَامَ
لِتَرْكَبُوا مِنْهَا وَمِنْهَا تَأْكُلُونَ ﴿٧٩﴾ وَلَكُمْ فِيهَا مَنَافِعُ
وَلِتَبْلُغُوا عَلَيْهَا حَاجَةً فِي صُدُورِكُمْ وَعَلَيْهَا وَعَلَى الْفُلْكِ
تُحْمَلُونَ ﴿٨٠﴾

Anlamı

Tanrı O'dur ki, hayvanları sizin için yaratmıştır (develeri). Kimilerine binesiniz, kimilerinden yiyesiniz diye... Onlarda sizin için daha bir çok yararlar vardır. Gönüllerinizdeki amaçlarınıza eresiniz diye yaratılmıştır bunlar. Bunlara ve gemilere binip taşınırsınız. (Mü'min Suresi, ayet: 79, 80.)

وَالَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا وَجَعَلَ لَكُمْ
مِنَ الْفُلْكِ وَالْأَنْعَامِ مَا تَرْكَبُونَ ﴿١٢﴾ لِتَسْتَوُوا عَلَىٰ ظُهُورِهِ ثُمَّ
تَذْكُرُوا نِعْمَةَ رَبِّكُمْ إِذَا اسْتَوَيْتُمْ عَلَيْهِ وَتَقُولُوا سُبْحَانَ
الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَٰذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ ﴿١٣﴾
وَإِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ ﴿١٤﴾

Zuhruf Suresi, ayet: 12-14

Anlamı (Diyanet'in)

Bütün canlı cinslerini yaratan O'dur. Gemiler ve hayvanlardan, binesiniz diye bize binekler var etmiştir. Bunlar, üzerlerine oturunca Rabbi'nizin nimetini anarak: "Bunları buyruğumuza veren ne Yüce'dir; zaten bizim takatımız bunlara yetmezdi. Şüphesiz Rabbi'mize döneceğiz" demeniz içindir. (Zuhruf Suresi, ayet: 12-14.)

أَوَلَمْ يَرَوْا أَنَّا خَلَقْنَا لَهُمْ مِمَّا عَمِلَتْ أَيْدِينَا أَنْعَامًا فَهُمْ لَهَا مَالِكُونَ
﴿٧١﴾ وَذَلَّلْنَاهَا لَهُمْ فَمِنْهَا رَكُوبُهُمْ وَمِنْهَا يَأْكُلُونَ ﴿٧٢﴾ وَلَهُمْ فِيهَا
مَنَافِعُ وَمَشَارِبُ أَفَلَا يَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾

Yâsîn Suresi, ayet: 71-73

Anlamı

Görmezler mi ki, kendileri için, ellerimizin ürettiği hayvanlar yarattık; onlar, bunlara sahip olmaktalar. Ve bunları onlara boyun eğdirdik. Bunlardan kimilerine binerler; kimilerinden de yerler. Bunlarda onlar için daha nice yararlar ve içecekler var. Şükretmez mi onlar? (Yâsîn Suresi, ayet: 71-73.)

4- "Arı"

İlgili ayetler için bkz. **ARI**.

5- "Balık"

İlgili ayetler için bkz. **BALIK**.

"Hayvanlar" konusundaki ayetler için ayrıca bkz. **AT, BAKARA, DEVE, EŞEK, NİMET, HARAM, HELAL, İSRAİLOĞULLARI, KIYAMET, KURBAN, KUŞ, MUCİZE, SIĞIR.**

İnsan da "hayvanlar" arasındadır. Tanrı'nın bildirdiklerine kulak vermeyenler, bildirilenleri görüp uygulamayanlar, "yaratıkların en kötüsü olan sağır ve dilsiz" sayılırlar:

Enfâl Suresi, ayet: 22, 23

﴿٢١﴾ إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللّٰهِ الصُّمُّ الْبُكْمُ الَّذِينَ
لَا يَعْقِلُونَ ﴿٢٢﴾ وَلَوْ عَلِمَ اللّٰهُ فِيهِمْ خَيْرًا لَأَسْمَعَهُمْ
وَلَوْ أَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٢٣﴾

Anlamı

Tanrı katında, hayvanların en zararlısı, o sağır ve dilsizlerdir ki, (bildirilenlere) akıl erdirememekteler. Tanrı onlarda bir "hayır" görseydi, andolsun ki işittirirdi onlara. İşittirmiş olsaydı bile, andolsun ki onlar yine yüz çevirirlerdi. Arkalarını dönüp giderek... (Enfâl Suresi, ayet: 22, 23.)

Aynı surenin 55. ayetinde de, "kâfirler"in, Tanrı katında, "hayvanların en zararlısı" olduğu bildirilir.

A'râf Suresi, ayet: 179.

وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ
بِهَا وَلَهُمْ أَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ بِهَا وَلَهُمْ آذَانٌ لَا يَسْمَعُونَ بِهَا أُولٰئِكَ
كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ أُولٰئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ ﴿١٧٩﴾

Anlamı (Diyanet'in)

Andolsun ki, cehennem için de birçok cin ve insan yarattık. Onların kalbleri vardır ama anlamazlar, gözleri vardır ama görmezler, kulakları vardır ama işitmezler. "*İşte bunlar, hayvanlar gibi, hatta daha da sapıktırlar.*" İşte bunlar, ğafillerdir. (A'râf Suresi, ayet: 179.)

Bkz. **CEHENNEM, CİN, İNSAN.**

Burada sözü edilen kimselerin, "hayvanlar gibi, daha da sapık oldukları", Furkan Suresi'nin 44. ayetinde de bildirilir.

Demek ki "cin" ya da "insan", Tanrı'nın buyruklarına boyun eğmek zorundadır. Dinlemezse "hayvanlardan daha kötü" duruma düşmüş olur. Ayetlerde, bu anlatılmakta.

Özet

Hayvanlar, çeşitli yönlerden bölümlere ayrılırlar. Ama tümü, insanların yararına yaratılmıştır. İnsanlar yararlansınlar ve Tanrı'ya şükretsinler diye...

➤HELAL

"Hakkında yasaklık bulunmayan, haram olmayan."

A- "Helal": Kimi Zaman, Kimi Durumlar İçin Verilen "İzin" (Ruhsat)

1- İbadetin Söz Konusu Olduğu Zamanlarda

a) Ramazan Gecelerinde "Kadınlarla Cinsel Birleşme Helal Kılınmıştır"

أُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ إِلٰى نِسَائِكُمْ

Bakara Suresi, ayet: 187

Anlamı

"Oruç gecesi, kadınlarınızla cinsel birleşmeniz, size helal kılındı." (Bakara Suresi, ayet: 187.)

Bkz. **CİNSEL BİRLEŞİM, KADIN, KARI, ORUÇ.**

b) "Hacc Sırasında Deniz Avı ve Avlanılanların Yenmesi Helal Kılınmıştır"

Bkz. Mâide Suresi, ayet: 96. Ayrıca bkz. **HACC.**

2- "Alışveriş"

قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبٰوا وَأَحَلَّ اللّٰهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبٰوا

Bakara Suresi, ayet: 275

Anlamı

"Alışveriş faiz gibidir!" demişlerdi. Oysa Tanrı alışverişi "helal"; "faiz" "haram" kılmıştır. (Bakara Suresi, ayet: 275.)

Bkz. **FAİZ.**

3- Karı-Koca İlişkileri, İzin Verilen Kimi Özel Durumlar, Yasaklanmamış Olan Tutum ve Davranışlar

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللّٰهُ لَكَ تَبْتَغِي مَرْضَاتَ أَزْوَاجِكَ وَاللّٰهُ
غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١﴾

Tahrîm Suresi, ayet: 1

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Peygamber! Eşlerinin rızasını gözeterek, Allah'ın sana *helal* kıldığı şeyi niçin kendine yasak ediyorsun? Allah Bağışlayan'dır, Acıyan'dır. (Tahrîm Suresi, ayet: 1.)

Açıklama

Bu ayetin "iniş nedeni" olarak, hadislerde bir kaç neden yer alır. "Sahîh" (sağlam) "sened"le aktarılan hadislerden birine göre: Peygamber, "câriye"siyle cinsel birleşimde bulunur, Peygamber'in karılarından "Hafsa" da bunu öğrenip karşı çıkınca, Peygamber söz konusu ilişkiyi, ondan sonra kendisine haram kıldığını bildirir. Onun üzerine bu ayet iner. Bir başka nedene göreyse, ayet, bir "bal şerbetiyle ilgili": Peygamber, karılarından Cahş Kızı Zeyneb'in odasındayken "bal şerbeti" içer. Sonra, orada her zamankinden çok kalınca, karılarından Âişe'nin kıskanmasına yol açar. Âişe bir düzene başvurur: Peygamber gelince, "ağzının meğafir koktuğunu söyleyecek." Düşündüğünü uygulamak için ortaklarından "Hafsa"yı da yanına destek alır. Birlikte kararlaştırırlar ve uygularlar: Peygamber'in ağzının "meğafir" koktuğunu ve bunun, Zeyneb'in odasındayken içtiği "bal"ı yapan arıların, kötü kokulu ağaçtan almalarından ileri geldiğini söylerler kendisine. Bunun üzerine Peygamber, "bir daha bal şerbeti içmeyeceğini bildirir." Ayet de, bu olay nedeniyle iner. "Şerbet" olayı başka türlü de aktarılır.

"İniş" nedeni olarak yer alan bu ve daha başka nedenler üzerinde, "Tefsir Sözlüğü"nde ve "Hadis Sözlüğü"nde durulacak.

Bkz. **MUHAMMED.**

B- "Helal": Yiyeceklerden, Yenmesi Yasak Olmayanlar

Mâide Suresi, ayet: 87, 88

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ
آمَنُوا لَا تُحَرِّمُوا طَيِّبَاتِ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا
إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ ﴿٨٧﴾ وَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللَّهُ حَلَالًا
طَيِّبًا وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي أَنْتُمْ بِهِ مُؤْمِنُونَ ﴿٨٨﴾

Anlamı

Ey inanırlar! Tanrı'nın size "helal" kıldığı temiz şeyleri, kendinize "haram" yapmayın (haram görmeyin). Sınırı aşmayın. Kuşkusuz, Tanrı, aşırı gidenleri sevmez. Tanrı'nın size yiyecek (rızık) olarak verdiklerinden "helal" ve temiz olarak yiyin. Ve Tanrı'ya karşı gelmekten korkup, sakının O'ndan! Ki, inanıyorsunuz O'na. (Mâide Suresi, ayet: 87, 88.)

A'râf Suresi'nin 157. ayetinde de, İslam Peygamberi'nin nitelikleri anlatılırken, onun, "temiz şeyleri helal, pis şeyleri de haram kıldığı" anlatılır.

Bkz. **MUHAMMED.**

فَكُلُوا
مِمَّا غَنِمْتُمْ حَلَالًا طَيِّبًا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٦٩﴾

Enfâl Suresi, ayet: 69

Anlamı

Elde ettiğiniz ganimetleri (düşmanlardan, savaşta elde ettiklerinizi) "helal" ve temiz olarak yiyin. Tanrı'ya karşı gelmekten korkup sakının. Kuşkusuz, Tanrı, çok bağışlayan ve acıyandır. (Enfâl Suresi, ayet: 69.)

يَسْأَلُونَكَ
مَاذَا أُحِلَّ لَهُمْ قُلْ أُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ وَمَا عَلَّمْتُمْ مِنَ الْجَوَارِحِ مُكَلِّبِينَ
تُعَلِّمُونَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَكُمُ اللَّهُ فَكُلُوا مِمَّا أَمْسَكْنَ عَلَيْكُمْ وَاذْكُرُوا
اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٤﴾ الْيَوْمَ
أُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حِلٌّ لَكُمْ
وَطَعَامُكُمْ حِلٌّ لَهُمْ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُحْصَنَاتُ
مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ
مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسَافِحِينَ وَلَا مُتَّخِذِي أَخْدَانٍ وَمَنْ يَكْفُرْ
بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٥﴾

Mâide Suresi, ayet: 4, 5

Anlamı (Diyanet'in)

Ey Muhammed! Sana, kendilerine *neyin helal kılındığını* soruyorlar. De ki: Size, temiz olanlar helal kılındı. Allah'ın size öğrettiği üzere; çalıştırıp yetiştirerek öğrettiğiniz avcı hayvanların, sizin için tuttuklarını yiyin ve üzerine Allah'ın adını anın! Allah'tan sakının! Doğrusu Allah, hesabı çabuk görür. Bugün size, temiz olanlar helal kılındı. Kitap verilenlerin yemeği size helal, sizin

yemeğiniz de onlara helaldır. İnanan hür ve iffetli kadınlar ve sizden önce kitap verilenlerin hür ve iffetli kadınları –zina etmeksizin, gizli dost tutmaksızın ve mehirlerini verdiğiniz takdirde– size helaldır. Kim imanı inkâr ederse, şüphesiz, amelleri boşa gider. O. Ahirette de kaybedenlerdendir. (Mâide Suresi, ayet: 4, 5.)

Yunus Suresi, ayet: 59

قُلْ أَرَأَيْتُمْ مَا أَنْزَلَ اللّٰهُ لَكُمْ مِنْ رِزْقٍ
فَجَعَلْتُمْ مِنْهُ حَرَامًا وَحَلَالًا قُلْ آللّٰهُ أَذِنَ لَكُمْ أَمْ عَلَى اللّٰهِ
تَفْتَرُونَ ﴿٥٩﴾

Anlamı

De ki: "Tanrı'nın size indirdiği rızıktan kimini haram, kimini helal kılmanız gerekçesini söyler misiniz?" De ki: "Bunu size Tanrı mı bildirdi, yoksa siz Tanrı'ya karşı yalan mı uyduruyorsunuz?" (Yunus Suresi, ayet: 59.)

İlgili öteki ayetler için bkz. **BESİN, HARAM, NİMET, RIZIK.**

C- "Helal": Yasak Olmayan Cinsel Birleşim ve "Caiz" Olan Evlenmeler

İlgili ayetler için bkz. **BOŞAMA, EVLENMEK.**

D- "Vasiyet" ve "Miras" Konularında "Helal" Olanlar

İlgili ayetler için bkz. **VASİYET.**

Özet

"Haram"ı, "helal"i belirleme yetkisi, yalnızca Tanrı'dadır. Neyin "helal", neyin "haram" olduğunu yalnızca O bildirir. İnsanlar kendiliklerinden "helal" ve "haram" koyamazlar. Korlarsa, Tanrı katında geçerli olmaz. Tanrı'nın belirleyip bildirdiği "haram" ve "helal" olanları çok iyi bilmek, gösterilen sınırlara çok titizce uymak istenir inanırlardan.

Bkz. **HARAM.**

➤HESAB

"Tanrı'nın buyruklarına nasıl uyduklarına, yasakladıklarından nasıl kaçındıklarına, kısacası; kendisinden nasıl korktuklarına ve karşı gelmekten sakındıklarına ilişkin, kullarını sorguya çekmesi, kulların da, dünyadaki tutumlarını ve ne yaptıklarını anlatmak zorunda kalışları (hisâb)."

"Hesab günü": "Kulların Tanrı'ya hesab verdikleri, vermek zorunda bulundukları gün (yevmu'l-hisâb)."

"Hesabı çabuk olan": "Hesaba çekmesi hızlı olan, hesabı çabuk gören, hesaba

çekerken sonuca hızlı, çabuk varan: Tanrı (Serîu'l-Hisâb)."

"Kolay hesab": "Sorguya çekilen kişinin yüzünün akıyla ortaya çıkması ve kolaylıkla aklanması (el hisâbu'l-yesîr)".

"Çetin hesab": "Sorguya çekilen kişinin yüz akıyla ortaya çıkamayışı ve aklanabilir durumda, ya da kolay aklanabilir durumda olmaması (el hisâbu'l-asîr, el hesâbu'ş-şedîd)".

اقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ مُعْرِضُونَ ١

Enbiyâ Suresi, ayet: 1

Anlamı

İnsanların "hesab"ı (hesaba çekilecekleri zaman) yaklaştı. Oysa onlar habersizlik –aymazlık (gaflet) içinde (uyarılardan) yüzçevirmekteler. (Enbiyâ Suresi, ayet: 1.)

Bu ayette, yaklaştığı bildirilen zaman, "hesab günü" (yevmu'l-hesab) diye de nitelenen "Kıyamet günü"dür.

Bkz. **AHİRET, KIYAMET.** Ayrıca bkz. **CEHENNEM, BİLGİ, HABER.**

وَقَالَ مُوسَىٰ إِنِّي عُذْتُ بِرَبِّي وَرَبِّكُمْ مِنْ كُلِّ مُتَكَبِّرٍ لَا يُؤْمِنُ
بِيَوْمِ الْحِسَابِ ٢٧

Mü'min Suresi, ayet: 27

Anlamı

Musa şöyle demişti: "Hesab gününe inanmayan tüm böbürgenlerden, benim de Tanrı'm, sizin de Tanrı'nız olan Tanrı'ya sığınırım!" (Mü'min Suresi, ayet: 27.)

إِنَّ الَّذِينَ يَضِلُّونَ عَنْ سَبِيلِ
اللَّهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا نَسُوا يَوْمَ الْحِسَابِ ٢٦

Sâd Suresi, ayet: 26

Anlamı

Kuşku yok ki, Tanrı'nın yolundan sapanlara, "hesab günü"nü unutmuş olmalarına karşılık olarak şiddetli azab vardır. (Sâd Suresi, ayet: 26.)

İbrahim Peygamber'in duası:

رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ
يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ ٤١

İbrahim Suresi, ayet: 41

Anlamı

Tanrı'mız! "Hesab görülecek gün", beni, anamı babamı ve inanırları bağışla! (İbrahim Suresi, ayet: 41.)

Bkz. **ANABABA, İBRAHİM.**

Mü'min Suresi, ayet: 17

اَلْيَوْمَ تُجْزٰى كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ لَا ظُلْمَ الْيَوْمَ اِنَّ اللّٰهَ
سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿١٧﴾

Anlamı

Bugün herkese, (dünyadayken) işlediğinin-kazandığının karşılığı verilir. Bugün haksızlık yok. Kuşku yok ki, Tanrı, "hesabı çabuk sonuçlandıran"dır. (Mü'min Suresi, ayet: 17.)

Açıklama

Tanrı'nın "hesabı çabuk gördüğü"nün açıklanması, akla gelebilecek bir düşünceye, bir soruya karşılık olabilir:"Bu denli çok insanların sayıya-hesaba gelmeyen ve karışık işleri nasıl görülebilecek, nasıl sonuçlandırılabilecek?" Evet, akla gelebilecek soru. İşte böyle bir soruya karşılık: "İnsanların yaptıkları ne denli çok, ne denli karışık olursa olsun, insanlar ne denli kalabalık bulunursa bulunsun, Tanrı için sorun yok. Çünkü Tanrı, hesabı hızlı olan ve çabuk hesab gören bir Tanrı'dır." deniyor olabilir.

"Hesabı çabuk olan", "hızlı hesab yapan", "hızlı hesab gören", "hızlı ve çabuk hesabı sonuçlandıran" anlamına gelen "Serîu'l-Hesâb" deyimi, Kur'an'da sekiz yerde geçer:

Bakara Suresi, ayet	: 202
Âli İmrân Suresi, ayet	: 19, 199
Mâide Suresi, ayet	: 4
Ra'd Suresi, ayet	: 41
İbrahim Suresi, ayet	: 51
Nûr Suresi, ayet	: 39
Mü'min Suresi, ayet	: 17

Nebe' Suresi, ayet: 21-27

اِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ
مِرْصَادًا ﴿٢١﴾ لِلطَّاغِينَ مَاٰبًا ﴿٢٢﴾ لَابِثِينَ فِيهَا اَحْقَابًا ﴿٢٣﴾ لَا يَذُوقُونَ
فِيهَا بَرْدًا وَلَا شَرَابًا ﴿٢٤﴾ اِلَّا حَمِيمًا وَغَسَّاقًا ﴿٢٥﴾ جَزَاءً وِفَاقًا ﴿٢٦﴾ اِنَّهُمْ
كَانُوا لَا يَرْجُونَ حِسَابًا ﴿٢٧﴾

Anlamı

Cehennem, bir gözlem yeri olmuştur. Azgınlar için... Varılacak yer... Orada yüzyıllar boyu (hukuben) kalacaklar. Ne serinletici bulup tadebilecekler orada; ne de içilecek bir şey. Yalnızca kaynar su ve irin içecekler. Tam uygun bir "ceza" olarak. "*Çünkü onlar, hesaba çekileceklerini ummuyorlardı.*" (Nebe' Suresi, ayet: 21-27.)

"Hesab gu..., "hesab"ın nasıl geçeceği, nasıl sonuçlanacağı, bir süre önce öğrenilebilecek:

فَاَمَّا مَنْ
اُوتِيَ كِتَابَهُ بِيَمِينِهِ ﴿٧﴾ فَسَوْفَ يُحَاسَبُ حِسَابًا يَسِيرًا ﴿٨﴾ وَيَنْقَلِبُ اِلٰى
اَهْلِهِ مَسْرُورًا ﴿٩﴾ وَاَمَّا مَنْ اُوتِيَ كِتَابَهُ وَرَاءَ ظَهْرِهِ ﴿١٠﴾ فَسَوْفَ يَدْعُوا
ثُبُورًا ﴿١١﴾ وَيَصْلٰى سَعِيرًا ﴿١٢﴾

İnşikak Suresi, ayet: 7-12

Anlamı

"Kitab"ı (amel defteri) sağından verilen kimseyi alalım: *Bu kimsenin hesabı, hesab görülürken kolay olacaktır* (kolay geçecektir). Eşinin-ailesinin yanına sevinçle dönecektir. Kitabı arkasından verilene gelince: Kendine ölümü çağıracaktır o. Ve (ardından, hesab sonunda) ateşe girecektir. (İnşikak Suresi, ayet: 7-12.)

فَاَمَّا مَنْ اُوتِيَ كِتَابَهُ
بِيَمِينِهِ فَيَقُولُ هَاؤُمُ اقْرَؤُا كِتَابِيَهْ ﴿١٩﴾ اِنِّي ظَنَنْتُ اَنِّي مُلَاقٍ
حِسَابِيَهْ ﴿٢٠﴾ فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ ﴿٢١﴾ فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٍ ﴿٢٢﴾ قُطُوفُهَا
دَانِيَةٌ ﴿٢٣﴾ كُلُوا وَاشْرَبُوا هَنِيئًا بِمَا اَسْلَفْتُمْ فِي الْاَيَّامِ الْخَالِيَةِ ﴿٢٤﴾
وَاَمَّا مَنْ اُوتِيَ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ فَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي لَمْ اُوتَ كِتَابِيَهْ ﴿٢٥﴾
وَلَمْ اَدْرِ مَا حِسَابِيَهْ ﴿٢٦﴾ يَا لَيْتَهَا كَانَتِ الْقَاضِيَةَ ﴿٢٧﴾ مَا اَغْنٰى عَنِّي
مَالِيَهْ ﴿٢٨﴾ هَلَكَ عَنِّي سُلْطَانِيَهْ ﴿٢٩﴾

Hâkka Suresi, ayet: 19-29

Anlamı (Diyanet'in)

Kitabı sağından verilen: "Alın kitabımı okuyun! *Doğrusu bir hesaplaşmayla karşılaşacağımı umuyordum*!" der. Artık o, meyveleri sarkmış, yüksek bir bahçede, hoş bir yaşayış halindedir. Onlara şöyle denir: "Geçmiş günlerde peşinen işlediklerinize karşılık, afiyetle yiyiniz, içiniz!" Fakat kitabı kendisine solundan verilen kimse: "Kitabım keşke bana verilmeseydi; keşke *hesabımın ne olduğunu bilmeseydim*! Bu iş keşke son bulmuş olsaydı. Malım bana fayda vermedi; gücüm de kalmadı" der. (Hâkka Suresi, ayet: 19-29.)

Ğaşiye Suresi, ayet: 25, 26

إِنَّ إِلَيْنَا إِيَابَهُمْ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ إِنَّ عَلَيْنَا حِسَابَهُمْ ﴿٢٦﴾

Anlamı

Kuşku yok ki, onların dönüşleri bizedir. Sonra yine kuşku yok ki, onların hesabını görmek de bize düşer. (Ğaşiye Suresi, ayet: 25, 26.)

Nisâ Suresi, ayet: 6

وَكَفَى بِاللَّهِ حَسِيبًا

Anlamı

"Hesab görücü" (hasîb) olarak Tanrı yeter. (Nisâ Suresi, ayet: 6.)

Konunun geneli ve ilgili öteki ayetler için bkz. **CEHENNEM, CENNET, KIYAMET, MAL, ÖLÜM-ÖLÜMDEN SONRA DİRİLME.**

Özet

Konuya ilişkin ayetlerin anlattıkları kısaca şöyle:

Bir "hesab günü" var. Gelecek. Herkesin "hesabı orada görülecek". İyiler için, yani Tanrı'ya karşı gelmekten korkup sakınmış olanlar için "hesab verme" kolay olacak, "hesab görme" kolay geçecek. Bunlar, "amel defterleri" verilirken anlayacaklar zaten durumu. Çünkü amel defterlerini "sağ yandan" alacaklar. Kötülere, yani Tanrı'ya karşı gelmekten sakınmamış ve günahları bağışlanmamış olanlara gelince: Bunların işi zor olacak. "Hesab vermeleri çetin geçecek". Bunlar da bir süre önceden anlayacaklar durumlarının korkunçluğunu. Çünkü defterleri ya soldan, ya da arkadan verilmiştir. Herkesin hesabını Tanrı çabucak görecek, herkes neyi hak etmişse, ona kavuşacaktır.

➤HIRSIZ

Başkasının malını çalan kimse (sârik:erkek hırsız, sârika:kadın hırsız).
Hırsızlık: Çalma, çalma mesleği (sirkat, istirak).

A- Hırsız İnsanlar ya da İnsanların Hırsızlığı

1- Gerçekten Hırsızlık

وَالسَّارِقُ وَالسَّارِقَةُ فَاقْطَعُوا
أَيْدِيَهُمَا جَزَاءً بِمَا كَسَبَا نَكَالًا مِنَ اللَّهِ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

Mâide Suresi, ayet: 38

Anlamı

Erkek hırsızın ve kadın hırsızın ellerini kesin. İşlediklerine karşılık, Tanrı'dan, caydırıcı bir "ceza" olarak... Tanrı güçlüdür, hikmetlidir. (Mâide Suresi, ayet: 38.)

Hırsıza ne yapılması gerektiği; bu ayetle anlatılır Kur'an'da. Bir de "Peygamber'e biât etmek" üzere gelen kadınların kabul edilmeleri için, yerine getirmeleri istenen koşullar arasında, "hırsızlık yapmamaları" gerektiğini bildiren ayette, Mümtehine Suresi'nin 12. ayetinde değinilir hırsızlığa.

Bkz. **İNANÇ, MEKKE, MEDİNE, MUHAMMED, ÖLDÜRMEK, ZİNA.**

2- Hırsızlık Görünümü

Gerçekte "hırsızlık" yok. Ama, bir amaçla öyle bir görünüm veriliyor. Böyle bir durumu düzenleyen, Yusuf Peygamber. Kardeşlerine karşı düzenlediği bildiriliyor.

Bkz. **YUSUF.**

B- "Hırsız Cinler", ya da "Cinlerin Hırsızlığı"

"Cin"ler, İslam Peygamber'inden önce yapabildiklerini sürdürebileceklerini sanarak "gökten bilgiler sızdırma" çabalarına girişirler. "Vahiy dinlemek" için, "göğün dinleme merkezleri"ne yönelip varırlar. Ne var ki, her yönelip varışlarında, "göğün sert bekçileri"yle karşılaşırlar. Ve "ateş saçan, delip geçen"lerle taşlanırlar, kovulurlar, izlenirler. Bununla birlikte "kulak hırsızlığı" yaptıkları, yani bu kadar bir başarı elde ettikleri olur. Bunu yapabilmiş olanların ardına hemen "ateş saçan"lar düşürülür. Hicr Suresi'nin 18. ayetinde, "taşlanan şeytanlar"ın "kulak hırsızlığı" yaptıklarından açıkça söz edilir. Kimi hadislerde, bu hırsızlığı başaran "cin"lerin, aldıkları bilgileri, bir sürü de yalanlar katarak dostları olan "büyücü"lere, "falcı"lara ilettikleri anlatılır. En'âm Suresi'nin 112. ayetinde, "insan ve cin şeytanlarının, birbirlerine çekici ve aldatıcı sözlerle bilgiler ilettikleri", bunu, "peygamberlere olan düşmanlıkları" nedeniyle yaptıkları bildiriliyor. Aynı surenin 121. ayetinde de "şeytanların, dostlarına bilgiler ilettikleri", bununla amaçlarının, "dostlarını tartışmalarda desteklemek" olduğu anlatılmakta.

Bu konuyla ilgili ayetler için bkz. **BEKÇİ, BİLGİ, BÜYÜ, CİN, FISILTI, GÖK, HABER, ŞEYTAN, VAHİY.** Ayrıca bkz. **DOST, DÜŞMAN, PEYGAMBER, TANRI.**

➤HİCRET

İslam Peygamberi Muhammed'in ve arkadaşlarının Mekke'den göçleri (622). İlk göç, Mekke'den Habeşistan'a (bu göçte Peygamber'in kendisi bulunmamakta), ikinci ve asıl "hicret" diye bilinen göç, Mekke'den Medine'yedir.

I- HİCRETİN NEDENLERİ

Ayet ve hadislerden çıkan sonuçlara göre, "hicret"in nedenleri, "maddi" ve "manevi" diye ikiye ayrılabilir.

A- Manevi Neden: "Sevap Elde Etmek": "Günahtan, Cezadan Kurtulmak"

Bakara Suresi, ayet: 218

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَاجَرُوا
وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ يَرْجُونَ رَحْمَتَ اللَّهِ
وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٢١٨﴾

Anlamı (Diyanet'in)

İnananlar, "*hicret*" *edenler* ve Allah yolunda cihad edenler, *Allah'ın rahmetini umarlar*. Allah bağışlar ve rahmet eder. (Bakara Suresi, ayet: 218.)

Açıklama

Kur'an yorumlarında bu ayetin, ailesiyle birlikte ilk hicret edenler arasında bulunan Abdullah İbn Cahş'ın (Ö. 625) "hicret" sevabı yanında, "cihad" sevabı da istemiş olması üzerine geldiği yazılır. (Bkz. Taberî, Tefsir, c. 2, s. 207; Râzî, c. 6, s. 39.)

Ayette, "hicret" edenlerin, Tanrı'nın "rahmet"ini "umdukları" (recâ) bildiriliyor. Yani, hicretteki "manevi" neden, bu "umut"tur.

Fahruddin Râzî, başka kimi yorumcular gibi, ayette yer alan ve "umut anlamına gelen "recâ" üzerinde duruyor. "Hicret"e katılan inanırların, Tanrı katından verilecek manevi kazancı, Tanrı'nın "rahmet"ini neden yalnızca "umdukları"nı, alınacak sevap ve rahmette neden "kesinlik" bulunmadığını soruyor ve soruya yine kendisi cevap veriyor. Cevabın da bir kaç türlü olabileceğini yazıyor. Özeti şöyle:

• İnanç ve bir iş için verilecek sevap, olabilir de, olmayabilir de. Akıl, sevabın ille de verileceğini söylemiyor.

Yani "aklın hükmüne" göre, Tanrı katından bir inanç ve iş için verileceği bildirilen karşılık "kesin" değildir, greçekleşmeyebilir.

• Verilen sözün yerine getirilmesi, akla göre de gereklidir. Ne var ki, Tanrı'nın vereceği karşılığın koşulu vardır: "İman"ın sürekliliği, kesintisizliği. Ölene dek sürmelidir. Bunu kim kestirebilir?

• Bu ayette, yalnızca inanç, "hicret" ve "cihad" yer alıyor. Tanrı kulunun yerine getirmesi gereken daha nice işler vardır. Tanrı'dan karşılık alabilmek için tümünün eksiksiz yerine getirilmesi gerekir. Buysa kolay değildir.

• Tanrı'nın rahmetini "umdukları"ndan söz edilenler, görevlerini "hakkıyla" yerine getirebilecekleri konusunda kuşkuludurlar.

Râzî, daha sonra ayetteki "reca"nın, "umut" değil de, kesinlik anlamı da içermiş olabileceğini de yazıyor. (Tümü için bkz. Tefsir, c. 6, s. 39, 40.)

"Hicret" yolunu seçenlerin elde edecekleri "manevi kazanç", ayetlerden çıkarılan sonuçlara göre iki türlüdür:

1- "Sevap Elde Etmek"

Hicret yolunu seçenler, en başta "Tanrı'nın rahmeti"ni ve verilecek karşılığı (sevap) "ummaktalar." Bunların Tanrı katında elde edecekleri "derece", tüm derecelerin üstündedir (en büyük derece):

الَّذِينَ آمَنُوا
وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ
أَعْظَمُ دَرَجَةً عِنْدَ اللَّهِ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْفَائِزُونَ ﴿٢٠﴾

Tevbe Suresi, ayet: 20

Anlamı

İnanan, *hicret eden* ve Allah yolunda mallarıyla, canlarıyla cihad eden kimselere, Allah katında "en büyük dereceler" vardır. İşte kurtulanlar, onlardır. (Tevbe Suresi, ayet: 20.)

Açıklama

Bundan sonraki iki ayette de, bu kimselere: "Tanrı'nın rahmeti", "Tanrı'nın hoşnutluğu" ve içlerinde sürekli kalıp mutlu olacakları "cennetler" müjdesi veriliyor. Böyle bir kazancı elde etmenin koşulu: İman, "hicret" ve "cihad". (Bkz. Râzî, Tefsir. c. 16, s. 13.)

وَالَّذِينَ هَاجَرُوا فِي اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مَا ظُلِمُوا
لَنُبَوِّئَنَّهُمْ فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَلَأَجْرُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا
يَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾ الَّذِينَ صَبَرُوا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٤٢﴾

Nahl Suresi, ayet: 41,42

Anlamı (Diyanet'in)

Haksızlığa uğradıktan sonra Allah yolunda hicret eden kimseleri, andolsun ki, dünyada güzel bir yerde yerleştiririz. Ahiret ecriyse daha büyüktür. Keşke bilseler. Onlar, sabreden ve yalnız Rablerine güvenen kimselerdir. (Nahl Suresi, ayet: 41,42.)

2- Günahtan ve Cezadan Kurtulmak

Âli İmrân Suresi'nin (ileride sunulacak) 195. ayetinde, türlü sıkıntılar içinde bulunurken hicret eden kimselerin "günahlarının bağışlanacağı" bildirilir.

Nahl Suresi, ayet: 110

ثُمَّ إِنَّ رَبَّكَ لِلَّذِينَ
هَاجَرُوا مِنْ بَعْدِ مَا فُتِنُوا ثُمَّ جَاهَدُوا وَصَبَرُوا
إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١١٠﴾

Anlamı

Hiç kuşku yok ki senin Tanrı'n, türlü sıkıntılara uğratıldıktan sonra *hicret* eden, sonra Tanrı yolunda savaşan ve sıkıntılara katlanan kimselerledir. Bunun dışında kuşku edilmesin ki Tanrı çok bağışlayıcı ve acıyıcıdır. (Nahl Suresi, ayet: 110.)

Enfâl Suresi, ayet: 74

وَالَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا
فِي سَبِيلِ اللَّهِ وَالَّذِينَ آوَوْا وَنَصَرُوا أُولَئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا
لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٧٤﴾

Anlamı

İnananlar, "*hicret*" edenler ve Tanrı yolunda savaşanlar, bir de onları (hicret edenleri) barındıran ve onlara yardım edenler, işte bunlardır gerçek inanır olanlar. Tanrı'dan bağışlanma ve cömertçe verilmiş rızık da onlarındır. (Enfâl Suresi, ayet: 74.)

Açıklama

Yukarıdaki ayette, inançlı olarak hicret eden ve Tanrı yolunda savaşanlara "mağfiret", yani Tanrı'nın bağışlaması söz verildiği gibi, "gerçek inanır (mü'min)" kişilerin de onlar olduğu açıklanıyor. Burada, "iman"ın yanında "hicret"in de ne denli önemli olduğu dile getirilmiş oluyor. Demek ki "hicret" yolunu seçmeyen kimse, bir yandan "sevap"tan yoksun kalırken, öbür yandan da "günahtan arınma" fırsatını kaçırmış, ayrıca "gerçek inanır (mü'min)" kişiler arasına katılmamış oluyor. İnanırın, "gerçek inanır" sayılmayışı, önemli bir cezadır.